

ОБРАЗОВАНИЕ,

**НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ
В МИРЕ**

международный научный электронный журнал

*Выпуск журнала № 45
Часть-11_ Май -2024*

OPEN ACCESS

ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ

международный научный электронный журнал

Май - 2024 год

ЧАСТЬ - 11

О'ZBEKISTONDA MILLIY DAVLAT BOSHQARUV TIZIMINING YANGI BOSQICHIGA KO'TARILISHI

*Toshkent kimyo-texnologiya instituti Shahrisabz filiali
o'qituvchisi **Xakimov Jahongir Ne'matjon o'g'li***

*Toshkent kimyo-texnologiya instituti Shahrisabz filiali
o'qituvchisi **Rasulova Shahnoza Abduvasi qizi***

*Toshkent kimyo-texnologiya instituti Shahrisabz filiali
4-23 guruh talabasi **Parmonova Sevinch Latif qizi***

Annotatsiya: Ushbu maqolada mamlakatimiz siyosiy hayotida yangilik bo'lgan har tomonlama mukammal va samarali boshqaruv tizimini yaratish – oldimizda turgan ulkan vazifalarni bajarishning asosiy shartlari va qilinga ishlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Boshqaruv, xalq, harakatlar strategiyasi, qabulxona, axborot.

Annotation: This article presents the main conditions and tasks for the creation of an all-round perfect and effective management system, which is a novelty in the political life of our country.

Key words: Management, people, action strategy, lobby, information.

Mamlakatimiz siyosiy hayotida yangilik bo'lgan bunday tadbir ilk bor 2017-yil 22-dekabrda o'tkazilgan edi. 2018-yilning 28-dekabrda esa ikkinchi Murojaatnoma taqdim etildi. Mazkur dasturiy ma'ruzalar chuqur mazmun va katta ahamiyatga egaligi, barcha sohalarga aloqadorligi bilan xalqimizda va hamkor mamlakatlarda katta qiziqish uyg'otgandi. "Har bir oila – tadbirkor", "Yoshlar – kelajagimiz" kabi dasturlar doirasida joylarda 2 ming 600 dan ortiq biznes loyihalari amalga oshirilgan. "Obod qishloq" va "Obod mahalla" dasturlari natijasida 416 ta qishloq yangicha qiyofaga ega bo'lgan¹.

Buguni boshqaruv tizimi sifatini oshirishda "Xalq davlat organlariga emas, balki davlat organlari xalqqa xizmat qilishi kerak" degan asosiy tamoyilni amalda to'liq ta'minlash bo'yicha hali ko'p ish qilishimiz zarur. Virtual va Xalq qabulxonalariga yiliga 1 milliondan ziyod murojaat kelib tushayotgani xalq bilan muloqotni yangi bosqichga olib chiqishni talab etadi. Endi davlat idoralari rahbarlari va hokimlarning ushbu murojaatlarni qay darajada hal etayotgani bo'yicha hisobotini parlament va xalq deputatlari kengashlarida muntazam eshitish tizimi yo'lga qo'yiladi. Mahalliy byudjetlarning qo'shimcha daromadini taqsimlash, nafaqa oluvchilarni adolatli belgilash, ijro organlari rahbarlari ishiga baho berish bundan buyon Xalq qabulxonalariga kelib tushayotgan murojaatlar tahlili asosida amalga oshiriladi. Har

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasidagi ma'ruzasi. 2017 yil 22 dekabr

bir deputat Xalq qabulxonalari bilan doimiy ishlab, o'z hududida yashayotgan aholi muammolarini yechishda faol ishtirok etishi, odamlarning dardu tashvishlarini tinglashi kerak. Shunda deputatlar o'z saylovchilariga bergan va'dalari ustidan chiqadi, xalqning ishonchini oqlaydi, mehrini qozonadi. Shunda men ham nafaqat Prezident, balki oddiy saylovchi sifatida sizlardan juda minnatdor bo'lar edim. Uchinchidan, biz O'zbekistonni rivojlangan mamlakatga aylantirishni maqsad qilib qo'ygan ekanmiz, bunga faqat jadal islohotlar, ilm-ma'rifat va innovasiya bilan erisha olamiz.

Buning uchun, avvalambor, tashabbuskor islohotchi bo'lib maydonga chiqadigan, strategik fikr yuritadigan, bilimli va malakali yangi avlod kadrlarini tarbiyalashimiz zarur. Shuning uchun ham bog'chadan boshlab oliy o'quv yurtigacha – ta'limning barcha bo'g'inlarini isloh qilishni boshladik.

Davlat idoralari xalqqa, jumladan, tadbirkorlarga yaqin ko'makchi bo'lishi zarur. Davlatning boshqaruv sohasidagi ba'zi funksiyalarini davlat-xususiy sheriklik asosida jumladan, "outsorsing" shaklida xususiy sektorga topshirish lozim².

Sharq donishmandlari aytganidek, "Eng katta boylik – bu aql-zakovat va ilm, eng katta meros – bu yaxshi tarbiya, eng katta qashshoqlik – bu bilimsizlikdir!"

Shu sababli hammamiz uchun zamonaviy bilimlarni o'zlashtirish, chinakam ma'rifat va yuksak madaniyat egasi bo'lish uzluksiz hayotiy ehtiyojga aylanishi kerak. Taraqqiyotga erishish uchun raqamli bilimlar va zamonaviy axborot texnologiyalarini egallashimiz zarur va shart. Bu bizga yuksalishning eng qisqa yo'lidan borish imkoniyatini beradi. Zero, bugun dunyoda barcha sohalarga axborot texnologiyalari chuqur kirib bormoqda.

Yurtimiz "Xalqaro axborot kommunikasiya texnologiyalarini rivojlantirish indeksi" bo'yicha 2019-yilda 8 pog'onaga ko'tarilgan bo'lsa-da, hali juda ham orqadamiz. Aksariyat vazirlik va idoralar, korxonalar raqamli texnologiyalardan mutlaqo yiroq, desak, bu ham haqiqat.

Albatta, raqamli iqtisodiyotni shakllantirish kerakli infratuzilma, ko'p mablag' va mehnat resurslarini talab etishini juda yaxshi bilamiz. Biroq, qanchalik qiyin bo'lmasin, bu ishga bugun kirishmasak, qachon kirishamiz? Ertaga juda kech bo'ladi. Shu bois, raqamli iqtisodiyotga faol o'tish – kelgusi 5 yildagi eng ustuvor vazifalarimizdan biri bo'ladi.

Raqamli texnologiyalar nafaqat mahsulot va xizmatlar sifatini oshiradi, ortiqcha xarajatlarni kamaytiradi. Shu bilan birga, meni juda qattiq tashvishga soladigan va bezovta qiladigan eng og'ir illat – korrupsiya balosini yo'qotishda ham ular samarali vositadir. Buni barchamiz teran anglab olishimiz darkor. Davlat va jamiyat boshqaruvi,

² *Shavkat Miromonovich Mirziyoyev Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak T: O'zbekiston 2017. – B 34*

ijtimoiy sohada ham raqamli texnologiyalarni keng joriy etib, natijadorlikni oshirish, bir soʻz bilan aytganda, odamlar turmushini keskin yaxshilash mumkin.

Oxirgi uch yilda “Inson manfaatlarini hamma narsadan ustun” degan tamoyil asosida, xalqimiz hayotini tubdan yaxshilash boʻyicha olib borayotgan keng koʻlamli ijtimoiy islohotlarni davom ettirilmoqda. Buning uchun birinchi navbatda aholi farovonligini oshirish va uning ijtimoiy himoyasini kuchaytirish – biz uchun bosh vazifalardan biri boʻlib qoladi.

Har tomonlama mukammal va samarali boshqaruv tizimini yaratish – oldimizda turgan ulkan vazifalarni bajarishning asosiy shartidir.

Biz parlamentning qonun ijodkorligi, parlament nazoratini samarali tashkil etish mexanizmlari bilan bogʻliq barcha masalalarni kuni kecha Oliy Majlisda boʻlib oʻtgan uchrashuvlarda atroflicha va chuqur muhokama qilib oldik.

Shu bilan birga, quyidagi dolzarb masalalarga eʼtiboringizni qaratmoqchiman.

Birinchidan, joylarda ijro va vakillik organlarining davlat boshqaruvidagi roli va masʼuliyatini yanada oshirish zarur.

Hokimlar oxirgi 3 yilda ularga berilgan keng vakolatlardan qanchalik samarali foydalanayotganini, vazirlik va idoralarning hududiy tuzilmalari faoliyati natijadorligini nazorat qilish boʻyicha yangi tizim yaratish shart³.

Shu oʻrinda haqli savol tugʻiladi: nima uchun Bosh vazirdan boshlab barcha hukumat aʼzolari, viloyat hokimlari parlamentga hisobot beradi-yu, viloyat va tumanlardagi rahbarlar oʻz faoliyati haqida mahalliy kengashlarga hisobot bermasligi kerak? Shuning uchun viloyat va tuman hokimlari oʻz dasturlari va ularning ijrosi toʻgʻrisida viloyat kengashlarida hisobot beradigan tizim joriy qilinadi.

Ayni vaqtda farmonlar, qarorlar, konsepsiya va strategiyalarda belgilangan indikatorlar va maqsadli parametrlarning ijrosi boʻyicha hokimlar oʻz hududlaridagi ommaviy axborot vositalari va jamoatchilikka muntazam axborot berib borishlari kerak boʻladi.

Ishning samarasini oshirish maqsadida mahalliy vakillik organlari faoliyatida Kengash soʻrovi institutini joriy etishni taklif qilaman.

Yana bir muhim masala. Amaldagi qonun hujjatlarida hokimliklarning 300 ga yaqin vazifa va funksiyalari nazarda tutilgan. Shundan 175 tasi, mazmun-mohiyatiga koʻra, hokimlarning asosiy vazifalari toifasiga kirmaydi va turli idoralarning funksiyalarini takrorlaydi. Bu esa, ish sifati va ijro intizomiga salbiy taʼsir koʻrsatishi tabiiy.

Shu sababli Oliy Majlis Senatiga, Adliya vazirligini jalb etgan holda, shu yilning birinchi yarmida hokimlarning vakolatlarini qayta koʻrib chiqish va ularga xos

³ Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasidagi maʼruzasi. 2020 yil 24 yanvar

bo'lmagan hamda bir-birini takrorlaydigan funksiyalarni tegishli organlarga o'tkazishni ta'minlash bo'yicha taklif tayyorlash topshiriladi.

Ikkinchidan, nodavlat notijorat tashkilotlari va fuqarolik jamiyatining boshqa institutlari bugungi kunda aholini o'ylantirayotgan muammolarga davlat idoralari e'tiborini qaratib, o'zlarining asoslangan takliflarini berib borishlari maqsadga muvofiq bo'ladi.

Buning uchun mamlakat va hududlar darajasida nodavlat notijorat tashkilotlari bilan ijtimoiy sheriklikni keng yo'lga qo'yib, grantlar va ijtimoiy buyurtmalarni ko'paytirishimiz kerak. Vazirlik va idoralar ham bir chetda tomoshabin bo'lib o'tirmasdan, bunday ijtimoiy hamkorlik ishlarini kengaytirishi lozim. Shuning uchun Oliy Majlis huzuridagi Nodavlat notijorat tashkilotlarini va fuqarolik jamiyatining boshqa institutlarini qo'llab-quvvatlash jamoat fondining faoliyatini takomillashtirish dardkor.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. I.Karimov. O'zbekiston XXI asr bosagisida: havfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. Toshkent., 1997.
2. I.Karimov. O'zbekiston XXI asrga intilmoqda. Toshkent., 1999
3. Sh.Mirziyoyev. Erkin va obod, demokratik jamiyatni barchamiz birgalikda barpo yetamiz. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz.-T.:“O'zbekiston” NMIU, 2017.
4. O'zbekiston Respublikasi Harakatlar strategiyasidan 2017yil 7-fevral
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. 2019 yil
6. Sh.Mirziyoyev “Yangi O'zbekiston” Toshkent., 2019
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. 2020 yil 24 yanvar
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlis Qonunchilik palatasi va Senatining qo'shma majlisidagi nutqidan 2020 yil 22 yanvar
9. Sh.Mirziyoyev “Niyati ulug' xalqning ishi ham ulug', hayoti yorug' va kelajagi farovon bo'ladi” “O'zbekiston” nashriyot Toshkent., 2020
10. Sh.Mirziyoyev “Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi”. Toshkent., 2018
11. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. T.: “O'zbekiston”, 2008;
12. Jo'rayev N.Tamaddunga da'vat (Prezident Sh.M. Mirziyoyevning jadal taraqqiyot strategiyasi haqida mulohozalar). Toshkent. “O'zbekiston”. 2018.

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA OT SO'Z TURKUMI

*Xusanboyeva Odina
Shamsiddinova Maxliyo*

Maxmudova Shalola

*Qo'qon Universiteti Boshlang'ich ta'lim
1-kurs talabalari.*

Shamsiddinovsamandar7@gmail.com

91-126-13-80

ANNOTATSIYA

Mazkur maqola boshlang'ich sinf o'quvchilariga ot so'z turkumini o'rgatish haqida bo'lib. Ot so'z turkumiga oid turli olimlar fikrlari turli adabiyotlardagi ot so'z turkumi haqidagi ma'lumotlar asosida ochib berilgan. O'quvchilarning ham nutq qobiliyatining ham to'g'ri fikirlash qobiliyatini rivojlantirish uchun xizmat qiladi.

Kalit So'zlar: So'z turkumlarini o'rgatish mohiyati, ot so'z turkimini o'rgatish, tushuncha, ona tilini shakllantirish, ot so'z turkimini vazifalari,

АННОТАЦИЯ

Данная статья посвящена преподаванию существительных учащимся начальных классов и раскрывается на основе мнений разных ученых о существительных и информации о существительных в различной литературе. Он служит развитию способности учащихся правильно говорить и думать.

Ключевые слова: Сущность обучения лексике, обучение именной лексике, понятие, формирование родного языка, задачи именной лексики.

ANNOTATION

This article is about teaching nouns to primary school students, and it is revealed based on the opinions of different scientists about nouns and information about nouns in various literature. It serves to develop the ability of students to speak and think correctly.

Key words: The essence of teaching vocabulary, teaching noun vocabulary, the concept, forming the mother tongue, tasks of noun vocabulary.

Boshlang'ich sinf sinflar kesimida dasturda belgilangan bilim, ko'nikma va malakaga erishishda asos, poydevori bo'lib xizmat qiladi. Shu sababli barcha fanlardan dastlabki boriladi. Jumladan, tushunchalar ta'lim tizimida boshlang'ich ona tili sinfdan asosiy shakllantirib fanlardan biri sanaladi. Boshlang'ich sinflarda ona tili eng kerakli fanlardan biri sifatida Davlat Ta'lim Standarti asosida o'qitiladi. So'z turkumi ona tilining muhim tayanch tushunchalaridan biridir. Tilimizdagi so'zlar, ulardagi umumiy anglashilayotgan ma'no, grammatik kategoriyalar, so'zdagi o'ziga xos bo'lgan

o'zgarish, shakl va so'z yasalishi sintaktik vazifalar jamlanganligi mavjudligiga ko'ra ajratiladigan xurujlar so'z turkumi hisoblanadi. So'z turkumlarining nima ekanligi, nimaga ko'ra turlarga ajralishi va turlari haqidagi tushunchalar boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun tushunarsiz bo'lib, birmuncha qiyinchiliklar tug'diradi. Shu sababli boshlang'ich sinflar o'quv dasturi o'quvchilarni so'z turkumlari mustaqil va yordamchi so'z turkumlariga bo'linishi bilan aynan tanishtirishni maqsad qilmaydi., ammo so'z turkumlariga xos boshlang'ich tushunchalarni shakllantirib boradi. So'z turkumlarini o'rganishdagi asosiy vazifa o'quvchilar fikrlashini, nutqini o'stirish, so'z boyligini yangi ot, sifat, son, fe'l so'z turkumiga oid so'zlar bilan boyitish, o'quvchilar shu paytgacha ishlatgan so'zlarning ma'nosini to'liq anglashga erishish, so'zlarni o'z o'rnida qo'llashni o'rgatish hisoblanadi. Ot mustaqil so'z turkumi bo'lib, Kim? Nima? Qayer? so'roqlariga javob bo'ladi. Ot so'z turkumi predmetning nomini bildirib keladi. Ot mavzusini o'rganish aniq maqsadlarga yo'naltirilgan, so'z turkumining umumiy ma'nosi, grammatik shakllari to'liq, izchil, o'zaro ilmiy asoslangan holda o'rganiladi, o'tni nutqda to'g'ri qo'llash va to'g'ri yozish malakasini rivojlantirish maqsadida bajariladigan mashqlar asta-sekin osondan qiyinlashib boradi. Til hodisasida ot so'z turkumining o'ziga xos xususiyatlari, vazifalari o'quvchilarning yosh xususiyatlaridan kelib chiqib, material hajmi, izchillik kasb etgan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARXI

Boshlang'ich sinf o'quvchilari ot so'z turkumini o'rganishi kerak bo'lgan vazifalar quyidagicha:

1. O'tning grammatik ma'nosini shakllantirish.
2. O'tning qanday so'roqlarga javob bo'lishi.
3. Ot so'z turkumining yozilishi (Kishilar ismi bosh harf bilan yoziladi)
4. O'tning birlik va ko'plikda qo'llanishi haqida ma'lumot berish
5. Egallik kategoriyasi bilan o'tni to'g'ri qo'llashni o'rgatish
6. Oltita kelishik bilan tanishtirish va kelishik qo'shimchalarini to'g'ri qo'llay olish va ularni ot bilan to'g'ri bog'lashni tushuntirish.
7. O'quvchilarni otga oid so'zlar bilan tanishtirish orqali so'z boyligini oshirish va ot so'z turkumini nutq jarayonida to'g'ri qo'llash ko'nikmasini shakllantirish.
8. So'zlarni tahlil orqali qiyoslash, jamlashni bilish.

Ushbu vazifalar bir-biridan ajralgan holda emas, bir-birini to'ldirgan holda hal qilinadi. Ot so'z turkumi Boshlang'ich sinflarda muayyan bosqichlarga bo'lingan holda o'rgatiladi. Har bosqichda vazifaning biri hal qilinadi. Jumladan, 1-2-sinflarda sodda usulda, o'tning nimani ifodalashi, so'rog'i o'rganiladi. 3-sinfda ot so'z turkumi deb o'rgatiladi, birlik va ko'plikda qanday qo'llanilishi haqida tushuncha beriladi. 4-sinfda biroz murakkab vazifalar hal etiladi: otlardagi turlanish, egallik qo'shimchalari, kelishik qo'shimchalari va ularning qo'llanilishi o'rgatiladi. Kurinib turibdiki, ot so'z turkumini biz bosqichma -bosqich o'quvchilar yoshiga mos tarzda o'rgatib boramiz.

Ot soʻz turkumiga oid dastlabki tushunchalar berish savod oʻrgatish davrida boshlanadi. Masalan: Ota, ona, ayiq, non kabi soʻzlarni yozishni oʻrgatamiz va bu orqali oʻquvchi ongida otga oid maʼlumotlar bazasi shakllanib boradi. Otni oʻrganishdagi vazifalar birin-ketin hal qilinadi ekan, mavzu boʻyicha boʻyicha bajarilishi lozim boʻlgan mashqlar va topshiriqlar ham bir muncha murakkablashadi. Bu esa oʻqituvchidan kuchli bilim va pedagogik mahoratni talab qiladi. 4-sinf oʻquvchilari matndagi soʻzlardan, ot soʻz turkumidagi soʻzni topa olishi, unga toʻgʻri soʻroq bera olishi kerak. Bundan tashqari, ot deb qaysi soʻz turkumining aytilishi, uning birlik - koʻplikda qoʻllanishi, egalik va kelishik qoʻshimchalari bilan bogʻlanishini bilishi kerak. Shu mavzuga oid mashqlar, topshiriqlar ham oʻqituvchi tomonidan toʻlaqonli tushuntiriladi va oʻquvchi bajaradi. Tushunmovchilik va shu kabi muammolar oʻqituvchi koʻmagida hal qilinadi. Bu oʻquvchining materialni puxta oʻzlashtirishni taʼminlaydi. Ot oʻziga xos xususiyatga ega.

Bunga koʻra boshqa soʻz turkumlaridan farq qiladi. Bular quyidagilar:

1. Ot yasaladi: guldon, partadosh, oʻchirgʻich.
2. Birlik va koʻplikda qoʻllanadi: kitob-kitoblar, gul-gullar.
3. Egalik bilan qoʻllanadi: uka-ukam, ona-onang, oʻgʻil-oʻgʻlim va hokazo
4. Kelishik qoʻshimchalarini oladi: uyda, mening, oyimni, koʻchadan
5. Gapda barcha sintaktik vazifada kela oladi.

Otlar maʼnosiga koʻra 2 ga atoqli va turdosh otga boʻlinadi. Atab qoʻyilgan otlar atoqli otlar sanaladi va doim bosh harfda yoziladi: Anvar, Qashqadaryo, Yupiter. Bir turdagi narsalarning umumiy nomini bildiruvchi otlar turdosh otlar hisoblanadi: kitob, sumka, daraxt. Ot son, egalik va kelishik kabi grammatik kategoriyalarga ega. Ot soʻz turkumi tuzilishiga koʻra toʻrtga boʻlinadi:

1. Sodda ot-bir asosdan tashkil topgan otlar: gulchi, bahor
2. Qoʻshma ot-ikki va topgan: qoʻziqorin, qoʻlqop, beshiktebratar undan ortiq asosdan tashkil
3. Juft ot-oʻzaro maʼnodosh yoki qarama-qarshi maʼnoli asosdan tashkil topgan ot: ota-ona, aka-uka, doʻst-dushman
4. Takroriy ot-aynan bir asosning takrorlanishi, yoki fonetik oʻzgarish bilan takrorlanadigan otlar: uy-puy, xola-xola

Ot uch xil usulda yasaladi: 1. Affikatsiya: bogʻbon 2. Kompozitsiya: Markaziy Osiyo 3. Abbreviatsiya: BMT Otning kichraytirish, shaxsiy munosabat shakllari kabi xususiy shakllari mavjud. Bulardan kichraytirish -erkalash shakllari: (-cha, -gina, - (a)loq). Shaxsiy munosabat shakllari: (-jon, -xon, -oy, -bonu) shakllari boʻlib, erkalash, suyish maʼnolarida keladi. Otlarda muhim belgilar mavjud boʻlib, ulardan biri sifat, son, feʼl va ravish distributsiyasida keladi va birikadi: Kichik bino, birinchi sinf, hamma odam, sheʼr oʻqimoq, koʻp xalq. Otlar ismlar guruhidagi soʻzlar hisoblanadi.

TADQIQOT METADOLOGIYASI

Ot gapda boshqa soʻzlar bilan bogʻlanganda qoʻshimchalar bilan oʻzgarishi ancha oldindan kuzatilib boriladi. Chunki, oʻquvchilar 1-sinfdayoq soʻz formalarining oʻzgarishi bilanamaliy tanishadi, ammo ular soʻz formasi nimaligini hali bilmaydi. Bolalar keyingi sinfda forma yasovchi (soʻz oʻzgartuvchi) qoʻshimchalar bilan tanishadi, bu qoʻshimchalar gapda soʻzlarni bogʻlash uchun xizmat qilishi tushunib boradi. III sinfda ot ustida ishlashning asosiy vazifasi fikr bayon qilishda otning kelishik formalaridan ongli foydalanish vakelishik qoʻshimchalarini toʻgʻri yozishga oʻrgatish hisoblanadi. Bu sinfda ot quyidagi izchillikda oʻrganiladi: 1.otlarning kelishiklar bilan turlanishi haqida tushuncha berish;2.koʻplikdagi otlarning turlanishini oʻrgatish; 3.har bir kelishikning xususiyatlarini alohida oʻrganish va u bilan bogʻliq holda kelishik qoʻshimchalarining yozilishi haqida koʻnikma hosil qilish.

Xulosa oʻrnida shuni aytamizki,ona tili fani boshlangʻich sinflar uchun asosiy fanlardan biridir.Yetarli bilim egallashda ona tili fani tayanch fanlardan biri boʻlib xizmat qiladi.Soʻz turkumlarini oʻrganish jarayonida oʻquvchi soʻzlarni farqlaydi,toʻgʻri soʻroq beroladi, nutqi rivojlanadi.Soʻzlarni gapda toʻgʻri qoʻllash,qoʻshimchani toʻgʻri qoʻllay olish kabi bilimlarga ega boʻladi.Toʻgʻri talaffuz qilish va toʻgʻri yozish malakalari ham yaxshi rivojlanadi.Soʻz turkumlarini dasturga muvofiq oʻrgatish maqsadiga erishilgan taqdirdagina, ona tili fanining asosiy tayanch poydevorini quramiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI

1. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 30 oktyabr “2030 yilgacha boʻlgan davrda Oʻzbekiston Respublikasining atrof-muhitni muhofaza qilish kontseptsiyasini tasdiqlash toʻgʻrisida”gi Farmoni. //Qonun hujjatlari maʼlumotlari milliy bazasi (www.lex.uz), 2019 yil 31 oktabr
2. Oʻzbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 27 maydagi 434 sonli qarori.//Qonun hujjatlari maʼlumotlari milliy bazasi (www.lex.uz), 2019 yil 28 may
3. Karimov I. A. Oʻzbekiston XXI asr boʻsagʻasida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari.T., 1997, -110-133 b.
4. Mukhtarova L.A. Ways of formation of ecological culture in children of primary age // AJMR:Asian Journal of Multimensional Research Journal. Vol 10, Issue 4, April, 2021. - Pp 648-652. (Impact Factor 7.699).
5. Мухтарова, Л. А. (2017). BOSHLANGʻICH SINFLARDA RIVOJLANTIRUVCHI TAʼLIM TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI. Апробация, (2), 93-94.
6. Мухтарова, Л. А. (2017). BOSHLANGʻICH TAʼLIM SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA INNOVATSION TAʼLIM TEXNOLOGIYALARINING OʻRNI. НАУЧНЫЙ ПОИСК В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ (pp. 119-120).
7. Mukhtarova, L. A. (2021). THE USE OF INNOVATIVE EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN THE FORMATION OF A CULTURE OF

ENVIRONMENTAL SAFETY. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 1(10), 792-797.

8. Mukhtarova Lobar Abdimannabovna. (2021). POSSIBILITIES OF AN INTEGRATIVE APPROACH TO THE FORMATION OF A CULTURE OF ENVIRONMENTAL SAFETY. European Scholar Journal, 2(11), 43-44.

9. Muxtarova, L. A. (2021). Ways of formation of ecological culture in children of primary age. Asian Journal Of Multidimensional Research, 10(4), 648-652.

10. Muxtarova, L. A. (2021). Use of multimedia technologies in the educational process. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal, 11(4), 1781-1785.

11. Мухтарова, Л. А. (2018). Пути Использования Возможностей Мультимедиа В Повышении Качества И Эффективности Уроков Чтения В Начальных Классах. Научные горизонты, (11-1), 247-252. 12. Мухтарова, Л. А. (2018). Развитие И Формирования Критического Мышления У Школьников Начальных Классов. Гуманитарный трактат, (24), 13-14. 13. Мухтарова, Л. А. (2018). Развитие творческого мышления у школьников начальных классов. Гуманитарный трактат, (24), 9-10.

14. Kulmuminov, U., & Mukhtarova, L. (2023). POSSIBILITIES OF CREATIVE THINKING AND ITS MANIFESTATION IN THE EDUCATIONAL PROCESS. Open Access Repository, 4(02), 81-84.

15. Abdimannabovna, M. L. (2022). Opportunities for an Interdisciplinary Integrated Approach to Improving the Culture of Environmental Safety. Eurasian Scientific Herald, 7, 7-12.

16. Munzifa Tangirova, & Lobar MUKHTAROVA. (2023). WAYS OF READING LITERACY DEVELOPMENT IN PRIMARY SCHOOL PUPLS. European Scholar Journal, 4(2), 88-89. Retrieved from

17. Lobar Mukhtarova, & Shahnoza Isakova. (2023). METHODOLOGY OF SPEECH DEVELOPMENT OF VISUALLY IMPAIRED STUDENTS. Academia Repository, 4(10), 360–371. Retrieved from

18. Mukhtarova Lobar Abdimannabovna, & Saidakhmatova Nafisa Soatmurod kizi. (2023). DEVELOPMENT OF READING UNDERSTANDING SKILLS IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS. Academia Science Repository, 4(04), 18–22. Retrieved from

19. Nafisa Saidakhmatova, & Lobar Mukhtarova. (2023). THE SIGNIFICANCE OF A ARTWORK IN THE FORMATION OF LEARNING SKILLS. Academia Science Repository, 4(04), 176–180. Retrieved from

20. Pardayeva Gulbahor Jalgashevna, & Mukhtarova Lobar Abdimannabovna. (2023). PEDAGOGICAL POSSIBILITIES OF TEACHING NATURAL SCIENCES BASED ON STEAM TECHNOLOGY. World Bulletin of Social Sciences, 21, 109-111. Retrieved from

ТА'ЛИМ ЖАРAYONIDA O'QUVCHILARNING ТА'ЛИМ СИФАТИНИ ОШИРИШ ВА САМАРАДОРЛИГИГА ЕРИШИШ

*Surxondaryo viloyati Qumqo'rg'on tumani
2- son kasb hunar maktabi
Maxsus fan o'qituvchisi Sattarov Umid Temirovich.
Umirov Ravshan Hayitmurotovich.
To'rayev Azamat Abdulamitovich.
Ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi
Raxmatova Gavhar Mo'minovna.*

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim jarayonlari samaradorligini oshirish yo'llari haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Innovatsiya, interfaol uslublar, kommunikativ faoliyat.

Ta'lim jarayoni samaradorligini oshirish, ta'lim oluvchilarning mustahkam nazariy bilim, faoliyat, ko'nikma va malakalarini shakllantirish, ularni kasbiy mahoratga aylanishini ta'minlash maqsadida o'quv tarbiya jarayonida interfaol metodlardan foydalanish davr taqozosi hamda ijtimoiy zaruriyat sifatida kun tartibiga qo'yilmoqda. Hozirgi kunda o'qitishda interfaol metodlardan foydalanish, uning mazmun mohiyatini bilish, uni ta'lim jarayoniga tadbiiq qilish va metodikasini yaratish juda muhimdir. Pedagogik kadrlarni innovatsion pedagogik faoliyatga tayyorlashda ularning metodik tayyorgarligini shakll antirish jarayoniga innovatsion texnologiyalarni joriy etish mazkur jarayonning samaradorligini orttirishga zamin tayyorlaydi. Innovatsiya inglizcha so'zdan olingan bo'lib yangilik kiritish, yangilik degan ma'nolarni bildiradi. Innovatsion texnologiyalar pedagogik jarayon hamda o'qituvchi va o'quvchi faoliyatiga yangilik, o'zgarishlar kiritish bo'lib, uni amalga oshirishda asosan interfaol usullaridan foydalanadi. Interfaol- bu o'zaro, harakat qilmoq yoki kim bilandir suhbat, muloqot tartibida bo'lishni anglatadi. O'qitishning interfaol usulubiyotlari bilish va kommunikativ faoliyatni tashkil etishning maxsus shakli bo'lib, unda ta'lim oluvchilar bilish jarayoniga jalb qilingan bo'ladilar, ular biladigan va o'ylayotgan narsalarni tushunish va fikrlash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Interfaol darslarda o'qituvchining o'rne qisman o'quvchilarning faoliyatini dars maqsadlariga erishishga yo'naltirishga olib keladi. Bu uslublarning o'ziga xosligi shundaki, ular faqat pedagog va o'quvchilarning birgalikda faoliyat ko'rsatishi orqali amalga oshiriladi. Bundan pedagogik hamkorlik jarayoni o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ularga o'quvchining dars davomida befarq bo'lmaslikka, mustaqil fikrlash, ijod qilish va izlanishga majbur etilishi, o'quvchilarning o'quv jarayonida fanga bo'lgan qiziqishlarini domiyiligini ta'minlanishi, o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishlarini

mustaqil ravishda har bir masalaga ijodiy yondashgan holda kuchaytirilishi, pedagogik va o'quvchilarning hamkorlikdagi faoliyatini doimiy ravishda tashkil etishlari kiradi. Ana'naviy dars shaklini saqlab qolgan holda, unga turli-tuman ta'lim oluvchilar faoliyatini faollashtiradigan metodlar bilan boyitish ta'lim oluvchilarning o'zlashtirish darajasining ko'tarilishiga olib keladi. Buning uchun dars jarayonini oqilona tashkil etilishi, o'qituvchi tomonidan o'quvchilarning qiziqishini orttirib, ularning ta'lim jarayonida faolligi muttasil rag'batlantirilib turilishi, o'quv materialini kichik-kichik bo'laklarga bo'lib ularning mazmunini ochishda aqliy hujum, kichik guruhlarda ishlash, bahs-munozara, muammoli vaziyat, yo'naltiruvchi matn, loyiha, rolli o'yinlar kabi metodlarni qo'llash va o'quvchilarni amaliy mashqlarni mustaqil bajarishga undash talab etiladi. Ta'lim oluvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish va ularning manfaatdorligini (motivasiyasini) oshirishga ko'maklashish imkoniyatlariga ko'ra, shuningdek, har xil turdagi multimediali o'quv axborotlarining uyg'unlashuvi, interfaollik, moslashuvchanlik sifatlariga ko'ra multimedia foydali va mahsuldor ta'lim texnologiyasi hisoblanadi. Interfaollikning ta'minlanishi axborotlarni taqdim etishning boshqa vositalari bilan taqqoslaganda raqamli multimedaning muhim yutuqlaridan hisoblanadi. Interfaollik ta'lim oluvchining ehtiyojlariga mos ravishda tegishli axborotlarni taqdim etishni nazarda tutadi. "Metod" — yunoncha "metodos" – "yo'l" degan so'zdan paydo bo'lib, u, tadqiq qilish ma'nosini anglatadi. Ta'lim metodi ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchilarning aniq maqsadga erishishiga qaratilgan birgalikdagi faoliyatdir. Ta'lim metodlari - o'qitishning o'z oldiga qo'ygan maqsadlariga erishish usullarini hamda o'quv materialini nazariy va amaliy yo'naltirish yo'llarini anglatadi. O'qitish metodlari ta'lim jarayonida ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchi faoliyatining qanday bo'lishi, o'qitish jarayonini qanday tashkil etish va olib borish kerakligini hamda shu jarayonda ta'lim oluvchilar qanday ish-harakatlarini bajarishlari kerakligini belgilab beradi. Shuningdek, ta'lim metodi o'qituvchi va ta'lim oluvchilarning o'qish vazifalarini bajarishga qaratilgan nazariy va amaliy bilish faoliyati yo'lidir. Ta'lim metodlari tevarak-atrofdagi dunyoni bilishning umumiy qonuniyatlarini tushunishga bog'liqdir, ya'ni ular falsafiy metodologik asosga ega va ta'lim jarayonidagi qarama-qarshiliklarni, ta'lim jarayonining mohiyatini va tamoyillarini to'g'ri anglash natijasidir. Ta'lim materialini ta'lim mazmunida ifodalangan ilmiy fikr mantig'iga bog'liq. Pedagogik qarashlarda nazariya qancha kam ifodalangan bo'lsa, ta'lim metodlari bu nazariyaga shuncha kam bog'liq bo'ladi. Pedagogika fani maktablar va ta'lim beruvchilarning ilg'or ish tajribalarini umumlashtiradi, an'anaviy ta'limning ilmiy asoslarini ko'rsatib beradi, o'qitishning zamonaviy, samarali metodlarini ijodiy ravishda izlab topishga yordam beradi. Shu sababli ham ta'lim metodlari oldiga quyidagi asosiy talablar qo'yiladi: 1. O'quv materialini o'rganish yo'li fikr yuritishning didaktik-materialistik usullarini, milliy mafkuraga hamda milliy qadriyatlarga asoslangan axloq,

xulqatvorning irodaviy sifatlarini shakllantirishga olib kelishi kerak. 2. Ta'lim metodi ilmiy dalillar bilan aniq va ravshan asoslangan bo'lishi lozim. 3. Ta'lim metodlarining tizimliliigi ularning samaradorlik darajasini belgilaydi. 4. Ta'lim metodlari oldiga muqarrar sur'atda qo'yiladigan yana bir talab - ularning tushunarli bo'lishi. 5. Bolani sezgi organlari orqali bilishga o'rgatish va o'quv jarayonida ko'rsatmali qurollardan iloji boricha ko'proq foydalanish. 6. Ta'lim metodlari oldiga qo'yiladigan talablardan yana biri – bu bilimlarning asosli va puxta bo'lishi. Ta'lim metodlari yaxshi natija beradigan bo'lishi lozim. Ta'lim beruvchining tushuntirish va ta'lim oluvchilarning o'zlashtirish usuli rejalashtirilgan yoki mo'ljallangan natijani berishi kerak. Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, ta'lim olish jarayonida ta'lim metodlari, vositalari va ularni to'g'ri va o'rinli qo'llash muhim ahamiyatga ega. Va ular ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi "Kadrlar tayyorlash milliy Dasturi" T., 2000 y O'. Asqarova, M. Nishonov, M. Xayitbaev "Pedagogika" T., "Talqin" 2008 y A. To'xtaboev, A. Eraliev "Tashkiliy xatti-xarakatlar" Andijon, "Xayot" 2001 y R. Mavlonova "Pedagogika" T., "O'qituvchi" 2004 y
2. M.To'xtaxo'jayeva "Pedagogika" T., "O'qituvchi" 2010 y 3. O.U.Avlayev, S.N. Jo'rayeva, S.P.Mirzayeva "Ta'lim metodlari" o'quv-uslubiy qo'llanma, "Navro'z" nashriyoti, Toshkent – 2017
4. Khaydarov, S. A. (2021). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. International scientific and practical conference.

IQTISODIYOTNING REAL SEKTORINI RIVOJLANTIRISHNING INNOVATSION YO'NALISHLARI

Tuhtanazarov Javlonbek Abdunazarovich

Buxoro shaxar, Yangiobor MFY, G'ijduvon ko'chasi,

74 - uy Telefon: +998992268485

Osiyo Xalqaro Universiteti. Iqtisodiyot

Annotatsiya. Ushbu maqola iqtisodiyotning Real sektorini rivojlantirishning innovatsion yo'nalishlarini o'rganib chiqadi, bunda texnologik taraqqiyot, barqaror amaliyot va siyosat asoslariga e'tibor qaratiladi. Mavjud adabiyotlarni tahlil qilish va aralash tadqiqot usullarini qo'llash orqali tadqiqot asosiy tendentsiyalarni aniqlaydi va manfaatdor tomonlar uchun amaliy tavsiyalar beradi.

Kalit so'zlar: Real sektor, iqtisodiy rivojlanish, innovatsiya, barqarorlik, texnologiya, siyosat, sanoat.

Barqaror iqtisodiy o'sish uchun tovarlar va xizmatlar ishlab chiqarish bilan shug'ullanadigan tarmoqlarni qamrab oluvchi iqtisodiyotning real sektori juda muhimdir. Tez texnologik yutuqlar va ekologik muammolarning kuchayishi sharoitida ushbu sohada innovatsiyalarga ehtiyoj katta. Ushbu maqola Real sektorning rivojlanishiga turtki beradigan, uning raqobatbardoshligi va barqarorligini ta'minlaydigan innovatsion strategiyalarni aniqlash va tahlil qilishga qaratilgan.

Mavjud adabiyotlarni ko'rib chiqish real sektorni rivojlantirishda bir nechta asosiy mavzularni ochib beradi. Birinchidan, Internet of Things (IoT), sun'iy intellekt (AI) va big data analytics kabi sanoat 4.0 texnologiyalarini qabul qilish mahsuldorlik va samaradorlikni oshirishda va'da berdi. Ikkinchidan, barqaror amaliyotlar, shu jumladan yashil ishlab chiqarish va dumaloq iqtisodiyot modellari tobora uzoq muddatli hayotiylik uchun muhim deb tan olinmoqda. Uchinchidan, qo'llab-quvvatlovchi siyosat asoslari va davlat-xususiy sheriklik innovatsiyalarning muhim omili sifatida belgilangan.

Tadqiqotda miqdoriy ma'lumotlarni tahlil qilishni sifatli amaliy tadqiqotlar bilan birlashtirgan aralash usulli yondashuv qo'llaniladi. Miqdoriy ma'lumotlar tendentsiyalarni aniqlash va innovatsion amaliyotlarning ta'sirini o'lchash uchun sanoat hisobotlari, iqtisodiy ma'lumotlar bazalari va bozor tadqiqotlaridan olinadi. Sifatli ma'lumotlar soha mutaxassislari, siyosatchilar va biznes rahbarlari bilan suhbatlar orqali to'planib, ushbu yangiliklarning amaliy tatbiq etilishi va muammolari to'g'risida tushuncha beradi.

Ishlab chiqarish, qishloq xo'jaligi va tog' - kon sanoati kabi sohalarni qamrab oladigan iqtisodiyotning real sektorini rivojlantirishning innovatsion yo'nalishlari

sezilarli o'sish va raqobatbardoshlikka olib kelishi mumkin. Bu erda ba'zi asosiy innovatsion yo'nalishlar:

Raqamli transformatsiya va sanoat 4.0

- Avtomatlashtirish va robototexnika: ishlab chiqarish va boshqa sohalarda samaradorlik, aniqlik va samaradorlikni oshirish uchun ilg'or robototexnika va avtomatlashtirilgan tizimlarni joriy etish.

- Internet of Things (IoT): Real vaqtda monitoring va bashoratli parvarishlash orqali ma'lumotlarni to'plash va operatsiyalarni optimallashtirish uchun IoT qurilmalaridan foydalanish.

- Katta ma'lumotlar va tahlillar: ma'lumotli qarorlar qabul qilish, ta'minot zanjiri boshqaruvini yaxshilash va mijozlar tajribasini oshirish uchun katta ma'lumotlar tahlilidan foydalanish.

- Sun'iy intellekt (AI) va mashinani o'rganish (ML): bashoratli tahlil, sifat nazorati va aqlli ishlab chiqarish tizimlarini ishlab chiqish uchun AI va ML ni qo'llash.

Barqaror rivojlanish va yashil texnologiyalar

- Qayta tiklanadigan energiya integratsiyasi: sanoat operatsiyalarini quvvatlantirish uchun quyosh, shamol va biomassa kabi qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanishni ko'paytirish.

- Doiraviy Iqtisodiyot: atrof-muhitga ta'sirini minimallashtiruvchi yopiq tizim yaratish uchun qayta ishlash, chiqindilarni kamaytirish va materiallarni qayta ishlatishga ko'maklashish.

- Ekologik toza ishlab chiqarish jarayonlari: chiqindilarni kamaytiradigan, suvni tejaydigan va zararli kimyoviy moddalardan foydalanishni kamaytiradigan jarayonlarni ishlab chiqish va qabul qilish.

Ilg'or materiallar va nanotexnologiya

- Yuqori samarali materiallar: turli xil sanoat ilovalarida foydalanish uchun yuqori xususiyatlarga ega (masalan, mustahkamlik, chidamlilik, issiqlikka chidamlilik) materiallarni yaratish.

- Nanomateriallar: mahsulot ish faoliyatini yaxshilash, xarajatlarni kamaytirish va elektronika, tibbiyot va energetikada yangi funksiyalarni yaratish uchun nano o'lchovdagi materiallardan foydalanish.

Qo'shimcha ishlab chiqarish (3D bosma)

- Prototiplash va ishlab chiqarish: tez prototiplash va moddiy chiqindilar kamaytirilgan murakkab, moslashtirilgan qismlarni ishlab chiqarish uchun 3D bosib chiqarishdan foydalanish.

- Ta'minot zanjirini o'zgartirish: mahalliyashtirilgan, talab bo'yicha ishlab chiqarishni ta'minlash orqali an'anaviy ta'minot zanjirlariga bog'liqlikni kamaytirish.

Biotexnologiya va bioinjeneriya

- Qishloq xo'jaligi biotexnologiyasi: genetik muhandislik va boshqa biotexnologik usullar yordamida ekinlar hosildorligini, zararkunandalarga chidamliligini va ozuqaviy qiymatini oshirish.

- Sanoat biotexnologiyasi: kimyoviy moddalar, bioyoqilg'i va materiallarni ishlab chiqarishda biologik jarayonlardan foydalanish, bu an'anaviy usullarga qaraganda barqarorroq bo'lishi mumkin.

Aqlli infratuzilma va urbanizatsiya

- Aqlli shaharlar: shaharsozlik, energiya boshqaruvi va transport tizimlarini takomillashtirish uchun raqamli texnologiyalardan foydalanadigan aqlli shahar infratuzilmasini rivojlantirish.

- Moslashuvchan infratuzilma: innovatsion dizayn va materiallar orqali iqlim o'zgarishi ta'siriga va tabiiy ofatlarga bardosh bera oladigan infratuzilmani qurish.

Moliyaviy Yangiliklar

- Blockchain va Cryptocurrencies: savdo va investitsiyalarda yangi moliyaviy modellar uchun xavfsiz, shaffof operatsiyalar va cryptocurrencies uchun blockchain-dan foydalanish.

- Fintech echimlari: moliyaviy xizmatlarni yaxshilash, kapitalga kirishni yaxshilash va operatsiyalarni soddalashtirish uchun fintech innovatsiyalarini qabul qilish.

Inson Kapitalini Rivojlantirish

- Upskilling va Reskilling: ishchi kuchini rivojlanayotgan texnologiyalar va sohalar uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar bilan jihozlash uchun ta'lim va o'quv dasturlariga sarmoya kiritish.

- Hamkorlikdagi innovatsion ekotizimlar: yangi texnologiyalarni tadqiq etish, rivojlantirish va tijoratlashtirish uchun sanoat, akademiya va hukumat o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish.

Globalashuv va savdo

- Xalqaro hamkorlik: texnologiyalarni uzatish, tadqiqot bo'yicha hamkorlik va yangi bozorlarga chiqish uchun global hamkorlik qilish.

- Savdoni osonlashtirish: savdo jarayonlarini soddalashtiradigan va xalqaro tijoratdagi to'siqlarni kamaytiradigan siyosat va texnologiyalarni amalga oshirish.

Siyosat va tartibga soluvchi Yangiliklar

- Qo'llab-quvvatlovchi tartibga solish: xavfsizlik, maxfiylik va atrof-muhitni muhofaza qilishda innovatsiyalarni rag'batlantiradigan me'yoriy-huquqiy asoslarni ishlab chiqish.

- Rag'batlantirish va subsidiyalar: tadqiqot va ishlanmalarni qo'llab-quvvatlash uchun moddiy rag'batlantirish, grantlar va subsidiyalar berish va yangi texnologiyalarni qabul qilish.

Ushbu innovatsion yo'nalishlarga e'tibor qaratish orqali iqtisodiyotning real sektori samaradorlik, barqarorlik va barqarorlikni oshirishi va shu bilan uzoq muddatli iqtisodiy o'sish va rivojlanishni boshqarishi mumkin.

Topilmalar shuni ko'rsatadiki, texnologik yutuqlar va barqaror amaliyotlar katta foyda keltirsa-da, ularni qabul qilish ko'pincha yuqori boshlang'ich xarajatlar va o'zgarishlarga qarshilik bilan to'sqinlik qiladi. Shuning uchun nafaqat texnologik yangilanishlarni, balki tashkiliy o'zgarishlarni va mahoratni rivojlantirishni ham o'z ichiga olgan ko'p qirrali yondashuv talab etiladi. Siyosatchilar, shuningdek, qo'llab-quvvatlovchi Qonunchilik va ta'lim va infratuzilmaga investitsiyalar orqali qulay muhit yaratishda faol rol o'ynashi kerak.

Xulosa va takliflar

Xulosa qilib aytganda, Real sektorni innovatsiyalar orqali rivojlantirish iqtisodiy raqobatbardoshlikni saqlash va barqaror o'sishga erishish uchun juda muhimdir. Tadqiqot manfaatdor tomonlar uchun quyidagi qadamlarni taklif qiladi:

- 1) Texnologiyaga sarmoya kiritish: moliyaviy rag'batlantirish va texnik yordam ko'rsatish orqali korxonalarni sanoat 4.0 texnologiyalariga sarmoya kiritishga undash.
- 2) Barqaror amaliyotni targ'ib qilish: yashil ishlab chiqarish jarayonlari va aylanma iqtisodiyot tamoyillarini qabul qilish tarafdori.
- 3) Siyosatni qo'llab-quvvatlash: innovatsiyalarni osonlashtiradigan qo'llab-quvvatlovchi siyosatni amalga oshirish, shu jumladan tadqiqot va ishlanmalar uchun soliq imtiyozlari va barqaror amaliyot uchun subsidiyalar.
- 4) Ta'lim va o'qitish: ishchi kuchini yangi texnologik landshaft uchun zarur ko'nikmalar bilan jihozlash uchun o'quv dasturlarini ishlab chiqish.
- 5) Davlat-xususiy sheriklik: innovatsiyalarni rivojlantirish va umumiy muammolarni hal qilish uchun hukumat, sanoat va ilmiy doiralarda o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish.

Ushbu tavsiyalarga amal qilgan holda, manfaatdor tomonlar real sektorning barqarorligi va raqobatbardoshligini oshirishi, kengroq iqtisodiy va ijtimoiy maqsadlarga hissa qo'shishi mumkin.

Adabiyotlar.

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ4947-сонли Фармони билан тасдиқланган 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг Ҳаракатлар стратегияси.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ4947-сонли Фармони билан тасдиқланган 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг Ҳаракатлар стратегияси.

3. Повышение капитализации акционерно-коммерческого банка: монография / И.Б. Турсунов. - Т.: Инновацион ривожланиш нашриёт-матбаа уйи, 2020. 104 С.
4. Повышение капитализации акционерно-коммерческого банка: монография / И.Б. Турсунов. - Т.: Инновацион ривожланиш нашриёт-матбаа уйи, 2020. 104 С
5. Повышение капитализации акционерно-коммерческого банка: монография / И.Б. Турсунов. - Т.: Инновацион ривожланиш нашриётматбаа уйи, 2020. 104 С.
6. <https://cbu.uz/upload/medialibrary/b52/Monetary-Policy->

YANGI O'ZBEKISTONNI BARPO ETISHDA MAMLAKATIMIZ YOSHLARINING O'RNI

Akramov Tofiqbek Mirg'olib o'g'li
IIV Akademiyasi 2-bosqich kursanti
Ramazanova Sabina G'ayrat qizi
IIV Akademiyasi 2-bosqich kursanti

ANNOTATSIYA

Maqolada yangi O'zbekiston sharoitida yoshlarga oid davlat siyosatining asosiy yo'nalishlaridan kelib chiqqan holda yoshlarning yurtimizda yaratilib berilayotgan imkoniyatlardan qay darajada foydalanayotganliklari tahlil qilingan. Jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirishning yoshlar tarbiyasidagi o'rni ochib berilgan. Buyuk ajdodlarimiz qarashlaridagi komil inson g'oyasining tarixiy-falsafiy talqiniga alohida e'tibor qaratilgan. Shuningdek, yangi O'zbekiston sharoitida barkamol avlodni tarbiyalashning ma'naviy, huquqiy asoslari ochib berilgan.

Kalit so'zlar: yangi O'zbekiston, yoshlarga oid davlat siyosati, ma'naviyat, huquqiy ong, huquqiy madaniyat, uchinchi Renessans, komil inson.

АННОТАЦИЯ

В статье анализируется, насколько молодые люди используют возможности, созданные в нашей стране на основе основных направлений молодежной политики в условиях нового Узбекистана. Выявлена роль повышения правовой культуры в обществе в воспитании молодежи. Особое внимание уделено историко-философской интерпретации идеи совершенного человека в представлениях наших великих предков. Также раскрыты морально-правовые основы воспитания зрелого поколения в условиях нового Узбекистана.

Ключевые слова: новый Узбекистан, молодежная политика, духовность, правосознание, правовая культура, третье Возрождение, совершенный человек.

KIRISH

O'zbekiston – yoshlar mamlakati. 36 millionlik O'zbekistonda, 30 yoshgacha bo'lgan yoshlar 65 foiz aholini tashkil qiladi. Ya'ni har uch o'zbekistonlikning ikki nafari hali 30 ga kirmagan. Qolaversa, O'zbekistonda tug'ilish va demografik o'sish salmog'i ham ancha katta. Har yili 900 mingdan ortiq bola tug'iladi. Sof demografik o'sish esa, 670 mingdan oshadi. Demak, har ikki yilda, O'zbekiston aholisi, bir million 200 mingdan ko'proqqa oshadi. Tashqi dunyo bilan o'lchaganda, O'zbekistonda yoshlar juda katta qatlamni tashkil qiladi. Aynan shu qatlam bugungi kunda har sohada, har jabhada O'zbekiston bayrog'ini jahon minbarlarida balandlarga ko'tarib kelmoqdalar. Siyosatshunos Kamoliddin Rabbimov aytganidek: "Yoshlar –

jamiyatning energiyasi hisoblanadi. Kelajakni tasavvur qilmoqchi bo'lsangiz, yoshlarning ongiga qo'l solib ko'rish kifoya qiladi.”

Xo'sh, shu qadar ko'pchilikni tashkil etuvchi bu qatlamning o'rni bugungi kunda qanday va qay darajada?

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Mamlakatimizda yoshlarga oid davlat siyosati sohasida keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmogda. O'tgan vaqt ichida yoshlarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash, ularning huquq va qonuniy manfaatlarini himoya qilish, mamlakatimiz istiqboli uchun mas'uliyatni o'z zimmasiga olishga qodir, tashabbuskor, shijoatli yoshlarni tarbiyalash borasida alohida tizim yaratildi.

O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlis palatalari huzuridagi Yoshlar parlamentlari, O'zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligi qoshida Yoshlar akademiyasi, O'zbekiston Respublikasi Yoshlar ishlari agentligi tashkil qilindi. Respublikaning barcha hududlarida “Loyihalar fabrikasi” ish boshladi.

O'sib kelayotgan yosh avlodning sog'lom tarbiyalanishi, sifatli ta'lim olishi, xorijiy davlat yoshlari bilan tengma-teng bellasha olishi va barkamol shaxs bo'lib voyaga yetishlarini ta'minlash, ularning kitob o'qishga bo'lgan qiziqishini har tomonlama qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladigan “besh muhim tashabbus” joriy etildi.

Yurtimizda tashkil etilayotgan yangi davlat va nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari, umumta'lim maktablari, oliy o'quv yurtlari, nufuzli xorijiy universitetlarning filiallari, zamonaviy IT-parklar, madaniyat muassasalari va sport inshootlari, mutlaqo yangi namunadagi ta'lim maskanlari — “Prezident maktablari”, “Temurbeklar maktabi”, “Ijod maktablari” bugungi globallashuv sharoitida raqobatga qodir bo'lgan yetuk kadrlarning yangi avlodini tarbiyalashga xizmat qilmoqda.

Vazirlar Mahkamasi tomonidan 2021-yil 18-yanvar kuni “O'zbekistonda yoshlarga oid davlat siyosatini 2025-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi tasdiqlash to'g'risida”gi qarori imzolandi.

Shiddat bilan rivojlanib borayotgan xayotimizda ro'y berayotgan yuksalish jarayonlari o'zini barcha sohalarda namoyon etmoqda. Shular orasida zamonamiz yoshlari haqida to'xtaladigan bo'lsak, Prezidentimiz Shavkat Mirziyoev BMT Bosh Assambleyasining 72-sessiyasidagi nutqida quyidagi fikrlarni bildirgan edi: “Sayyoramizning ertangi kuni, farovonligi farzandlarimiz qanday bo'lib kamolga yetishi bilan bog'liq. Bizning asosiy vazifamiz yoshlarning o'z salohiyatini namoyon qilishi uchun zarur sharoitlar yaratishdan iborat “.

Shu o'rinda yana bir narsaga e'tibor berdigan bo'lsak, qachonki ta'lim to'g'risida fikr yuritsak, albatta tarbiyani ham eslaymiz. Azaldan ta'lim va tarbiya bir-birini to'ldirib turadigan tushunchalar sifatida o'rganilgan. Ya'ni, bu ikki tushuncha yagona va uzviy jarayondir. Tarbiya bor joyda, albatta ta'lim ham bo'ladi. Lekin bu masalada

boshqacha qarashlar ham bor: “Tarbiya oiladan, ta’lim ta’lim muassasasidan olinadi” kabi. Mening nazarimda, qanday ta’lim muassasasi bo’lmasin, barcha ta’lim muassasasi o’qituvchisi ham o’z o’rnida, tarbiyachidir. Nafaqat ta’lim dargohida, balki ko’cha-atrofdagi oilada ham. Chunki qadim davrlardan ham o’qituvchiga munosabat, e’tibor boshqacha bo’lgan. Zero, “Ustoz otangdek ulug’”

МУХОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

“Qanchalik qiyin bo’lmasin, biz yoshlar tarbiyasi bo’yicha o’zimizga xos va ta’sirchan, bugungi kunga hamohang usullarni izlab topishimiz kerak. Jondan aziz farzandlarimizni buzg’unchi va zararli g’oyalar, jinoyatchilik, giyohvandlik, loqaydlik, ma’naviy qashshoqlik kayfiyatidan asrashimiz zarur. Bunday salbiy holatlarni bartaraf etishda barchamiz, avvalo, siz, aziz yoshlar faol bo’lishingiz kerak. Xalqimizning ma’naviy qudrati va boqiy an’alarini asrab-avaylash va butun dunyoga tarannum etishga sizlar albatta qodirsiz”-deya ta’kidlagan yurtboshimiz Sh.M.Mirziyoyev.

So’nggi yillarda milliy ta’lim tizimida sezilarli islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu o’zgarishlarni quyidagilarda ko’rish mumkin.

1. Maktabgacha ta’lim tizimi tubdan o’zgarmoqda. Alohida vazirlik tashkil qilindi. Ilgari maktabgacha ta’lim muassasalari Xalq ta’limi vazirligi tasavvurida edi. Ushbu vazirlik respublikamizdagi eng katta vazirlik hisoblanardi. Bolalar bog’chalari, 10 mingga yaqin maktab, pedinstitutlar, pedkollejlari va x.z. Maktabgacha ta’lim qamrovi taxminan 17-18 foizni tashkil qilardi. 2021 yil yakuni bilan maktabgacha ta’lim qamrovi 65 foizga, 2023 yil oxirida esa 75 foizga yetkazilishi, qo’shimcha 2 mingta nodavlat bog’cha tashkil etilib, xususiy sektor ulushi 25 foizga yetkazildi.

2. Oliy ta’lim muassasalari soni salkam uch marta ko’payib, qamrov darajasi 9 foizdan 38 foizga yetgani zamonaviy ilm va kasb sohalarini egallashda yoshlar uchun yangi imkoniyatlar ochmoqda. Ta’lim sifatini tubdan yaxshilash maqsadida, avvalo, o’quv dasturlari, o’qituvchi va domlalar uchun uslubiy qo’llanmalarni ilg’or xalqaro mezonlarga moslashtirish ishlari bajariladi.

3. Oxirgi uch yilning o’zida 250 ming nafar yoshga 6 trillion so‘mdan ziyod imtiyozli kreditlar ajratildi. Mamlakatimiz bo’yicha 210 ta “Yoshlar sanoat va tadbirkorlik zonalarini” tashkil etilib, 4 trillion so‘mlik 2,5 mingta loyiha amalga oshirildi. Natijada, yosh tadbirkorlar soni 2 karra ko’payib, 200 mingdan oshdi.

4. Respublikamizdagi barcha mahallalarda prezident vakili yoshlar yetakchisi lavozimi joriy etilib, bu vazifaga intiluvchan, tashkilotchilik qobiliyatiga ega, tashabbuskor yoshlar saralab olindi. Mahallada bu tizim orqali yoshlarga 100 dan ortiq imkoniyatlar yaratildi. “Yoshlar daftari” tizimi yo‘lga qo‘yilib, so‘nggi ikki yilda 798 ming nafarga yaqin yoshlarga qariyb 1 trillion so‘mlik yordamlar ko‘rsatildi.

5. Jumladan, 53 ming nafar ehtiyojmand oilaga mansub talabaga o‘qish uchun kontrakt pullari to‘lab berildi. O‘tgan davr mobaynida yoshlarning ijtimoiy himoyasini

ta'minlash va ularni ijtimoy, iqtisodiy, huquqiy jihatdan qo'llab-quvvatlash bo'yicha tizimli ishlar amalga oshirildi.

6. Yurtimiz yoshlari yaratilayotgan imkoniyatlardan unumli foydalanib, turli sohalarda dastlabki yutuqlarni qo'lga kiritmoqdalar. O'zbekistonlik o'quvchilar o'tgan yili xalqaro fan olimpiadalarida 7 ta oltin, 36 ta kumush va 38 ta bronza medalini qo'lga kiritdilar. Yosh sportchilarimiz esa xalqaro musobaqalarda muvaffaqiyatli ishtirok etib, bu yil 247 ta oltin, 119 ta kumush, 110 ta bronza medal sohibiga aylandilar. Keyingi yillarda Vatanimiz ravnaqiga munosib hissa qo'shib kelayotgan ana shunday yoshlarning 758 nafari davlat mukofotlariga sazovor bo'ldilar.

Bu dunyoda barcha katta va kichik narsalarning o'z himoya qobig'i mavjud. Yer sayyorasining himoya qobig'i atmosfera qobig'i hisoblansa, kichik olmaning ham po'stlog'i uning himoya qobig'i hisoblanadi. Oddiy olmaning po'stlog'i, ya'ni himoya qobig'i bo'lmasa, unga har qanday tashqi omillar ta'sir etishi mumkin. Savol tug'iladi: "Xo'sh, yangi O'zbekistonning kelajagi sanalgan yoshlarning himoya qobig'i nima?" Hech shubhasiz, bu himoya vositasi yoshlarimizning ma'naviyat darajasidir. Birinchi prezidentimiz I.A.Karimov ta'birlari bilan aytadigan bo'lsak: "Ma'naviyat – insonni ruhan poklanish, qalban ulg'ayishga chorlaydigan, odamning ichki dunyosi, irodasini baquvvat, iymon-e'tiqodini butun qiladigan, vijdonini uyg'otadigan beqiyos kuch, uning barcha qarashlarining mezonidir"

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, bugungi kundagi yoshlarga qaratilayotgan e'tibor, yaratilayotgan imkoniyatlar kelajagimiz tayanchi sanalgan yoshlar zimmasiga nafaqat ulkan qulayliklar, shu bilan birga ulkan mas'uliyat ham yuklaydi. Zero, xalqimiz, ayniqsa yosh avlod ongi va tafakkuriga singdirilgan milliy g'oya har qanday yot g'oyalarning ta'siriga berilib qolmaslikni ta'minlashi bilan birga ularga munosib javob qaytarish ko'nikmasini ham shakllantiradi, milliy qadriyatlarimizni hurmat qilishga va uni asrab-avaylashga undaydi. Ajdodlarimizdan yosh avlodga meros bo'lib qolgan an'ana va qadriyatlar, tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lgan asarlar, me'moriy obidalar va ularning xalqaro davlatlar orasidagi o'rni yoshlarimizning o'z maqsadlari tomon olg'a qadam bosishlari uchun turtki bo'ladi desak mubolag'a bo'lmaydi. Shu nuqtai nazardan, yoshlar bilan bog'liq muammolarni hal etishda milliy qadriyatlardan, ilg'or taraqqiyotga xizmat qiluvchi diniy qadriyatlardan foydalanish, ularni zamonaviy demokratik qadriyatlar bilan uyg'unlashtirgan holda, yosh avlodni har tomonlama yetuk va barkamol qilib tarbiyalash masalasiga bugun yurtimizda katta ahamiyat berilmoqda. Ayni paytda yoshlarni ma'naviy himoyalash tizimining mexanizimini ishlab chiqishga ham e'tibor qaratilmoqda. Chunki hozirgi globallashuv sharoitida, bir tomondan, milliy qadriyatga, ikkinchi tomondan, zamonaviy qadriyatlarga asoslangan ma'naviy- huquqiy yangilish jarayonlarini amalga oshirish alohida dolzarb bo'lib qolmoqda. Shuningdek, Vatan hurligini chin dildan istagan va bu uchun o'z jonini ayamagan ota-bobolarimiz

zaminini asrab-avaylash har bir o'zbek o'g'loni, har bir o'zbek qizi uchun oliy maqsad hisoblanar ekan, ona Vatanimiz tinchligi, shoni-shuhrati uchun har narsaga tayyormiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Sh.Mirziyoyev.O'zbekiston Respublikasi Mustaqilligining yigirma to'qqiz yilligiga bag'ishlangan nutqi. //Xalq so'zi №186 son.2020.
2. O'zbekiston Prezidenti SH.Mirziyoyevning BMT Bosh Assambleyasining 75-sessiyasidagi nutqi // <https://president.uz/uz/lists/view/3851>.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezident Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi.2020 yil 29 dekabr <https://www.youtube.com>
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 5 iyuldagi PF-5106 – son farmoni “Yoshlarga oid davlat siyosati samaradorligini oshirish va O'zbekiston yoshlari ittifoqi faoliyatini qo'llab-quvvatlash to'g'risida” Toshkent shahri, 2017 yil 5 iyul.
5. “O'zbekiston Respublikasida yoshlarga oid davlat siyosati asoslari” to'g'risidagi qonun. 1991 yil.
6. Karimov. I.A. Jamiyatimiz mafkurasi xalqni – xalq, millatni – millat qilishga xizmat etsin. T.: “O'zbekiston”,1998.
7. Karimov I.A. “Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch”. T.: “O'zbekiston”,1998.

ВОЗМЕЩЕНИЕ УЩЕРБА, ПРИЧИНЕННОГО ЗАКЛЮЧЕННЫМИ, СБЕЖАВШИМИ ИЗ ИСПРАВИТЕЛЬНОГО УЧРЕЖДЕНИЯ

Кодиралиев Эльёрбек Мирзакалон угли

курсант 2- курса Академии МВД Республики Узбекистан

Аннотация: В данной научной статье рассматривается проблема возмещения ущерба, причиненного заключенными, сбежавшими из исправительного учреждения. Анализируются правовые и социальные аспекты данной проблемы, а также предлагаются пути ее решения.

Ключевые слова: возмещение ущерба, заключенные, исправительное учреждение, сбежавшие заключенные, ответственность.

В современном обществе проблема сбежавших заключенных из исправительных учреждений является актуальной и требует серьезного внимания. Одной из важных аспектов данной проблемы является вопрос о возмещении ущерба, причиненного обществу и гражданам данными заключенными. В данной статье мы рассмотрим правовые и социальные аспекты данной проблемы, а также предложим пути ее решения.

Возмещение ущерба зависит от степени причинения ущерба, например, материальный ущерб, причиненный владельцам имущества или физическим лицам, а также ущерб, причиненный обществу или государству.

Вопрос о возмещении ущерба, причиненного заключенными, сбежавшими из исправительного учреждения, регулируется законодательством. В большинстве стран законодательство предусматривает обязанность заключенных возместить причиненный ущерб. Однако, в практике возникают трудности с определением размера ущерба и его фактического возмещения. Необходимо разработать четкие правила и процедуры для определения и взыскания ущерба. Видами ущерба, могут быть:

1. Материальный ущерб: Включает в себя финансовые потери или повреждение имущества, которое может быть причинено при побеге заключенных. Например, это могут быть расходы на восстановление поврежденных объектов, утраченные ценности или другие материальные потери.

2. Моральный ущерб: Этот вид ущерба связан с психологическими последствиями для пострадавших, такими как страх, тревога, беспокойство или психологическая травма. Сбежавшие заключенные могут вызвать у общества и граждан чувство неуверенности и опасности.

3. **Общественный ущерб:** Побег заключенных может иметь отрицательное воздействие на общество в целом. Это может повлиять на общественную безопасность, вызвать беспокойство среди граждан и подорвать доверие к системе исполнения наказаний.

Важно учитывать все аспекты ущерба, причиненного заключенными при побеге из исправительного учреждения, чтобы определить размер возмещения и принять соответствующие меры по восстановлению ущерба и предотвращению подобных ситуаций в будущем.

Социальные аспекты возмещения ущерба. Возмещение ущерба, причиненного заключенными, имеет важное социальное значение. Общество ожидает, что заключенные, сбежавшие из исправительного учреждения, будут нести ответственность за свои действия и возместят причиненный ущерб. Это способствует поддержанию правопорядка и доверия общества к системе исправительных учреждений.

3. Лица, осужденные к лишению свободы, несут ответственность за ущерб, причиненный государству или гражданам в результате побега из места лишения свободы. Они обязаны возместить материальный ущерб, причиненный при побеге. При этом сумма ущерба и порядок возмещения определяются судом. Суд может принять решение о возмещении как материального, так и морального ущерба, нанесенного в результате побега заключенных. В случае неспособности осужденного возместить ущерб, сумма может быть взыскана из его имущества или заработной платы.

Таким образом, законодательство предусматривает механизм возмещения ущерба, причиненного при побеге заключенных, и определяет процедуру и порядок взыскания компенсации за такие действия.

4. **Определение размера ущерба и механизмы его возмещения в рамках закона.** Размер ущерба, причиненного при побеге заключенных из исправительных учреждений, определяется судом на основе представленных доказательств. Суд учитывает различные факторы, такие как стоимость ущерба, величина потерь, а также другие обстоятельства конкретного случая.

Механизмы возмещения ущерба в рамках закона могут включать следующие шаги:

1. **Оценка ущерба:** Суд проводит оценку материального и морального ущерба, причиненного в результате побега заключенных. Эта оценка может быть основана на документальных доказательствах, свидетельских показаниях и других материалах.

2. **Решение суда:** Суд выносит решение о размере ущерба и обязывает осужденного возместить его. Решение суда является обязательным для исполнения.

3. Исполнение решения суда: Осужденный обязан исполнить решение суда о возмещении ущерба в установленные сроки. Невыполнение этого решения может повлечь за собой дополнительные юридические последствия.

Сбежавший заключенный несет ответственность за свои действия и ущерб, который он причинил. Если он совершил преступление или причинил ущерб после побега, он может быть привлечен к уголовной ответственности и обязан возместить ущерб пострадавшим.

Таким образом, в рамках закона механизмы определения размера ущерба и его возмещения при побеге заключенных основаны на решениях суда и обязательны для исполнения всеми сторонами, участвующими в процессе.

Проблема возмещения ущерба, причиненного заключенными, сбежавшими из исправительного учреждения, требует комплексного подхода и совместных усилий со стороны правительства, общества и исправительных учреждений. Эффективные меры могут помочь для определения и взыскания ущерба, а также предотвращения повторных сбегов заключенных.

Библиография:

1. Smith, J. (2010). Compensation for Damage Caused by Escaped Prisoners. *Journal of Criminal Law*, 74(3), 256-275.
2. Johnson, R. (2015). The Social Impact of Escaped Prisoners: A Case Study. *Criminology Today*, 21(2), 123-145.
3. Литвинов А.И. Правовые основы возмещения ущерба, причиненного заключенными, сбежавшими из исправительного учреждения // Журнал "Право и общество", №3 (25), 2020.

DALA QIRQBO‘G‘IMI (*EQUISETUM ARVENSE* L.) NING KIMYOVIY TARKIBI VA TIBBIYOTDA ISHLATILISHI

Maxmudov Valijon

Farg‘ona davlat universiteti, dotsent

Qurbonova Sarvinoz

Biologiya yo‘nalishi 4-bosqich talabasi

Qirqbo‘g‘imsimonlar (Equisetaceae) oilasining eng keng tarqalgan vakili dala qirqbo‘g‘imi hisoblanadi.

Dala qirqbo‘g‘imi (*Equisetum arvense* L.). Ko‘p yillik sporalı o‘t o‘simlik hisoblanib, odatda 40 sm balandlikda va kam hollarda 50 sm gacha bo‘lgan, o‘rmalovchi ildizpoyali o‘simlik hisoblanadi.

Qirqbo‘g‘in xom-ashyosi yozda tayyorlanadi, poyasining pastki qismi xom-ashyo hisoblanmaydi. Quritishdan oldin boshqa o‘simlik aralashmalaridan, shu jumladan boshqa qirqbo‘g‘in turlaridan ham xalos etiladi. O‘tni yaxshi havo yaxshi aylanadigan

tomlarda yoki shiypon ostida 5-7 sm qalinlikda qog'oz yoki material ustiga yoygan holda quritiladi.

XI DF talablariga ko'ra qirqbo'g'in o'ti kulrang yashil rangli, kuchsiz o'ziga xos hidli, ozgina nordonroq ta'mga ega bo'lishi kerak. Namlik 13% dan ko'p bo'lmasligi, umumiy kul 24% dan oshmasligi, 1 sm kichik maydalangan bo'laklari 10% dan ko'p bo'lmasligi, o'simlikning boshqa qismlari 1% dan ko'p bo'lmasligi, organik aralashma 1% dan oshmasligi, mineral aralashma 0,5% dan ko'p bo'lmasligi, qirqbo'g'inning boshqa turlarining miqdori 4% dan oshmasligi zarur.

O'zbekistonning tog'li hududlarida tabiiy zahirasi etarli darajada. Har yili 100 tonnagacha xom-ashyosini tayyorlash mumkin.

Tibbiyotda qo'llanilishi va kimyoviy tarkibi. Tibbiyotda o'simlikning yer ustki qismi ishlatiladi.

Yurak xastaliklarini davolashda qirqbo'g'indan olinadigan preparatlar siydik haydovchi vosita, shuningdek, o'pka-yurak etishmovchiligi bilan bog'liq shishlarni davolashda foydalaniladi.

Qirqbo'g'imning qaynatma va damlamalari siydik yo'llarining kasalliklarida, gemoroidal va bachadondan qon ketganida ishlatiladi hamda organizmning qo'rg'oshindan zaharlanganida foydalaniladi.

O'simlik nefrit va nefrozlarni davolashda qat'iy man etilgan, sababi u buyrakka ziyon etkazishi mumkin.

Dala qirqbo'g'imidan tayyorlanadigan qaynatma - mahsulotdan 10 g miqdorda olib sirlangan idishga solinadi, 200 ml qaynatilgan suv quyilib, og'zi berk idishda, 30 daqiqa suv hammomida qizdiriladi. So'ngra 10 daqiqa mobaynida sovutiladi, dokadan o'tkaziladi, qolgan mahsulot siqiladi. Olingan qaynatmaga dastlabki hajmi 200 ml bo'lguncha qaynagan suv solinadi. Qaynatmani salqin joyda ikki kundan oshmasdan saqlash mumkin. Kuniga 2-3 mahal 1/3 stakan miqdorida ovqatdan keyin 1 soat o'tib qabul qilinadi.

Dala qirqbo'g'imining suyuq ekstraktini 1/2 choy qoshig'ida kuniga 3-4 marta ichish mumkin.

Qirqbo'g'imning tarkibida olma, akonit, shavel, kremniy kislotalari (2,5% gacha), oshlovchi moddalar, achchiq modda, smola, 1-5% saponin, ekvizetrin, flavonoidlar, 4,7 mg% karotin, 30-90 mg% askorbin kislotasi va boshqa moddalar bo'ladi.

Poyali qirqbo'g'im (*Equisetum ramosissimum* Diesf.). Ko'p yillik o't o'simlik bo'lib, uzun ildizpoyali o'simlik hisoblanadi. Balandligi 30 sm dan 100 sm gacha. Poyalari qishlamaydi. Shoxlari qirrasimon, yashil-kulrang, 10 tagacha hosil qiladi. Barglari voronkasimon, markaziy qismi oq rang bilan chegarlangan. Sporalari may va iyul oylari hosil qiladi. Vegetativ usulda ko'payganda sezilarli darajada katta masshtabli maydonlarni egallaydi.

Tibbiyotda qo'llanilishi. O'simlikning yer ustki qismi qaynatmasidan ich ketishi, qichishish va isitmada keng foydalaniladi. Markaziy Osiyoda er ustki qismi qaynatmasi ich ketishida keng qo'llaniladi. O'simlikdan tayyorlangan sharbat Markaziy Osiyoda oshqozon-ichak infeksiyalari va ichki qon ketish kasalliklarida foydalaniladi.

Asosiy adabiyotlar:

1. A.Fahn. Plant Anatomy. USA New York. 2011. (darslik)
2. Prator O'., Shamsuvalieva L. va boshqalar. "Botanika" – T.: "Ta'lim nashriyoti", 2010. (darslik)
3. Mustafaev S.M. "Botanika" – T.: "O'zbekiston", 2002. (darslik)
4. To'xtaev A.S. "O'simliklar anatomiyasi va morfologiyasi" – T.: "TDPU" 2001. (ma'ruzalar matni)
5. Toshmuxamedov R.I. "O'simliklar sistematikasidan amaliy mashg'ulotlar" – T.: "O'zbekiston", 2006. (o'quv qo'llanma)
6. Xo'jaev J. "O'simliklar fiziologiyasi" – T.: "O'qituvchi", 2004. (darslik)
7. Mustaqimov G.D. "O'simliklar fiziologiyasi va mikrobiologiyasi asoslari" – T.: "O'qituvchi", 1995. (o'quv qo'llanma)
8. Mustafaev S.M. Botanika (anatomiya, morfologiya, sistematika) darslik.– Toshkent: O'zbekiston, 2002. -470b.

ЭКОЛОГИК ТУРИЗМНИНГ ВУЖУДГА KELISH QONUNIYATLARI VA TENDENSIYASI

*Sodikov Zokir Rustamovich, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi
Islom iqtisodiyoti va moliyasi, ziyorat turizmi kafedrasi dotsenti, i.f.n.*

Insonlarda ekologik dunyoqarashning shakllanishi bugungi kunda ustuvor ahamiyat kasb etmoqda va ijtimoiy jihatdan qonuniyat bo'lmoqda. Ekologik muammolar so'nggi yillarda global miqyosda dolzarb bo'lib turgan muammolardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, ekologik harakatlar natijasida ekologik muammolarga nisbatan sezgirlik ortdi.

O'tgan asrning 60-yillaridan boshlab ortib borayotgan atrof-muhitga oid muhofazakorlik, aslida, insoniyatning atrof-muhit-inson munosabatlariga qadim zamonlardan beri e'tibor qaratganligi, hatto tabiatning insondan ustun ekanligi haqidagi fikrlar mavjud ma'lum bo'lmoqda. Bugungi kunda bunday ekologik yondashuvlar ishlab chiqila boshlandi. Ushbu yondashuvlar hayotda mavjud bo'lgan ba'zi qadriyatlarni qaytadan muhokama qilish uchun imkoniyat paydo qildi.

Ekologik fikrda "ekologik va ijtimoiy muammolar o'rtasidagi munosabat" muammolarini ochib berish va ularni hal qilish yo'llarini ishlab chiqish asosiy boshlang'ich nuqta hisoblanadi. Asosiy ekologik muammo insonning tabiatda hukmronlik qilish g'oyasi ekanligini hisobga olsak, tarixiy jarayonda jiddiy o'zgarishlarga uchragan inson-tabiat munosabatlari muammoning ildizlarini ochib beradi, deyish mumkin.

Inson bilan tabiatning asrlar davomida davom etib kelayotgan o'zaro ta'siri inson tafakkurida ham, jamiyat tafakkurida ham muhim o'zgarishlarga olib kelgan. Ushbu o'zgarishlardan so'ng ekologiyani bir fikr oqimi doirasida baholash qiyin bo'ldi. Bundan tashqari, butun dunyoda ekologiya g'oyasiga ahamiyat ortib borayotganligi sababli turli xil fikrlar paydo bo'ladi. Garchi turli xil insoniy va ijtimoiy qarashlar mavjud bo'lib tuyulsa ham, bu borada konsensusga erishilgan masalalar ham mavjud. Masalan, shu masalalardan biri ekologik muammolar asosan ishlab chiqarish va iste'mol munosabatlaridan kelib chiqadi.

Odamlarning tabiiy resurslardan foydalanishga bo'lgan ehtiyoji, qisqa vaqt ichida ko'proq foyda olishni tushunishga asoslangan rivojlanish jarayoni va buning natijasida cheksiz va ongsiz iste'mol yondashuvi atrof-muhitning qaytarilmas tanazzuliga sabab bo'ldi. Insoniyat asrlar davomida atrof-muhit bilan o'zaro munosabatda bo'lib, o'zining barcha iqtisodiy va boshqa hayotiy faoliyatini davom ettirmoqda.

Hozirgi va kelajak avlodlar manfaatini hisobga olgan holda tabiiy resurslardan atrof-muhit bilan uyg'unlikda foydalanish orqali rivojlanish va taraqqiyotni ta'minlash ekologik dunyoqarash sifatida belgilanadi.

Ekologik tafakkurda hech narsani bir-biridan alohida ko'rib chiqish mumkin emas. Ekologik tafakkurda inson tushunchasi insonni tabiatga qarama-qarshi emas, balki tabiatning bir qismi sifatida ko'radi. Bu bayonda ekologiya fikrining eng muhim maqsadi odamlarni Dekart tomonidan kiritilgan reduksionistik tushunchadan qutqarish, inson va tabiat o'rtasidagi qarama-qarshilikni bartaraf etishdan iborat.

Tabiatni o'z fikr-mulohazalari bilan tizim sifatida ko'radigan ekologik yondashuvning ekologik muammolarni hal qilish usullari odatdagidan juda farq qiladi. Shaharlarda havoning ifloslanishi, transport tirbandligi, yashil hududlarning yetarli emasligi kabi muammolarga duch kelinganda, insonlar bunday muammolarni birma-bir hal qilishga odatlanib qolganligi ko'rinadi. Bu muammolarni katta tizim doirasida qabul qilib, unga ko'ra yechim izlash bir qarashda, oson tuyulishi mumkin.

Atrof-muhit muammolari hech qanday universal chegara yoki mafkurani bilmaydi. Atrof-muhitni yaxlit ko'rib chiqish o'rniga yagona muammo, yagona yechim yondashuvi bugungi kunga mos kelmaydi. Ekologik muammolar yuzaga kelgandan keyin hal qilishga harakat qiladigan "bartaraf qilish" yondashuvi o'rniga, bu muammolarni yuzaga kelishidan oldin oldini oladigan "profilaktika" yondashuvini ishlab chiqish kerak.

Atrof-muhitga hurmat va mas'uliyat axloqiy tushunchalar sifatida ajralib turadi. Atrof-muhitga hurmat tushunchasi insonning o'z ijtimoiy va tabiiy muhitiga munosabatining ko'rsatkichi hisoblanadi. Mashhur mutafakkirlar aytganidek, "Hammamiz yer yuzining ijarachilarimiz". Bu ong har bir kishidan atrof-muhitni uy sifatida ko'rishni talab etadi. Buni ta'minlaydigan narsa insonga qaratilgan emas, balki atrof-muhitga qaratilgan axloqiy tushunchani shakllantirishdir.

Boshqa bir ifoda bilan aytganda, Bekon, Dekart, Galiley va Nyuton kabi mutafakkirlar tomonidan ifodalangan mexanik koinot dizayni o'rniga tabiatning tirik organizm ekanligini ta'kidlaydigan ekologik qarashlar asosida yaratilgan organik olam dizayniga ustuvor ahamiyat berish kerak.

Tabiatni ekspluatatsiya qilish, unga har xil vayronagarchiliklar keltirish o'rniga, tabiatni anglash va uni tirik mavjudot sifatida qabul qilish orqali inson-tabiat munosabatlarini axloqiy darajaga olib chiqish mumkin. Insonning asosiy ehtiyojlarini qondirish uchun dunyo bilan barqaror munosabatlar bo'lishi kerak.

Bugungi kunda tabiatga tezroq va ko'proq zarar yetkazadigan texnologiyalarga ega bo'lgan, chegara bilmaydigan iqtisodiy tizimlarga ega bo'lgan odamlarning haddan tashqari ko'pligi tufayli tabiatga yetkazilayotgan zarar shunchalik kattaki, bu nafaqat mahalliy va mintaqaviy atrof-muhitga, balki, sayyoraviy muhitga ta'sir qilmoqda. Agar o'sish hozirgi sur'atda davom etsa, dunyo oxir-oqibat biosferaning chegaralarini bosib oladi.

Sivilizatsiyaning omon qolishi uchun vaqti bo'lmasligi mumkin, shuning uchun texnologiya va insoniyat yutuqlaridan foydalanib ofatlarni oldini olish uchun foydalanish kerak. Xususan:

- Odamlar tomonidan vayron qilinmagan ekotizim yoki joylar juda kam miqdorni tashkil etadi.
- Insoniyat hayoti mobaynida yeryuzida va o'zi o'zgartirgan tabiiy hududda yashamoqda.
- Insonning vazifasi ifloslanmasdan qolgan tabiiy hududlarni aniqlash va muhofaza qilishdan iborat.
- Ular bio-genetika va madaniy hayot tarixi hisoblanadi.

Shu bilan birga kishilik jamiyati boshqa tomondan, jahon iqtisodiyoti, uning o'sishi va migratsiya jarayonidagi ulkan o'zgarishlarga javob beradigan qator talablarni bajarishi kerak bo'ladi.

Shuningdek, bu majburiyatlarni dinamik tarzda muvozanatga keltiragan taktikani ishlab chiqish kerak.

Iste'mol qilinadigan narsalar to'plamiga aylantirib bo'lmaydigan tabiat, garchi o'ta buzilgan bo'lsa-da, oldimizda ustozimiz sifatida namoyon bo'ladi. Qayta tiklanmaydigan energiya ma'nosi tushunilganda, velosipedni mashinadan ko'ra afzal ko'rish o'rganiladi. Atrof-muhitni ta'minlovchi tirik tizimlar hech qanday chiqindi hosil qilmasligi o'rganilganda, axlat va iflosliklarni yo'q qilish uchun uzoq joyga ehtiyoj yo'qligi ko'rinadi va kompostning ahamiyati yuzaga chiqadi. Natijada, bilim oshgani sayin dunyoda o'z o'rniga qaytish hissi kuchayadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-2026-yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida Farmoni. <https://lex.uz/docs/-5841063>
2. O'zbekiston Respublikasining "Turizm to'g'risidagi" Qonuni. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 19.07.2019.
3. 2019 – 2025-yillarda O'zbekiston Respublikasida turizm sohasini rivojlantirish konsepsiyasi. <https://lex.uz/docs/4143188>.
4. Xaitboyev R. Ekoturizm asoslari. O'quv qo'llanma. – T.: "Barkamol fayz media", 2018. – 248 b.
5. Norchaev A.N., Rabbimov E.T. Ekologik turizm. O'quv qo'llanma. – T.: TDIU, 2010. -152 b.
6. www.unwto.org.
7. <https://uzbektourism.uz>
8. www.stat.uz

ИЗУЧЕНИЕ ПРОБЛЕМЫ ТРЕВОЖНОСТИ У ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

*Абдурахмонова Сугдиёнахон Голибжон кизи, магистрант
Наманганский государственный педагогический институт*

Аннотация: В данной статье рассматриваются вопросы об изучении проблемы тревожности у детей младшего школьного возраста, также причины возникновения тревожности и пути их устранения.

Ключевые слова: беспокойство, тревога, тревожность, страх, младшие школьники, школьная дезадаптация, дидактогенные неврозы, дидактоскалогения, школьная фобия, хроническая неуспешность, школьный невроз.

Известно, что школьное обучение всегда сопровождается повышением тревожности у детей. Более того, некоторый оптимальный уровень тревоги активизирует обучение, делает его эффективнее. Но когда уровень тревожности превышает этот оптимальный предел, человека охватывает паника. Стремление избежать неуспеха также усиливает страх неудачи. В результате, возрастающая тревожность становится постоянной помехой и ведет к появлению таких негативных симптомов, как школьная дезадаптация, дидактогенные неврозы, дидактоскалогения, школьная фобия, хроническая неуспешность, школьный невроз.

В настоящее время увеличилось число тревожных детей, отличающихся эмоциональной неустойчивостью, неуверенностью, повышенным беспокойством. Проблемы школьной тревожности и путей ее коррекции раскрыты в исследованиях А.М. Прихожан, Р.С. Немова, А.В. Петровского, М.С. Неймарка, Л.С. Славинной, Б.М. Теплова, В.Д. Небылицина, Л.И. Божович, Л.Ф. Обуховой, Е.В. Савиной и т.д.

Тревожность как свойство личности во многом обуславливает поведение ребенка. Определенный уровень тревожности – естественная и обязательная особенность активной деятельной личности. Однако, повышенный уровень тревожности является субъективным проявлением неблагополучия личности.

Тревожность – одна из наиболее сложных и актуальных проблем современной психологической науки.

Можно выделить некоторые наиболее значимые психологические и педагогические причины (факторы) возникновения тревожности.

1. Факторы семейного воспитания («мать–ребенок») обычно являются центральной, «базовой» причиной тревожности. Это влияет на возникновение эмоциональных нарушений и неврозов.

Многие семьи с тревожными детьми обычно непредсказуемы в поведении родителей: с одной стороны, они создающая ощущение нестабильности, с другой, – проявляется их авторитарная, доминантная позиция.

2. Школьная успешность. У тревожных детей чаще всего наблюдается не удовлетворенность своей успеваемостью; это не зависит от оценок. Обычно свои

отметки они связывают с самыми разными причинами: от «несправедливости» учителя до «случайности» хорошей оценки. Эти дети берут во внимание отношение родителей к этой оценке и одновременно осмысливают ее через призму отношения к себе учителя. Эти две причины ярко проявляются у младших школьников.

3. Взаимоотношения с учителями. Одной из основных причин тревожности обычно являются неблагоприятные отношения, конфликты, грубость и нетактичное поведение учителей по отношению к детям. Это неизбежно ведет к дидактогении или дидактогенному неврозу. При этом непрофессиональное поведение педагога влияет на общий уровень тревожности всего класса, существенно повышая его. Особенно это свойственно детям 1-го и 2-го классов.

4. Взаимоотношения со сверстниками. Дети с тревожностью занимают самое разное положение среди сверстников: от крайне неблагоприятного – «отверженного» до очень хорошего – «социометрической звезды».

Здесь будет отчетливо прослеживаться влияние тревожности на особенности и характер общения. Мотивом порождения повышенной зависимости от сверстников выступает сама тревожность. Кроме этого, тревожные школьники значительно чаще, чем их эмоционально благополучные сверстники, оценивают группу сверстников как ненадежную, доминантную, отвергающую. Поэтому эти дети переживают состояние беззащитности, зависимости, что вытекает из создавшихся характеристик такого общения.

5. Внутренний конфликт. Иногда главным источником тревожности выступает внутренний конфликт; этот конфликт связан с отношением к себе, самооценкой, Я-концепцией.

Внутренний конфликт возникает от уровня самооценки, которая формируется уже к 4-му классу. В связи с этим, отношение ребенка к себе бывает самым разным. Это зависит от отношений в системе взаимодействия «ребенок-ребенок», а также устойчивая связь тревожности и конфликтности самооценки может возникать в системе взаимодействия «ребенок-взрослый».

6. Эмоциональный опыт. Устойчивая связь тревожности и неблагоприятного эмоционального опыта наблюдается в связи с запоминанием преимущественно неблагоприятных, неуспешных событий.

Обычно лучше запоминаются преимущественно негативные события, в результате чего происходит накопление отрицательного эмоционального опыта, который постоянно увеличивается по закону «замкнутого психологического круга» и находит свое выражение в относительно устойчивом переживании тревожности.

В целом причиной тревоги может быть все, что нарушает у ребенка в его взаимоотношениях с окружающими людьми: чувство неуверенности в себе по отношению к окружающей среде, внутренний конфликт, страх школы, семейный конфликт, авторитарное воспитание, неблагоприятные отношения ребенка с родителями, семейные конфликты и т.д.

Работая с тревожными детьми учителю необходимо использовать специальные оценки: максимально развёртываются критерии той или иной

оценки, похвалы, замечания и одновременно предельно сужается и конкретизируется сфера действия оценочного суждения (оценивается не вся деятельность сразу, а её отдельные элементы, особенно успешные). При этом большое внимание уделяется поддержанию в классе атмосферы принятия, безопасности, чтобы ребёнок чувствовал, что его ценят вне зависимости от его успехов. Важным является формирование такого отношения не только к оценке, но к успеху, неуспеху, выигрышу, проигрышу – к любому результату, когда он воспринимается ребёнком, прежде всего, как ориентир на пути овладения знаниями, умениями.

Поскольку младший школьный возраст является периодом интенсивного формирования психики, постольку в этом возрасте требуется коррекционно-развивающая работа, которая должна рассматриваться в совокупности психолого-педагогических средств, помогающих ребёнку успешнее адаптироваться к социуму и развивающих в нём активную позицию, необходимую для преодоления затруднений в общении.

Таким образом, работа учителя по снятию школьной тревожности и страхов должна быть включена в ход учебных занятий, внеклассной и внеучебной деятельности. Эта работа будет иметь эффект только при создании благоприятных условий семье и школе, где хорошие отношения будут поддерживать ребенка.

Литература:

1. Диагностика учебной деятельности и интеллектуального развития / Сборник. Сост. А. Дубровина. – М.: Просвещение, 2006. – 218 с.
2. А.М. Прихожан Тревожность у детей и подростков: психоаналитическая природа и возрастная динамика. – М.: Московский психолого-социальный институт; Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2000. – 304 с.
3. <https://klinikarassvet.ru/patients/simptomyy/trevozhnost/>

ФОРМИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ СИСТЕМЫ В МОДЕРНИЗАЦИИ ПРОМЫШЛЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА

Ходжибаева Икбола Валиевна

Наманганский инженерно-строительный институт

Аннотация: в статье исследовано содержание и значение инвестиционной политики и процесса формирования инвестиционной системы в условиях модернизации промышленного производства.

Ключевые слова: промышленность, инвестиции, производство, инвестиционный потенциал, инвестиционные ресурсы, модернизация, инвестиционная система, финансовые ресурсы, кластеризация.

В развитии экономики Республики Узбекистан актуальной задачей является модернизация и диверсификация отраслей промышленности и их производства, а также повышение ее активности. Потому что промышленная сеть играет очень большую роль в повышении социально-экономического благосостояния населения. Кроме того, в результате модернизации отраслей промышленности можно помочь улучшить качество жизни населения за счет производства продукции, способной заменить импорт. Это, в свою очередь, требует разработки стратегических проектов и широкого использования иностранных инвестиций при их реализации.

В настоящее время в условиях рыночной экономики активная инвестиционная политика является важнейшим условием модернизации и обновления нашей страны.

В качестве основных направлений и факторов развития инвестиционной системы в промышленном комплексе можно указать следующие:

- реализация целевых инвестиционных программ;
- формирование необходимой инфраструктуры для промышленно-производственной деятельности (вода, газ, электроэнергия, транспорт и т.д.);
- создание новых предприятий в сфере легкой промышленности и освоение производства готовой продукции с учетом фондоемкости создаваемых рабочих мест;
- создание новых предприятий в области переработки видов сырья, не участвующих в промышленной переработке, и освоение производства новой продукции;
- создание новых предприятий в сфере переработки сельскохозяйственной продукции и снабжения рынка местной продукцией;

- производство товаров народного потребления для обеспечения местного рынка доступной и качественной продукцией и снабжения ею рынка;
- развитие промышленности строительных материалов;
- улучшить финансовое сотрудничество банков и промышленных предприятий в целях повышения эффективности и результативности банковского кредитования в развитии промышленности;
- активизация деятельности, связанной с привлечением иностранных инвестиций в развитие промышленности по всем направлениям;
- уделяя особое внимание реализации инвестиционных проектов, формирующих цепочку добавленной стоимости при переработке местного сырья;
- налаживание более широкого использования льгот и преференций, созданных в рамках программы локализации и международной промышленной ярмарки и кооперативной биржи;
- расширение объемов экспорта продукции, производимой в промышленном комплексе, помощь малым предприятиям в экспорте.

Осуществление инвестиций в промышленный комплекс по таким направлениям приведет к структурным изменениям в экономике региона в соответствии с современными требованиями и окажет положительное влияние на объем экспорта, его состав и качество за счет диверсификации отрасли.

Цели и направления государственной политики ориентированы на повышение инвестиционной активности хозяйствующих субъектов отрасли. На данный момент в его рамках предусмотрено принятие важных мер по возрождению промышленности в регионах, а также разработка сетевых программ для регионов. Данные программы служат развитию инновационной деятельности в отрасли, налаживанию государственно-частного партнерства по важным направлениям, а также оптимизации размещения региональной экономики в пространстве, формированию и развитию кластеров.

На наш взгляд, для ускорения кластерных процессов в промышленном комплексе региона необходимо разработать и реализовать соответствующие программы по созданию условий для реализации инвестиционных процессов и инновационного развития на предприятиях, а также поддержать инициативы взаимного сотрудничества со всех сторон. всеми органами государственной власти и местного самоуправления. Они могут включать:

1. Разработка плана мероприятий по технологическому развитию промышленного комплекса региона.

Его программы предусматривают создание необходимой инновационной инфраструктуры в регионе. Создание региональной инновационной инфраструктуры и реализация программ поддержки инновационного

предпринимательства служат формированию базовых условий для формирования кластеров промышленного комплекса. «Эффект от нововведения планируется на стадии ТЭО и достигается в ходе эффективности вложенного капитала»¹. Одним из главных приоритетов этих программ станет укрепление технологического сотрудничества между фирмами.

2. Разработка стратегии инновационного развития промышленного комплекса региона. Одним из путей решения проблем отрасли в условиях модернизации региональной экономики является создание и реализация инновационной стратегии развития промышленного комплекса, на основе которой возможно формирование системы инновационного управления в промышленности. Эффективность реализации данной стратегии будет зависеть от объема инвестиционных средств, вложенных в производство инновационной продукции. Разработка инновационной стратегии промышленного комплекса региона требует соблюдения определенных условий, важнейшими из которых являются наличие инвестиционных ресурсов для разработки инновационной стратегии, привлечение квалифицированных научных кадров к процессу стратегического планирования, и т. д.

Использованные источники:

1. Sirojiddinov, I. Q., & Xodjibaeva, I. V. (2021). Factors affecting regional investment potential. *ASIAN JOURNAL OF MULTIDIMENSIONAL RESEARCH*, 10(5), 404-409.
2. Сирожиддинов, И. К., & Ходжибаева, И. В. (2020). Инновационные процессы в экономике регионов в условиях коронавирусной пандемии. *Молодой ученый*, (20), 449-452.
3. Ходжибаева, И. В. (2020). Механизм государственного регулирования инвестиционной деятельности. *Экономика и социум*, (3), 563-565.
4. Xodjibaeva, I. V., & Xasanboev, O. X. (2019). Global problems in modern conditions. In *ПЕРСПЕКТИВНЫЕ ОБЛАСТИ РАЗВИТИЯ НАУКИ И ТЕХНОЛОГИЙ* (pp. 18-19).
5. Xodjibayeva, I. V., & Ikromov, I. I. (2018). FEATURES OF FREE ECONOMIC ZONES. *Теория и практика современной науки*, (1), 778-779.
6. Ходжибаева, И. В. (2017). Модернизация промышленности экономики. Важность структурных изменений. *Актуальные научные исследования в современном мире*, (1-7), 176-179.
7. Valiyevna, X. I., & Hamidhanovich, X. M. (2019). Investment processes as the driving force of economic development of the region. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 9(3), 34-36.

¹Артамонова Ю.С., Хрусталева Б.Б. я доктор. Формирование инновационной стратегии развития региональных строительных комплексов // Известия Пензенского государственного педагогического ун-та им. В.Г. К. Белинскому. - Пенза, 2011. - № 24 - С.168-170.

ИҚТИСОДИЁТНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ИНВЕСТИЦИЯЛАРНИНГ ЎРНИ (НАМАНГАН ВИЛОЯТИ МИСОЛИДА)

Насирова Наргиза Турсунпулатовна

Наманган муҳандислик-қурилиш институти

Иқтисодиёт кафедраси катта ўқитувчиси

E-mail:nargiza7075@gmail.com

Аннотация: Мақолада инвестицияларнинг иқтисодиётни ривожлантиришдаги тутган ўрни ва таъсири, соҳалардаги ҳозирги пайтда инвестициялар таъсиридаги бўлаётган ўзгаришлар, жаҳон иқтисодиётидаги бўлаётган ўзгаришлар ва келгусидаги жараёнлар ёритилган

Калит сўзлар: хорижий инвестиция, иқтисодиёт, либераллаштириш, миллий даромад бандлик, бозор муносабатлари.

Abstract: The role and impact of investments in the development of the economy, current changes in the spheres of investment, changes in the world economy and future processes are covered in the article.

Key words: foreign investment, economy, liberalization, national income, employment, market relations

Аннотация: В статье освещены роль и влияние инвестиций на развитие экономики, текущие изменения в сферах инвестирования, изменения в мировой экономике и будущие процессы.

Ключевые слова: иностранные инвестиции, экономика, либерализация, национальный доход, занятость, рыночные отношения

Жаҳон иқтисодиётининг, шу жумладан Ўзбекистон иқтисодиётининг ҳам келгуси тараққиёти, асосан, инвестицияларга боғлиқлигини бугунги кунда ҳар бир билим соҳиби англаб етганлигини назарда тутсак, ҳозирги кунда республикамиз иқтисодиётига инвестицияларни, хусусан, чет эл инвестицияларини кенгрок жалб этиш уларнинг мамлакатимизда ўтказилаётган иқтисодий ислохотларнинг самарали ижросини таъминлашнинг муҳим асосига айланганлиги билан боғлиқлигини тушуниб олиш кийин эмас.

Бугунги кунда мамлакатимизда амалга оширилаётган кенг қамровли иқтисодий ислохотларнинг натижасида миллий иқтисодиётда ўз мазмун ва моҳиятига кўра янги сифатга эга бўлган жараёнлар амалга ошмоқда. Сўнгги йилларда Ўзбекистонда макроиқтисодий барқарорликка эришиш, ташқи савдони либераллаштириш ва иқтисодий интеграция жараёнларини ривожлантириш бўйича сезиларли ислохотлар амалга оширилди. Мазкур

ислохотлар, энг аввало, мамлакатда халқ фаровонлигини ва халқ турмуш даражасини оширишга қаратилган. Бугунги глобал дунёда аҳоли фаровонлигини ўсишини таъминлаб берувчи омиллардан бири бўлган иқтисодий ўсиш ўзагини мамлакатлар иқтисодиётидаги тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар оқими ташкил қилиши ҳеч кимга сир эмас.

Мамлакат иқтисодиётини ривожлантиришда мамлакатга кириб келаётган тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар ҳажми ҳамда улардан қанчалик самарали фойдаланаётганлиги муҳим аҳамият касб этади. Айниқса ривожланаётган мамлакатлар ҳамда ўтиш даврини бошдан кечираётган мамлакатларда тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни иқтисодий ривожланиш ва модернизация, миллий даромадлар ўсиши ва бандлик манбаи сифатида кўрилади.

Сўнгги йилларда Ўзбекистон иқтисодиётига кириб келаётган тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар ҳажми ошиб бораётганига қарамай ҳамон Ўзбекистон хорижий инвестиция қабул қилувчи давлат сифатида паст кўрсаткичга эга бўлиб қолмоқда.

Инвестициялар даражаси ялпи ички маҳсулот ҳажмига сезиларли даражада таъсир кўрсатади, миллий иқтисодиётдаги кўплаб мутаносибликлар унинг ўсиш суръатларига боғлиқ. Инвестициялар мамлакат микёсида кенгайтирилган такрор ишлаб чиқаришни таъминлашни яхшилайдди. Инвестиция жараёни ва иқтисодий ўсиш ўртасидаги ўзаро боғлиқликни таҳлил қилишда инвестиция мультипликатори муҳим аҳамиятга эга. Уни умумий даромадларнинг ўсиши ва қўшимча капитал қуйилмалар ўртасидаги нисбат сифатида ифодалаш мумкин.

Ўзбекистон Республикасида олиб борилаётган молиявий ислохотнинг асосий мақсади ижтимоий йўналтирилган бозор иқтисодиётига ўтиш, очик ташқи сиёсат барқарор бўлган кучли ҳуқуқий-демократик ва фуқаролар жамиятини қуриш ҳисобланади. Буларнинг барчаси иқтисодий ислохотлар асосида амалга оширилади. Ўзбекистоннинг бозор иқтисодиётига ўтиши жараёнида иқтисодий ислохотнинг ўзига ҳос модели яратилган бўлиб, унинг муҳим таркибий қисмларини алоҳида ажратиб кўрсатиш мумкин. Бизнинг фикримизча, булар қуйидагилардан иборат:

- кишилар фаровонлиги ошишини таъминловчи муносиб натижага эришишга ижтимоий йўналганлик;

- иқтисодиётни барқарорлаштириш муаммосини ҳал этиш ва меҳнатга лаёқатли аҳолини иш билан таъминлаш бандлиги билан макроиқтисодий ўсиш ўртасидаги нисбатнинг тенг бўлиши;

- ишлаб чиқаришни тўғридан-тўғри давлат томонидан бошқаришдан воз кечиш, иқтисодий мақсадга мувофиқлиги, фаолият турлари, ишлаб чиқараётган маҳсулот ҳажми ва рўйхати, ишлаб чиқариш хўжалик алоқалари кўламиндан

келиб чиқиб товар ишлаб чиқарувчиларнинг ўзларига иқтисодий эркинликлар бериш;

- инвестиция сиёсатидаги устувор йўналишларни танлаш ва хорижий капитални жалб этишда зарур шароитларни жорий этиш орқали иқтисодиётни тартибга солиш.

Иқтисодий бошқарувга манфаатлардан фойдаланиш, ишончли ижтимоий кафолатни таъминлашда давлатнинг фаол вазифасини таъминлаш;

- бозор иқтисодиётини шакллантиришнинг барча босқичларида, биринчи навбатда, аҳолининг кам таъминланган қисмини ҳимоя қилиш буйича кучли ижтимоий сиёсат юритиш;

- бозор муносабатларига ўтиш шароитида солиқ давлат иқтисодий сиёсатини амалга оширишнинг бош тартибга солиш омили бўлиб қолиши керак. Банк ва молия тизимининг ривожланиши натижасида банк ишлари ва банкка оид бўлмаган молия хизмати турларини бир-биридан ажратиш муаммоси келиб чиқмоқда.

Ушбу муаммони ҳал этиш учун ягона инвестиция бозорида банкка тааллуқли бўлмаган хизматларнинг ўрни ва ролини аниқлаш лозим. Ривожланган мамлакатлар тажрибасига кўра, бозор шароитларида тижорат банклари билан бир қаторда муддатли маблағ билан таъминлайдиган ва суғурталайдиган, шунингдек, фонд биржасида операциялар олиб борадиган ихтисослаштирилган муассасалар тузиш мақсадга мувофиқ.

Мамлакат иқтисодиётини, хусусан, ишлаб чиқаришни ривожлантириш ва иқтисодий ўсишга эришишда, инвестиция маблағларидан оқилона фойдаланиш муҳим аҳамият касб этади. Бу эса ўз ўрнида мамлакат ички ва ташқи инвестиция маблағларининг иқтисодиёт сектори бўйича тақсимоотида тўғри йўналишни белгилаб олишни тақозо этади. Шу нуқтаи назардан, мамлакат иқтисодиётига йўналтирилган инвестиция маблағлари самарадорлигини аниқлаш мақсадга мувофиқдир.

Наманган вилоятида 2023- йил январ-декабр ойларида асосий капиталга ўзлаштирилган инвестициялар 20734,5 млрд. сўмни ташкил қилиб, бу ўтган йилнинг мос даврига нисбатан 130,8 %ни ташкил этди. (1-Жадвал)

Асосий капиталга инвестицияларнинг марказлашмаган молиялаштириш манбааларидан тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар ва кредитлар 2022 йилда 30,2% ни ташкил этган бўлса, 2023 йилда бу кўрсаткич 46,2% ни ташкил этди. 2023- йилда иқтисодий фаолият турлари бўйича асосий капиталга инвестицияларда қишлоқ хўжалигини улуши 5,6 % ни, ишлаб чиқариш саноатини улуши 46,0% ни, қурилиш ишларида 4,3% ни, ташиш ва сақлаш ишларида 3,9% ни, таълим соҳасида 2,1% ни, соғлиқни сақлашдаги улуши 3,5% ни ташкил этди.

1- жадвал

Moliyalashtirish manbalari bo'yicha asosiy kapitalga investitsiyalar

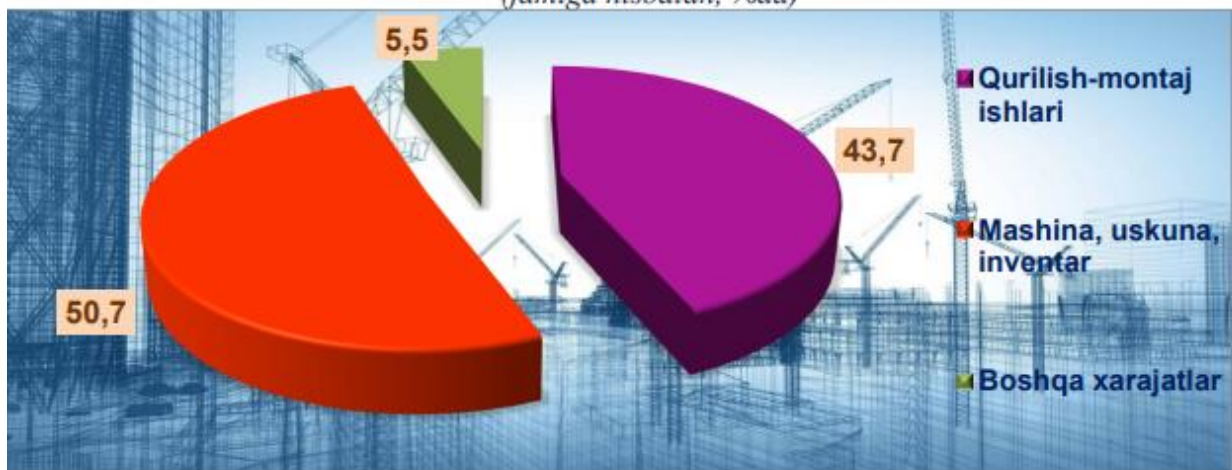
	<i>mlrd. so'm</i>	<i>o'sish sur'ati, (%da)</i>	<i>jamiga nisbatan, (%da)</i>
Asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investitsiyalar	20734,5	130,8	100,0
<i>shu jumladan:</i>			
Markazlashgan investitsiyalar:	1307,6	67,8	6,3
Byudjet mablag'lari	449,6	43,1	2,2
Suv ta'minoti va kanalizatsiya tizimlarini rivojlantirish jamg'armasi mablag'lari	74,2	44,1	0,3
O'zbekiston Respublikasi kafolati ostida bo'lgan chet el kreditlari	783,8	109,0	3,8
Tiklanish va taraqqiyot jamg'armasi mablag'lari	-	-	-
Markazlashmagan investitsiyalar	19426,9	139,6	93,7
Korxonalarining mablag'lari <i>(mahalliy byudjet mablag'larini qo'shgan holda)</i>	4507,0	126,4	21,7
Aholi mablag'lari	2713,9	105,5	13,1
To'g'ridan-to'g'ri va boshqa xorijiy investitsiya va kreditlar	9579,4	201,4	46,2
Tijorat bank kreditlari va boshqa qarz mablag'lari	2626,6	86,5	12,7

Вилоятда асосий капиталга ўзлаштирилган инвестициялар бўйича 2023- йил январ-декабр ойларида энг юкори кўрсаткичлар қуйидаги ҳудудларда кузатилди:

Наманган шаҳрида – 7011,6 млрд. сўм, туманлардан Тўрақўрғон туманида – 2105,1 млрд.сўм, Наманган туманида – 1802,9 млрд. сўм ташкил этди.

2023- йил январ-декабр ойларида асосий капиталга инвестицияларнинг технологик таркиби бўйича қурилиш ишларига 9068,8 сўм маблағ киритилди.

Asosiy kapitalga investitsiyalarning texnologik tarkibi
(jamiga nisbatan, %da)

Шу билан бирга кейинги йилларда вилоятда амалга оширилаётган иқтисодий, сиёсий ислохотлар натижасида ушбу кўрсаткич аста-секин кўтарилиб бормоқда. Хорижий инвестициялар учун яратилган шарт-шароитлар мамлакатимиз иқтисодиётига жалб этилаётган инвестициялар ҳажмини йилдан-йилга кўпайиб боришига имкон бермоқда.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида” 2017 йил 7 февраль, ПФ 4947-сонли фармони.

2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёев “Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қондаси бўлиши керак”. Мамлакатимизни 2016 йилда ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг асосий яқунлари ва 2017 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг кенгайтирилган мажлисидаги маърузаси. // Халқ сўзи, 2017 йил 16 январь.

3. Tursunpolatovna, N. N. (2022). Need and duties of accounting in business entities. *INTERNATIONAL JOURNAL OF RESEARCH IN COMMERCE, IT, ENGINEERING AND SOCIAL SCIENCES* ISSN: 2349-7793 Impact Factor: 6.876, 16(11), 8-12.

4. Tursunpolatovna, N. N. (2022). Theoretical analysis of the content and characteristics of market competition. *INTERNATIONAL JOURNAL OF RESEARCH IN COMMERCE, IT, ENGINEERING AND SOCIAL SCIENCES* ISSN: 2349-7793 Impact Factor: 6.876, 16(4), 79-85.

5. Abdulazizovich, K. U. B., & Tursunpolatovna, N. N. (2023). Improving Reflection Of Information About Cash And Equivalents In The Accounting Balance

Sheet On The Basis Of International Standards. *Journal of Survey in Fisheries Sciences*, 10(2S), 2107-2114.

6. Nasirova, N. (2023). Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishda innovation marketingdan samarali foydalanish. *Interpretation and researches*, 1(3), 28-34.

7. Tursunpulatovna, N. N. (2023). Ways to Increase the Efficiency and Efficiency of Export and Import of Fruits and Vegetables in the Republic of Uzbekistan. *Eurasian Journal of History, Geography and Economics*, 19, 54-59.

8. Насирова, Н. Т. (2023). АКТИВНАЯ ИНВЕСТИЦИОННАЯ ПОЛИТИКА В ОБЕСПЕЧЕНИИ УСТОЙЧИВОГО РОСТА ЭКОНОМИКИ. *Экономика и социум*, (5-1 (108)), 646-649.

9. Насирова, Н. Т. (2023). ПОДДЕРЖКА ЖЕНСКОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА И СОЗДАНИЕ ДЕЛОВОЙ СРЕДЫ В УЗБЕКИСТАНЕ. *Экономика и социум*, (5-1 (108)), 642-645.

10. Abdulazizovich, X. U. B., & Muhabbat, N. (2024). INCREASING COMPETITIVENESS IN THE COMMODITY MARKET IN INDUSTRIAL ENTERPRISES. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 42(1), 197-206.

11. Xolmirzayev, U. B., & Ergashev, I. (2024). SANOAT KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYATNI BOSHQARISH TIZIMI. *Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences*, 3(5), 109-115.

12. Abdulazizovich, X. U. B., & Abdullajanovich, U. T. (2024). SANOAT ISHLAB CHIQRISH KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYAT YO'NALISHLARI. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 41(5), 17-21.

13. Xolmirzayev, U. A., & Hakimova, G. A. (2023). XO'JALIK YURITUVCHI SUB'EKTLARDA DEBITOR QARZLARINING AYLANISHI TAHLILIGA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR: XO'JALIK YURITUVCHI SUB'EKTLARDA DEBITOR QARZLARINING AYLANISHI TAHLILIGA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR.

O'ZBEKISTONDA TURIZMNING SALOHİYATI

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti turizm yo`nalishi talabasi

Eshtemirov Husniddin

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti turizm yo`nalishi talabasi

Talifov Ziyodulla

Annotatsiya: O'zbekiston o'zining ko'plab tarixiy-me'moriy yodgorliklari, turfa xil iqlimi va tez sur'atlarda rivojlanishi bilan butun dunyo diqqatini o'ziga tortmoqda. Asrlar mobaynida O'zbekiston Buyuk ipak yo'lining savdo, savdogarlar va sayohatchilar, jo'g'rofiyashunoslar va missionerlar, isti'lochilar va zabt etuvchilarning yo'lida joylashgan edi. Ayni paytda esa, O'zbekiston tashabbuskor, madaniyat, tarix, an'ana va ekzotik mamlakatlarga qiziquvchilar uchun maftunkor sayyohlik yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda. Ushbu maqolada O'zbekistonning turizm salohiyati haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: turizm, infratuzilma, tarix, an'ana, urf-odatlar, madaniyat.

Аннотация: Узбекистан, привлекающий внимание всего мира своими многочисленными историческими и архитектурными памятниками, разнообразным климатом и стремительным развитием, находился на пути путешественников, географов и миссионеров, завоевателей и завоевателей. На данный момент Узбекистан становится одним из увлекательных туристических направлений для тех, кто интересуется культурой, историей, традициями и экзотическими странами. В данной статье представлена информация о туристическом потенциале Узбекистана.

Ключевые слова: туризм, инфраструктура, история, традиции, обычаи, культура.

Abstract: Uzbekistan is attracting the attention of the whole world with its many historical and architectural monuments, diverse climate and rapid development. was on the way of travelers, geographers and missionaries, conquerors and conquerors. At the moment, Uzbekistan is becoming one of the fascinating tourist destinations for those interested in culture, history, tradition and exotic countries. This article provides information about the tourism potential of Uzbekistan.

Key words: tourism, infrastructure, history, tradition, customs, culture.

KIRISH.

O'zbekiston Markaziy Osiyoda joylashgan, boy madaniy meros, ajoyib tabiat manzaralari va ming yillik tarixga ega dengizga chiqq olmaydigan davlatdir. Asta-sekin ro'yobga chiqayotgan va rivojlanib borayotgan muhim turizm salohiyatiga ega. O'zbekistonda YUNESKOning Butunjahon merosi ro'yxatiga kiritilgan bir qancha

ob'ektlar, jumladan, o'zining ajoyib islom me'morchiligi, qadimiy obidalari va jo'shqin bozorlari bilan mashhur bo'lgan tarixiy Samarqand, Buxoro va Xiva shaharlari joylashgan. Ipak yo'li savdo yo'li ta'sirida bo'lgan mamlakatning boy madaniy merosi tashrif buyuruvchilarga o'tmishga o'ziga xos ko'rinish va ko'p asrlik an'ana va urf-odatlarini o'rganish imkoniyatini beradi.[5]

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI.

Mamlakatda madrasalar, maqbaralar, masjidlar va qal'alar kabi ko'plab tarixiy obidalar mavjud bo'lib, ularning aksariyati yaxshi saqlangan va sayyohlar uchun ochiqdir. Ushbu saytlar O'zbekistonning tarixiy o'tmishiga ko'z tashlab, mintaqa tarixi, san'ati va arxitekturasi haqida qiziqarli ma'lumotlarni taqdim etadi. O'zbekiston nafaqat tarixiy va madaniy diqqatga sazovor joylari; shuningdek, hayratlanarli tabiiy landshaftlarni taqdim etadi. Tyan-Shan tog'larining qorli cho'qqilaridan tortib, Qizilqum va Qoraqumning bepoyon cho'llari, yam-yashil vodiylari va tiniq ko'llarigacha O'zbekistonning rang-barang geografiyasi tabiatni sevuvchilarni ham, sarguzasht izlovchilarni ham o'ziga jalb qiladi. O'zbekistonda sayyohlik industriyasi barqaror rivojlanmoqda, hukumat infratuzilmani rivojlantirish, mehmonxonalar qurilishi va tashrif buyuruvchilar soni ortib borayotganini ta'minlash uchun turistik xizmatlarga e'tibor qaratmoqda. Hozirda sayyohlarning ehtiyojlarini qondirish uchun asosiy turistik yo'nalishlarda zamonaviy mehmonxonalar, mehmonxonalar, restoranlar va transport imkoniyatlari mavjud. O'zbek oshxonasi mamlakatning boy tarixi va turli etnik guruhlar ta'sirida ta'm va aromatlarning ajoyib aralashmasidir. Palov, shashlik va samsa kabi an'anaviy taomlar mahalliy aholi va sayyohlar orasida mashhur bo'lib, O'zbekistonning madaniy xilma-xilligini aks ettiruvchi o'ziga xos gastronomik tajribani taqdim etadi. Sarguzasht ishqibozlari uchun O'zbekiston trekking, piyoda sayr qilish, kemping va cho'l safari kabi ochiq havoda ko'plab tadbirlarni taklif etadi. Sarguzasht turizmi mamlakatda ommalashib bormoqda, bu tashrif buyuruvchilarga xavfsiz va nazorat ostida bo'lgan muhitda yo'ldan tashqari yo'nalishlarni kashf qilish, mahalliy hamjamiyat bilan muloqot qilish va adrenalinni to'ldirish faoliyatini boshdan kechirish imkonini beradi.[4]

MUHOKAMA VA NATIJALAR.

O'zbekiston o'zining tarixiy islomiy maskanlari va islom tarixidagi taniqli shaxslar bilan aloqalari tufayli musulmon sayohatchilar uchun alohida ahamiyatga ega. Barqaror turizm amaliyotiga e'tibor kuchayib borayotgan O'zbekiston o'zini ekologik toza va mas'uliyatli sayohatlarda yetakchi sifatida ko'rsatish imkoniyatiga ega. Sayyohlik industriyasining uzoq muddatli barqarorligini ta'minlash maqsadida mahallalarda sayyohlik, tabiatni muhofaza qilish va madaniy asrashni rivojlantirishga qaratilgan tashabbuslar amalga oshirilmoqda. Umuman olganda, O'zbekistonning sayyohlik salohiyati keng va rang-barang bo'lib, turli xil qiziqishlarga javob beradigan madaniy, tarixiy, tabiiy va sarguzashtli diqqatga sazovor joylarni taklif etadi.

Mamlakat sayyohlik infratuzilmasiga sarmoya kiritishda, o'zining noyob merosini targ'ib qilishda va tashrif buyuruvchilar tajribasini oshirishda davom etar ekan, O'zbekiston butun dunyo bo'ylab sayohatchilarni o'z xazinalarini o'rganish va uning yashirin marvaridlarini kashf etish istagida bo'lgan.[3]

Markaziy Osiyoning qoq markazida joylashgan, boy tarixi, madaniyati va tabiiy go'zalliklari kashf etilishi kutilayotgan O'zbekiston joylashgan. Ipak yo'lining qadimiy shaharlaridan tortib Tyan-Shan tog'larining baland cho'qqilarigacha O'zbekistonning sayyohlik salohiyati har xil bo'lganidek, o'ziga maftun etadi. O'zbekiston shaharlari o'tmish va bugun an'ana va zamonaviylik uyg'unligida uyg'unlashgan jonli muzeylardir. Samarqand, Buxoro va Xiva – O'zbekiston madaniy merosining javohirlari – muhtasham masjidleri, baland minoralari va madrasalari bilan maqtanayapti. O'zbekistonning har bir go'shasi, qadimiy Ayaz-qal'a xarobalari, Samarqanddagi mahobatli Registon maydonigacha o'z tarixidan hikoya qiladi. Mamlakatning murakkab tarixi va merosini ochib beruvchi muzeylar, saroylar va arxeologik joylarga tashrif buyurganingizda vaqt bo'ylab sayohat qiling. O'zbekiston arxitektura durdonalarining murakkab koshinlar, o'ymakorlik naqshlari va jo'shqin ranglari xalqining asrlar davomidagi bunyodkorligi va hunarmandchiligini aks ettiradi. O'zbekiston o'zining tarixiy joylaridan tashqari, hayratlanarli tabiiy go'zallikka ega mamlakatdir. Tyan-Shan tog'larining baland cho'qqilari panoramali manzaralarni ochsa, Qizilqum va Qoraqumning bepoyon cho'llari o'zining cheksiz qumlari va yulduzli tunlari bilan maftun etadi. Tabiatni sevuvchilar va sarguzasht izlovchilar uchun osoyishta qochish imkonini beruvchi yam-yashil vodiylar, sokin ko'llar va yam-yashil vohalarni o'rganing. O'zbekiston o'zining mashhur mehmondo'stligi va rivojlangan turizm infratuzilmasi bilan mehmonlarni iliq kutib oladi. Zamonaviy mehmonxonalar va butik mehmonxonalaridan tortib samarali transport xizmatlari va ekskursiyalarga qadar sayohatchilar mamlakatning turli yo'nalishlari va tajribalari bo'ylab osongina sayohat qilishlari mumkin. O'zbekiston tashrif buyuruvchilarning qoniqishi va xavfsizligini oshirishga e'tibor qaratgan holda, o'z yurtiga tashrif buyurganlar uchun ajoyib sayohat tajribasini taqdim etishga intiladi. Adrenalinni istaydiganlar uchun O'zbekiston ochiq havoda sayr qilish va sarguzasht imkoniyatlarini taklif etadi. Olis tog' yo'llari bo'ylab sayohat qiling, cho'lda yulduzlar ostida lager quring yoki go'zal vodiylar bo'ylab otda sayohatga chiqing. Piyoda sayr qilish, velosipedda sayr qilish, lager va boshqa ko'p imkoniyatlarga ega O'zbekiston o'zining betakror landshaftlari va yashirin marvaridlarini o'rganishni istagan ochiq havoda ishqibozlar uchun o'yin maydonchasidir. O'zbekistonga tashrif buyurib, uning dunyoga mashhur taomlaridan tatib ko'rmasdan turib bo'lmaydi. O'zbek gastronomiyasining asosiy taomlari bo'lgan mazali guruchli taomlar, shirali kaboblar va xushbo'y nonlarni tatib ko'ring. Mamlakatning xilma-xil pazandalik merosi

va mintaqaviy ta'sirlarini aks ettiruvchi an'anaviy choylar, shirinliklar va ziravorlar bilan o'z his-tuyg'ularingizni zavqlantiring va ta'mga haqiqiy ziyofat taqdim eting.[2]

XULOSA.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonning turizm salohiyati jasur sayohatchilar va qiziquvchan tadqiqotchilar tomonidan kashf etilishini kutayotgan xazinadir. Madaniy suvga cho'milish, tarixiy kashfiyotlar, tabiiy mo'jizalar yoki ochiq havoda sarguzashtlarni qidirasizmi, O'zbekiston sizni sehrlaydigan, ilhomlantiradigan va qalbingizda o'chmas iz qoldiradigan tajribalar kaleydoskopini taqdim etadi.[1]

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1.Tuxliyev I.S., Xaitboyev R., Tursunova G.R. Turizm asoslari. O'quv-uslubiy murakkab. - Samarqand, SamISI, 2013. - 372 b.[1]

2.Qudratov G.H., Pardayev M.Q., Otaboyev R. O'zbekistonda turizm salohiyati va uni rivojlantirishda davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari. // xizmat ko'rsatish va turizm sohalarini rivojlantirish: muammolar va ularning yechimlari. - T.:Iqtisodiyot va moliya, 2008. - b. 61-70.[2]

3.Hayitboyev R., Sattarov A. Turizm marshrutini ishlab chiqish texnologiyasi. Samarqand, 2011 yil.[3]

4.Matyakubov U.R. —Ekologik vaziyatni hisobga olgan holda turizmning samaradorligi takomillashtirish yo'nalishlari va istiqbollari mavzusida. nomzodlik dissertatsiyasining konspekti. – Samarqand, 2011. – 12 b.[4]

5.Halikulov A.N. —Mehmonxonalarda xizmat ko'rsatish sifati va samaradorligini oshirish imkoniyatlar dissertatsiya konspekti. Abstrakt. – Samarqand, 2010. – 25 b.[5]

O'ZBEKISTONDA TURIZMNI IQTISODIYOTGA TA'SIRI

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti turizm yo`nalishi talabasi

Ahmedov Azimjon

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti turizm yo`nalishi talabasi

Toxtayev Temur

Annotatsiya: Turizm butun dunyo mamlakatlari iqtisodiyotini shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi va tashrif buyuruvchilar oqimidan tashqarida ko'p sonli imtiyozlarni taqdim etadi. O'sish, daromad olish va ish o'rinlari yaratishning asosiy omili sifatida turizmning iqtisodiyotga ta'sirini inkor etib bo'lmaydi. Mahalliy va xalqaro sayyohlarni jalb qilish, bandlik imkoniyatlarini yaratish, infratuzilma va xizmatlarga sarmoya kiritishni rag'batlantirish orqali turizm sohasi iqtisodiy rivojlanish va farovonlik uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Ushbu maqolada biz turizmning o'sish va barqaror rivojlanish katalizatori sifatidagi ahamiyatini ko'rsatib, mamlakatlarning iqtisodiy farovonligiga ta'sir qilish va hissa qo'shishning ko'p qirrali usullarini ko'rib chiqamiz.

Kalit so'zlar: turizm, iqtisodiyot, sayyohlik agentliklari, iqtisodiy o'sish, iqtisodiy xizmatlar.

Abstract: Tourism plays a crucial role in shaping the economic landscape of countries around the world and provides numerous benefits beyond the flow of visitors. As a key driver of growth, income generation and job creation, the impact of tourism on the economy cannot be denied. By attracting local and international tourists, creating employment opportunities, and encouraging investment in infrastructure and services, the tourism sector provides ample opportunities for economic development and prosperity. In this article, we will highlight the importance of tourism as a catalyst for growth and sustainable development, and examine the multifaceted ways in which it can influence and contribute to the economic well-being of countries.

Key words: tourism, economy, travel agencies, economic growth, economic services.

Аннотация: Туризм играет решающую роль в формировании экономического ландшафта стран по всему миру и обеспечивает многочисленные преимущества, помимо потока посетителей. Влияние туризма на экономику как ключевого фактора роста, получения доходов и создания рабочих мест нельзя отрицать. Привлекая местных и иностранных туристов, создавая возможности трудоустройства и поощряя инвестиции в инфраструктуру и услуги, туристический сектор предоставляет широкие возможности для экономического развития и процветания. В этой статье мы подчеркнем важность туризма как катализатора роста и устойчивого развития, а

также рассмотрим многогранные способы, которыми он может влиять и способствовать экономическому благополучию стран.

Ключевые слова: туризм, экономика, туристические агентства, экономический рост, экономические услуги.

KIRISH.

O'zining boy tarixi, ajoyib me'morchiligi va samimiy mehmondo'stligi bilan mashhur bo'lgan O'zbekistonda turizm iqtisodiy o'sish va madaniy almashinuvning kuchli haydovchisi sifatida paydo bo'ldi. Turizm sohasi gullab-yashnashda davom etar ekan, uning iqtisodiyotga ta'siri tobora kuchayib bormoqda va bu mamlakat va uning aholisi uchun ko'plab imtiyozlarni taqdim etadi.[5]

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI.

Turizmning O'zbekiston iqtisodiga eng sezilarli ta'siridan biri bu uning oladigan katta daromadidir. Dunyoning turli burchaklaridan sayyohlar O'zbekistonga kelib, uning qadimiy shaharlari, jo'shqin bozorlari va hayratlanarli manzaralarini o'rganishadi va shu orqali valyuta tushumlarining kirib kelishiga hissa qo'shadilar. Turar joy, transport, ovqatlanish va unutilmas tajribalar uchun sarflangan xarajatlar mamlakat iqtisodiy farovonligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Turizm industriyasi O'zbekistonda asosiy ish beruvchi bo'lib xizmat qiladi va o'z fuqarolariga turli xil ish imkoniyatlarini taklif etadi. Mehmonxona xodimlari va ekskursiya gidlaridan tortib hunarmandlar va transport operatorlarigacha turizm barqaror hayot kechirish va iqtisodiy imkoniyatlarni oshirish yo'llarini yaratadi. Ishsizlik darajasini pasaytirish va tadbirkorlikni rag'batlantirish orqali ushbu soha ko'plab o'zbekistonliklarning umumiy turmush darajasini yaxshilashda muhim rol o'ynaydi. O'sib borayotgan sayyohlar oqimini qondirish uchun O'zbekiston infratuzilmani rivojlantirishga katta sarmoya kiritdi. Yaxshilangan transport tarmoqlari, zamonaviy turar joy binolari va sayyohlik diqqatga sazovor joylarining barchasi tashrif buyuruvchilarni yanada muammosiz va yoqimli his qilish imkonini beradi. Qolaversa, bu infratuzilmani yaxshilash nafaqat sayyohlarga foyda keltiradi, balki tovarlar va xizmatlarga talabni yuzaga keltirish orqali mahalliy iqtisodiyotni ham oshiradi.[4]

MUHOKAMA VA NATIJALAR.

Turizm O'zbekistonning boy madaniy merosini dunyoga namoyish etish uchun kuchli platforma bo'lib xizmat qiladi. Samarqand shahridagi mahobatli Registon maydonidan tortib Farg'ona vodiysining sokin manzaralarigacha sayyohlar mamlakatning betakror tarixi, an'ana va urf-odatlar bilan tanishish imkoniga ega. Turli millat vakillari o'rtasida madaniy almashinuvni rag'batlantirish va o'zaro tushunishni rivojlantirish orqali turizm O'zbekistonning o'ziga xosligi va merosini saqlashda muhim rol o'ynaydi. O'zining bevosita iqtisodiy ta'siridan tashqari, turizm O'zbekiston iqtisodiyotini diversifikatsiya qilishda ham muhim rol o'ynaydi. Qishloq xo'jaligi va

tog'-kon sanoati kabi an'anaviy tarmoqlarga qaramlikni kamaytirish orqali turizm sanoati yanada muvozanatli va mustahkam iqtisodiy poydevor yaratishga yordam beradi. Bu diversifikatsiya nafaqat mamlakatning iqtisodiy barqarorligini oshiradi, balki uning tashqi zarbalar va jahon bozorlaridagi tebranishlarga nisbatan zaifligini ham kamaytiradi.

Turizmning O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri katta va ko'p qirrali. Mamlakatning eng tez rivojlanayotgan tarmoqlaridan biri sifatida turizm iqtisodiy o'sishni ta'minlash, ish o'rinlari yaratish, valyuta tushumlarini yaratish va madaniy almashinuvni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Turizm O'zbekiston uchun asosiy daromad manbai bo'lib xizmat qiladi, chunki u turar joy, transport, oziq-ovqat, esdalik sovg'alari va tarixiy obidalarga kirish to'lovlari xarajatlari hisobidan valyuta daromad keltiradi. Xorijiy valyutaning bu oqimi mamlakat to'lov balansiga hissa qo'shadi va uning umumiy iqtisodiy barqarorligini mustahkamlashga yordam beradi. O'zbekistondagi turizm sanoati mehmonxona xodimlari va ekskursiya gidlaridan tortib, hunarmandlar va transport provayderlarigacha bo'lgan keng ko'lami ish imkoniyatlarini taqdim etadi. [3]

Sektorning o'sishi mahalliy aholi uchun ish o'rinlari yaratib, shahar va qishloqlarda ishsizlik darajasini pasaytirish va turmush darajasini yaxshilash imkonini bermoqda. O'sib borayotgan turizm sektorini qo'llab-quvvatlash uchun O'zbekiston transport tarmoqlari, joylashtirish vositalari va turistik diqqatga sazovor joylar kabi infratuzilmani rivojlantirishga sarmoya kiritadi. Bu yaxshilanishlar nafaqat sayyohlarga foyda keltiradi, balki aholining umumiy hayot sifatini oshiradi va iqtisodiy rivojlanishga hissa qo'shadi. Turizm O'zbekistonning boy madaniy merosini, jumladan, uning tarixiy joylari, an'anaviy hunarmandchilik, musiqa, raqs va oshxonasini targ'ib qilish platformasi bo'lib xizmat qiladi. Ushbu madaniy boyliklarni global auditoriyaga namoyish etish orqali turizm O'zbekistonning o'ziga xosligini saqlab qolish va nishonlashga yordam beradi, shu bilan birga madaniyatlararo tushunish va qadrlashni kuchaytiradi. Iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish va qishloq xo'jaligi va tog'-kon sanoati kabi an'anaviy tarmoqlarga qaramlikni kamaytirish orqali turizm O'zbekiston uchun yanada mustahkam va barqaror iqtisodiy poydevor yaratishga hissa qo'shadi. Sanoatning o'sishi umumiy iqtisodiy portfelni muvozanatlash va tashqi ta'sirlarga nisbatan zaiflikni kamaytirishga yordam beradi. Turizm O'zbekistonda iqtisodiy rivojlanish, madaniy merosni targ'ib qilish, bandlik imkoniyatlarini yaratish va umumiy farovonlikni oshirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Mamlakat o'zining sayyohlik salohiyatiga sarmoya kiritishda va tashrif buyuruvchilar tajribasini yaxshilashda davom etar ekan, iqtisodiyotga ijobiy ta'sir kuchayib, hukumatga ham, mahalliy hamjamiyatlarga ham foyda keltirishi kutilmoqda. [1]

XULOSA.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, turizmning O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri juda chuqur va keng ko'lamli. Turizm sohasi daromad olish va ish o'rinlari yaratishdan tortib infratuzilmani rivojlantirish va madaniy targ'ibotga qadar mamlakatning umumiy farovonligi va farovonligiga katta hissa qo'shmoqda. O'zbekiston sayyohlik industriyasining salohiyatidan foydalanishda davom etar ekan, uning iqtisodiyotiga ijobiy ta'siri yanada oshib, hukumatga ham, fuqarolarga ham foyda keltirishi kutilmoqda.[2]

Turizmning iqtisodiyotga ta'siri chuqur va ko'p qirrali bo'lib, rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlar uchun ham keng ko'lamli ta'sir ko'rsatadi. Adabiyotlarda taqdim etilgan turli xil tadqiqotlar va tahlillar shuni ko'rsatadiki, turizm iqtisodiy o'sish, ish o'rinlari yaratish va daromad olishning kuchli haydovchisi bo'lib, iqtisodiyotning mehmondo'stlikdan tortib transport va chakana savdogacha bo'lgan turli tarmoqlarini qo'llab-quvvatlaydi. Bundan tashqari, turizm madaniy almashinuvni rivojlantirish, barqaror rivojlanishni rag'batlantirish va mahalliy jamoalar uchun umumiy hayot sifatini yaxshilash salohiyatiga ega. Mamlakatlar turizmning qiymatini strategik iqtisodiy aktiv sifatida tan olishda davom etar ekan, o'ylangan siyosat tashabbuslari, infratuzilmaga sarmoya kiritish va manfaatdor tomonlarning hamkorligi orqali sektor salohiyatidan foydalanish zarur. Turizmning o'zgaruvchan kuch sifatidagi kuchidan foydalanib, davlatlar farovonlik, innovatsiyalar va inklyuziv o'sish uchun yangi imkoniyatlarni ochib, kelajak avlodlar uchun barqaror va jonli iqtisodiy kelajakni ta'minlashi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1.Tuxliyev I.S., Xaitboyev R., Tursunova G.R. Turizm asoslari. O'quv-uslubiy murakkab. - Samarqand, SamISI, 2013. - 372 b.[1]

2.Qudratov G.H., Pardayev M.Q., Otaboyev R. O'zbekistonda turizm salohiyati va uni rivojlantirishda davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari. // xizmat ko'rsatish va turizm sohasini rivojlantirish: muammolar va ularning yechimlari. - T.:Iqtisodiyot va moliya, 2008. - b. 61-70.[2]

3.Hayitboyev R., Sattarov A. Turizm marshrutini ishlab chiqish texnologiyasi. Samarqand, 2011 yil.[3]

4.Matyakubov U.R. —Ekologik vaziyatni hisobga olgan holda turizmning samaradorligi takomillashtirish yo'nalishlari va istiqbollari mavzusida. nomzodlik dissertatsiyasining konspekti. – Samarqand, 2011. – 12 b.[4]

5.Halikulov A.N. —Mehmonxonalarda xizmat ko'rsatish sifati va samaradorligini oshirish imkoniyatlar dissertatsiya konspekti. Abstrakt. – Samarqand, 2010. – 25 b.[5]

DORIVOR QASHQARBEDA (MELILOTUS OFFICINALIS) O'SIMLIGINING TARQALISHI VA KO'PAYTIRISH USULLARI

Yursunova O'g'iloy Mamitali qizi

Farg'ona Davlat Universiteti biologiya yo'nalishi 1-kurs talabasi

Dorivor qashqarbeda (*Melilotus officinalis* (L.) Pall.). Ko'p yillik o't o'simlik bo'lib, vatani Evropa, Kichik, O'rta va Markaziy Osiyo, Kavkaz hisoblanadi. Britaniya

orollari, yangi Zelandiya, Shimoliy Amerika va Janubiy Amerikada introduksiya qilingan. Asosan cho'l, bo'z yer va maysazorlarda o'sadi. Ba'zi hollarda madaniylashtirilgan. Ko'pchilik hollarda morfologik jihatdan o'xshash bo'lgan oq qashqarbeda bilan aralash tarzda o'sadi.

Botanik tavsifi. Dorivor qashqarbeda (sariqbeda) – (*Melilotus officinalis* Desr.); dukkakdoshlar – Fabaceae oilasiga kiradi. Ikki yillik, bo'yi 50-100 sm ga (ba'zan 2 m ga) yetadigan o't o'simlik. Ildizi sershox, o'q ildiz. Poyasi bitta yoki bir nechta, qirrali bo'lib, yuqori qismi shoxlangan. Bargi uch plastinkali murakkab barg, poyada bandi bilan ketma-ket o'rnashgan. Gullari mayda, sariq, shingilga to'plangan. Gulkosachasi yarmisigacha uchburchak lansetsimon shakldagi 5 bo'lakka qirqilgan. Iyun-sentabr oylarida gullaydi, urug'i esa avgust oyidan boshlab yetiladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 10-apreldagi "Yovvoyi holda o'suvchi dorivor o'simliklarni muhofaza qilish, madaniy holda yetishtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4670-sonli qaroriga asosan dorivorlik xususiyatga ega o'simliklarni keng ko'lamda yetishtirish nazarda tutilgan. Shu qatorda qashqarbeda ham dorivorlik xususiyatlarni namoyon qiladi.

Qashqarbeda katta maydonlarga urug'idan ekiladi. Ya'ni, qashqarbeda ekiladigan maydon 25-30 sm churqulikda shudgor qilinadi, molalanadi va 60-70 sm qator oraliqlari tortiladi. Qashqarbeda urug'i, beda urug'i ekiladigan seyalkalar yordamida tuproqqa ekiladi. O'simlik mezofit o'simlik sifatida yil davomida 5000-6000 m³ yoki 5-6 marta sug'orishni talab etadi. O'simlik begona o'simliklarga nisbatan raqobatbardosh hisoblanadi. Yil davomida 2 marta kultivatsiya qilinadi va begona o'tlardan tozalanadi. O'simlik iyun-iyul oylarida yalpi gullash fazasiga kiradi va avgust

oyidan boshlab urug' fazasi boshlanadi. Hosildorlik gektar hisobida 8-10 sentnerni tashkil etadi.

Xom-ashyo tayyorlanishi va uning sifati. Qashqarbeda gullash fazasi vaqtida o'rib olinadi. Maxsus kesgichlarda uning er ustki qismi 5-10 sm uzunlikda qirqiladi va quritish uchun angarlarda stellash-setka ustiga yoyiladi. 8-10 kun davomida xom-ashyo tayyor holatga keladi. Tayyor bo'lgan xom-ashyo 10 kg miqdorlarda qoplariga joylashtiriladi.

Tibbiyotda qo'llanilishi va kimyoviy tarkibi. Asal shira beruvchi o'simlik. Qashqarbeda o'simligi ta'm va sifat ko'rsatkichi bo'yicha yuqori o'rinlarda turadi. Ushbu o'simlikdan olingan asal rangi och – sarg'ish yoki oq rangda, vanil hidini eslatuvchi xushbuy hidli hisoblanadi. Uning tarkibida 39.59 % fruktoza va 36.78 % glyukoza mavjud. Bir gektar maydonda o'sgan dorivor qashqarbeda o'simligidan 550-600 kg.gacha asal olinadi.

Dorivor qashqarbeda o'simligi – ko'pchilik oziqa vositalari va tovuq go'shtlariga xushbuy xid beruvchi ziravor (aromatizator) hisoblanib, uni ayrim markaga ("Selsiy", "Ukraina") ega bo'lgan sharoblarga qo'shishga ham ishlatiladi.

Uning tarkibida 0.4-0.9% kumarin, kumarin kislotasi, dikumarol, melilotin, efir moyi mavjud. Yurak tomirlari trombozi va stenokardiya tomir tortishi kasalliklarida foydalaniladi. Revmatizm va yiringli yaralarni engillashtiruvchi vositalar qatoriga kiradi. Bemorlarda leykotsitlar miqdorini oshirishda katta yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 10 apreldagi "Yovvoyi holda o'suvchi dorivor o'simliklarni muhofaza qilish, madaniy holda yetishtirish chora - tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4670-sonli qarori.
2. O'.Axmedov, A.Ergashev, A.Abzalov Dorivor o'simliklar va ularni yetishtirish texnologiyasi. Toshkent 2018.
3. O'zbekiston florasida 5 tom 45-49 b.
4. X.Xolmatov, O'.Ahmedov "Farmakognoziya" Toshkent 1997.
5. A.Fahn. Plant Anatomy. USA New York. 2011. (darslik)
6. Prator O'., Shamsuvalieva L. va boshqalar. "Botanika" – T.: "Ta'lim nashriyoti", 2010. (darslik)
7. Mustafaev S.M. "Botanika" – T.: "O'zbekiston", 2002. (darslik)
8. To'xtaev A.S. "O'simliklar anatomiyasi va morfologiyasi" – T.: "TDPU" 2001. (ma'ruzalar matni)
9. Toshmuxamedov R.I. "O'simliklar sistematikasidan amaliy mashg'ulotlar" – T.: "O'zbekiston", 2006. (o'quv qo'llanma)
10. Xo'jaev J. "O'simliklar fiziologiyasi" – T.: "O'qituvchi", 2004. (darslik)

ФАРҒОНА ШАҲРИ ХУДУДИДА ТАРҚАЛГАН ҚИЗИЛ ТАСМА (POLYGONUM AVICULARE) ЎСИМЛИГИНИНГ КИМЎВИЙ ТАРКИБИ ВА ДОРИВОРЛИК ХУСУСИЯТЛАРИ

Юрсунова Ўзгилрой Мамитали қизи

Фарғона Давлат Университети биология йўналиши

1-курс талабаси

Торон туркуми (Polygonum) – туркум номи “юнон” тилидан олинган бўлиб “poius” –кўп, “gony” – бўғин “кўп бўғинли” деган маънони англатади. Бу туркум вакиллари пояси тик, ер бағирлаб ёки чирмашиб ўсадиган найчали, барглари бутун, бир йиллик, кўп йиллик, баъзан бутача ўсимликлардир. Ўсимлик пояси қатор тугунлардан иборат бўлиб, оралиғида бўғинлар жойлашган. Уларнинг гуллари икки жинсли, барг қўлтиғидан чиққан ёки поянинг учидаги шингил ёки рўваксимон тўпгулда етилган. Гулкўрғон баргчалари доирада бештадан бўлиб кўринса ҳам аслида сипираль бўлиб жойлашган, чунки бу авлодда учлик типидagi гулкўрғонларнинг аста-секин бешлик типдаги гулкўрғонларга ўтиши кузатилади. Уруғчиси 5-8 та, чангчиси 2 ёки 3 мевабаргчалидир. Меваси уч қиррали, гулкўрғон билан ўралган ёнғоқчадир. Бу туркумга кирувчи вакилларида бири Қизил тасма (polygonum aviculare) ўсимлиги туридир.

Қизил тасма(P. aviculare) тур ўсимлиги– тур номи “avicularis”- ўсимлик уруғи қушларга дон бўлгани назарда тутилиб шундай аталган. Ер юзида кенг тарқалган бўлиб, асосан бир йиллик ўт ўсимлик ҳаётий шаклига эга. Деярли барча минтақаларда учратиш мумкин. Фақатгина Арктикада ва Антарктидада учрамайди. Ўзбекистон Республикаси флорасида бу турнинг 45 турини учратиш мумкин. Ўзбекистон ҳудудида Тошкент, Фарғона, Наманган, Андижон, Самарқанд, Қашқадарё, Сурхандарё ва Бухоро вилоятларида тарқалган. Қизил тасма(P.aviculara) ўсимлиги нам тупроқларда, соя –салқин жойларда ўсишга мослашибгина қолмай балким улар қуёш нури тўғридан- тўғри тушадиган қуёшли жойларда ҳам бемалол яхши ривожлана олади.

(P. aviculara) ўсимлигининг гуллари ранги оқиш, кўкимтир, пушти рангда бўлиб июлдан кеч кузгача гуллашда давом этади. Меваси гулкўрғонига ўралиб турадиган қора ва тўқ жигарранг вертикал тушган чизиклардан иборат уч қиррали ёнғоқчадир. Мевасининг бўйи 3-мм, эни эса 1.7мм гача бўлиб сентябрнинг охири ва ноябрнинг бошигача пишиб етилади Қизил тасма(П.ависуларе) ўсимлиги доривор ўсимлик сифатида, ем-ҳашак ва майсазор сифатида экиб ўстирилади. Баъзи давлатларни аҳолиси орасида озик –овақат санотида фойдаланилади. Қизил тасма(P. aviculare) ўсимлиги уруғларининг ҳаётчанлиги 5 йилгача давом этади. Униб чиқиши учун +1 +2° С ҳарорати этади.

Кимёвий таркиби: Таркибида биологик фаол моддалар танинлар (0.19%), флаваноидлар (авикулярин, меритсин, камферол), эфир мойи, ошловчи моддалар, кумаринлар, сапонинлар (57-450 мг), каротин(курук баргларида 4.9 мг % гача), пектин, антрагликозидлар, шилимшиқ моддалар, кремний кислотаси бирикмалари, аскорбин кислотаси, органик кислота бирикмалари, полисахарид комплекси, С, К витаминлари, микро ва макро элементлари (темир, магний, кадмий, рух) ва бошқа моддалардан иборат. Табобатда ва Фармасевтика саноатида ўсимликнинг хамма қисимлари ишлатилади. Бу шифобахш ўсимликни куруқ об-ҳаво шароитида эндигина гулашга кирган ва поялари хали новда вақтида еғиб олинади. Чунки гуллаш тугагандан сўнг ўсимликнинг поялари қаттиқлашади. Бу ўсимлини еғиб олишда ҳам бир неча нарсаларга эътибор қаратган ҳолатда, транспорт ҳаракатланадиган ёъл ёқасидан, чангли ёъллардан, шовқин жойлардан, завод фабрикаларни олдида еғиш умуман тавсия этилмайди. Уларни яхшиси ўрмон, дала, дарё бўйлари, қирғоқ бўйларида еғиб олиш маъқулроқдир. Улар еғиб олиниб вентиляцияли ҳоналарда қурутилади. Тайёр хом ашёни уч йилгача сақлаш мумкин.

Таъсир қилиши: Қизил тасма(*P. aviculara*) ўсимлигидан Сийдик йўллари ва сийдик пуфаги касалликларида даволашда самарали восита бўлиб буйрак тошлари пайдо бўлганда тошларни эритиб ташқарига чиқишини рағбатлантириб, сийдик микдорини ошириш билан биргаликда, сийдикдаги ортикча натрий ва хлор ионларини чиқариб юборади. Бундан ташқари буйракда филтрацияни оширади реабсорсияни камайтиради. Бачадонни қисқаришини таъминлаб яллиғланишига қарши антитоксик таъсир қилади. Жинсий аъзоларнинг сурункали яллиғланиш касалликларида яхши самара беради. Оғиз бўшлиғида стоматит, тиш гўшти оғиз бўшлиғининг яллиғланиш касалликларида даволовчи ҳисобланади, Ошқозон –ичак ёълларини функционал ҳолатини яхшилади, шиллиқ пардаларни ёпади, уларни тирнаш хусусиятини берувчи омиллардан химоя қилади. Шу билан бирга ичакда сўрилиш жараёнини норманлаштиради.

Жигар ва ўт ёъллари касалликларида холеретик таъсир кўрсатади. Метаболизмни яхшилади сув-туз балансини нормаллаштириб тиклайди. Қон томири деворларини ўтказувчанлигини пасайтиради, қон ивишини кучайтиради. Қон кетишини тўхтатади. -Юрак неврози, юрак урушида (тахикардияда), полиартрит (бўғимларни яллиғланиши), сил, бронхит, бронхиал астма, кўк – ёьтал, безгак, шамоллаш ва юқори нафас ёълларини яллиғланиш касалликларини даволашда самарали фойда беради.

Қизил тасма(*P. aviculara*) ўсимлиги сурункалик касалликлари учун жуда маъбул ҳисобланиди чунки у танадаги кераксиз суюқликларни ва токсинларни

чиқариб ташлашни тезлаштиради, бунинг сабаби унинг таркибидаги кремний кислотаси тузларининг борлигидадур.

Ишлатилиши: Халқ табобатида бу ўтдан тайёрланган қайнатма ва дамламалар ичкетарда ични қотиришда. Бу ўтдан тайёрланадиган қайнатма ва дамламаларини энди касалликдан турган инсонларга қувватга киргаздиган дори сифатида ичилади. Шунингдек иссиқни туширадиган, қон оқишни тўхтатадиган, сийдик ҳайдайдиган ва гижжа тушурадиган восита сифатида буюрилади. Темиртки касаллигида ва болларда тошма тошганда шу ўтдан ванна қилиш тавсия этилади. Янги терилган ўт эса яра ва жароҳатларга бўшиб қўйилади. Қизил тасма ўсимлигини барглари сувли экстракти микробларга қарши антимиқробиял хусусияти шу билан биргаликда бактерияларга ҳам қарши ҳисобланади.

Тиббиётда Қизил тасма(*P. aviculare*) ўсимлигининг препаратларидан ошқозон яллиғланиши (гастрит) ошқозом –ичак тракти ўн икки бармоқ ичакнинг яллиғланиши (дуоденит) ва ярасини даволашда ишлатилади. Сийдик ёъллари операцияларидан кейин релапсларни олдини олишда уролитиёз бўлса ёъқотишга ёрдам беради. Бундан ташқари бачадон миёмасини ёъқотишда, климактерик ва балоғатга етмаганлар аёлларда гиперменорея ҳолатида қисқаришни бошқаради. Бу ўсимликнинг сув ва сипиртдан тайёрланган экстрактлари қон босимини пасайтириб, қон ивишини тезлаштиради. Бу ўсимликнинг “Гален” перепаратларидан жигар, буйрак, қовуқ касалликларида, сийдик-тош ва ўт-тош касаллигида, подагра, полиартритда қўлланилади. Баргларининг суви сезиларли даражада фитонсид ҳоссасига эга.

Замонавий тиббиётда Қизил тасма(*P. aviculara*) ўсимлигининг уруғи бепуштликда самарали эканлиги аниқланди ва тасдиқланди. Ўсимлик уруғи тухумдонларни ишини фаоллаштириб яллиғланишини бутунлай кетказди ва ҳомиладорликни рағбатлантиради. Қизил тасма ўсимлигидан деярли бутун дунё табобатида кенг фойдаланади масалан: Хитойда- қайнатма ва дамламаси организмни қувватга киргазувчи сифатида. Тибет табобатида сероз, қон кетишида, септикопиемияларда ишлатилади. Европа мамалакатларида экстракти ва дамламаси яллиғланишни қайтаришда, сийдик хайдашда, силда, гипертоник касалликларда. Ўрта Осиёда эса ўсимлик қурутилиб, чарчаган пайтда тамаки қилиб чекилади.

Қизил тасма (*P. aviculare*) ўсимлигидан косметологияда ҳам фойдаланилади. Ундан тайёрланган косметик ласёнлар , ниқоблар, компресслар тайёрланади. Ласёнлар ниқоблар компресслар қуруқлашиб кетган терини намлантиради ва озиклантиради. Бундан ташқари Қизил тасма(*P. aviculare*) ўсимлигидан тайёрланадиган ўсимлик тониклари мавжуд. Бу тониклар ёшартирувчи хусусиятга эга. Булардан фойдаланган терида метаболик жараёнлар яхшиланади, теридаги тирналишларни кетказди. Қуруқлашган ва

ёрилган терини камайтириб уни намлантиради ва юмшатади. Қизил тасма (*P. aviculare*) ўсимлиги сочларни парвариш қилишда ҳам фойдали бўлиб, ўсимликдан қайнатиб тайёрланган сувидан мунтазам равишда сочни чайиб ювиш натижасида, соч фолликулаларини мустаҳкамлайди ва соч тўкилишини олдини олади.

Дори тайёрлаш ва ишлатиш: ўсимлик оғиз орқали бемалол исьтемом қилиниши мумкин, қайнатма ҳолида, капсула ҳолатида, экстракт ҳолатида. Асосан еғма чойлар таркибига киради.

1) Қизил тасма (*P. aviculare*) ўтидан 15гр (уч ош қошиқ) миқдорида олиб сирланган идишга солинади ва устидан қайнаб турган 200 мл – 1 стакан сув солинади ва идиш қопқоғи беркитилиб, бошқа идишда қайнаб турган сув устидан 15 дақиқа қайнатилади. Кейин ундан олиниб, хона ҳароратида совутилади, сузгичдан ўтказилиб, сиқиб олинади. Олинган дамлама устига қайнаган сув қўшиб, ҳажми 200-мл гача етказилади ва бу дамлама буйрак, қовуқ тошларига қарши овқатдан олдин 1 -2 стакандан кунига 2- 3 маҳал ичилади. 2) Қизил тама ўсимлигидан и 500 граммни 4 литр сувда, 15 дақиқа мил- мил қайнатиб, қайнатмасини 15 кун 3 маҳал 3ош қошиқдан оч ҳолда парҳези билан ичилса, ич кетишини қолдириш, ичак касалликлари, қорин оғриғи ва ичак яраларига фойда қилади

3) Қайнатмаси қон кетиш , айниқса бачадондан қон кетишида , камқонлик, ўпка касалликларида, кўк ётал касалликларида 20 кун 2 маҳал 2 ош қошиқдан парҳези билан ичилса тузалади. 4) Бундан ташқари қизил тасма қайнатмасини 10 кун 3 маҳал парҳези билан ичилса жигар, буйрак касалликларини тузатади. 5) Қайнатмасидан 15кун 3маҳал оч қоринга 50 грамдан ичилса сийдик ёғли, ўт ёлидаги тошларни бўғим оғриғи ва полиартирид касаллигидан ҳалос бўлади. 6) Темираткида, болаларда тошма тошганда 10 кун 3 маҳал 25 дақиқадан ўсимлик солиниб қайнатилган сувларда ванна қилинса тузалади. 6) Ўсимликни қайнатмасидан 20 кун 3 маҳал 50 грамдан ичилса жигар сўлиши (серроз)да даволайди. Тенг қисимларда олинган сариқ чой, савринжон, қончўп, қайин куртаклари, мойчечак, тирноқгул, зира гулларидан тайёрланган йиғманинг уч чой қошиғи устига 3 стакан сув қуйилиб, 10-15 дақиқа қайнатилади кейин сузиб олинади. Ўт-тош касалликларида (калькулиёз, холестит), тепатохолестит касалликларида 1- 2 ой давомида овқатдан 1соат олдин ярим стакандан 3 маҳал ичилади.

Қуйидаги препаратларни ҳомиладор аёлларга тавсия этилмайди. Шунингдек қон ивиши кучайганларга тромбозли , тромбофлебитли касалликларга учраганларга, шу билан бирга юрак ҳуружи борлар ва инсулт касаллигига чалинган инсонларга тавсия этилмайди ва қабул қилишлари тақиқланади.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Глик Б., Дж. Пастернак “Молекулярная биотехнология: Принципы и применение” пер.с англ. –М.: Мир, 2002 г.-589 стр.
2. Кучеров Е. В. Горец птичий (*Polygonum aviculare* L.), его распространение и использование в Республике Башкортостан // Пробл. изуч. адвентив. и синантроп. флоры в регионах СНГ. М.; Тула, 2003. С. 60-66.
3. Patra A, Rai B, Rout GR, Das P. Successful regeneration from callus cultures of *Centella asiatica* (L.) Urban. *Plant Growth Regul.* 1998; 24:13-16.
4. Rout GR, Das P. In vitro organogenesis in ginger (*Zingiber officinale*). *J. Herbs, Spices Med. plants.* 1997; 4(4):41-51.

KOVRAK O'SIMLIGINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI VA UNING TURLARI

Yursunova O'g'iloy Mamitali qizi

Farg'ona Davlat Universiteti biologiya yo'nalishi 1-kurs talabasi

Annotatsiya: Maqolada soyabonguldoshlar oilasi vakili kovrak (Ferula) ning tarqalgan hududlari, uning dorivor xususiyatlari, xalq tabobatida qo'llanishi, sanoatda qo'llanishi va turli xususiyatlari qisqacha yoritiladi.

Kalit so'zlar: soyabonguldoshlar oilasi, ko'p yillik o't, smola hosil qiluvchi, kovrak, sirka, murch, gul, ildiz, barg. ferula, hom- ashyo, endem, Ferula foetida, Ferula karatavica, Ferula sumbul, Ferula tadshikorom, Fefula kuhistanica, monokarp, polikarp, efir, kraxmal.

Annotation: In the article, the representative of the umbel family is the blanket (Ferula) distribution areas, its medicinal properties, its use in folk medicine, its use in industry, and its various properties are highlighted.

Key words: umbelliferous family, perennial, grass, tar marigold, umbel family, vinegar, pepper, flower, root, leaf. Ferula, Raw material, endemic, Ferula foetida, Ferula karatavica, Ferula sumbul, Ferula tadshikorom, Fefula kuhistanica, monocarp, polycarp, ether, starch.

Respublikamiz tabiiy dorivor o'simliklar resursiga juda boy hisoblanadi. Tabiatda shifobaxsh xususiyatga ega bo'lgan, xalq xo'jaligiga foyda keltiradigan, insonlarning ehtiyojini qondiradigan o'simliklarni izlab topish ularni o'rganish va muhofaza qilish chora tadbirlarni ishlab chiqish, fan yutuqlarini amalda qo'llash muhim ahamiyatga egadir. Apiaceae oilasiga mansub Ferula L.turkumi turlari shunday o'simliklar guruhiga kirib, ular efir moyli, yem-xashak, asalchil, shifobaxsh, kraxmal beruvchi, aromatik,ozuqabop va texnika o'simliklari hisoblanadi. Respublikamizda kovrak yetishtirishni jadal rivojlantirishni ta'minlash bo'yicha bir qator ishlar amalga oshirilmoqda.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoev Surxondaryo viloyatiga tashriflaridan birida kovrak yetishtiruvchilar assotsiatsiyasini tuzish taklifini o'rtaga tashlagan edilar. Darhaqiqat, yurtimizda kovrak dorivor o'simligini tabiiy ravishda keng tarqalganligi va qo'shimcha ravishda sun'iy ekib ko'paytirish imkoniyatlarining mavjudligini inobatga olib, keng istiqbolli rejalarni nazarda tutgan edilar.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 20-martdagi — Respublikada kovrak plantatsiyalarini tashkil etish va ularning xom - ashyosini qayta ishlash hajmlarini ko'paytirish hamda eksport qilish chora-tadbirlari to'g'risidagi PQ-3617 Qarori asosida kovrak plantatsiyalarini tashkil etish va ularning xom -ashyosini qayta

ishlash uyushmasi tashkil etilgan va hozirgi kunda keng ko'lamli kovrak plantatsiyalari yaratilmoqda. Kovrak (Ferula L.) turkumi turlari vakilari Ziradoshlar (Apiaceae L.) oilasiga mansub bo'lib, ular O'rta Osiyoda 114, O'zbekistonda 48 turi uchraydi. Bu turkum vakillarining shundan 32 turi monokarp, 16 turi polikarp turlardir. Shundan 27 turi Pomir Oloy, 21 turi Tyan-shan endemigi hisoblanadi.

Turkum turlarining 8 turi cho'lda, 4 turi cho'l-adirda, 9 turi adirda, 12 turi adir-tog'da, 23 turi tog'da, 1 turi adir-tog'-yaylovda, 6 turi tog'-yaylovda uchraydi. Tabiiy hududlarda o'suvchi kovrakni esa asrab-avaylash, yo'qolishiga olib keluvchi har qanday harakatlarga yo'l qo'ymaslik bugungi kunda dolzarb masaladir. Shundan kelib chiqib viloyatimizda kovrak etishtirish uchun qulay iqlim sharoiti mavjudligi, kam sarfli ekinligi bois plantasiyalar tashkil qilib, mavjudlarini yanada kengaytirish alohida ahamiyatga egadir. Kovrak - (Ferula) turkumi selderdoshlar (soyabonguldoshlar)- Apiaceae (Umbelliferae) oilasiga mansub bo'lib, ko'p yillik o't o'simligi. Kovrakning yer yuzida 160 dan ziyod turlari, O'rta Osiyo respublikalarida 104, mamlakatimizda esa 50 turi uchraydi. Smola - yelim olishda sassiq kovrak, Kuhiston kovragi kabi turilari ishlatiladi.

Bu o'simlik turkumidan tojik kovragi O'zbekiston Respublikasi qizil kitobiga kiritilgan. Aynan qizil kitobga kiritilgan turining soni kamayishiga sabab undan smola olish hamda kamayib borayotgan kovrak turlarini tiklash uchun urug'lardan foydalanmaslik asosiy sabab boldi. Kovrak (ferula) turkumiga taalluqli turlar O'rta Osiyoda keng tarqalgan ularning O'zbekistonda F.Jaeschesna- chayir, F.Carelinii-itsigek, F.Sumbul- sumbul (F.assa-foetida) sassiq kovrak nomi bilan yuritiladigan turlari cho'l-adir tog' mintaqalarda tarqalgan ular orasida ko'p yillik monokarp - o'simliklar hisoblanmish sassiq kovrak e'tiborga molikdir. Masalan, Sassiq Kovrakning bo'yi 1 gacha yetadi ildizi sholg'omsimon, diametri esa 15 smga yetadi undan ham o'sishi mumkin, Poyasi tik o'suvchi yo'g'on, ichi kovak bo'ladi yuqori qismi shoxlangan. Ildizoldi barglari bandli bo'lib, 3 bo'lakli, poyadagilari maydaroq bo'lib ular poyada ketma-ket joylashgan hisoblanadi. O'simlikning to'pguli yirik, sharsimon, diametri 20 sm va undan ham oshishi mumkin. Erta bahorda gullashni boshlaydi may iyun oylarigacha gullab urug' hosil qiladi. Sassiq kovrak dorivor o'simlik sifatida Respublikamizning Toshkent, Surxondaryo, Qashqadaryo, Jizzax, Navoiy, Buxoro viloyatlari hamda Qoraqalpog'iston respublikasining qumli cho'llar, adirlar, tog'lar va tog'oldi yalangliklarda, soz tuproqli yerlarda o'sadi. Ibn Sino bobomiz bu o'simlikka shunday ta'rif berganlar:

Kovrak urug'ining qaynatmasi (urug'i xuddi supurginikiga o'xshash malla rang, shakli ham shunga o'xshab ketadi) 3 mahal 50 grammdan ichilsa, ona suti ko'payadi. Shirasiga anjir qo'shib yeyilsa, sariq (gepatit) kasalligini tuzatadi. Yelimiga murch, sirka qo'shib, yomon sifatli yaralarga surilsa, foyda qiladi. Soch to'kilishiga ham o'ta foydalidir.

O'simlik xalq tabobatda ishlatiladi. Tabobatda bemor organizmiga ijobiy ta'sir etuvchi biologik faol modda hisoblanadi. Dorivor vositalar sifatida o'simliklarning ildizi, bargi, po'stlog'i, guli, mevasi, shirasi va boshqa qismlaridan foydalaniladi. Ildizidan olinadigan yelim (smola)dam astma va bazi nerv kasalliklarida ishlatiladigan dori tayyorlanadi.

Kovrakning yelim-smolasi xalq tabobatida o'pka sili, o'lat, zaxm, ko'k-yo'tal, tish og'rig'i, asab va boshqa kasalliklarni davolash uchun, hamda quvvat beruvchi, balg'am ko'chiruvchi va gijja haydovchi dori sifatida qo'llaniladi. Ilmiy meditsinada kovrak yelim-smolasi – "assafetida" nomi bilan kukun, emulsiya va tindirma (nastoyka) holda og'riq qoldiruvchi, balg'am ko'chiruvchi, quvvat beruvchi va tinchlantiruvchi vosita sifatida ishlatiladi va ko'pgina davlatlar farmokopeyasiga kiritilgan.

Sharq mamlakatlarida Eron, Pokiston, Afg'oniston va Hindiston kovrak shirasi va ildizi oziq-ovqat sanoatida ziravor sifatida, kosmetika sanoatida attorlik vositalari ishlab chiqarishda ishlatiladi.

Endemiklar o'simliklar - ular alohida va ma'lum bir hududda tarqalgan, boshqa hududda ularni uchratib bo'lmaydigan o'simlik turlari hisoblanadi.

O'zbekiston florasida 4500 dan ortiq o'simlik tulari mavjud bo'lsa, ularning 10% i endemik hisoblanadi. Ana shunday o'simliklardan biri bu Ferula L. turkumining ko'plab vakillari jumladan, ferula tadshikorum turi endemik turdir. Ferula L. tadshikorum O'zbekiston hududida Surxondaryo va Qashqadaryo viloyatlarida endemik o'simlik sifatida uchratish mumkin. Tadqiqotlar natijasida Surxondaryo viloyatida Kovrak (Ferula L.) turkumiga oid 13 ta turlar aniqlandi. F. foetida, F. karatavica, F. sumbul, F. tadshikorum, F. kuhistanica va boshqalar shular jumlasidandir. Bu turlar ikkiga ya'ni monokarp va polikarp turlarga bo'lib o'rganiladi. Aniqlangan Kovrak (Ferula L.) turkumi turlari - ko'p yillik, o'tsimon, geofit o'simlik. Mavsumiy rivojlanish ritmi bo'yicha ular efemeroidlardir. Kovrak (Ferula L.) turkumiga oid monokarp turlarda asosiy novdaning o'sishi monopodial tarzda bo'ladi: dastlabki 5-6-yillarda qisqa vegetativ davrda faqat to'pbarglar hosil qilib – gullash va urug'lash yilida esa yerustki ortotrop poya hosil qiladi.

Bu poya (novda) politsiklik kategoriyasiga kirib, o'simlik esa yarim to'pbarg hosil qiluvchi guruhga kiradi. Ular asosan bir, ba'zi hollarda, poya shikatslanganda 2 dan 6 tagacha generativ novda hosil qiladi. Surxondaryo viloyatida o'sadigan Ferula turkumi turlari O'simlikning yer ostki organlari oziq moddalarini zahira (zapas) holda saqlaydigan ildiz va ildizpoyadan iborat bo'lib, ular tunganaksimon yo'g'onlashgan. O'simlik poyalarining balandligi har xil: gigant-poyasi 3 metrgacha etadigan turlardan (F. gigantea, F. foetida, F. penninervis, F. kuhistanica, F. malacophilla, F. varia, F. sumbul) tortib, pastki (karlik) –bo'yi atigi 30 sm gaetadigan turlar (F. karataviensis, F. nuda) ham uchraydi. Har bir turning balandligi ob-havo, ekologik sharoitga qarab

ham o'zgarib turishi xam aniqlandi. Barglari asosan to'pbarglardan iborat bo'lib, ular ildiz bo'g'zida joylashadi.

Xulosa qilib aytganda yer yuzida dorivor o'simliklarning 10-12ming turi bor. 1000 dan ortiq o'simlik turlarining kimyoviy, farmokologik va dorivorlik xossalari tekshirilgan. O'zbekistonda dorivor o'simliklarning 577 turi mavjud. Shulardan hozirgi vaqtda 250 turi ilmiy tabobatda ishlatilmoqda. Dorivor o'simliklarning organizmga ta'siri ularning tarkibidagi birikmalarning miqdoriga bog'liq. Bu birikmalar o'simliklarning har xil qismlaridaturli miqdorda to'planadi. Bundan ko'rinib turibdiki yer yuzida tarqalgan ko'pchilik o'simliklar dorivordir. Ko'p o'simliklardan mikroorganizm va viruslarni yo'qotadigan antibiotiklar va fitonsidlarga boy preparatlar tayyorlanadi. Shuningdek bizning asosiy obektimiz

Kovrak o'simligi bo'ldi uning turlarini asrab avaylash har bir insonning vazifasi desak ham boladi. Chunki bu o'simliklar ham tabiatda o'z o'rniga ega bu o'simliklardan tibbiyotda ,farmotsevtikada va tabobatda muhim ahamiyatga ega bo'lgan o'simlik hisoblanadi.Demak hulosa qilib aytganda.Tabiiy hududlarda o'suvchi kovrakni esa asrab-avaylash, yo'qolishiga olib keluvchi har qanday harakatlarga yo'l qo'ymaslik bugungi kunda dolzarb masaladir. Shundan kelib chiqib viloyatimizda kovrak etishtirish uchun qulay iqlim sharoiti mavjudligi, kam sarfli ekinligi bois plantasiyalar tashkil qilib, mavjudlarini yanada kengaytirish alohida ahamiyatga ega hisobladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Mustafoev S. M. Botanika. Toshkent. «Ozbekiston» 2002
- 2.Sahobiddinov S. S. Gulli osimliklar sistematikasi. T. «O'qituvchi» 1966
- 3.Shostakovskiy S. A. Sistematika vosshix rasteniy. M. Vosshaya shkola.
- 4.O'.Ahmedov, A.Ergashev, A.Abzalov, M.Yulchiyeva, D.Mustafakulov Dorivor o'simliklarni yetishtirish texnologiyasi va ekologiyasi Toshkent 2020
- 5.X.X.Xolmatov, A.I.Qosimov Ruscha-Lotincha-O'zbekcha dorivor o'simliklar lug'ati, Toshkent-1992.

ПРОЕКТИРОВАНИЕ ТРАНСПОРТНОГО СРЕДСТВА

Аспирант - К.К.Юлдашов

Ферганский политехнический институт

Студент Орзаматов К.

Студент Янгибоев Э. Ж

Джизакский политехнический институт

Требования к конструкции автомобиля многочисленны, разнообразны и касаются вопросов производительности, экономичности, безопасности, надежности, комфорта, информативности автомобиля. Требования могут существенно отличаться в зависимости от того, кто их выдвигает. В рыночной экономике требования владельца автомобиля считаются наиболее важными.

Автомобиль, удовлетворяющий в максимальной степени существующим требованиям, считается наиболее качественным. Качество автомобиля определяется совокупностью его свойств, определяющих способность удовлетворять заданным требованиям в определенных условиях эксплуатации.

Все параметры и показатели, приводимые в технических требованиях, не являются окончательными, они корректируются на последующих этапах.

После составления технических требований, а чаще всего, параллельно начинается работа над созданием эскизного проекта.

Выполняемая на этапе эскизного проекта эскизная компоновка автомобиля должна содержать схему вместимости и схему шасси для выбранной компоновки автомобиля (рис. 1).

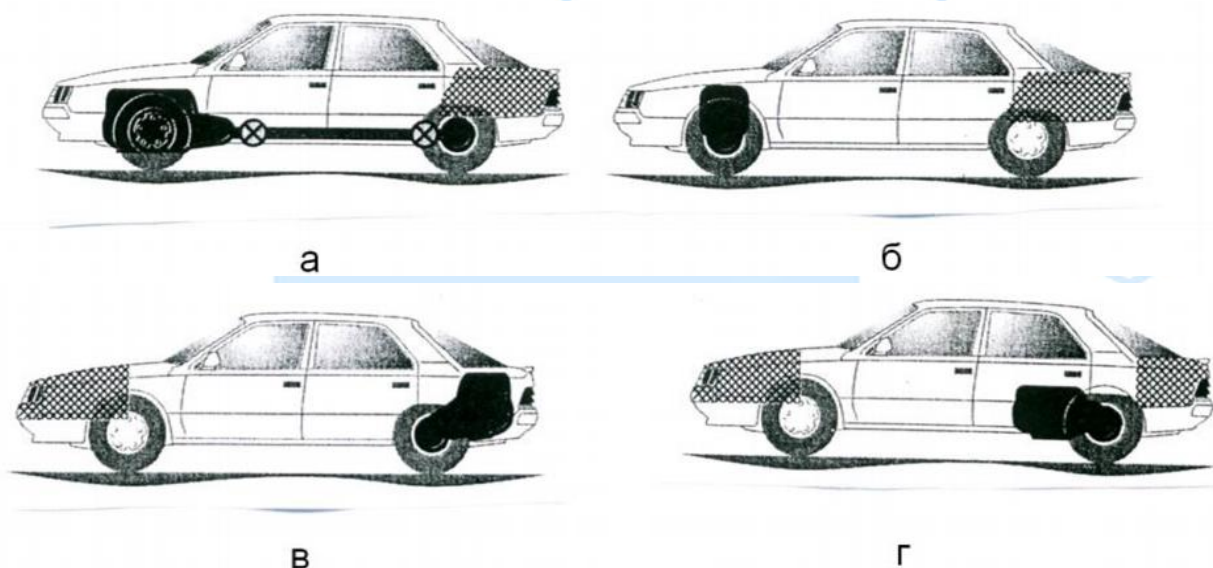

Рис. 1. Компоновочные схемы автомобилей: а – классическая; б – переднеприводная; в – заднемоторная; г – среднемоторная

На основании проработанных макетов оригинальных узлов и агрегатов создаются их рабочие макеты, которые устанавливаются на так называемых ходовых макетах для определения их работоспособности. По решению заказчика проекта может быть разработан демонстрационный ходовой макет.

Схема вместимости определяет:

- основные геометрические параметры автомобиля;
- размещение в салоне людей различной репрезентативности;
- требования по досягаемости и обзорности;
- расположение органов управления;
- габариты моторного и багажного отделений;
- размещение топливного бака и запасного колеса.

Схема шасси отражает информацию: по расположению двигателя и агрегатов трансмиссии; по приводу ведущих колес; по передней и задней подвескам; по рулевому механизму и приводу.

Размеры на эскизной компоновке определяются относительно трехмерной системы координат при конструктивной нагрузке, за исключением размеров, которые определяются при оговоренной нагрузке автомобиля (снаряженная, полная нагрузка и т.д.).

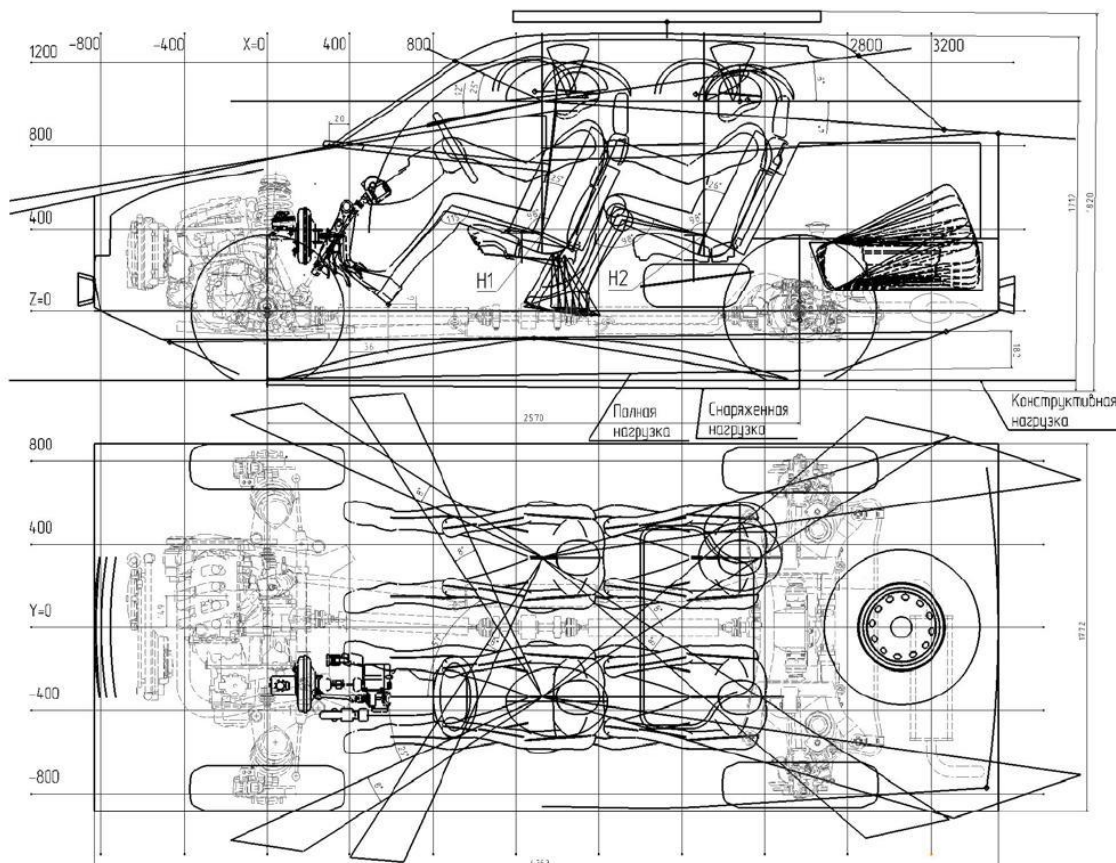

Рис. 2. Схема вместимости автомобиля

Разработка дизайна автомобиля по эскизной компоновке Этот макет позволяет получить общие впечатления от автомобиля, обмера наружных поверхностей для воспроизведения математической модели в 3D программе

Параллельно разрабатывается модель интерьера (посадочный макет), в масштабе 1:1 с каркасом из металла или из дерева по контуру салона с панелью приборов, рулевым колесом, педалями, рычагами управления сидениями и т.п. Для конструирования элементов салона используется пластилин, гипс, дерево, существующие узлы, детали и т.п.

Для оценки посадочного макета используют метод экспертной оценки. Для анкетирования в качестве экспертов подбираются, как правило, опытные испытатели и конструктора, предоставляющие людей различного уровня репрезентативности. Как для экстерьера, так и для интерьера разрабатываются математические модели. Испытание – определение свойств автомобиля, агрегатов, узлов, систем на соответствие требованиям: задания на проект; технических требований; технического задания; технических условий.

Испытания могут осуществляться:

- на расчетных моделях;
- в лабораторных условиях на специализированных стендах;
- на испытательных полигонах;
- в реальных условиях эксплуатации.

По результатам испытаний производится корректировки регламентирующих документов конструкции, математической модели автомобиля, конструкторской документации. В процессе проектирования можно выделить пять этапов. 1 этап. Охватывает комплекс работ на стадии разработки концепции автомобиля – определение аналогов разрабатываемого автомобиля, прогнозирование уровня потребительских свойств, определение тягово-динамических, топливно-экономических и экологических показателей при разработке ЗП. На данном этапе объектами исследования являются предшествующие аналоги и аналоги фирм конкурентов. Включает исследовательские испытания: испытания ходовых макетов, демонстрационного ходового макета, а также макетов оригинальных узлов и агрегатов разрабатываемого автомобиля; определение аэродинамических показателей на макете внешних форм; оценка эргономических испытаний на посадочном макете.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Иванов, А.М. Автомобили. Конструкция и рабочие процессы / А.М. Иванов, С.Н. Иванов, Н.П. Квасновская. – М.: Академия, 2012.
2. Лукин, П.П. Конструирование и расчет автомобиля / П.П. Лукин, Г.А. Гаспарянц, В.Ф. Радионов. – М: Машиностроение, 1984.

3. Ismoiljon o'g'li, S. A., & Boliqul o'g, M. U. B. (2022). DVIGATEL KONSTRUKTSIYASI VA ISHCHI JARAYONLARINI BOSHQARISHNI MUKAMMALLASHTIRISH. *Scientific Impulse*, 1(4), 536-542.

4. Ismoiljon o'g'li, S. A., Axmatjonovich, Q. B., & Abdurauf o'g'li, X. A. (2023). ISHLATILGAN GAZLARNI ZARARLILIGINI KAMAYTIRISHDA NEYTRALIZATOR VA KATALIZATORLARNI O'RNINI VA AHAMYATI. *Scientific Impulse*, 1(7), 765-770

5. Qosimov, B. A. (2023, January). SIQILGAN GAZDA HARAKATLANADIGAN YENGIL AVTOMOBILLARNING YONILG'ITIZIMGA QO'YILGAN EKOLOGIK TALABLARI. In *INTERNATIONAL CONFERENCES* (Vol. 1, No. 1, pp. 747-751).

6. Boliqul o'g, M. U. B., & Ismoiljon o'g'li, S. A. (2023). JAMOAT TRANSPORTLARI YO'NALISHLARIDA HARAKAT MIQDORI VA TARKIBINI TADQIQ QILISH. *Scientific Impulse*, 1(7), 793-798.

7. Qosimov, B. A. (2023). JAMOAT TRANSPORTINI BOSHQARISH TIZIMLARINI MODELLASHTIRISH. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(4), 312-316

8. Sultanov, A. I. o'g'li, & Sultanova, D. U. qizi. (2023). YONILG'ITA'MINOT TIZIMIDAGI NOSOZLIKLAR VA INJEKTORNING ISHDAN CHIQUISH SABABLARI. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(18), 302-304.

9. Sultanov, A. I., & Xurshid, A. (2024). ICHKI YONUV DVIGATELLARINING QUVVATI VA YOQILG'ITAJAMKORLIGINI ORTTIRISH YO'LLARINI TAXLIL QILISH. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 39(1), 161-166.

10. Ulug'bek qizi Sultanova, D. (2024). TABIIY GAZDAN FOYDALANISH VA ICHKI YONUV DVIGATELLARIDA CHIQUINDI GAZLARNING ZAXARLILIGINI KAMAYTIRISH. *Educational Research in Universal Sciences*, 3(2), 535-537.

11. Sultanov, A., Khazratkulov, A., Khursanov, F., & Hamidov, Y. (2024, March). Experimental study of the engine with additional air on natural gas fuel in "Ravon Nexia 3". In *AIP Conference Proceedings* (Vol. 3045, No. 1). AIP Publishing.

СПОСОБЫ СНИЖЕНИЯ ВЫБРОСОВ НА ОКРУЖАЮЩУЮ СРЕДУ

Холхужаев Элмурад Мухтарович
Джизакский политехнический институт
ассистент кафедры ИТС
Тел: +998-97-524-24-79
elmurodmuxtorov01@gmail.com

Соибов Азамат Зоир угли
Джизакский политехнический институт
студент кафедры ИТС
Тел: +998-90-182-34-56
azamatsoibov3@gmail.com

Аннотация: В данной статье описаны основные способы снижения выбросов, способы уменьшить загрязнение воздуха и оценка влияния автомобильного транспорта на окружающую среду.

Ключевые слова: выхлопные газы, загрязнение атмосферы, способы уменьшения загрязнения воздуха.

Abstract: This article describes the main ways to reduce emissions, ways to reduce air pollution and assess the impact of road transport on the environment.

Key words: exhaust gases, air pollution, ways to reduce air pollution.

Автомобильные выхлопные газы оказывают прямое и долгосрочное воздействие на окружающую среду. Вместе с выхлопными газами выделяется широкий спектр газов и твердых частиц, вызывая глобальное потепление, кислотные дожди и нанося вред окружающей среде и здоровью человека. Шум двигателя и утечки топлива также вызывают загрязнение окружающей среды. Легковые и грузовые автомобили и другие виды транспорта вносят наибольший вклад в загрязнение воздуха, но владельцы автомобилей могут уменьшить воздействие своего автомобиля на окружающую среду.

Загрязнение является одной из основных причин глобального потепления. Легковые и грузовые автомобили выбрасывают в атмосферу углекислый газ и другие парниковые газы, на долю которых приходится пятая часть общего объема загрязнения в результате глобального потепления. Парниковые газы удерживают тепло в атмосфере, что приводит к повышению температуры во всем мире. Без парниковых газов Земля была бы покрыта льдом, но сжигание чрезмерного количества ископаемого топлива, такого как бензин и дизельное топливо, привело к повышению глобальной температуры на 0,6 градуса Цельсия, или 1 градус F, начиная с доиндустриального периода, и это будет продолжаться

в предстоящие десятилетия. Более высокие мировые температуры сказываются на сельском хозяйстве, дикой природе, уровне моря и природных ландшафтах.

Последствия автомобильного загрязнения широко распространены, влияя на качество воздуха, почвы и воды. Закись азота способствует истощению озонового слоя, который защищает Землю от вредного ультрафиолетового излучения Солнца. Двуокись серы и азота смешиваются с дождевой водой, создавая кислотные дожди, которые наносят ущерб сельскохозяйственным культурам, лесам и другой растительности, и зданиям. Разливы нефти и топлива с легковых и грузовых автомобилей просачиваются в почву вблизи шоссе дорог, а топливо и твердые частицы от выбросов транспортных средств загрязняют озера, реки и водно-болотные угодья. Твердые частицы, углеводороды, окись углерода и другие автомобильные загрязнители наносят вред здоровью человека. Дизельные двигатели выбрасывают большое количество твердых частиц, которые находятся в воздухе и представляют собой частицы сажи и металла. Они вызывают раздражение кожи и глаз и аллергию, а очень мелкие частицы скапливаются глубоко в легких, где они вызывают проблемы с дыханием. Углеводороды реагируют с двуокисью азота и солнечным светом и образуют озон, который благотворно влияет на верхние слои атмосферы, но вреден на уровне земли. Озон раздражает легкие, вызывая боли в груди, кашель и затруднение дыхания. Окись углерода, еще один выхлопной газ, особенно опасен для младенцев и людей, страдающих заболеваниями сердца, поскольку она мешает крови переносить кислород. К другим автомобильным загрязнителям, которые наносят вред здоровью человека, относятся диоксид серы, бензол и формальдегид. Шум от автомобилей также является вредным, повреждая слух и вызывая психологические расстройства. Существует несколько способов, с помощью которых владельцы автомобилей и грузовиков могут уменьшить воздействие загрязняющих веществ, содержащихся в автомобилях, на окружающую среду. Старые и плохо обслуживаемые автомобили являются причиной большинства загрязнений от автомобилей, но электрические, гибридные и другие топливосберегающие автомобили оказывают меньшее воздействие. Максимально экономьте топливо, удаляя все ненужные предметы, такие как багажники на крыше, и ездите с одной средней скоростью, а не разгоняйтесь и сильно тормозите. Держите автомобиль в хорошем техническом состоянии, регулярно настраивая и проверяя шины, и оставляйте его дома, когда сможете. По возможности пользуйтесь общественным транспортом. Загрязнение от автомобилей также влияет на качество воды, поскольку диоксид серы и диоксид азота становятся причиной выпадения кислотных дождей. Масло и топливо, просачиваясь из автомобилей, попадает в почву вблизи автомагистралей, а выбросы топлива и твердых частиц

из автомобильных выхлопов загрязняют озера, реки и водно-болотные угодья. Масло, которое вытекает из автомобилей из-за утечек, смешивается с ливневой водой и загрязняет природные ресурсы воды.

Анализируя современный этап развития мирового производства и эксплуатации автомобиля, необходимо сказать, что влияние автомобильного транспорта на загрязнение окружающей среды и на здоровье людей обусловлено тем, что:

- деятельность основной массы автомобильного транспорта сконцентрирована в местах с высоким показателем населения — городах, промышленных центрах;

- вредные выбросы от автомобилей осуществляются в низких, приземных слоях атмосферы, где проходит основная жизнедеятельность человека;

- отработанные газы двигателей автомобилей содержат высококонцентрированные токсичные компоненты, которые являются основными загрязнителями атмосферы. Наибольший выброс токсичных веществ в отработавших газах автомобилей происходит при неправильно отрегулированном карбюраторе, системе зажигания, форсунках, топливном насосе высокого давления, а также при неисправностях системы выпуска отработавших газов. При неисправности этих систем и механизмов выделение вредных веществ в отработанных газах увеличивается в несколько раз. При хорошо отрегулированном карбюраторе содержание окиси углерода на всех режимах работы двигателя не превышает предела 0,5–0,2 %, что соответствует норме работы двигателя на средних оборотах, и в то же время при неисправном или не отрегулированном карбюраторе его содержание увеличивается в 2,5–5,0 раз.

Вредные выбросы автомобильного транспорта существенно зависят от режима работы двигателя и качества используемого горючего. Таким образом, повседневная эксплуатация автомобилей заключается в использовании эксплуатационных материалов, нефтепродуктов, природного газа, атмосферного воздуха, и сопровождается все это негативными процессами, а именно:

- загрязнением атмосферы;
- загрязнением воды;
- загрязнением земель и почв;
- шумовыми, электромагнитными и вибрационными воздействиями;
- выделением в атмосферу неприятных запахов;
- выбросом токсичных отходов;
- тепловым загрязнением.

Влияние автомобильного транспорта на окружающую среду проявляется:

- во время движения автомобилей;

- при техническом обслуживании;
- при функционировании инфраструктуры, обеспечивающей его действие.

Способы уменьшить загрязнение воздуха:

1. Использование общественного транспорта;
2. Купить энергоэффективные автомобили, такие как электрические;
3. Рассмотрим «Зеленый путь»;
4. Избегайте пластиковых пакетов;
5. Используйте солнечную энергию;
6. Всегда используйте продукты, пригодные для вторичной переработки;
7. Бросайте курить;
8. Оптимизация и повышение эффективности теплогенерирующих установок;
9. Перевод установок на экологически чистое топливо;
10. Фильтрация отходящих газов от вредных веществ и газов;
11. Организация рассеивания вредных выбросов путем увеличения высоты труб.

NO_x в атмосфере образуются как вследствие естественных явлений, таких как молнии и лесные пожары, так и в результате деятельности человека. Примеси NO_2 окрашивают промышленные дымы в бурый цвет, поэтому выбросы заводов с заметным содержанием оксидов азота названы «лисыими хвостами». Закись азота используется для ингаляционного наркоза в хирургии, она удобна для кратковременного наркоза (и рауш-наркоза) в хирургической стоматологии, а также для обезболивания родов (поскольку слабо влияет на родовую деятельность и нетоксична для плода). Если вдыхаете чистый азот, есть риск летального исхода. Обычно до его наступления достаточно 3-4 минут. Опасность в том, что после первого-второго вдоха человек теряет сознание и уже не может выбраться из помещения своими силами.

Литература:

1. Колчин А.И. Расчет автомобильных и тракторных двигателей: учеб. пособие для вузов.- 3-е изд. перераб. и доп. / А.И. Колчин, В.П. Демидов. - М.: Высшая школа, 2003. - 496 с.
2. Луканин В.Н. Двигатели внутреннего сгорания. В 3 кн. Кн 1. Теория рабочих процессов: учебник / В.Н. Луканин, К.А. Морозов, А.С. Хачиян и др.; под ред. В.Н. Луканина. - М.: Высшая школа, 2007. - 479 с.
3. Сокол Н.А. Рабочие процессы, конструкция и основы расчета автомобильных двигателей: метод. указания / Сокол Н.А. и др. – Ростов н/Д: Издательский центр ДГТУ, 2009. - 26 с.

4. Афанасьев, Б.А. Проектирование полноприводных колесных машин / Б.А. Афанасьев, Л.Ф. Жеглов, В.Н. Зузов. – М: Издательство МГТУ им. Н.Э. Баумана, 2008.
5. Иванов, А.М. Автомобили. Конструкция и рабочие процессы / А.М. Иванов, С.Н. Иванов, Н.П. Квасновская. – М.: Академия, 2012.
6. Лукин, П.П. Конструирование и расчет автомобиля / П.П. Лукин, Г.А. Гаспарянц, В.Ф. Радионов. – М: Машиностроение, 1984.
7. Ismoiljon o'g'li, S. A., & Boliqul o'g, M. U. B. (2022). DVIGATEL KONSTRUKTSIYASI VA ISHCHI JARAYONLARINI BOSHQARISHNI MUKAMMALLASHTIRISH. *Scientific Impulse*, 1(4), 536-542.
8. Ismoiljon o'g'li, S. A., Axmatjonovich, Q. B., & Abdurauf o'g'li, X. A. (2023). ISHLATILGAN GAZLARNI ZARARLILIGINI KAMA Y TIRISHDA NEYTRALIZATOR VA KATALIZATORLARNI O 'RNI VA AHAMYATI. *Scientific Impulse*, 1(7), 765-770
9. Qosimov, B. A. (2023, January). SIQILGAN GAZDA HARAKATLANADIGAN YENGIL AVTOMOBILLARNING YONILG 'I TIZIMGA QO 'YILGAN EKOLOGIK TALABLARI. In *INTERNATIONAL CONFERENCES* (Vol. 1, No. 1, pp. 747-751).
10. Boliqul o'g, M. U. B., & Ismoiljon o'g'li, S. A. (2023). JAMOAT TRANSPORTLARI YO 'NALISHLARIDA HARAKAT MIQDORI VA TARKIBINI TADQIQ QILISH. *Scientific Impulse*, 1(7), 793-798.
11. Qosimov, B. A. (2023). JAMOAT TRANSPORTINI BOSHQARISH TIZIMLARINI MODELLASHTIRISH. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(4), 312-316
12. Sultanov , A. I. o'g'li, & Sultanova , D. U. qizi. (2023). YONILG 'I TA 'MINOT TIZIMIDAGI NOSOZLIKLAR VA INJEKTORNING ISHDAN CHI QISH SABABLARI. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(18), 302–304.
13. Sultanov, A. I., & Xurshid, A. (2024). ICHKI YONUV DVIGATELLARINING QUVVATI VA YOQILG 'I TEJAMKORLIGINI ORTTIRISH YO 'LLARINI TAXLIL QILISH. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 39(1), 161-166.
14. Ulug'bek qizi Sultanova, D. (2024). TABIIY GAZDAN FOYDALANISH VA ICHKI YONUV DVIGATELLARIDA CHI QINDI GAZLARNING ZAXARLILIGINI KAMA Y TIRISH. *Educational Research in Universal Sciences*, 3(2), 535-537.
15. Sultanov, A., Khazratkulov, A., Khursanov, F., & Hamidov, Y. (2024, March). Experimental study of the engine with additional air on natural gas fuel in “Ravon Nexia 3”. In *AIP Conference Proceedings* (Vol. 3045, No. 1). AIP Publishing.

INJEKTORNING VAZIFASI VA ISHDAN CHIQISH SABABLARI

Sultanov Azizbek Ismoiljon o'g'li, assistant

Jizzax politexnika instituti,

Allaberganov Xusniddin Saidmamaut o'g'li, talaba

Ismoilov Umidjon Shavkat o'g'li, talaba

Jizzax politexnika institute

Annotatsiya: Bugungi kunda ishlab chiqarilayotgan avtomobillarga atmosferaga chiqarayotga hiqindi gazlarning miqdorini kamaytirish borasida izlanishlar olib borilmoqda. Olimlarning olib borgan izlanishlari shuni ko'rsatmoqdaki mashina va mexanizmlarning ishlash qobiliyatini yo'qotish sabablarining 80-90 % ishqalanish hisobiga sodir bo'lar ekan. Ishqalanish deganda bir-biriga nisbatan xarakterda bo'lgan yuzalarning tutash sirtlaridagi sodir bo'ladigan fizik - mexanik - kimyoviy xarakterlar yig'indisi tushuniladi. Yeyilish yesa ishqalanish hisobiga xosil bo'ladigan fizik-mexanik va geometrik o'zgarishlar natijasida ishqalanuvchi jismlarning shakli va o'lchamlarini o'zgarish jarayonidir.

Kalit so'zlar: injektorlar, purkash, xizmat ko'rsatish, yeyilish, ishqalanish.

Transport vositalari detallarining yeyilishiga chidamliligi bir xil emas, shuning uchun ham ulardan foydalanish muddati tez yeyiladigan qismlarning resursiga bog'liq. Xar qanday mashina va mexanizmlar to'liq xizmat mobaynida bir necha marta ta'mirlanadi odatda ta'mirlangan transport detallarining ta'minlasharo xizmat muddati yangilarnikidan kamroq bo'ladi va ular eskirib borgan sari bu muddat qisqarib boradi. Transport fositalari detallarining yeyilish qonunlarini bilish asosan ta'mirlash, sifatini yaxshilash texnikaning ishlash qobiliyatini va xizmat muddatini ancha oshirish imkonini beradi.

Uzoq vaqt mobaynida yeyilish va ishqalanish kuchini kamaytirishning oldini olish maqsadida mashina detallari ishqalanuvchi sirtlarining qattiqligini oshirib kelindi. Bu holda bir sirtning boshqa sirtga botib kirishi kamayadi, plastik deformatsiya va oksidlovchi jarayonlar, shuningdek obrazivning ta'siri kamayadi. Xozirgacha detallar qattiqligini shirishning sionlash, sirtni toblash, qattiq materiallarning yeritib qoplash kabi juda ko'p usullar ishlab chiqilgan. Ko'p yillik tajriba, bu usullar ishqalanuvchi detalblarning ishonchligi va chidamliligini oshirish imkonini berganligini ko'rsatadi.

“Nexiya 3” avtomobilining yonilg'i ta'minot tizimidagi ayrim qismlarda yelektron benzinasos va injektorlarda ishqalanish va yeyilish kuzatilmoqda. Yelektronbenzonasosdagi ishqalanish va yeyilish asosan yelektronbenzonasosning yelektrodvigateli yaqoridagi o'q ustiga qoplangan miss bilan yelektrobenzonasos

chyotkalari (grafit) ning bir biri bilan o'zaro ishqalanishi hisobiga yelektrobenzonasosning yelektrovdigateli ishga tushiriladi. Yelektrobenzonasosning yaqoridagi mis va chyotkalari ishqalanish hisobiga yeyilmoqda.

Mashinasozlik sanoati rivojlangan sari avtomobilga bo'lgan talab va uning sifati katta rol o'ynaydi, lekin avtomobillar aytib o'tgan ishqalanish va yeyilish natijasida ko'p buzuqliklar paydo bo'lib, ularning oldini olish borasida olimlar qilayotgan izlanishlar o'z samarasini bermoqda. Ishqalanish yeyilishni oldini olish uchun ko'proq ishqalanuvchi juftlarning materiallarga katta ye'tibor berish lozim. Neksiya avtomobilining tok o'tish qismlarida va yelektrobenzonasosning yelektrovdigatelida ham mis materialidan keng qo'lamda foydalaniladi.

Mashinasozlikda keng qo'llanilayotgan mis qotishmalari jez (latun) va bronzalar hamda mis-nikel qotishmalari muhim ahamiyatga yega. Ularni texnologik xususiyatlari bo'yicha quyma va deformatsiyalanadigan qotishmalar, termik ishlash natijasida mustaxkamligi oshadigan va oshmaydigan qotishmalarga ajratish mumkin.

Asosiy ta'sir qiluvchi legirolovchi yelementga qarab bronzalar shartli ravishda quyidagi turlarga bo'linadi: qalayli, alyuminiyli, berilliyli, qo'rg'oshinli va hokazo bronzalar. Lekin ularni ikki asosiy sinfga, ya'ni qalayli va maxsus (qalaysiz) bronzalarga bo'lish ancha qulaylikka yega.

Qalayli bronzalar juda yaxshi antifriktsion xususiyatga yega, ishqalanish natijasida qizib ketmaydi, sovuqqa ham yaxshi chidaydi. Quyma zagotovkalarining kristallanishida g'ovaklar, mayda teshikchalarning xosil bo'lishi bronzalarning muhim kamchiligi hisoblanadi. Ularning suyuq xoldagi oquvchanligi ham yaxshi yemas, likvidus va solidus chiziqlarining harorat oraligi juda kichik bo'lgani uchun suyuq massa tezda qotib qolada.

Maxsus bronzalar mashinasozlik materiallari sifatida ishlatiladi. Bunday bronzalarning tarkibida alyuminiy, nikel, kremniy, temir, berilliy, xrom, qo'rg'oshin va boshqa yelementlar bo'ladi, ya'ni ular murakkab tarkibga yega. Bronzalarda qaysi yelement muxim legirolovchi yelement bo'lsa, bronza shu yelement nomi bilan ataladi. Bunday bronzalar ichida alyuminiyli bronzalar (BrAJ9-4, BrAJN 10-4-4 va hokazo) yeng ko'p tarqalgan bo'lib, yuqori mexanik xossalarga yega, ularning antifriktsion va korroziyabardoshlilik xossalari ham yaxshi.

Qo'rg'oshinli bronzalar ko'proq ishqalanish juftlarini tayyorlashda ishlatiladi (BrSZO). Yuqorida aytganimizdek, qo'rg'oshin misda yerimaydi. Shuning uchun struktura mis va qo'rg'oshin kristallaridan iborat bo'ladi. Bunday struktura yesa yuqori antifriktsion xususiyatlarga yega bo'lib, issiqlikni yaxshi tarqatadi. Shuning uchun bunday bronzalardan yuqori tezlikda katta kuch ta'sirida ishqalanib ishlaydigan mashina vositalari tayyorlanadi. Masalan, BrSZO dan tayyorlangan ishqalanish juftining qalayli bronza BrOTSS4-4-2,5 ga qaraganda issiqlik o'tkazuvchanligi 4

barobar katta. Bunday qotishmalarning mexanik xossalari va korroziyabardoshliligini oshirish maqsadida ular nikel va qalay bilan qo'shimcha legirlanadi.

Injektorning ishdan chiqish sabablari. Injektorning ishdan chiqayotgan detallari va ularning sabablari. Injektorning asosiy ishdan chiqayotgan detallari klapan va filtrlaridir. Filtr injektorga kirayotgan yonilg'ining yomonligi sababli to'lib qolmoqda, bu yesa silindrlarga yonuvchi aralashmani yetarli darajada kirmasligiga olib keladi. Klapan yesa injektorning uch qismi bilan ishqalanish natijasida yeyilib ketmoqda. Shu sababli injektorda yonilg'i purkash o'rniga yonilg'ini tomchilatib o'tkazmoqda. Bu narsa yonilg'ining sarfiga katta ta'sir ko'rsatadi.

Forsinka dvigatel silindirini kiritish klapani tomoniga yonilg'ini tozalash va changlatish uchun mo'ljallangan. Forsinka tez ta'sir etuvchi elektromagnit ta'sirida xarakterga keluvchi yoqilg'i chiqish teshigiga prislanib turuvchi gidravlik klapinga yega. Forsinkaning konstruktiv sxemasi ignasimon klapan va butun korpus bo'ylab joylashgan elektro magnitdan iborat. G'altakning uchlari, korpus bilan elektr bog'lanish bo'lmasligi uchun izolyatsiyalangan holatda tashqariga chiqarilgan yonilg'i, yonilg'i ramasidan kirish shtutseri orqali forsinka korpusi ichiga qo'shimcha to'r filter orqali kirib boradi. forsinkani himoyalovchi qismi changlatuvchi va klapan teshiklari ifloslanishidan saqlaydi. Changlatishning tozalash qismi, yeni 0,075 mml xalqasimon teshik ko'rinishida bo'ladi. Forsinkaning yelektr iste'moli asosiy rele orqali tashqi tarmoqdan olinadi. Forsinkani ishga tushurish, boshqaruv blokining kuch kanali orqali chulg'amni massaga qisqa tutashuv qilish yo'li bilan amalga oshiriladi. Magistraldagi, doimiy bosim ostidagi yonilg'i va yelectromagnit iste'mol qilayotgan kuchlanish va dozalanuvchi yonilg'i xajmi, forsinkani ulanishini boshqarayotgan impuls davomiyligiga proporsional. Purkash davomiyligi, dvigatel ishga tushushiga 100 milli sekunt dan, salt yurish rexsimida bir necha milli sekuntgacha cho'ziladi. Salt yurish rexsimida boshqaruv bloki forsinkani o'chirib qo'yadi, dvigatelga yonilg'i uzatishning to'xtatadi. Bu esa o'z navbatida qo'shimcha yonilg'i iqtisodini ta'minlaylaydi.

Konstruktsiyaga binoan elektromexanizm qo'yidagi elementlardan tashkil topgan. Elektromagnit chulg'ami va proxsini ostidagi ignasimon klapani o'z ichiga oluvchi, kiritish va chiqarish shtutseri mavjud bo'lgan korpus. Ulanish uchun ikki kontekativ vilkka korpusga preslangan.

Forsunkani ishlab chiqarish faqat yonilg'i bosimiga bog'liq yemas, balki forsinka ozuqlanadigan tashqi kuchlanish balandligigacha ham bog'liq. Tashqi kuchlanish balandligi bo'yicha to'g'rilanish, boshqaruv blokining purkash davomiyligini xisoblovchi dasturida xisobga olinadi. Forsunkani avtomabilga joylashtirish va mantaj qilish.

Forsunka parametrlari.

1. Statik ishlab chiqarish: 2,576 g/s

2. Chulg'amning aktiv qarshiligi: 16 ± 1 Om.
3. 100 Gts chastotada chulg'am induktivligi: 12 ± 2 mGts.
4. Elektr iste'mol kuchlanishi: 6...18 V
5. Klapaning xarakat yo'li: 0,16mm.
6. Klapaning ish vaqti: 1,5 ms.
7. Klapaning qo'yvorish vaqti: 13 ms.

Forsunkani ishlab chiqarish faqat yonilg'i bosimiga bog'liq emas, balki forsinka ozuqlanadigan tashqi kuchlanish balandligigacha ham bog'liq. Tashqi kuchlanish balandligi bo'yicha to'g'rilanish, boshqaruv blokining purkash davomiyligini xisoblovchi dasturida xisobga olinadi.

Avtomobillarning yonilg'i ta'minot tizimlarida yuzaga kelayotgan buzuqliklar nafaqat yonilg'i, ishqalanish yeyilish va iqlim sharoitlariga, balki avtomobildan foydalanayotgan haydovchilarning o'ziga ham bog'liq.

Haydovchilarning avtomobildan foydalanish davomida avtomobilning texnik holatiga e'tiborsizligi sababli nafaqat yonilg'i ta'minot tizimlari, balki avtomobilning umumiy tuzilishidagi detal va uzellari buzilmoqda. Bunday buzuqliklarning yuzaga kelmasligi uchun haydovchi o'z vaqtida avtomobilning texnik qarovini o'tkazishi, qo'llanilayotgan yonilg'i sifatiga e'tibor berishi lozim.

Benzinni tashish, saqlash va berishda yong'inga qarshi barcha xavfsizlik choralari ko'rilishi lozim. Benzinni elektr uchquni chiqib (ishqalish ta'sirida yonilg'ining zaryadlanishi tufayli elektr uchquni chiqishi mumkin) alanganlanishdan saqlash uchun, rezervuar, shlanga va jo'mraklar yerga tutashtirilishi kerak. Metallga metall urilishidan saklanish uchun idishning probkasi va lyukini burab ochishda metall asboblari ishlatish taqiqlanadi. Benzin saqlanadigan joy va benzin tashiydigan avtomobillar yong'inga qarshi inventarlar bilan uskunalanishi lozim.

Benzinning hozirgi kunda davlat standartiga va yonilg'ini saqlash ularni tashish jarayonlari yomonligi sababli, avtomobilning yonilg'i ta'minot tizimi va dvigatellarning ishonchli ishlashiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Yonilg'ini saqlash jarayonlarida benzokalonkalaridagi talab darajasi pastligi, yonilg'i sisternalarining joylashishi ochiqlikdaligi ular qo'llanilayotgan filtrlovchi elementlarga e'tibor berilmasligi, sisternalarni o'z vaqtida xavfsizlik qarovlarini, ularning tozalash jarayonlariga e'tibor berilmayotganligi, yonilg'ini sifatiga ta'sir ko'rsatmoqda. Sisternalarni o'z vaqtida tozalanmasligi sababli yonilg'idagi mexanik qo'shimchalar, zararli metall zarrachalar, mazutlar to'planib va shu kabilarni yonilg'ida ortib ketayotgani salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Filtrlarga e'tiborsizlik tufayli yonilg'i avtomobilga sisternada qay holda bo'lsa, shu holda haydab berilmoqda.

Avtotsisternalardagi yonilg'i oluvchi nasos quyish jo'mragiga o'rnatilgan filtrlarni tozalash va almashtirish o'z vaqtida bo'lmayotganligi va avtotsisternalarning sisternalari tozalanmayotganligi sababli yonilg'i sifati yomonlashmoqda. Olimlarning

olib borgan izlanishlari shuni ko'rsatmoqdaki, avtomobilga texnik xizmat ko'rsatish va joriy ta'mirlash ishlarining 90 % dan ortig'i yonilg'ini elektron purkash tizimiga to'g'ri kelmoqda. Ushbu harajatlarni kamaytirish uchun ikki yonilg'ili tizimga o'tkazish va forsunkalarni joriy ta'mirlashda yangi uslub va vositalarini topish hamda ulardan kasbkorona foydalanishda ilmiy amaliy ko'nikmalarni shakllantirish kerak bo'ladi. Hozirgi mavjud ta'mirlash uslub va vositalar bu forsunkalar uchun to'g'ri kelmaydi, sababi ularning samaradorligi past.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ismoiljon o'g'li, S. A., & Boliquil o'g, M. U. B. (2022). DVIGATEL KONSTRUKTSIYASI VA ISHCHI JARAYONLARINI BOSHQARISHNI MUKAMMALLASHTIRISH. *Scientific Impulse*, 1(4), 536-542.
2. Ismoiljon o'g'li, S. A., Axmatjonovich, Q. B., & Abdurauf o'g'li, X. A. (2023). ISHLATILGAN GAZLARNI ZARARLILIGINI KAMAYTIRISHDA NEYTRALIZATOR VA KATALIZATORLARNI O'RNINI VA AHAMYATI. *Scientific Impulse*, 1(7), 765-770.
3. Qosimov, B. A. (2023, January). SIQILGAN GAZDA HARAKATLANADIGAN YENGIL AVTOMOBILLARNING YONILG'I TIZIMGA QO'YILGAN EKOLOGIK TALABLARI. In *INTERNATIONAL CONFERENCES* (Vol. 1, No. 1, pp. 747-751).
4. Sultanov, A. I. o'g'li, & Sultanova, D. U. qizi. (2023). YONILG'I TA'MINOT TIZIMIDAGI NOSOZLIKLAR VA INJEKTORNING ISHDAN CHIQUISH SABABLARI. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(18), 302-304.
5. Sultanov, A., Fazliddin, X., & Karimov, V. (2023). QISHLOQ SHAROITIDA QUYOSH PANELI YORDAMIDA NASOSNI ISHGA TUSHIRISH. *Journal of new century innovations*, 29(4), 103-107.
6. O'G'LI, U. I. I., & O'G'LI, S. A. I. (2022). Tirbandlik kuzatilayotgan shahar ko'chalarida transport oqimining asosiy tavsiflarini o'rganish. *Механика и технология, (Спецвыпуск 2)*, 177-188.
7. O'G, M. U. B. B., & O'G'LI, S. A. I. (2022). Avtomobillar harakat xavfsizligiga faol ta'sir qiluvchi ekspluatatsiyaviy ko'rsatkichlari. *Механика и технология, (Спецвыпуск 2)*, 123-128.
8. Sultanov, A. I., & Xurshid, A. (2024). ICHKI YONUV DVIGATELLARINING QUVVATI VA YOQILG'I TEJAMKORLIGINI ORTTIRISH YO'LLARINI TAXLIL QILISH. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 39(1), 161-166.
9. Ulug'bek qizi Sultanova, D. (2024). TABIIY GAZDAN FOYDALANISH VA ICHKI YONUV DVIGATELLARIDA CHIQUINDI GAZLARNING ZAXARLILIGINI KAMAYTIRISH. *Educational Research in Universal Sciences*, 3(2), 535-537.
10. Sultanov, A., Khazratkulov, A., Khursanov, F., & Hamidov, Y. (2024, March). Experimental study of the engine with additional air on natural gas fuel in "Ravon Nexia 3". In *AIP Conference Proceedings* (Vol. 3045, No. 1). AIP Publishing.

ЭЛЕМЕНТЫ ПАССИВНОГО БЕЗОПАСНОСТИ АВТОМОБИЛЯ

Холхужаев Элмурад Мухтарович

Джизакский политехнический институт

ассистент кафедры ИТС

Тел: +998-97-524-24-79

elmurodmuxtorov01@gmail.com

Файзуллаева Мухлиса Хайрулло кизи

Джизакский политехнический институт

студентка кафедры ИТС

Тел: +998-88-025-23-16

muxlisafayzullayeva94@gmail.com

Аннотация: В данной статье описаны основные элементы и системы а также составляющие пассивного безопасности.

Ключевые слова: пассивная безопасность, дорожно-транспортная происшествие, ремни безопасности, подушки безопасности, мягкие элементы интерьера.

Abstract: This article describes the main elements and systems, as well as the components of passive safety.

Key words: passive safety, traffic accident, seat belts, airbags, soft interior elements.

Пассивная безопасность — совокупность конструктивных и эксплуатационных свойств автомобиля, направленных на снижение тяжести дорожно-транспортного происшествия. Большинство систем пассивной безопасности срабатывают во время столкновения, когда активные системы безопасности не смогли помочь водителю предотвратить или избежать столкновения.

Пассивная безопасность включает в себя следующие элементы:

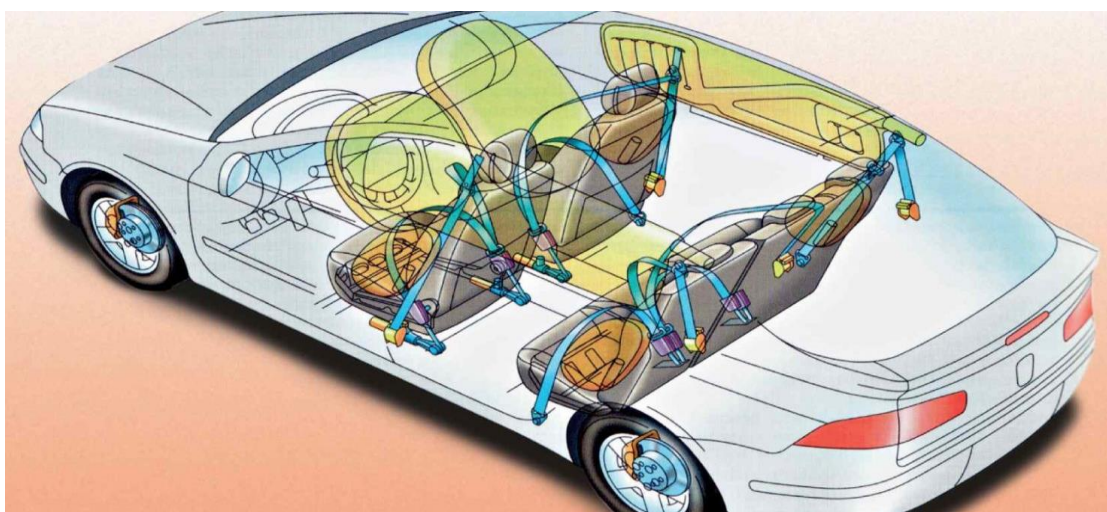
- высокопрочную клетку салона;
- энергопоглощающие элементы передней и задней частей кузова автомобиля, сминающиеся при ударе (заложенные зоны деформации или мягкие бампера кузова);
- ремни безопасности, в том числе инерционные с преднатяжителями;
- надувные подушки безопасности, в том числе встроенные в ремни безопасности;
- складывающаяся рулевая колонка;

- травмобезопасный педальный узел — при столкновении педали отделяются от мест крепления и уменьшают риск повреждения ног водителя;
- сминаемые или мягкие элементы интерьера;
- активные подголовники сидений, защищающие от серьёзных травм шеи экипажа при ударе автомобиля сзади;
- безопасные стёкла — закалённые, которые при разрушении рассыпаются на множество неострых осколков и триплекс;
- дуги безопасности, усиленные передние стойки крыши и верхняя рамка ветрового стекла в родстерах и кабриолетах;
- поперечные брусья в дверях и т. п.;
- защита от проникновения двигателя и других агрегатов в салон (увод их под днище).

Некоторые наши сограждане до сих пор настолько убеждены в эффективности подушек, что пристегиваться считают лишним. Любопытно, что в прежние годы эту идею даже поддерживали многие производители. В 70-е годы американские марки предлагали подушки в качестве опции, заменяющей ремни. Но опыт показал, что удерживающие устройства эффективно работают только вместе, когда ремни с пиропатронами и подушки безопасности связаны в единую систему. Современные подушки безопасности обладают чудесным свойством: они молниеносно раскрываются именно с той стороны, откуда пришелся удар, а ложные срабатывания практически исключены. Главное, конечно, скорость раскрытия. Первые экспериментальные разработки 50-х годов использовали баллон со сжатым воздухом, но он слишком медленно надувал подушку. Ранние разработки представляли собой механические датчики, в которых металлические грузики смещались под действием ускорений и замыкали контакты, активирующие Airbag. Точность их срабатывания оставляла желать лучшего. Но уже к 90-м годам все производители перешли на миниатюрные пьезоэлектрические акселерометры, способные мгновенно оценивать силу ускорения. Исходя из нее блок управления подушками решает, нужно ли открывать подушки, и какие именно. От легкого бокового удара раскроются только шторки с нужной стороны. А при возникновении риска переворота весь салон заполнится подушками. Кстати, сколько подушек нужно в идеале? На Западе сейчас считается, что шесть — минимум. Законодательно это не закреплено, но модель без боковых подушек автоматически получает ноль баллов за боковой краш-тест и, как следствие, не более трех звезд в итоговом рейтинге. Поэтому меньше шести подушек европейцам не предлагает ни один производитель. Больше — пожалуйста. Седьмая, коленная подушка для водителя, уже давно стала распространенным явлением. В некоторых случаях производители идут еще дальше: скажем, у Toyota iQ есть подушки за головами

задних сидений. Их роль понятна: в столь миниатюрной машинке удар сзади особенно опасен.

Штатные крепления Isofix теперь есть в базовых версиях практически всех автомобилей, продающихся в нашей стране. Это новшество успело спасти тысячи жизней, но могло бы спасти и гораздо больше.

Обычные ремни безопасности не подходят маленьким пассажирам: ляжки неверно удерживают тело, и в результате в большинстве случаев ребенок подныривает под поясную ляжку, которая, в свою очередь, съезжает на живот и наносит тяжелые травмы брюшной полости. Испытания доказали, что полноценное детское кресло позволяет снизить нагрузку на живот втрое. А простой бустер — подушка, которая делает посадку ребенка выше, — уменьшает нагрузку в полтора раза. Проблема в том, что наши правила допускают использование не только детских кресел и бустеров, но и «иных средств» для пристегивания детей. Речь об адаптерах, представляющих собой своеобразную «сбрую» — систему ремешков и накладок, либо о бескаркасных сиденьях. Краш-тесты с использованием таких устройств, проведенные нашими российскими коллегами, доказали, что в случае аварии нагрузки на тело ребенка — запредельные. Что же касается полноценных кресел, то и с ними, к сожалению, есть масса проблем. Пассивная безопасность предполагает совокупность таких свойств автомобиля, которые снижают вероятность нанесения и тяжесть травм водителю и пассажирам в случае столкновения автомобиля с внешним препятствием (внутренняя безопасность), а также пешеходам, велосипедистам и мотоциклистам (скутеристам) при наезде на них (внешняя безопасность). Конструкторы современных автомобилей добились хороших результатов в обеспечении внутренней безопасности автомобиля. Однако в обеспечении внешней безопасности остается множество проблем. Анализ статистики дорожно-транспортных происшествий, в которых пострадали или погибли люди,

показал, что наиболее вероятным местом, которым сталкивается автомобиль, является передняя левая (точнее водительская) сторона – 32 % (рис. 1.14). А если учесть ДТП средней и правой передней частями автомобиля – то это все 64 %. Таким образом, лобовое столкновение является наиболее вероятным. Опрокидывание случается лишь в 10 % ДТП, хотя вероятность гибели людей при этом во много раз больше (см. п. 1.1.5). Высока вероятность тяжелых последствий и при ударе сбоку. Наезд сзади наименее вероятное событие (всего 6 %) с точки зрения тяжелых последствий. Однако в эту статистику не вошли случаи, когда пострадавшие обратились с травмами через несколько часов после ДТП. На тяжесть последствий влияет не только конструкция автомобиля, но и его масса. Причем в некоторых случаях масса участвующих в ДТП автомобилей будет определять тяжесть последствий. Ведь ни у кого не возникнет сомнений в результатах лобового столкновения легкового автомобиля (пусть даже самого безопасного в мире!) и тяжелого грузовика. Только в этом случае скорости автомобилей складываются и оказываются критическими для легкого автомобиля (закон импульсов). При столкновении автомобилей одинаковой массы скорости не складываются! Именно поэтому большинство краш-тестов производится для одного автомобиля (имитируется столкновение двух одинаковых автомобилей). В условиях современного движения на городских и загородных дорогах высока вероятность столкновения с наиболее часто встречающимся автомобилем – массой около 1200...1500 кг. Поэтому для автомобилей массой более 2500 кг сертификационные требования по пассивной безопасности резко упрощены: вероятность пострадать, а тем более погибнуть, в таком автомобиле сравнительно низкая. Статистический анализ ДТП показал, что в большинстве случаев водители предпринимают экстренное торможение, но полностью загасить скорость не успевают. Поэтому краш-тесты проводят на скорости 56...64 км/ч – это та скорость, до которой успевают замедлиться автомобили. Пассивная безопасность автомобиля реализуется по нескольким направлениям: снижение уровня нагрузок, действующих на людей, гашение энергии удара за счет формирования энергопоглощающих зон деформации кузова автомобиля; применение удерживающих систем; снижения длительности запредельных нагрузок путем создания систем перераспределения энергии удара. Для снижения уровня перегрузок создаются такие конструкции автомобилей, которые бы обеспечивали равнозамедленное движение автомобиля в процессе столкновения. Ведь если конструкция автомобиля обеспечивает эту равнозамедленность, то при длине зоны энергопоглощения в 1 м (длина капота) остаются шансы на выживание даже на скорости 40 м/с (144 км/ч) – перегрузка около 80g* при смертельно опасных 100g. Но таких автомобилей пока нет. На «городской» скорости 15 м/с при равнозамедленном(!)

движении автомобиля перегрузки вовсе не травмоопасны – около 12g. Летчики спортивных самолетов выдерживают перегрузки до 15g и при этом управляют самолетом. Однако проблему можно решить только комплексно: создается зона распределения и перераспределения нагрузки от бампера на оба лонжерона автомобиля, усилители крыльев, поперечины и т.д. Зона размещения людей, напротив, должна выдержать все удары без существенных деформаций, обеспечивая жизненное пространство внутри автомобиля. Удерживающие системы – ремни безопасности, преднатяжители ремней – должны обеспечить синхронное замедление автомобиля и пассажиров. Транспортные средства должны иметь аварийные выключатели, снижающих опасность возникновения пожара при ДТП. Выключатели должны автоматически отключать аккумуляторную батарею от бортовой сети. Автомобиль, не зависимо от размеров, полностью сгорает очень быстро: не более, чем за 10...15 минут. В случае пожара люди, не успевшие покинуть горящий автомобиль, могут задохнуться. Поэтому при выборе материалов для автомобиля необходимо учитывать состав выделяющихся при их горении газов. В последнее время в состав оборудования автомобиля все чаще включают систему оповещения экстренных служб о месте (GPS-координаты) и характере ДТП (столкновение, опрокидывание, пожар и т.д.). Ведутся дискуссии о внедрении в автомобили «черных ящиков».

Литература:

1. Колчин А.И. Расчет автомобильных и тракторных двигателей: учеб. пособие для вузов.- 3-е изд. перераб. и доп. / А.И. Колчин, В.П. Демидов. - М.: Высшая школа, 2003. - 496 с.
2. Луканин В.Н. Двигатели внутреннего сгорания. В 3 кн. Кн 1. Теория рабочих процессов: учебник / В.Н. Луканин, К.А. Морозов, А.С. Хачиян и др.; под ред. В.Н. Луканина. - М.: Высшая школа, 2007. - 479 с.
3. Сокол Н.А. Рабочие процессы, конструкция и основы расчета автомобильных двигателей: метод. указания / Сокол Н.А. и др. – Ростов н/Д: Издательский центр ДГТУ, 2009. - 26 с.
4. Афанасьев, Б.А. Проектирование полноприводных колесных машин / Б.А. Афанасьев, Л.Ф. Жеглов, В.Н. Зузов. – М: Издательство МГТУ им. Н.Э. Баумана, 2008.
5. Иванов, А.М. Автомобили. Конструкция и рабочие процессы / А.М. Иванов, С.Н. Иванов, Н.П. Квасновская. – М.: Академия, 2012.
6. Лукин, П.П. Конструирование и расчет автомобиля / П.П. Лукин, Г.А. Гаспарянц, В.Ф. Радионов. – М: Машиностроение, 1984.

7. Boliqul o'g, M. U. B., & Ismoiljon o'g'li, S. A. (2023). JAMOAT TRANSPORTLARI YO 'NALISHLARIDA HARAKAT MIQDORI VA TARKIBINI TADQIQ QILISH. *Scientific Impulse*, 1(7), 793-798.

8. Qosimov, B. A. (2023). JAMOAT TRANSPORTINI BOSHQARISH TIZIMLARINI MODELLASHTIRISH. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(4), 312-316.

9. O'G'Li, U. I. I., & O'G'Li, S. A. I. (2022). Tirbandlik kuzatilayotgan shahar ko'chalarida transport oqimining asosiy tavsiflarini o'rganish. *Механика и технология*, (Спецвыпуск 2), 177-188.

10. O'G, M. U. B. B., & O'G'Li, S. A. I. (2022). Avtomobillar xarakat xavfsizligiga faol ta'sir qiluvchi ekspluatatsiyaviy ko'rsatkichlari. *Механика и технология*, (Спецвыпуск 2), 123-128.

11. Sultanov, A. I., & Xurshid, A. (2024). ICHKI YONUV DVIGATELLARINING QUVVATI VA YOQILG 'I TEJAMKORLIGINI ORTTIRISH YO 'LLARINI TAXLIL QILISH. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 39(1), 161-166.

12. Ulug'bek qizi Sultanova, D. (2024). TABIIY GAZDAN FOYDALANISH VA ICHKI YONUV DVIGATELLARIDA CHIQUINDI GAZLARNING ZAXARLILIGINI KAMAYTIRISH. *Educational Research in Universal Sciences*, 3(2), 535-537.

13. Sultanov, A., Khazratkulov, A., Khursanov, F., & Hamidov, Y. (2024, March). Experimental study of the engine with additional air on natural gas fuel in "Ravon Nexia 3". In *AIP Conference Proceedings* (Vol. 3045, No. 1). AIP Publishing.

МАТЕМАТИКА FANINI O'QITISHDA ZAMONAVIY METODLARDAN FOYDALANISH

*Toshkent shahar Uchtepa tumani 296-maktab
Matematika fani o'qituvchisi Turayeva Dilnoza*

Annotatsiya: Matematika fanini tez va samarali o'qitishda o'qituvchining bilimi va samarali metodlari muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqola orqali turli xil metodlar haqida ma'lumotga ega bo'lishingiz mumkin: Og'zaki, ko'rsatmali, amaliy metodlar, tajriba-kuzatish metodlari.

Аннотация: В быстром и эффективном обучении математике важны знания и эффективные методы учителя. Благодаря этой статье вы можете получить информацию о различных методах: вербальных, обучающих, практических методах, экспериментально-наблюдательных методах.

Annotation: The teacher's knowledge and effective methods are important in fast and effective teaching of mathematics. Through this article, you can get information about different methods: verbal, instructional, practical methods, experimental-observation methods.

Kalit so'zlar: Og'zaki metod, ko'rsatmali metod, amaliy metod, tajriba-kuzatish metod, matematik obyekt

Ключевые слова: вербальный метод, метод обучения, практический метод, метод эксперимента-наблюдения, математический объект.

Key words: Verbal method, instructional method, practical method, experiment-observation method, mathematical object

Matematika fani bir qarashda o'quvchilar uchun qiyin tuyulsa-da, matematikani tez va oson o'rganish pedagoglarning pedagogik mahoratlari va interfaol usul, zamonaviy metodlariga asoslanadi. Hozirgi zamon didaktikasida o'qitish metodlari tasnifida har xil yondoshish mavjud.

1. Og'zaki metodlar. Bunda qisqa muddat ichida hajmi bo'yicha eng ko'p axborot berish, o'quvchilar oldiga muamolar qo'yish, ularni hal qilish yo'llarini ko'rsatish imkonini beradi. Bilimlarni tushuntirish metodining mohiyati shundan iboratki bundao'qituvchi materialni bayon qiladi, o'quvchilar esa uni tayyor holda qabul qilib oladilar. Material bayoni esa puxta, aniq, tushunarli, qisqa bo'lishi kerak.

2. Ko'rsatmali metodlar. O'qitishning ko'rsatmali metodlari – o'quvchilarga kuzatishlar asosida bilimlar olish imkonini beradi. Kuzatish hissiy tafakkurning faol shaklidir, bundan o'qitishda, ayniqsa, boshlang'ich sinflarda keng foydalaniladi. Tevarak atrofdagi predmet va hodisalar va ularning turli-tuman modellari (har xil tipdagi ko'rsatmaqo'llanmalar) kuzatish ob'ektlari hisoblanadi. o'qitishning

ko'rsatmali metodlarini o'qitishning og'zaki metodlaridan ajratib qo'yib bo'lmaydi. Ko'rsatma-qo'llanmalarni namoyish qilishni har doim o'qituvchining va o'quvchilarning tushuntirishlari bilan birgalikda olib boriladi.

3. Ko'rsatma-qo'llanmalari o'qituvchining og'zaki tushuntirishlarini tasdiqlovchi yoki konkretlashtiruvchi illyustrasiya bo'lib xizmat qiladi;

4. O'qituvchi o'quvchilar kuzatishlarini umumlashtiradi va umumiy xulosa chiqaradi. Amaliy metodlar. Malaka va ko'nikmalarni shakllantirish va mukammallashtirish jarayoni bilan bog'liq bo'lgan metodlar o'qitishning amaliy metodlari hisoblanadi. Xususan, bunday metodlar jumlasiga yozma va og'zaki mashqlar, amaliy va laboratoriya ishlari, mustaqil ishlarning ba'zi turlari kiradi. Mashqlar asosan mustahkamlash va bilimlarni tatbiq qilish, malaka va ko'nikmalarni shakllantirish metodi sifatida qo'llaniladi. Mashq deb biror amalni, shu amalni o'zlashtirish yoki mustahkamlash maqsadida rejali ravishda tashkil qilingan takroriy bajarishga aytiladi. Mashqlar tayyorlash, mashq qildirish va ijodiy mashqlarga katta ahamiyat beriladi. Ijodiy xarakterdagi mashqlarga masalan, masala va misollarni turli usullar bilan yechish, ifoda bo'yicha masala tuzish, qisqa yozuv, chizmaga ko'ra masala tuzish, muammoli masalalarni yechish mashqlari va boshqa mashqlar kiradi.

➤ **Tajriba va kuzatish metodi**

Ta'rif. Matematik obyektidagi narsalarning xossalari va ularning o'zaro munosabatlarini belgilovchi metod kuzatish deyiladi. Misol. o'quvchilarga bir necha figurani ko'rsatib, bu figuralar ichidan o'q simmetriyasiga ega bo'lgan geometrik figuralarni ajrating deb buyursak, o'quvchilar barcha figuralarni ko'rib chiqib quyidagicha xulosaga kelishlari mumkin. Figuralar ichida o'zidan biror o'qqa nisbatan ikki qismga ajragan figuralar bo'lsa hamda ularni ana shu o'q bo'yicha buklaganda qismlar ustma-ust tushsa, bunday figuralar simmetrik figuralar bo'ladi. Ammo boshqa figuralarda o'zlarini teng ikkiga bo'luvchi to'g'ri chiziqlar bo'lmasligi mumkm. U holda bunday figuralar nosimmetrik figuralar bo'ladi. Biz figuralardagi bunday xossa va ular orasidagi munosabatlarni kuzatish orqali figuralarni simmetrik va nosimmetrik figuralarga ajratildi.

Ta'rif. Matematik obyektidagi narsalarning xossalari va ular orasidagi miqdoriy munosabatlarni sun'iy ravishda bo'lak (qism)larga ajratish yoki ularni birlashtirish tajriba metodi deyiladi.

➤ **Analiz va sintez metodi**

➤ Ta'rif. Noma 'lumlardan ma 'lumlariga tomon izlash metodi analiz deyiladi.

Analiz metodi orqali fikrlashda o'quvchi quyidagi savolga javob berishi kerak: «Izlanayotgan noma'lumni topish uchun nimalarni bilish kerak?» Analiz metodini psixologlar bunday

➤ ta'riflaydilar: «butunlardan bo'laklar tomon izlash metodi analiz deyiladi»

2. Matematika o'qitishning tarbiyaviy maqsadi o'z oldiga quyidagilarni qo'yadi:

✓ O'quvchilarda ilmiy dunyoqarashni shakllantirish. Bu g'oya bilish nazariyasi asosida amalga oshiriladi.

✓ O'quvchilarda matematikani o'rganishga bo'lgan qiziqishlarni tarbiyalash. Bizga ma'lumki, matematika darslarida o'quvchilar o'qishning dastlabki kunlaridanoq mustaqil ravishda xulosa chiqarishga o'rganadilar. Ular avvalo kuzatishlar natijasida, so'ngra esa mantiqiy tafakkur qilish natijasida xulosa chiqaradilar. Ana shu chiqarilgan xulosalar matematik qonuniyatlar bilan tasdiqlanadi. Matematika o'qituvchisining vazifasi o'quvchilarda mustaqil mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini shakllantirish bilan birga ularda matematikaning qonuniyatlarini o'rganishga bo'lgan qiziqishlarini tarbiyalashdan iboratdir.

✓ O'quvchilarda matematik tafakkurni va matematik madaniyatni shakllantirish.

✓ Matematika darslarida o'rganiladigan har bir matematik xulosa qat'iylikni talab qiladi, bu esa o'z navbatida juda ko'p matematik tushuncha va qonuniyatlar bilan ifodalanadi. O'quvchilar ana shu qonuniyatlarni bosqichma-bosqich o'rganishlari davomida ularning mantiqiy tafakkur qilishlari rivojlanadi, matematik xulosa chiqarish madaniyatlari shakllanadi. O'quvchilarni biror matematik qonuniyatni ifoda qilmoqchi bo'lgan fikrlarni simvolli tilda to'g'ri ifodalay olishlari va aksincha simvolli tilda ifoda qilingan matematik qonuniyatni o'z ona tillarida ifoda qila olishlariga o'rgatish orqali ularda matematik madaniyat shakllantiriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. "PEDAGOGS" international research journal

ISSN: 2181-4027_SJIF: 4.995, Ro'ziyev Azizjon Qobul o'g'l,

MATEMATIKA FANINI O'QITISHNING ZAMONAVIY

TEKNOLOGIYALARI VA METODLARI, 165-b

2. Academic Research in Educational Sciences

VOLUME 2 | ISSUE 11 | 2021 ISSN: 2181-1385, Dildora O'ktam qizi Xasanova,

MATEMATIKA FANINI O'QITISH METODLARI, 1096-b

3. «SCIENTIFIC PROGRESS» Scientific Journal

ISSN: 2181-1601 Volume: 1, ISSUE: 5, Gulchehra Samatova,

MAKTABLARDA MATEMATIKA FANINI O'QITISHNING DOLZARB

MASALALARI, 326-b

INGLIZ VA O'ZBEK TILARIDA SOMATISM KOMPONENTLI FRAZEOLOGIK BIRLIKLAR TADQIQI

Muxiddinova Marjona Nodirbek qizi

*Andijon davlat chet tillari instituti Roman-german va
slavyan tillari fakulteti talabasi*

Axunov Muqimjon Muhammadaminovich

Ilmiy maslahatchi

ANNOTATSIYA

Ingliz va O'zbek tillarida somatism komponentli frazeologik birliklari keng tarqalgan til hodisalaridan bo'lmish komponentli frazeologik tahlili, ularning tarkibiy tuzilishi va shu bilan bog'liq bo'lgan semantikasini o'rganish va shu asosda ularni Ingliz va o'zbek tillarida komponentli frazeologik bilan qiyoslash, har ikkala til uchun umumiy bo'lgan xususiyatlarni umumlashtirish va shu asnoda qiyoslanayotgan tillarning har biriga xos bo'lgan xodisalarni ochib berishdir.

Kalit so'zlar: frazeologik, somatism, komponent, ibora, tushuncha, tilshunoslik

Frazeologizmlar asosan shaxs tushunchasi bilan bog'liq bo'lib, qandaydir tasavvurni ifodalaydi, insonning xulq-atvori, fiziologik va ruhiy holati ham shular jumlasidandir. Ushbu iboralarning tilga birikma sifatida shakllanilishida asosiy manbaa bo'lib hizmat qiluvchi badiiy asarlarning o'rni juda beqiyosdir, zeroki bu til hazinalarini o'zida mujassam etgan xalq orasida bot-bot qo'llaniluvchi til birliklari keyinchalik tilshunoslikning frazeologiya bo'limida o'rganiluvchi obekt sifatida fanga kiritiladi. Iboralar asosan turg'un birikma hisoblanib ular dunyoning barcha tillarida bir butun holda bir ma'no anglatadi. Masalan "Ko'rpanga qarab oyoq uzat" iborasi, o'zbek tilidagi so'zma so'z tushiniladigan ma'nosidan farqli o'laroq, "o'z sharoitingga ko'ra ish ko'r" ma'nosi anglatadi. Shuningdek ushbu vaziyat ingliz tili lingvistikasiga ham xos xususiyatdir. Masalan "An old hand at" iborasi biror bir bilim yoki maxoratni miridan sirigacha bilishni ifodalab, so'zma-so'z tarjimadagi lug'aviy ma'nosidan tubdan farq qiladi.

Jahon tillar frazeologiya maydonida somatik frazeologizmning o'rni alohida ahamiyat kasb etadi. Somatism grek tilidan olingan bo'lib, "soma" -"tana" ma'nosini anglatadi. Frazeologik birliklarning insoniyat va uning hayotiy faoliyati va inson tana a'zolaribilan uzviy bog'liq va bunday tematik guruhlariga birikkan frazeologizmlarni somatik frazeologiyalar deyiladi.

"Somatism" so'zi ingliz tili "Collins English Dictionary"da "materialism" so'zi bilan sinonim sifatida keltirilgan va quyidagi ma'nolarni anglatadi:

1. "Interest in and desire for money, possessions, etc, rather than spiritual or ethical values" ya'ni "ma'naviy va madaniy qadriyatlardan ko'ra pul va boylikka bo'lgan ishtiyoq" deb keltirilgan.

2. Falsafada "the monist doctrine that matter is the only reality and that the mind, the emotions, etc, are merely functions of" ya'ni "monistik ta'limot: materiya yagona voqelik va aql, his-tuyg'ular va hoka itzolar faqat uning funktsiyalari" deb tushiniladi.

Somatism istilohiy ma'noni, biologik va fiziologik qobiliyatlar va xususiyatlarni ta'kidlash uchun ishlatiladigan so'zdir. Bu so'z odatda jismoniy faoliyat, fiziologik tuzilmalar, organlar va sistemalar bilan bog'liq bo'lgan narsalarni ifodalaydi. Somatism tibbiyot, fiziologiya, psixologiya va boshqa sohalarda ishlatiladi.

Lingvistikada esa somatizm so'zi grekchadan olingan bo'lib, "soma"- "tana" ma'nosini anglatadi. Jahondagi ko'pchilik tillar maqollarinig asosiy qismini somatik birliklar tashkil etadi. Oxirgi yillarda somatik birliklar ishtirok etgan maqollar va iboralar turli xil tillarda olib borilayotgan ilmiy izlanishlarning bosh mavzusi bo'lib kelmoqda. Ular shu xalq dunyo qarashini, dinini, urf-odatini, yashash tarzi va tarixini o'zida mujassamlashtiradi.

Somatism tilshunoslikda jismoniy holatlar, tuzilmalar va faoliyatlar bilan bog'liq bo'lgan ma'lumotlarni tushunish uchun ishlatiladi. Somatism tilshunoslikda, kishilarning jismoniy hissiyotlari, ahamiyati, fizikaviy qobiliyatlarini va boshqa jismoniy xususiyatlari o'rganiladi. Bu so'z psixologiya va tilshunoslik sohalarda jismoniy faktorlarni ta'kidlash uchun ishlatiladi. Somatism tilshunoslikda jismoniy va psixologik holatlar orasidagi aloqalar va ta'siratni tushunishda yordam beradi.

"Iboralar" so'zi "tilshunoslik" yoki "lingvistika" sohasida foydalanilib, asosan xalq orsida keng tarqalgan bo'lib ular turgun birikma sifatida tilga kirib keladi. Har bir ti o'ziga xos iboralariga ega jumladan ingliz tilida ham yillar davomida xalq orasida keng tarqalgan ajralmas so'z birliklari ibora sifatida shakillangan. Ushbu iboralar inson tanasi ishtirok etgan birliklarni ham o'z ichiga olgan va ushbu birliklar somatism komponentli birikmalar deb ataladi. Somatik birliklar qo'l (hand), oyoq (foot or leg), oshqozon(stomach), bosh (head), barmoq (finger), ko'z (eye), yuz (face), burun (nose), tirnoq (nail), quloq (ear) kabi tana a'zolarini o'z ichiga oladi.

Somatik iboralar tilga stilistik boyoq berishda va badiiy asarlar yozishda katta ahamiyatga ega, ular turli ma'noda keluvchi so'zlarni birlashtirib tag zamirida katta ma'no hosil qiladi. Hamda ushbu iboralar tilshunoslikdagi muhim ma'lumotlar, qonuniyatlar, o'zgarishlar va tarixiy o'zgarishlarni ta'riflashda yordam beradi.

Iboralar tushuntirilishi kerak bo'lgan tilning tarixi, qoidalar va qonuniyatlarini tushuntirishga yordam beradi. Tilshunoslikda iboralar tilning qismlarini, ularning funktsiyalarini va ulardagi o'zgarishlarni tushuntirish uchun ham ishlatiladi. Iboralar so'zi lingvistika sohasida foydalaniladi va tilshunoslikning muhim qismlaridan biri

hisoblanadi. Bu so'z tilshunoslik sohasidagi tadqiqotlarda, darsliklarda va maqolalarda ko'p foydalaniladi.

Hamma o'zining nutqi boy, hissiy va ifodali bo'lishini istaydi. Bunga erishishning asosiy usullaridan biri bu turli xil frazeologik iboralar, maqollar, so'zlar, rangli iboralarni oqilona ishlatishdir. XXI asrda tilshunoslikning eng aniq yo'nalishlaridan biri bu tilshunoslik va pragmatikaning tuzilishi va mantiqiy ma'nosidagi bog'liqligi. Pragmatika falsafasi bilan bog'liq asosiy parametrlar 1920-yilda Morris tomonidan ishlab chiqilgan. Keyinchalik zamonaviy lingvistik yo'naltirilgan pragmatika Nitgenshteynning ta'sirli g'oyalari va nutq aktlari nazariyasi asosida ishlab chiqilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Hojiyev A., Nurmonov A. va b. Hozirgi o'zbek tili faol so'zlarining izohli lug'ati – Toshkent: Sharq, 2001. – 336 b.
2. Hojiyev A. Lingvistik terminlar izohli lug'ati. – Toshkent: O'qituvchi, 1985. –144 b.
- 3 . Махмуд Кошғарий. Девону луғотит турк.Тошкент, I том, 1960. –250б; II том,1961. –214б; III том, 1963. –257 б.
4. Раҳматуллаев Ш. Ўзбек тили антонимларининг изоҳли луғати. – Тошкент: Ўқитувчи, 1980. –231 б.
- 5 . Раҳматуллаев Ш. Ўзбек тилининг этимологик луғати. –Тошкент: Университет, 2000. – 600 б.
6. Yusuf Xos Hojib. “Qutadg'u bilig”.- Toshkent, 1991
7. Ўзбекистон миллий энциклопедияси. –Тошкент: Давлат илмий нашриёти, А ҳарфи. – 879 б. www.ziyouz.com кутубхонаси.
- 8 . Ўзбек тилининг изоҳли луғати. – Тошкент 5 жилдлик. – Тошкент, 2006.
9. M. Abduraximova. Qisqa o'zbekcha va ruscha izohli lug'at – Tashkent “O'qituvchi” nashriyoti, 1980
- 10.I .A.Karimov “Yuksak ma'naviyat yengilmas kuch” Ma'naviyat .2008.39 b

BUTUNDUNYO POCHTA ALOQALARI TARIXIDA XIZMAT TURLARI RIVOJI

Zebo Yaxshiyeva

*TATU Qarshi filiali "Axborot ta'lim
texnologiyalari va GF" kafedrasini mudiri*

Noila Xushvaqtova

Pochta aloqalari texnologiyalari yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada pochta aloqalar tarixida Movorounnahr hukmdori Amir Temurning xizmatlari haqida so'z yuritiladi. Shuningdek, pochta aloqalari sohasida muhim rol o'ynovchi jihatlardan pochta bo'limining vazifalari va pochta indekslari haqida ma'lumotlar berilgan.

Key words: *Pochta aloqalari, Amir Temur, pochta indekslari, pochta jamg'armalari yoki bank to'lovlari, Tasvir, Perforatsiya, Nominal*

Bu soha rivoji tarixiga nazar tashlasak, turli millat vakillari aloqa almashinuvida turli mamlakat va diyoralarda bu vazifa turlicha amalga oshirilgan, ular ba'zan kabutarlar, ba'zan choparlar, elchilar, vakillar, xatto iste'mol mahsulotlari orqali amalga oshirganliklarining ham guvohi bo'lamiz. Jumladan, Movorounnahr tarixida o'z qurgan saltanatda xat almashinuvigina emas, balki aloqa, ma'lumot almashinish vositalarining turli tumanligi va g'ayritabiiyligi bilan bugungi kunda ko'pchilik olimlar va soha vakillarini hayratlantirgan Amir Temurning tadbirlari talaygina. Jumladan, Amir Temur saroyida mehmon bo'lgan Rui Gonsales de Kalavixoning sayohat kundaliklarida keltirilishicha, Temur saroyida xatlar shunchalik tez yetkazilar ediki, unshu xatlarni yetkazuvchi choparlar, har bir davlatda minib kelgan ulovlarini almashtirish imkoni mavjud edi. Shuningdek, afsonalarga ko'ra yigirma olti davlatni muxtasar aylagan Amir Temur davlatida osoyishtalik va karvon yo'llaridagi qaroqchilarga qarshi kurashish choralari bu xat tashuv aloqalarida as qotar edi. Bugungi kunda mana shunday aloqalar bilan shug'ullanuvchi soha Pochta bo'limlari nomi bilan yuritilib kelmoqda. Ular aslida qadimdan boshqa davlatlarda qanday vazifani bajarib kelgan?

Pochta bo'limi 150 yildan ortiq vaqtdan beri mavjud bo'lib, aloqa va kichik konlarda katta rol o'ynaydi. U butun mamlakat bo'ylab aloqa to'siqlarini engib o'tdi, bu esa mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga yordam berdi. Hukumat pochta bo'limlarini omonatlarni qabul qiladigan banklar qilib qo'ydi. Pochta bo'limlari turli xizmatlar ko'rsatadi. Ular nafaqat pochta jo'natmalarini yetkazib berish bilan shug'ullanadilar, balki omonatlarni qabul qiladilar, blankalarni sotish, hisob-kitoblarni

yig'ish va h.k. kabi chakana xizmatlarni taqdim etadilar. jamg'arma sxemalari, hayotni sug'urtalash to'lovlarini taqdim etadilar.

Pochta bo'limi — xatlar va posilkalarni qabul qilish, pochta qutilari bilan ta'minlash, pochta markalari, qadoqlash va kantselyariya buyumlarini sotish kabi pochta xizmatlarini ko'rsatuvchi jamoat ob'yekti va chakana sotuvchi. Pochta bo'limlari qo'shimcha xizmatlarni taklif qilishi mumkin, ular mamlakatga qarab farqlanadi. Bular hukumat shakllarini (masalan, pasport dasturlari, davlat xizmatlari va yig'implarni qayta ishlash (yo'l solig'i, pochta jamg'armalari yoki bank to'lovlari kabi). Pochta bo'limining bosh administratori pochta ustasi deb ataladi.

Pochta indeksleri va pochta bo'limi paydo bo'lishidan oldin, pochta tizimlari qabul qilish yoki yetkazib berish uchun ma'lum bir pochta bo'limiga jo'natar edi. 19-asrda Qo'shma Shtatlarda bu ko'pincha kichik jamoalar o'z pochta bo'limlari nomi bilan atalishiga olib keldi, ayniqsa, Pochta bo'limi shtat ichida pochta bo'limlari nomlari takrorlanmasligini talab qila boshlaganidan keyin.

“Pochta bo'limi” atamasi odatda mijozlarga xizmat ko'rsatadigan davlat pochta ob'ektlariga ishora qiladi. “Bosh pochta bo'limi” ba'zan pochta xizmatining milliy shtab-kvartirasi uchun ishlatiladi, hatto bino mijozlarga xizmat ko'rsatmasa ham. Faqatgina pochta jo'natmalarini qayta ishlash uchun foydalaniladigan pochta ob'ekti o'rniga saralash idorasi yoki yetkazib berish idorasi sifatida tanilgan bo'lib, unda saralash yoki pochta zali deb nomlanuvchi katta markaziy maydon bo'lishi mumkin. Pochtalarni qayta ishlashni temir yo'l stantsiyalari yoki aeroportlar bilan birlashtirgan integratsiyalashgan ob'ektlar pochta almashinuvi deb nomlanadi. Bu faoliyatni Butunjahon pochta ittifoqi tartibga solib turadi Butunjahon pochta ittifoqi frans. Union postale Universelle) — 1874-yili Bern shartnomasi imzolanishi natijasida tashkil qilingan, Birlashgan Millatlar tashkilotining (BMT) ixtisoslashgan muassasasi hisoblanadi. Ittifoq vazifasi a'zo davlatlar o'rtasida pochta aloqalarini muvofiqlashtirishdan iborat.

Pochta aloqalari rivojida pochta omonat kassalarining o'rni va roli katta Ular turli vazifalari va faoliyatni o'z ichiga oladi:

1) Investorlar uchun turli imtiyozlar:

Bu investorlarga Done turli xil imtiyozlarni beradi. Markaziy hukumat pochta bo'limlariga rejalashtirilgan banklarga nisbatan yuqori foiz stavkasini berib, Milliy jamg'arma harakatini ommalashtirishga harakat qildi. Bu kam daromadli odamlarning jamg'armalarini safarbar qilishga yordam berdi.

2) Turli jozibali sxemalar:

Pochta bo'limlari investorlarning talabiga binoan turli xil sxemalarni taqdim etadi. Soliq tejash, kichik jamg'armalarga qaraganda yuqori daromadli guruhlarda juda mashhur.

3) Har xil soliq imtiyozlari:

Pochta bo'limlarida amalga oshirilgan investitsiyalar investorlarning soliqlarini tejashga yordam beradigan turli xil sxemalarni taqdim etadi, chunki ma'lum chegaralar bo'yicha investitsiya hissasi yoki foiz daromadi soliqdan yoki ikkalasidan ham turlicha ozod qilinadi.

4) Pochta bo'limi investorlarning jamg'armalari bo'yicha jozibador stavkani taqdim etadi, bu esa nominatsiya qilish imkoniyatini ham ta'minlaydi. Ushbu jamg'armalarni Hindiston bo'ylab boshqa pochta bo'limlariga o'tkazish mumkin.

5) Xavfsiz investitsiyalar:

Ular Hindiston hukumati qaroriga binoan aholiga xavfsiz va jozibador investitsiya imkoniyatini taqdim etadi.

6) Resurslarni safarbar qilish:

Pochta bo'limlari davlat tomonidan iqtisodiyotni rivojlantirish uchun ishlatilishi mumkin bo'lgan ulkan resurslarni safarbar qilish uchun ishlatilishi mumkin.

7) jamoatchilikni jalb qilish:

Pochta bo'limining turli sxemalari soliq imtiyozlari va yuqori daromad olish uchun pochta bo'limi hisoblarini ochishga ko'proq jamoatchilikni jalb qilish uchun ishlatilishi mumkin.

Pochta markasi - pochta xizmatiga oldindan to'lash uchun sotib olinadigan va pochta jo'natmalariga yopishtiriladigan qog'oz. Odatda, to'rtburchak yoki kvadrat shaklda bo'ladigan bu markalar konvertga yopishtirilib, bu o'sha jo'natma uchun yuboruvchi tomonidan qisman yoki to'liq to'langanini isbotlaydi.

Bugun kunda bizga mashhur pochta markalarida quyidagi qismlar mavjud:

1. Tasvir
2. Perforatsiya
3. Nominal
4. Mamlakat nomi

Bugun barcha sohalar bilan bir qatorda pochta aloqasi sohasida ham ulkan o'zgarishlar ro'y berayotganligining guvohi bo'lib turibmiz. Insonlar hayotida pochta aloqasi alohida ahamiyatga egadir. Barcha ijtimoiy qatlamlariga pochta xizmatlarining keng tarqalganligi, qamrovliligi hamda uning xizmatlaridan barcha aholi foydalanishi mumkin bo'lganligi sababli, O'zbekiston pochta xizmati faoliyati jamiyatimizda katta ijtimoiy ahamiyatga ega hisoblanadi. Oxirgi yillarda respublikamiz pochta aloqasi xizmati milliy operatori hisoblangan "O'zbekiston pochta xizmati".

Hozirgi kunda pochta aloqasining an'anaviy xizmatlarini takomillashtirish, ularni raqamlashtirish, jo'natmalarni qabul qilish, kuzatib borish va yetkazish jarayonlariga axborot texnologiyalari va tizimlarini joriy etish maqsadida, "Pochta xizmatlarini ko'rsatish jarayonlarini avtomatlashtirish tizimi" ishlab chiqilmoqda. Bugungi kunda 860 ta pochta aloqa obyektlarida "Yagona interaktiv davlat xizmatlari portali" dan foydalanilgan holda 33 turdagi davlat xizmatlarini ko'rsatish yo'lga qo'yildi. 110 ta

pochta aloqasi ob'ektlarining binosini davlat-xususiy sheriklik asosida zamonaviy ko'rinishga keltirish yuzasidan ro'yxatlar shakllantirildi va 31 ta pochta aloqasi obyektlarining binosini zamonaviy ko'rinishga keltirish yuzasidan ta'mirlash va qayta qurish ishlari boshlangan.

Xulosa qilib aytish mumkinki, O'zbekiston Respublikasi hukumati tomonidan "Pochta aloqasi xizmatlarini ko'rsatish tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori bozor iqtisodiyoti sharoitida raqabatbardoshlikka intilayotgan "O'zbekiston pochta" AJ, hozirgi kunda pochta xizmatlarini ko'rsatayotgan ko'plab mahalliy pochta kuryerlik kompaniyalari, yurtimizda ushbu faoliyatni yuritayotgan xorijiy kompaniyalar uchun anchadan buyon intiqib kutilayotgan qaror bo'ldi desak, mubolag'a bo'lmaydi. Bugungi kunda belgilangan vazifalarni bajarish barcha soha mutaxassislari, xodimlari, mutasaddi korxonalar va tashkilotlar oldida turgan muhim va dolzarb, kechiktirib bo'lmaydigan masalalardan hisoblanadi, chunki, yurtimizda pochta xizmatlaridan foydalanish aholimiz kundalik hayotining eng muhim tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Броди Ян. Продающие рассылки. Москва. 2014. 208 С
2. <https://en.wikipedia.org>
3. manba uza.uz
4. Mirsaid Aripov. Internet va pochta aloqalari asoslari: Toshkent: 2000. 132 P.
5. Z. Yaxshiyeva. DEVELOPMENT OF A MULTIMEDIA E-LEARNING RESOURCE FOR LEARNING ENGLISH. GOLDEN BRAIN, 2023.
6. Z.R.Yaxshiyeva. HISTORICAL REALITY AND ITS ARTISTIC INTERPRETATION. NeuroQuantology, 2022.
7. YZ Rashidovna. INGLIZ ADABIYOTSHUNOSLIDGIA TEMUR OBRAZI YORITILISH USLUBLARI.
8. Z Rashidovna - «RAUF PARFI IJODINING MA'NAVYIY-MA'RIFIY OMILLARI, 2023.
9. YZ Rashidovna. JAHON ADABIYOTSHUNOSLIGIDA AMIR TEMUR OBRAZI TALQINLARINING QIYOSIY TADQIQI.
10. Z Yaxshiyeva - XVI ASR INGLIZ ADABIYOTIDA YORITILGAN TEMUR OBRAZINING QIYOSIY TAHLILI. - Namangan davlat universiteti Ilmiy axborotnomasi. 2023.

IRSIYAT QONUNIYATLARI USTIDA OLIMLARNING OLIB BORGAN TADQIQOTLARI

*Farg'ona viloyati Oltiariq tumani
2-son kasb – hunar maktabi
Biologiya fani o'qituvchisi
Davrona Marfuza A'zamjonovna*

Annotatsiya: Irsiyat — organizmning o'z belgilari va xususiyatlarini kelgusi avlodlarga o'tkazish, ya'ni organizmlarning o'ziga o'xshash nasllarni bunyod etish xossasi. Irsiyat tufayli avlodlararo moddiy va funksional izchillik ta'min etiladi. Irsiyat har xil turlarga mansub organizmlar belgi va xususiyatlaridagi tafovutlarning avlodlar osha saqlanib qolishini ham ta'minlaydi.

Kalit so'zlar: Irsiyat qonuniyatlari, DNK molekulalari, xromosomlar, Ginko biloba, Genetik tadqiqotlar, Mendel tadqiqotlaridan, Morgan tadqiqotlari.

Аннотация: наследственность — это свойство организма передавать свои признаки и свойства будущим поколениям, то есть организмы производят потомство, идентичное им. Благодаря наследственности обеспечивается материальная и функциональная согласованность между поколениями. Наследственность организмов разных видов также гарантирует, что различия в признаках и характеристиках сохраняются из поколения в поколение.

Ключевые слова: законы наследственности, молекулы ДНК, хромосомы, гинко билоба, генетические исследования, исследования Менделя, исследования Моргана.

Organizmlarning o'zaro o'xshashlik va qarindoshlik darajasiga binoan oila, urug', tur kabi sistematik guruhlariga muayyan tartibda taqsimlanishining asosida ham irsiyat yotadi. Irsiyat tufayli bitta sistematik guruhga mansub organizmlar belgilarining turg'unligi, ya'ni o'zaro o'xshashligi bilan birga ularning bir-biridan farq qiladigan belgilar ham saqlanib qoladi. Irsiyat ning muayyan bir yo'nalishda ta'siri tufayli organizm belgilarining avlodlar osha turg'unligi ta'min etiladi. Irsiyat organizmlar ontogenezining turg'unligi, ontogenez bosqichlari ketmaketligini va bu jara-yonlarda moddalar almashinuvi xususiyatlarini belgilab beradi. Irsiyatning yana bir xususiyati uning o'zgaruvchanligidir. Binobarin organizmlar irsiy belgilarining turg'unligi mutloq bo'lmaydi.

Turli xil organizmlar bir-biridan turg'unlik darajasi bilan farq qiladi. Masalan, paleozoy erasi perm davridan saqlanib qolgan ochiq urug'lilar vakillaridan ginko (Ginko biloba) ni qazilma ajdodlari bilan solishtirilganda million yillar o'tgan bo'lishiga qaramay bir qancha irsiy belgilar deyarli o'zgarishsiz saqlanib qolganligi

ko'zga tashlanadi. Xuddi shu tariqa panjaqanotli latimeriya balig'i (*Latimeria chalumnae*) ham million yillardan buyen deyarli o'zgarishsiz Hind okeanining jan.-g'arbiy qismida saqlanib qolgan. Lekin aksariyat hollarda irsiyatning turg'unligi muayayn darajada nisbiy bo'ladi. Organizm genetik omillar va yashash sharoitining o'zaro ta'siri natijasida rivojlanganligi tufayli irsiyat ham genotip va tashki sharoitning ta'sirida turli ko'rinishlarda namoyon bo'ladi. Aksariyat hollarda irsiyat xromosomalar tarkibidagi DNK molekulasida joylashgan genlar orkali amalga oshadi. Bunday irsiyat xromosoma yoki yadro irsiyati deyiladi.

1-rasm. DNK molekulalar zanjiri

Genlarning nisbatan kam qismi sitoplazmada joylashgan pla-stidalar va mitoxondriyalarda, ya'ni xromosomalar bilan bog'liq bo'lmagan hujayra elementlarida joylashgan bo'ladi. Bu genlar faoliyati orqali amalga oshadigan irsiyat sitoplazmik Irsiyat deyiladi. Irsiyat tufayli organizmlar har xil guruhlarining nisbatan mustaqilligi, ularning yaxlit sistema (populyasiyalar, turlar) sifatida muayyan yashash sharoitiga moslashganlik xususiyatlari saqlab qolinadi. Ilmiy sababdan irsiyat evolyusion jarayonning eng asosiy omillaridan biri hisoblanadi.

Genetik tadqiqotlar natijasida qator irsiyat qonunlari kashf etildi.

Mendel tadqiqotlaridan kelib chiqadigan irsiyat qonunlari quyidagilardan iborat: organizm belgi va xususiyatlarining irsiy asosini genlar tashkil etadi; irsiyat birligi bo'lgan genlar nisbatan turg'unidir; har bir gen har xil allel (dominant va retsessiv) xrlatda bo'ladi; tana hujayralarida genlar jinsiy hujayradagiga nisbatan ikki hissa ko'p.

Qadimdan odamlar farzandlar: o'g'il yoki qizning o'z ota-onalariga o'xshashligini kuzatganlar. Lekin shunga qaramay, ko'p asrlar mobaynida irsiyat muammosi hal qilinmagan. Faqat XIX asming ikkinchi yarmiga kelib, irsiyat

qonunlarini ixtiro qilishga musharraf boiindi. Shu bobda irsiyatning duragaylash metodi, Mendelning irsiyat qonunlari odam irsiyatiga ham tegishli ekanligi isbotlangan. Nima uchun bug'doydan bug'doy, arpadan arpa hosil boiadi, qo'ydan qo'zichoq tug'iladi, har bir bola ota- onasiga o'xshash boiadi, degan masala ming yillar mobaynida odamlarni qiziqtirib kelgan. Faqat chex tabiiyotshunosi Gregor Mendel birinchi marotaba bu jumboqni yechdi va irsiyat qonunlarini ixtiro qilishga muvaffaq boiadi. Irsiyat qonunlarini yaratishga imkon bergan Mendel tadqiqotlarining o'ziga xos jihatlari nimalardan iborat?

- Birinchidan, Mendel o'z o'tmishdoshlaridan farqli ravishda ota- ona organizmlarning ko'p belgi-xossalarni birdan emas, balki ayrim belgilarining irsiylanishini tadqiq qildi.

- Ikkinchidan, Mendel duragaylash uchun irsiy jihatdan toza organizmlarni tanlab oldi.

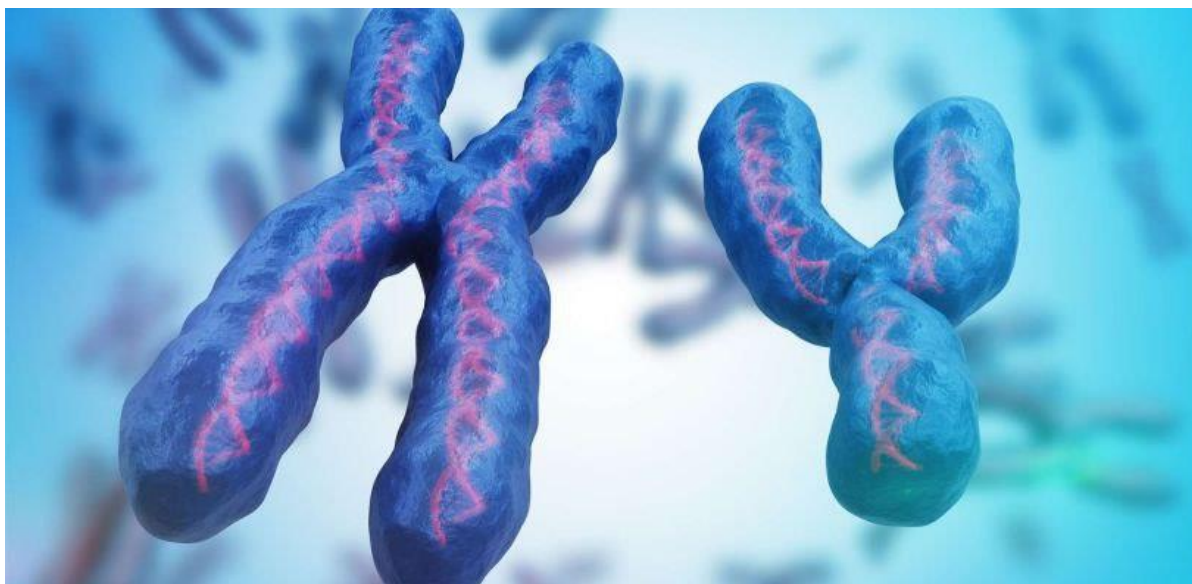
- Uchinchidan, Mendel duragaylash uchun qarama-qarshi belgilarga ega organizmlarni jalb etdi.

- To'rtinchidan, u ota-ona belgilarning irsiylanishini duragaylarning bir necha avlodida o'rganishni maqsad qilib qo'ydi.

- Beshinchidan, Mendel duragaylar orasidan ota-onaga o'xshash individlarni hisoblab chiqishga va ularning nisbatini aniqlashga harakat qildi.

Bularning hammasi irsiyat qonunlarini ixtiro qilishga imkon yaratdi. Yuqoridagi talablarni o'simlik va hayvonlarga nisbatan qo'llash mumkin. Shu jihatdan qaraganda, odam genetik tadqiqotlarni olib borish uchun noqulay obyekt sanaladi. Shunga qaramay, tadqiqotchi olimlar tomonidan odamlarda ko'p belgi-xossalarning irsiylanishi aniqlangan.

Amerikalik T. Morgan tadqiqotlari negizida quyidagi irsiyat prinsiplari aniqlandi: gen xromosomaning lokus deb nomlangan ma'lum bir qismida o'rinishgan; allel genlar gomologik xromosomalarning aynan o'xshash lokuslarida o'rin oladi; genlar xromosomalarda muayyan tartibda bir qator bo'lib joylashgan; jinsiy hujayralarda xromosomalarni soni tana xujayralariga nisbatan ikki hissa kam (gaploid) bo'ladi. Zigotada genlar jinsiy hujayralarning xromosomalari qo'shilishi ham ikki baravar ortadi va somatik hujayralarda bo'lganidek diploid holatga o'tadi. Irsiyat prinsiplari negizida genlarning molekulyar genetik strukturasi va funksiyasi haqidagi ta'limot yotadi. I. qonuniyatlarini o'rganish qishloq xo'jaligi amaliyotida va tibbiyotda muhim ahamiyatga ega.

2-rasm. Jinsni bildiruvchi X va Y xromosomalar

Aniqlangan barcha ma'lumotlarni jamlagan holda Morgan gen X xromosomada joylashadi yoki u bilan juda ham mustahkam aloqada degan to'g'ri xulosaga keldi. Bu xulosaning tasdig'i keyinroq Morganning shogirdi Kelvin Bridj tomonidan o'z isbotini topdi. Bridj noyob va kutilmagan ko'z rangiga ega erkak yoki urg'ochi pashshalar meyozi jarayonida jinsiy xromosomalarning noto'g'ri ajralishi natijasida hosil bo'lishini ko'rsatdi, bu esa Morgan qonuni uchun istisno holatdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bergmann, D. C. (2011). The chromosomal theory of heredity. In *Genetics lecture notes*. Biosci41, Stanford University, 21.
2. Morgan, T. H. (1910). Sex-limited inheritance in *Drosophila*. *Science* 32, 120-122 (page 1 of reprint). Retrieved from <http://www.esp.org/foundations/genetics/classical/thm-10a.pdf>.
3. Robbins, R. J. (2000). Introduction [to ESP edition of "Sex limited inheritance in *Drosophila*"]. In *ESP foundations reprint series*, v. Electronic Scholarly Publishing Project. Retrieved from <http://www.esp.org/foundations/genetics/classical/thm-10a.pdf>.
4. Morgan, T. H. (1910). Sex-limited inheritance in *Drosophila*. *Science* 32, 120-122 (page 4 of reprint). Retrieved from <http://www.esp.org/foundations/genetics/classical/thm-10a.pdf>.
5. Morgan, T. H. (1910). Sex-limited inheritance in *Drosophila*. *Science* 32, 120-122 (page 6 of reprint). Retrieved from <http://www.esp.org/foundations/genetics/classical/thm-10a.pdf>.
6. Robbins, R. J. (2000). Introduction [to ESP edition of "Sex limited inheritance in *Drosophila*"]. In *ESP foundations reprint series*, vi. Electronic Scholarly Publishing Project. Retrieved from <http://www.esp.org/foundations/genetics/classical/thm-10a.pdf>.

ENERGETIKA TIZIMINING BOSHQA TIZIMLAR BILAN BOG'LIQLIGI VA ENERGIYA SAMARADORLIK ASOSLARI

Soliyev Murodjon

Farg'ona viloyati Oltiariq tumani

2-son kasb – hunar maktabi Ishlab chiqarish ta'lim ustasi

Annotatsiya: Insoniyat taraqqiyotida kishilarning turli energiya manbalariga bo'lgan ehtiyojlari ularni tabiiy manbalar — o'tin, ko'mir, torf va boshqalar yoqilg'ilardan, shamol, suv oqimi energiyasi (mas, shamol va suv tegirmonlari) dan foydalanishga majbur qildi. Ushbu maqolada energiya tizining boshqa tizimlar bilan bog'liqligi, energiyaning samaradorlik asoslari keltirilgan.

Kalit so'zlar: Energetika tizmi, energiya samaradorligi, energetika, energiya manbalari, energetik tejamkorlik, energetik tejamkorlikni boshqarish.

Annotation: in human development, the needs of people for various sources of Energy forced them to use natural sources — wood, coal, peat, etc. - from fuels, wind, water flow energy (mas, wind and water mills). This article presents the relationship of the energy knee to other systems, the basis of energy efficiency.

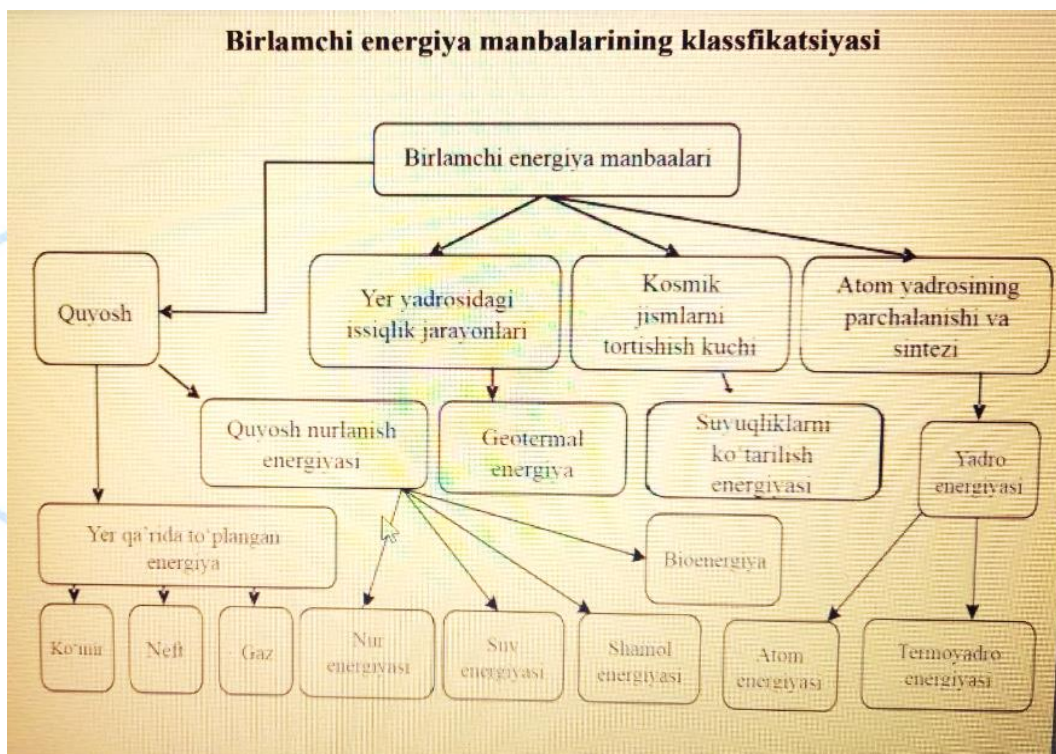
Keywords: energy Ridge, Energy Efficiency, Energy, energy sources, energy conservation, energy conservation management.

Energetika — energiyaning har xil turlarini hosil qilish, ularni bir turdan ikkinchi turga o'zgartirish, muayyan masofaga uzatish va yetkazib berish, ulardan barcha sohalarda foydalanishni hamda shular bilan bog'liq nazariy va amaliy muammolarni hal qilishni o'z ichiga olgan xalq xo'jaligi, fan va texnika sohasi.

Energiya turlarining har biri o'z o'lchov birliklariga ega va ushbu ko'rsatkich orqali miqdoriy baholanadi. Masalan mexanik energiya 1 J (Joul) bilan o'lchanadi. Bu - 1 N (Nyuton) kuchni biron bir jismni kuch ta'siri yo'nalishi bo'yicha 1 m ga siljitishda bajargan ishi $1J=1N \cdot m$. Elektr energiya Vatt.soat yoki kVt.soatda ($1kVt.soat=3,6MJ$) baholanadi va iste'mol qilingan elektr energiyasiga xaq to'lashda qo'llaniladi.

Issiqlik energiyasini o'lchov birligi etib Kalloriya ($1 kal=4,1868 J$). 1 kal – 1 gramm suvni (normal bosimda) $14,5^{\circ}S$ dan $15,5^{\circ}S$ ga qizdirishga sarflangan energiya. Kvant fizikasida zarrachalar energiyasini o'lchov birligi etib elektron volt ($1 eV=1,60219 \cdot 10^{-19} J$) qabul qilingan.

Energiya manbalari bugungi kunda butun dunyoda energiya manbai sifatida uglevodorod yoqilg'ilardan (ko'mir, gaz va neft) va yadro yoqilg'isi keng foydalanilib kelinadi. Ko'pchilik birlamchi yoqilg'i resurslar, jumladan qazib olinadigan resurslar quyosh energiyasini turli vaqtda har xil vaqt oraliq'ida o'zgarishi mahsulidir. Birlamchi yoqilg'i resurslarning boshqa manbalari - Yer yadrosining yadroviy reaksiyasi, Yer, Oy va Quyosh orasidagi o'zaro ta'sir gravitatsion kuchlar, har xil moddalarning kimyoviy va yadro reaksiyalaridir.

Dunyoda kechayotgan jadal rivojlanish va aholi sonini muntazam ortib borishi mos ravishda energiyaga bo'lgan ehtiyojni ham ortishiga olib kelmoqda. Shu bilan bir qatorda qidirib topilgan an'anaviy uglevodorod yoqilg'i zaxirilari ekspertlar xulosisiga ko'ra 60 yilga yetishi bashorat qilinmoqda. Yuzaga kelgan ushbu holat, bugun keng foydalanib kelinayotgan, an'anaviy energiya manbalari bilan bir qatorda yangi noan'anaviy energiya manbalarini o'zlashtirishni, ulardan foydalanish texnologiyalarini rivojlantirishni birinchi darajali dolzarb muammo deb qarashlikni taqozo etadi. Ko'pchilik birlamchi energiya manbalari, jumladan qazib olinadiganlari quyosh energiyasini turli vaqt oralig'ida o'zgarishi mahsulidir.

Tabiatdagi mavjud birlamchi energiya manbalarini shartli ravishda ikki turga bo'lish mumkin: Qayta tiklanmaydigan va qayta tiklanuvchi energiya manbalari. Qayta tiklanmaydigan energiya manbalari - inson tomonidan energiya ishlab chiqishda foydalanilishi mumkin bo'lgan modda va materiallarning tabiiy zaxirasi. Bunga yadro

yoqilg'isi, ko'mir, neft, gaz misol bo'ladi. Qayta tiklanmaydigan energiya manbalari, qayta tiklanuvchan energiya manbalardan farqli o'laroq tabiatda bog'liq holda uchraydi va insonning maqsadli faoliyati natijisida ajratib olinadi. Qayta tiklanmaydigan energiya manbalari, qayta tiklanuvchan energiya manbalardan farqli o'laroq tabiatda bog'liq holda uchraydi va insonning maqsadli faoliyati natijisida ajratib olinadi. Qayta tiklanuvchan energiya manbalari (QTEM) - yer yuzasi va havoda moddalar, kuch va energiyalarni o'zaro ta'siri natijasida hosil bo'ladigan tabiiy energiya oqimi bo'lib, inson faoliyati maxsuli emas.

Energiya samaradorlik asoslari asosan uch tartibga bo'linadi:

Energetik tejamkorlik: jarayon $kVt*s$; Gkal, m; sh.yo.b. energiya resurslarini qo'llashda mos ravishda foydali samarani saqlash (shu jumladan, ishlab chiqarilgan mahsulot, bajarilgan ishlar, ko'rsatilgan xizmatlar), foydalanilayotgan energetik resurslar hajmini kamaytirishga yo'naltirilgan tashkiliy, huquqiy, texnik, texnologik, iqtisodiy va boshqa tadbirlarni amalga oshirish.

Energetik samaradorlik: ko'rsatkich $kVt*s/t$; sh.yo.b./ Gkal... Mahsulotga, texnologik jarayonga, yuridik shaxsga, shaxsiy tadbirkorga nisbatan shunday samarani olish maqsadida ishlab chiqarilgan energetik resurslarni qo'llashdan energetik resurslar xarajatiga nisbatan foydali samarani ko'rsatadigan xarakteristika

Energetik tejamkorlikni boshqarish: ishlab chiqarish, qayta ishlash, transportda olib yurish, saqlash, taqsimlash va iste'mol faoliyat jarayonida energetik resurslarni qo'llash samaradorligini iqtisodiy asoslashni ta'minlashga yo'naltirilgan tashkiliy tadbirlar majmui.

Energiya samaradorlikni ta'minlashda tizimli yondoshuv.

- Energetik tekshiruv (energoaudit).
- Energetik menejment tizimini joriy etish.

- Energiya samaradorlikni oshirish dasturi.
- Dasturni bosqichma-bosqich amalga oshirish.
- Iqtisodiy samarani monitoring qilish.

Hulosa qilib shuni aytish kerakki, keyinchalik fan va texnika taraqqiyoti, fantexnika inqilobi tufayli 20-asrning 2-yarmidan boshlab asosan energetikaga ehtiyoj juda oshib ketdi. Shu sababdan energiyani samaradorligini oshirishdagi qonuniyatlarga amal qilishimiz lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. John Twidell and Tony Weir Renewable Energy Resources. Third edition. published 2015, 817 r. by Routledge 2 Park Square, Milton Park, Abingdon.
2. Radjabov A., Ibragimov M. Qayta tiklanuvchi energiya manbalari va foydalanish texnologiyalari. - T.: Fan va texnologiyalar nashriyot-matbaa uyi, 2022. – 396 b.
3. Vardiyashvili A.B., Abduraxmonov A.A., Vardiyashvili A.A. Noan'anaviy va qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanishda energiya tejamkorlik. O'quv qo'llanma. Qarshi "Nasaf" nashriyoti, — 2012 yil. 184 bet.
4. Мухаммадиев М.М., Потаенко К.Д. Возобновляемые источники энергии. Учебное пособие, Ташкент, 2005. - 214 с.

OQSILLARNING ORGANIZMDAGI ASOSIY O'RNI

*Farg'ona viloyati Oltiariq tumani
2-son kasb – hunar maktabi
Biologiya fani o'qituvchisi
Davrona Marfuza A'zamjonovna*

Annotatsiya: Ushbu maqolada oqsilning hususiyatlari, bugungi kunda barcha tirik organizmlarning asosiy qismi hisoblangan tiriklikka xos bo'lgan organik moddalar, oqsillar va ularning asosiy o'rni haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Oqsil, protein, qon plazmasi, fibrinogen, oksiprolin, oksilizin, diyodtirozin, fosfoserin.

Аннотация: В этой статье рассматриваются свойства белка, органических веществ, белков и их основное место в жизни, которые сегодня считаются основной частью всех живых организмов.

Ключевые слова: белок, протеин, плазма крови, фибриноген, оксипролин, оксилезин, диодтирозин, фосфосерин.

Organizmning oqsilga bo'lgan ehtiyojiga mavjud ozg'in tana massasini saqlash va o'smirning o'sish sur'ati davrida qo'shimcha yog'siz tana massasini oshirish uchun zarur bo'lgan Oqsil miqdori ta'sir qiladi. Oqsillarga bo'lgan talab 11-14 yoshdagi ayollar uchun va 15-18 yoshdagi erkaklar uchun eng yuqori bo'lib, bu eng yuqori balandlik tezligining odatiy vaqtiga mos keladi. Bolalar o'sishi va sog'lom rivojlanishi uchun etarli kaloriya va asosiy oziq moddalar bilan muvozanatli ovqatlanishni talab qiladi, ayniqsa o'smirlik davrida, katta o'sish va balog'atga etish ehtiyojlarini qondirish uchun oziqa ehtiyojlari ortib boradi. Oqsil mushaklarning rivojlanishi va tiklanishida katta rol o'ynaydi. Jinsiy balog'at davrida o'g'il va qiz bolalar otishma va rivojlanish jarayonida semirishadi. Bundan tashqari, o'g'il bolalar sezilarli miqdordagi yog'siz mushak massasini qo'yadilar, shuning uchun ularning oqsilga bo'lgan ehtiyoji qizlarga qaraganda yuqori. O'smir qizlar har kuni kilogramm vazniga taxminan 1/2 gramm oqsil kerak. Xuddi shu narsa o'g'il bolalar uchun ham amal qiladi.

Oqsilni ortiqcha iste'mol qilish foydali emas, chunki tana ortiqcha narsani oladi va uni energiyaga, ko'p hollarda yog'ga aylantiradi. Oqsillar turli o'lchamlarda va shakllarda uchraydi. Ayrimlari dumaloq (sharsimon) shaklda, boshqalari esa uzun, ingichka tolalar ko'rinishida bo'ladi. Misol uchun, qondagi kislorodni tashuvchi gemoglobin oqsili dumaloq oqsil deyiladi, teri tarkibidagi kollagen esa tolali oqsil hisoblanadi. Oqsil shakli uning vazifasi uchun juda muhim va keyingi maqolada biz oqsil shaklini saqlashda turli xil kimyoviy bog'lar muhim ahamiyatga ega bo'lishini ko'rib chiqamiz. Harorat va pH dagi o'zgarishlar, shuningdek, ayrim kimyoviy

moddalarning mavjudligi oqsil shaklining buzilishi va vazifasini yo'qotishiga olib kelishi mumkin, bu jarayon denaturatsiya deb ataladi.

Oqsillar hujayra tarkibiga kiradigan muhim modda hisoblanadi. Bolaning o'sishi, rivojlanishi organizmga yetarli miqdorda oqsil kirib turishiga bog'liq. Oqsillar aminokislotalardagi tuzilgan bo'lib, murakkab organik birikma hisoblanadi. Ular tarkibida 16% azot bo'ladi. Agar katta odam organizmiga kirgan azot chiqarilgan azotdan ortiqcha bo'lsa, azot balansi musbat bo'ladi, bunda organizmga kirgan oqsil miqdori parchalangan oqsil miqdoridan ko'payadi. Musbat azot balansi turli yosh davrlarida har xil bo'ladi. Organizmga kirgan azotning chiqarilgan azotdan kam bo'lishi manfiy azot balansi deyiladi. Bunda parchalangan oqsillar miqdori sintez qilingandan ortiqcha bo'ladi, natijada organizm hujayralaridagi oqsillar parchalanadi.

Hozirgi vaqtda oqsillar biologik funksiyasiga qarab quyidagi guruhlariga bo'linadi:

1. Katalitik funksiya. Barcha biologik katalizatorlar – fermentlar – oqsil tabiatiga egadirlar. Hozirgi vaqtda 2100 dan ortiq fermentlar ma'lumdir. Oqsillarning bu funksiyasi noyob bo'lib, biologik sistemalardagi kimyoviy reaksiyalar tezligini aniqlab beradi.

2. Ozuqa (rezerv) funksiya. Bu funksiyani rezerv oqsillar amalga oshiradi, ular homilaning rivojlanishi uchun ozuqa manbai bo'ladilar, masalan tuxum oqsili (ovalbumin) bunga misol bo'ladi. Sutning asosiy oqsili kazein ham ozuqa vazifasini bajaradi. Boshqa qator oqsillardan, shubhasiz, organizm aminokislota manbai sifatida foydalanadi, ular o'z navbatida modda almashinish jarayonini boshqaruvchi biologik faol moddalarning o'tmishdoshi hisoblanadilar.

3. Transport funksiyasi. Qonning nafas funksiyasi, xususan kislorodning tashilishi eritrotsitlar oqsili gemoglobin molekulasida amalga oshiriladi. Lipidlarning tashilishida qon zardobining albumin oqsillari ishtirok etadilar. Boshqa qon zardobi oqsillari yog'lar, mis, temir, tiroksin, vitamin A bilan kompleks hosil qiladilar va ularni nishon-a'zolariga yetkazib berilishlarini ta'minlaydilar.

4. Himoya funksiyasi. Organizmda asosan himoya funksiyasini immun sistemasi bajaradi. U organizmga tushgan bakteriya, toksin yoki viruslarga qarshi himoya oqsil – qarshi tanachalarning sintezini ta'minlab beradi.

5. Qisqarish funksiyasi. Mushakning qisqarish va bo'shashish jarayonida juda ko'p oqsillar ishtirok etadilar. Lekin bu muhim jarayonda asosiy rolni aktin va miozin – mushak to'qimasining spetsifik oqsillari o'ynaydilar.

6. Struktur funksiya. Struktur vazifani bajaruvchi oqsillar odam organizmidagi boshqa oqsillarga nisbatan o'z miqdori jihatidan birinchi o'rinni egallaydilar. Ularga biriktiruvchi to'qima kollageni, soch, tirnoq va teridagi keratin, qon tomir devoridagi elastin va boshqalar kiradi. Uglevod va lipidlar bilan oqsillarning hosil qilgan kompleksi katta ahamiyatga ega.

7. Gormonal funksiya. Organizmdagi modda almashinuvi turli mexanizmlar yordamida boshqariladi. Bu boshqaruvda ichki sekretiya bezlarida ishlab chiqariladigan gormonlar asosiy o‘rinni egallaydi. Ko‘pchilik gormonlar oqsil yoki polipeptid tabiatiga egadirlar (gipofiz, oshqozon osti bezi gormonlari). 36 Lekin bu sanab o‘tilgan funksiyalar oqsillar bajaradigan barcha funksiyalar emas, haqiqatda oqsillar bajaradigan funksiyalar juda ko‘pdir. Hayvonlar to‘qima va a‘zolari oqsilga boydir. Ko‘pchilik bu oqsillar suvda yaxshi eriydilar. Lekin tog‘ay, soch, tirnoq, suyak to‘qimasidan ajratilgan suvda erimaydigan ba‘zi organik moddalar ham oqsillar guruhiga kiritilgan, chunki ular o‘zining kimyoviy tarkibi bo‘yicha mushak to‘qimasi, qon zardobi, tuxum oqsillariga yaqin. Oqsillar mushak, o‘pka, qora taloq, buyrak quruq massasining 70-80%ini, odam tanasi quruq vaznining 45%ni tashkil etadi. Hayvon to‘qimalaridan farqli ravishda o‘simliklarda oqsillar kam saqlanadi.

Oqsillarning kimyoviy tarkibi, tuzilishi va xususiyatlarini o‘rganish uchun odatda ularni suyuq to‘qimalar yoki oqsilga boy bo‘lgan hayvon a‘zolaridan, masalan: qon zardobi, sut, mushak, jigar, teri, soch, tirnoqdan ajratiladi. Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak oqsillar tirik organizmlarning asosiy tarkibiy qismi hisoblanadi, Hozirgi kunda O‘zbekistonda oqsillardan kimyo, biologiya qolaversa tibbiyot, qishloq xo‘jaligida ham turli maqsadlarda keng foydalanilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Qodirov U.Z., Abdumajidov A.A., Askaryans V.P. Bolalar fiziologiyasi. Toshkent. «Ibn Sino». 1999.
2. Klemesheva L.M., Almatov K.T., Matchonov A. Vozrastnaya fiziologiya. - Tashkent: NUUZ., 2002. - 123s.
3. Q.S. Sodiqov O‘quvchilar fiziologiyasi va gigiyenasi. Toshkent «O‘qituvchi» 1992.
4. Almatov X.T. Ulg‘ayish fiziologiyasi. M.Ulug‘bek nomidagi O‘zMU bosmoxonasi. T. – 2004-y.
5. A. Aripov, N. Shaxmurova. Yosh fiziologiyasi va gigiyenasi. Toshkent. “Yangi asr avlodi” 2009.
6. Sodiqov B., Suchkarova L. Bolalar va o‘smirlar fiziologiyasi va gigiyenasi. O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi davlat nashriyoti. T. - 2005-y.

Internet saytlari:

1. www.bestmedbook.com/2004
2. www.ziyonet.com
3. www.arxiv.uz

G'AFUR G'ULOMNING HAYOT YO'LI VA ASARLARI HAQIDA

Odamboyeva Aziza Ahad qizi

*Nukus davlat pedagogika instituti Ellikqal'a pedagogika
fakulteti O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi talabasi*

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'zbek adabiyotini o'z nodir asarlari bilan boyitgan ulug' hikoyanavis, shoir, qissanavis G'affur G'ulomning hayoti, ijod yo'li va asarlari haqida ma'lumotlar hamda adabiyotshunoslarning fikrlari bayon qilinadi.

Tayanch tushunchalar: so'z, qissa, adabiyot, hikoya, she'r, adabiy davr, "Vaqt" she'ri, ichki kechinma, "Shum bola" asari, "Netay" qissasi.

Nasr va nazmda o'zbek xalqi tarixini yoritgan, inson ichki kechinmalarini teran va nozik tarzda ifodalay bilgan, odamiylik, muruvvatni bayon qilgan o'tkir qalam sohib, XX asr o'zbek adabiyotining eng yorqin vakillaridan biri, atoqli shoir va yozuvchi, mohir tarjimon, yirik adabiyotshunos olim G'afur G'ulom o'z durdonalari bilan adabiyotimizni yanada yuksaklarga olib chiqdi.

Yozuvchining ijodi rang-barangdir. U yaratgan she'rlar, qo'shiqlar, dostonlar, qasidalar, hikoyalar, qissalar barchaga birdek manzur keladi. Buyuk adib G'afur G'ulom haqida birinchi Prezidentimiz I.A.Karimov shunday degan edi:

"G'afur G'ulom shaxsi, xotirasi va merosi haqida gapirganda, biz bu ulug' insonni, avvalo, keng, tom ma'noda xalq shoiri, deb qiyos etamiz, uning o'lmas nomi va so'nmas ijodi oldida bosh egamiz." Darhaqiqat, o'ziga hos adabiy uslubga ega adibni bugun barchamiz e'tirof etar ekanmiz, asarlaridagi so'z qo'llash mahoratiga tan beramiz. Qissa va hikoyalarni o'qir ekanmiz eng kulgili joyida kulish bilan birga, kulgi ortida qandaydir g'ashlikni, asar qahramonlariga achinishni ham his qilamiz.

G'afur G'ulom 1903-yilning 10-may kuni Toshkentda, oddiy dehqon oilasida tug'ilgan. Otasi dehqon bo'lishiga qaramay, o'z davrining savodli kishilaridan bo'lgan. G'afur G'ulomni ijodga yaqin, ijodkorlar oilasida tug'ilgan desak ham bo'ladi. Chunki ko'plab manbalarda ularning uylariga

Furqat, Asiriy, Muqimiy, Xislat va boshqa shoirlar kelib turgani haqida ma'lumotlar bor. Bundan tashqari G'afur G'ulomning otasi o'zbek va tojik mumtoz adabiyotini o'qigan, rus tilini bilgan, o'zi ham she'rlar yozadigan savodli inson bo'lganligi aytiladi. U o'z tarjimai holida shularni yozgan: "Otam adabiyot bilan juda qiziqar edi, uyimizga o'zbek shoirlari va xattotlari kelib yurganini es-es bilaman. Amakim ham she'rlar yozar edi".

Ota-onasida erta yetim qolgan adib, turli qiyinchiliklarga yuzma yuz kelsa-da, hayotning past-u balandlari oldida bosh egib qolmasdan bilim olishga intiladi. Adib o'zining tarjimai holida bular haqida shunday yozadi: "Kirmagan eshigim, qilmagan

xizmatim, tutinmagan ishim qolmadi. Etikdo‘z kosibga shogird tushdim bo‘lmadi, Sariboy deganning olma bog‘ida qo‘riqchilik qildim bo‘lmadi. Keyin tunuka qirqib, mayda chega mixlar yasay boshladim: ish avval tuzuk edi, keyin mazasi qochdi, tirikchilik o‘tmaydigan bo‘ldi“. Aynan, G‘afur G‘ulom o‘z hayotidagi bunga o‘xshash vaoqealarni asarlariga ham olib kirdi va yuqoridagi holatini qisman bo‘lsa ham "Shum bola " qissasida yoritgan bo‘lsa, yetimlikda kechirgan qalb kechinmalanrini she‘rlarida ifodaladi.

G‘afur G‘ulom tabiatan hazilkash, kirishuvchan inson bo‘lgan. U haqida zamondoshlari juda ko‘p ma‘lumotlar, iliq fikrlar yozib qoldirishgan. Aynan, Said Ahma ham "G‘afur aka sira odamsiz turolmasdi. Hamma vaqt uyi to‘la odam bo‘lardi... Hazilni juda yaxshi ko‘rar edi ",- deb yozadi.[1]

Adib 1916-yil o‘qishga kiradi. Ham o‘qib, ham ishlagan. Yozuvchi o‘z hayotini ifodalagan “Feliks farzandlari” she‘rlaridan keyin, “Go‘zallik qayerda” nomli ikkinchi she‘ri nashr qilinadi. Shunda keyin adibning birin-ketin she‘riy to‘plamlari bosmadan chiqadi: “Dinamo”, “Xitoy suratlari”, “Biz sizlar bilan tirikmiz”, “Jonli qo‘shiqlar”, “Sizga”, “Sovg‘a”, “Tong qo‘shig‘i”, “Qo‘qon” va boshqalar. Urush yillarida esa G‘ofur G‘ulom “Sen yetim emassan”, “Seni kutyapman, o‘g‘lim!”, “Vaqt”, “Kuzatish”, “Ayol”, “Bizning ko‘chada ham bayram bo‘lajak” kabi ajoyib she‘rlar yaratgan. Shoirning o‘zi Bedil ijodiga ixlosmandligi barchamizga ma‘lumdir. O‘zbekiston xalq shoiri Ramz Bobojon G‘afur G‘ulomning Bedilga munosabatini xotirlar ekan: “...G‘afur G‘ulom adabiy uchrashuvlarda, do‘stona gurunglarda o‘zini Mirzo Abdulqodir Bedilning to‘qqizinchi nevarasi, deb atardi. Zero, bu bir qaraganda hazil-mutoyibaday tuyulsa ham, aslida chin! Bu gapning tagida olam-jahon haqiqat yotadi. G‘afur G‘ulom zuvalasiga Bedil xamirturishi, uning qalamiga Hazrati Navoiy nazari tushgan desam, adashmayman”,- deb yozadi.[2] Adibning "Vaqt " she‘ri haqiqiy adabiy durdona sanaladi.

*...Hayot sharobidan bir qultum yutay,
Damlar g‘animatdir umrzoq soqiy.
Quyosh-ku falakda kezib yuribdi,
Umrimiz boqiydir, umrimiz boqiy.*

Bu she‘r mahoratli shoirning falsafiy qudratini, so‘z san‘atkorligini, hayot hodisalarini nihoyatda chuqur bilishini namoyish qilgan edi”[3]. Aynan, "Vaqt" sheri haqida adabiyot ixlosmandlari tomonidan juda iliq fikrlar bildirilgan va shoirga yana bir bor tan berishgan. XX asr o‘zbek she‘riyatida G‘afur akaga yetkazib, “eng kichik zarradan Yupitergacha ...” deya keng nafasda so‘zlagan boshqa shoir uchramaydi” deb yozgan edi yozuvchi Omon Muxtor [4].

Shu bilan birga, G‘afur G‘ulom Pushkin, Shekspir, Dante, Lermontov, Griboyedov, Nizomiy, Mayakovskiy, Nozim Hikmat, Rustaveli, Bomarshe va boshqalarning asarlarini o‘zbek tiliga mohirona tarjima qilgan va adabiyotda tarjimon

sifatida ham nom qoldirgan.

G'afur G'ulom hikoya va qissalari har bir o'quvchining qalbidan joy olgan. "G'afur akan kulgi hikoyalar ustasi sifatida nom chiqargagan edi. O'ttiz ikkinchi yilda "Netay" qissasini yozdi. Ana shundan keyin uning faqat kulgili voqealarni tasvirlash bilan chegaralanmay, insondagi kuchli psixologik xolatlarni tasvirlashga ham nihoyatda ustaligi ma'lum bo'ldi. "Soyalar" hikoyasi undagi shu hissiyotni yaqqol ko'rsatdi. O'ttiz oltinchi yilga kelib u birdan ikki katta qissa e'lon qildi. Biri "Yodgor", biri "Shum bola".[5]

"Shum bola" qissasini o'qigan inson qalb kechinmalarida qaysidir ma'noda kontras yuzaga keladi. Chunki bir tarafdin voqealar rivoji, Qoravoyning sarguzashtlari kulgi uyg'itsa, bir tarafdin davr qiyinchiliklari, zamon og'irligi, hali o'yin yoshidagi o'yin bolalarining boshdan kechirganlari qiyinchiliklari, xalqning kambag'allashgani, pul topish ilinjida Qoravoyning qilgan ishlari yurakni ezadi. Bu nodir asar asosida sahnalashtirilgan spektakl va 1977-yil suratga olingan film ham tomoshabinlar qalbidan joy olgan.

G'afur G'ulomning hikoyanavislikdagi mahorati "Jo'rabo'za", "Yigit"(1931), "Kulgi hikoyalar" (1932), "Kim aybdor" (1932), "To'rt xangoma" (1941), "Mening o'g'rigina bolam" hikoyalarida o'z aksini topgan.

Nodir iste'dod sohibi haqida bugungi kunda adabiyotshunoslar tomonidan bir qancha risolalar yaratildi. Jumladan, Professor Hamdam Abdullaevning "G'afur G'ulom va Xorazm", Baxtiyor Nazarovning "G'afur G'ulom olami", Naim Karimov "G'afur G'ulom" nomli va shunga o'xshash ko'plab risolalarda ham adib haqida ma'lumotlar bisyordir.

Xalqning dardini qalban his qilgan yozuvchi, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi G'afur G'ulom 60 yillik yubileyi munosabati bilan «O'zbekiston xalq shoiri» faxriy unvoniga sazovor bo'lgan. Bundan tashqari faylasuf shoirga «Buyuk xizmatlari uchun» ordeni berilgan. Bu buyuk siymo yaratgan asarlar adabiyotimizni yorituvchi mash'allardan biridir va har bir o'quvchi G'afur G'ulom asarlarini qunt bilan o'qib, uning tag zamiriga singdirilgan odamiylik, insonparvarlik, tinchliksevarlik kabi g'oyalarni targ'ib qiladi deb o'ylayman.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ahmad S. "Yo'qotganlarim va topganlarim" 1998. 30-bet
2. Matyoqubova T. "Jahon adabiyoti" jurnali, 2010 yil, 5-son
3. Ahmad S. "Yo'qotganlarim va topganlarim" 1998. 58-bet
4. Omon Muhtor. "Yigirmanchi asr Nasriddini". Toshkent, 2004. 63-bet.

MANAS AND KYRGYZ VALUE

Abdullajonova Sarvinoz Azamatovna

Annotation. This article will tell readers about the epic "Manas", about its artistic value, that it is world famous for its beautiful poetics, about childhood, that it is a living epic that has not lost its value to the present, about an epic work reflecting the historical path of our ancestors, about a huge contribution the Kyrgyz people's contribution to world culture.

Keywords. Values, unique find, valuable culture, our history, Ancestral history, historical path, deep content, generosity, morality, spiritual education.

Introduction .Every national value on Earth is a unique find of the treasures of the soul of mankind. The national value has been criticized for centuries at that time, and in some places it has been replenished and strengthened. The influence of value has grown to the highest level, so, the folk proverbs "The value is stronger from the Khan's power", "there are passages from Erden, there are no passages from the people" Aikol Manas was born in the time of our father and has not lost its power to this day. We also make the nation a nation ourselves, prolonging the damage to the nation and increasing the value of the nation. Besides, this is our history, our language, our precious culture. When these three merge together, there is no doubt that the ancestors, who have lived in peace and harmony for many centuries from generation to generation, will be able to move freely into the future. On the other hand, our national epic

As an epic work reflecting the historical path traversed by the Kyrgyz people, we can speak without hesitation.

This is our national value, the biggest contribution of the Kyrgyz people to the world cultural treasury. The main character of the epic is the Hero Manas. Reading the epic "Manas" as the main proof that we call it aikol, understanding its deep content, learning and learning its value, we see what qualities of Aikol Manas reflect justice, kindness, generosity, omnipotence, tolerance for everything. We try to spread knowledge about national values among the population.

Manas is the great heroic epic of the Kyrgyz people

Manas Batyr. T. From Herzen's illustrations to the epic "Manas"

The epic "Manas" is considered the largest poem in the world -it consists of 10 lines of poetry.

According to him, representatives of local authorities took part in the event.:

"Manas" — 84,830 lines;" Seven " — 397,775 lines;" Seitik " - 17,948 lines[1].

As for the epic "Manas" itself, the largest volumes belong to these storytellers:

S. Orozbek uulu (Orozbekov) - 180,378 lines[2];

S. Karalaeva-84,830 lines [3] ;

M. Chokmorov — 103,090;[4]

Joseph Mamai - 53 280 lines.[5]

The epic "Manas" is an epic work reflecting the historical path of the Kyrgyz people. The biggest contribution of the Kyrgyz people to the world cultural treasury. There are still no unambiguous answers to such questions as "whether the main character of the epic, Manas Batyr, was a historical man, when he lived and what he did."

To give an exhaustive answer to such questions, it is necessary to study historical events in the epic, mythological concepts, the language of the epic, religious beliefs, differences between epic tales, character descriptions, plots, correlate them with historical events, characters, sources, and in the future a lot of research will be required.

Let's give an example from the epic, from the sources of morality, such as greetings, questions about each other, we receive moral and spiritual teachings about ourselves.

The seven commandments of Manas are: unity of the nation; interethnic harmony, friendship and cooperation; national honor and patriotism; striving for prosperity through hard work, advanced industrial knowledge; humanity, generosity, forgiveness; sweet relations with nature; strengthening and preservation of the Kyrgyz state. Each of these seven commandments has a deep meaning.

preserve value, study additional values, restore forgotten ones and pass them on to future generations, descendants will support us in the spirit of Aikol Manas, the number of patriotic young patriots defending our Homeland will increase, our national value will increase, we will learn a lot about our history, enrich our memory, let's expand our worldview. Therefore, our main goal is to hold many events among young people in order to popularize the valuable spiritual culture of Kyrgyzstan, actively participate in it, take off our collar, and work together, this will certainly correspond to our assessment and the value of our national value.

On the contrary, it is obvious that a person who does not follow the traditions of his ancestors and does not expect value will have short fatigue and an uncertain future. Therefore, it is our national duty from now on to know the concept of value, to study it where it is not known, and even from kindergarten to have an idea about our Aikol Manas, the Kyrgyz people, the language, to broaden our horizons in the spiritual world.

The seven commandments of Manas are: unity of the nation; interethnic harmony, friendship and cooperation; national honor and patriotism; striving for prosperity through hard work, advanced industrial knowledge; humanity, generosity, forgiveness;

sweet relations with nature; strengthening and preservation of the Kyrgyz state. Each of these seven commandments has a deep meaning.

I believe that it is necessary for everyone to realize and support in a handshake that the main idea of this, that is, the formation of a welcoming duty, the content of which is the basis of morality, education, and symbol, is a national cause.

This is because when a person knows his story, retains value and acquires additional

Reverences:

Yunusaliev B. M., Introduction to the epic "Manas". 1st volume, p. 6. - F., 1958

Zhainakov A. Preface to the epic "Manas", - B. 2010

"Standing" Bishkek 2010 heroic epic (version by Sayakbai Karalaev)

Encyclopedia of Manas volume 2.

TRANSLATION CHALLENGES ACROSS CULTURES: NAVIGATING LINGUISTIC AND CULTURAL DIFFERENCES

Ashurokhunova Didora Toxir qizi
Student, Gulistan State University

Abstract: Translating is more than just translating words between languages; it's a complicated process. Many difficulties can occur when translating between cultures, which may affect the precision and efficacy of the message. This article examines the several issues that arise while translating between cultures, such as idiomatic expressions, cultural nuances, linguistic variations, political and historical context, taboos, and sensitivities. By examining these problems, we hope to draw attention to how crucial it is to comprehend the subtle differences between the target and source cultures in order to guarantee correct and culturally appropriate translations. To overcome these obstacles and close the gap between languages and cultures, translators need to employ techniques like paraphrase, cultural adaptation, and careful research.

Key words: intercultural communication, cross-cultural translation, linguistic diversity, cultural nuances, translation strategies, language barriers, cultural sensitivity, transcreation, localization, cultural adaptation, communicative competence, contextual understanding, idiomatic expressions, pragmatic equivalence, sociolinguistic factors.

There is more to translation than just word substitutions between languages. It's a deft cross-cultural dance, a fine balance between subtlety and significance. Languages give the building blocks of communication, but culture determines how those blocks are put together, interpreted, and comprehended. This essay explores the considerable problems provided by linguistic and cultural diversity as it dives into the complex world of translation. We will delve into the nuances of cultural notions and the treacherous terrain of lexical ambiguity, revealing the challenges faced by translators who attempt to connect disparate languages and worldviews. Come along with us as we explore this fascinating world of language, where a single mistranslated phrase may cause meaning to change, communication to break down, or even offend whole cultures.

The act of translation is often perceived as a straightforward linguistic exchange, but the reality is far more intricate. It's a process fraught with challenges, where linguistic differences are merely the tip of the iceberg. The deeper, more complex layers involve navigating the often-unseen currents of cultural nuances.

Translators struggle with the inherent disparities in linguistic structures at the most fundamental level. Rarely do words have exact translations from one language to another.

Words might sound similar but have various meanings (homonyms), have numerous meanings (polysemy), or even look similar but have surprising meanings in different languages (false friends). For instance, depending on the context, the French translation of the English term "bank" can be "banque" (financial institution) or "rive" (river bank). Sentence structures, verb tenses, and the employment of articles, prepositions, and other grammatical components vary amongst languages. It may be difficult to preserve accuracy and a natural flow in the target language because of these variations.

Lost in Translation: There isn't a direct English translation for the Japanese word "Ikigai" (生き甲斐). It represents the idea of "a reason for being," which includes vocation, profession, mission, and passion. This example of a non-translation emphasizes how challenging it may be to translate cultural ideas between languages.

This notion alludes to the possibility that certain facets of language, culture, or meaning may be impossible to adequately express in a different language. There might not be any comparable terms, expressions, or cultural allusions. For instance, there might not be a straightforward translation in another language for a word that refers to a particular cultural idea or custom. One could describe a translation as "lost" if it concentrates too much on translating the original text literally, word for word, losing any sense of its intended meaning or subtleties. This may result in clumsy wording, misinterpretations, or a reduction in the text's initial effect.

A text's original language form may have vanished into the mists of time, leaving only a translation to survive. In this instance, the term "lost translation" describes the situation where we are only in possession of the translated version and not the original. Another term for a "lost translation" would be one that falls short in capturing the cultural backdrop and context of the original text. This could result in a misinterpretation of the characters, themes, or message of the text.

Slang, proverbs, and idiomatic phrases have their roots in certain cultural situations. When you translate them literally, you frequently end up with strange or absurd sentences. Consider the complete loss of meaning if you attempted to translate "kick the bucket" literally into another language. diverse cultural contexts give diverse meanings and interpretations to abstract concepts like dignity, freedom, or beauty. To effectively communicate the desired message, translators need to be aware of these subtleties. For instance, it is challenging to translate the Japanese idea of "Ikigai," which translates to "a reason for being," accurately into English since it entails a nuanced interaction between fulfillment, passion, and purpose.

Different cultures have varied interpretations of gestures, body language, and facial expressions. In one culture, anything that is considered courteous might be objectionable in another. A straightforward thumbs-up, while considered good in many Western societies, may be considered offensive in many Middle Eastern nations. Since

humor is so subjective, it frequently draws from common knowledge and cultural allusions. Effective comedy translation demands not only language proficiency but also a deep understanding of comic styles and cultural sensitivity. In some cultures, a joke that works well may come off as offensive or even ridiculous.

Expert translators use a variety of techniques to get around these obstacles: For sensitive and accurate translation, a thorough grasp of the values, beliefs, and customs of the target culture is essential.

Adaptive Strategies: Translators frequently employ strategies like compensation, modification, and paraphrasing in order to communicate the intended meaning while upholding cultural sensitivity. This could entail changing idioms to phrases that are culturally appropriate or modifying tone and formality to better appeal to the intended audience.

Collaboration and Consultation: Consulting with subject-matter experts and native speakers can guarantee accurate and culturally sensitive translations while also offering insightful information.

The Dangers of Interpretation: Mistranslations can have significant diplomatic repercussions as well as amusing accidents. Translations that are inaccurate or culturally insensitive may result in damaging to reputation and credibility, translation errors can harm the reputation of people, companies, and even entire nations.

Loss of Business Opportunities: Inaccurate translations can impede international trade and restrict access to new markets.

Misunderstandings and Miscommunication: Mistakes in translation can distort meaning, resulting in confusion, frustration, and even conflict.

The art of translation is intricate and subtle. It calls for not just fluency in language but also a profound comprehension of cultural variances and the capacity to negotiate the complex web of meaning that connects languages and cultures. In the end, effective translation is about building bridges between different cultures and languages, promoting understanding, and forging deep relationships between them.

Cross-cultural translation difficulties highlight how difficult it can be to negotiate linguistic and cultural differences. For example:

1. No Equivalent Words:

The Danish term "hygge": this describes a comfortable, contented, and well-being-promoting sensation. No single word in the English language can adequately describe it. Translators may create new words or give extensive explanations. In German, "Schadenfreude" is the enjoyment of another person's suffering. The English translation is acceptable, but it lacks the succinct punch of the German phrase. In Portuguese, "saudade" refers to a strong emotional state of desire for something or someone that is no longer present. challenging to translate without sacrificing the poetic spirit.

2. Humor and Idioms: Wordplay: Jokes that rely on puns or multiplication of meanings frequently don't translate well. The particular phrasing is what makes it funny. It is absurd to take proverbs like "kick the bucket" or "raining cats and dogs" literally. A translator must comprehend the meaning and locate a comparable idiom in the target culture, or provide a logical explanation of the meaning.

Complex systems of honorifics (terms of respect based on social position) are found in languages like Japanese and Korean. It can be difficult to convey the intended level of politeness when translating this into English, which does not have such a system. The distinction between direct and indirect communication varies among cultures. A direct statement in one language could be interpreted as impolite in another, therefore the translator would need to soften the wording.

4. Contextual Culture: For audiences that are not familiar with certain religious rituals or deities, references to them may need to be clarified or adjusted. Historical Occurrences: For audiences from diverse backgrounds, references to historical occurrences that are noteworthy in one culture may need extra context or comments.

Symbolic and Visual Interpretations: Depending on the culture, colors have distinct meanings. White, for instance, is symbolic of purity in certain cultures and connected with sadness in others. Giving someone the thumbs up could be considered disrespectful in one culture but positive in another. Giving serious thought to these non-verbal components is necessary when translating for visual media.

Real-World Illustrations: In Mexico, the "Have Milk?" campaign was a failure since the literal translation suggested a shortage of milk, which was not a worry that was relevant to the local culture. Movie Titles: The Portuguese title of the movie "City of God" was originally "Cidade de Deus." Although the English title loses its literal meaning, it has a greater impact on a global audience.

In conclusion, the intricacies of cross-cultural translation difficulties underscore the complex interaction between linguistic and cultural disparities. To effectively navigate these issues, one must possess a profound comprehension of both the languages involved and the cultural contexts in which they are ingrained. Translators need to be skilled in bridging linguistic divides while maintaining the nuance and intricacies that are unique to each culture. Translators can promote mutual understanding and appreciation by facilitating effective communication across varied cultural borders by acknowledging and addressing these issues. Ultimately, translations that are more genuine and meaningful and that connect with audiences everywhere might result from embracing the richness of language and cultural variety.

References:

1. Bassnett, S. (1991). *Translation studies*. Routledge.
2. Venuti, L. (1995). *The translator's invisibility: A history of translation*. Routledge
3. Newmark, P. (1988). *A textbook of translation*. Prentice Hall.
4. House, J. (2015). *Translation quality assessment: A model revisited*. Narr.
5. Katan, D. (1999). *Translating cultures: An introduction for translators, interpreters and mediators*. St. Jerome Publishing.
6. Schäffner, C. (2004). *The translator as intercultural mediator*. Multilingual Matters.
7. Baker, M. (1992). *In Praise of Bilinguals: A resource model for crosslinguistic interaction*. Multilingual Matters.
8. Catford, J. C. (1965). *A linguistic theory of translation: An essay in applied linguistics*. Oxford University Press.
9. Nida, E. A. (1964). *Toward a science of translating: With special reference to principles and procedures involved in Bible translating*. Brill Academic Pub.

HISTORICAL AND POLITICAL IMPLICATIONS IN TRANSLATION

Ashurokhunova Didora Toxir qizi
Student, Gulistan State University

Abstract: The article examines how translation has been used to challenge dominant narratives, maintain cultural identities, and exert dominance by examining examples from colonialism and modern globalization. It highlights the translator's function as a go between, bridging linguistic and cultural divides within a larger political framework. Translating is not a neutral act of conveying meaning, but rather a complex process entwined with power relations and cultural impact, according to this essay that explores the historical and political ramifications of translation. Though its historical and political ramifications show that translation is more than just a technical procedure, it is a potent instrument for reshaping cultural landscapes and affecting power relations. And also this article examines the ways in which translation has been employed historically to support and subvert established hierarchies of power, with particular attention to colonialism, globalization, and cultural resistance. It explores how translators deal with the ethical and political ramifications of their profession while navigating linguistic and cultural barriers.

Key words: Translation, Intercultural Communication, Colonialism, Linguistic Imperialism, Translation Activism, Cultural Hegemony, Linguistic Diversity, Indigenous Languages, Translation Studies, Interpretation, Mediation, Translatability, Equivalence, Cultural Transfer, Discourse Analysis, Critical Translation Studies, Bible Translation.

It is a common misconception that translation is a neutral process of conveying meaning from one language to another, but it is far from that simple. An intricate web of political and historical influences interact during the translation process, influencing not just the final text but also the ways in which societies and cultures interact. This essay delves into the political and historical ramifications of translation, exposing the ways in which this initially technical activity can be a powerful tool for influencing culture, identity, and power.

We frequently take translation for granted, believing it to be an impartial method of converting meaning between two languages. A deeper look, however, reveals that translation is intricately entwined with political and historical settings, influencing and being influenced by ideologies, power relationships, and cultural exchanges. This article examines the various historical uses of translation to establish authority, subvert hegemonic narratives, and protect cultural identities. We will explore the intricate

relationship that exists between language, politics, and power during the translation process by examining significant historical cases.

Translation has always been an important tool for constructing stories and reshaping power relationships. Translation served as a tactic of dominance during the colonial era, forcing European languages and traditions upon colonized people. This frequently involves the purposeful distortion of cultural perspectives as well as the suppression of native languages. Translating holy books especially the Bible was crucial to the expansion of Christianity and the defense of European hegemony. Often incorporated into translated works, the "civilizing mission" narrative attempted to justify colonial power by depicting indigenous cultures as archaic or primitive and Europeans as superior.

The Bible as a Conversion Tool: Before translation, many people in various areas could only learn about Christian doctrine through missionaries' interpretations. Scripture was directly accessible to them in their native tongue through translation, which was an effective tactic for winning over converts. Missionaries frequently modified translations to make them more culturally relevant. This could be speaking in colloquial terms, utilizing well-known imagery, or even making connections between Christian doctrine and preexisting beliefs. Christianity appeared more approachable and sympathetic as a result.

Spreading Christian Values: Bible translations have developed into an effective medium for spreading Christian principles and ideas. They gave moral standards, social structures, and even political systems a foundation in the Bible. This contributed to the foundation of Christian domination. This contributed to the development of the framework for Christian authority and influence.

The "Civilizing Mission": The story of European colonial powers delivering progress and enlightenment to "uncivilized" natives was frequently associated with the translation of the Bible. In order to defend European domination, the Bible was portrayed as a source of superior morals and civilization.

Suppressing Indigenous Cultures: Suppression of indigenous languages and cultures may occur throughout the translation process. Missionaries frequently viewed regional dialects and customs as barriers to conversion. This led to the imposition of Western values and the suppression of indigenous knowledge. The dissemination of Christianity via translation contributed to the consolidation of political and economic power. Converts to Christianity frequently sided with colonial powers, helping to set up colonial governance and economic exploitation.

Examples:

The translation of the Bible into Nahuatl, the language of the Aztec Empire, played a crucial role in the spread of Christianity in Mexico during the colonial period.

The translation of the Bible into Chinese, particularly the Mandarin dialect, helped to spread Christianity in China during the 19th and 20th centuries.

During the translation process, missionaries frequently made substantial alterations to the Bible's text. They changed it to better suit their intended audience and to conform to their own theological convictions. The original meaning would occasionally become distorted as a result. **Cultural Appropriation:** Translators frequently misrepresented both local culture and Christian teachings by using phrases and notions from the target culture that had a distinct connotation in their original context.

The influence of Bible translations on the growth of Christianity was intricate and varied, and it continues to this day. In addition to being an instrument of dominance, translation promoted cross-cultural dialogue and the preservation of some elements of indigenous cultures. Modern research keeps delving into the political and historical ramifications of translating the Bible, emphasizing its intricacies and upending conventional wisdom. The Bible's translation was a significant historical force that illustrated the connections between language, culture, power, and religion. Gaining an understanding of this past is essential to understanding the current dynamics of religious and cultural exchange in our increasingly interconnected globe.

The current manifestation of this power dynamic is linguistic imperialism, in which the dominant languages of the world often English remain in control of international communication. English's hegemony in academia, the media, and international organizations fosters a cultural hegemony that may suppress other tongues and civilizations. The difficulty in finding a market for translated works of literature and movies from non-English speaking civilizations in an English-dominated industry further marginalizes minority viewpoints.

Translation Activism: What Is It? Language transfer activism extends beyond its technical features. It acknowledges the value of translation as a tool for political opposition, cultural empowerment, and social change.

Challenging Hegemony: Translators are tools activists use to refute prevailing narratives, highlight injustices, and give voice to underrepresented communities. There are numerous ways to engage in translation activism, such as translating documents for demonstrations and initiatives for social justice, building resources to support language revitalization efforts, creating multilingual websites and publications for marginalized communities, advocating for greater recognition and respect for linguistic diversity and critiquing translations that reinforce harmful stereotypes or power imbalances.

Movements in Independent Translation: Movements for independent translation are typically born out of marginalized populations. They question the authority that institutions or businesses have over translation and give priority to the needs and viewpoints of these groups. L Linguistic Self-Determination: By encouraging the

usage and revival of underrepresented or endangered languages, these groups frequently work for linguistic self-determination. And also, rather than depending on translations managed by dominant groups, they seek to regain the authority to interpret and portray their own cultures and experiences.

Movements and Activism in Translation Examples: Reviving indigenous languages is mostly dependent on translation. Translation is used by organizations like the Maori Language Commission in New Zealand and the First Nations Language Centre in Canada to establish internet resources, provide educational materials, and encourage language use in daily life.

A Social Justice Translation: A growing number of translators are working on social justice projects, translating content for internet campaigns, marches, and rallies. They make minority opinions heard and aid in bridging language gaps. In translating literary works, translators are confronting prejudices that are Eurocentric. Their goal is to provide translations that accurately capture the cultural quirks of the original language while being more true to the original text.

Relevance of Independent Movements and Translation Activism: They challenge the dominance of a few powerful languages and promote the value and importance of linguistic diversity. They shift the focus of translation from a purely technical process to a political and ethical one, emphasizing the responsibility of translators to promote social justice and equality. Translation activism and independent movements empower marginalized communities by giving them control over the representation of their cultures and experiences.

The Prospects for Translation Activism: More translators are embracing their role in social change, and translation activism and autonomous groups are gaining support and respect. As a result of new technologies such as machine translation, translation activism is facing both opportunities and problems. Ongoing initiatives to subvert hegemonic narratives and elevate the voices of marginalized populations are part of the ongoing battle for linguistic justice and the decolonization of translation. Independent translation movements and translation activism are significant global change agents. They serve as a reminder that translation involves more than just language transfer; it also involves representation, power, and the development of a more just and inclusive international community.

Additionally, as translators traverse the complex web of linguistic and cultural differences, the process of translating itself becomes into a place of negotiation and contestation. All decisions made during translation, including word choice, cultural allusion interpretation, tone, and style, are a reflection of the translator's personal prejudices and political views. Translation becomes a crucial tool for negotiating complex political landscapes in a world where globalization and intercultural interaction are shaping the world more and more.

The interplay between linguistic and cultural variables forms a complicated web that has a considerable impact on translation. Because of this interaction, translation frequently becomes a realm of negotiation and contestation where translators must overcome numerous obstacles in order to faithfully translate meaning between diverse languages and cultural contexts. Languages vary not just in terms of vocabulary and grammar but also in terms of syntax and organization. This means that literal translations of texts are frequently insufficient to convey their entire meaning. Finding analogous phrases, idioms, and nuances that might not exist in the target language is a challenge for translators.

Language use and meaning are greatly influenced by cultural context. In order to guarantee that the translation accurately conveys the cultural allusions, social norms, and practices present in the original text, translators must take these factors into account. Ignorance or misperception may result from failing to accomplish this. Proverbs, idioms, and colloquialisms are all intricately woven into a language's linguistic and cultural fabric. Word-for-word translations of these idioms frequently produce absurd or deceptive effects. Translators need to discover inventive ways to adapt these expressions or find culturally relevant alternatives in order to make sure the target audience will find them appealing.

Texts frequently have political or historical contexts woven into them that the intended audience may not be familiar with. In order to make the content accessible and understandable within the context of the target language's culture, translators must either change the text or provide sufficient background information. Some cultural norms may accept certain themes, gestures, or words that are sensitive or taboo in another. To prevent offending or misinterpreting, translators need to be aware of certain cultural sensitivities and tread cautiously when navigating them. Translators assess several choices in a process of negotiation and contestation to find the best translation in order to handle these problems. They might use techniques like cultural adaptation, paraphrase, and in-depth research to close the language and cultural divides.

In the end, accurate and culturally sensitive translations depend on a grasp of the complex link between language and culture.

Conclusively, comprehending the historical and political ramifications of translation exposes its significant influence on cultural exchange, power structures, and identity formation. The translator's job is not only technical; rather, it is a sophisticated and subtle act of interpreting and negotiating culture. We can better comprehend translation's importance in encouraging understanding, opposing dominance, and a more inclusive and equitable global dialogue when we acknowledge its historical and political components.

References:

1. Venuti, Lawrence. "The Translator's Invisibility: A History of Translation." Routledge, 2008.
2. Bassnett, Susan, and Harish Trivedi (Eds.). "Post-colonial Translation: Theory and Practice." Routledge, 1999.
3. Tymoczko, Maria. "Enlarging Translation, Empowering Translators." St. Jerome Publishing, 2007.
4. Cronin, Michael. "Translation Goes to the Movies." Routledge, 2008.
5. Pym, Anthony. "Translation and Text Transfer: An Essay on the Principles of Intercultural Communication." John Benjamins Publishing Company, 1992.

Internet resources:

1. <https://www.translationstudiesportal.org/article/translation-and-politics>)
2. <https://www.translationstudiesportal.org/article/translating-cultures-the-political-and-social-impact-of-translation>)
3. <https://www.translationstudiesportal.org/article/translation-and-power>)
4. <https://translationexcellence.com/the-role-of-translation-in-shaping-political-discourse/>

TRANSLATING TECHNICAL AND SPECIALIZED TERMINOLOGY

Ashurokhunova Didora Toxir qizi
Student, Gulistan State University

Abstract: Effective communication in many professions, including engineering, medical, law, and technology, depends heavily on the translator's ability to translate technical and specialist vocabulary. This article looks at the difficulties and methods associated with accurately translating technical terms between languages. In order to ensure that the translated language is appropriate for the intended audience, it is important to preserve accuracy and clarity. In order to enable correct and consistent translation of technical phrases, the article also covers the function of specialized translators as well as the usage of tools and resources. It also discusses how linguistic and cultural quirks affect translation, emphasizing how important it is to have a thorough grasp of both the source and target languages.

The overall goal of this essay is to shed light on the difficulties involved in translating specialized and technical terms and to provide helpful advice for producing translations that are of a high caliber in professional contexts.

Key words: Translation challenges, Technical terminology, Specialized language, Precision in translation, Contextual appropriateness, Specialized translators, Tools for translation, Cultural nuances, Linguistic differences, High-quality translations, Professional communication, Accuracy in translation, Language expertise, Terminology consistency, Cross-cultural communication.

The necessity of exact and accurate translation of technical and specialist language has grown in our more linked society. Global communication and collaboration require the ability to successfully communicate complex concepts and ideas across language barriers, whether in the disciplines of health, engineering, law, or any other specialized domain. The translation of technical and specialist terminology has distinct difficulties that transcend the purview of translation into ordinary English. It necessitates a thorough comprehension of the subject, proficiency in specialist language, and acute cultural awareness. Furthermore, the stakes are frequently high because inaccurate translations in technical papers can result in expensive mistakes, misinterpretations, or even put safety in danger.

Translating technical and specialist vocabulary can be complicated and intricate, as this essay examines. We will examine the unique difficulties faced by translators working in this field, the value of accuracy and precision, the function of professional translators, and the methods and resources available to guarantee high-quality translations. We will also look at how linguistic subtleties and cultural variations affect

translation, as well as how important it is to keep terminology consistent throughout languages. We hope to improve cross-cultural understanding and communication in the global arena by bringing attention to these important translation-related issues and highlighting the value of professional competence in managing specialized and technical information.

Technical and specialized terminology translation is a sophisticated and subtle procedure that calls for specific training and experience. Technical content translation entails precisely converting extremely specific and precise phrases and concepts into another language, as opposed to general language translation, which focuses on conveying the overall meaning of a work. Because of the distinct terminology, jargon, and vocabulary used in many disciplines including finance, engineering, medicine, and IT, this work is especially difficult. The requirement for a thorough comprehension of the subject matter is one of the main difficulties faced by translators in this field. Technical content translation calls for a thorough understanding of the underlying concepts and principles in addition to fluency in the source and destination languages.

Working with subject matter experts or industry professionals is frequently necessary to guarantee accurate and contextually relevant translations.

Furthermore, new phrases and concepts are frequently introduced, resulting in an ongoing expansion of technical and specialized language. To make sure that their translations are correct and up to date, translators need to keep up with these advancements and maintain their knowledge base. In specialist disciplines, maintaining the caliber and applicability of translations requires a continual learning process. When translating technical text, accuracy and precision are crucial. Misunderstandings, mistakes, and even safety risks can result from a single mistranslation or misinterpretation of a technical word. To guarantee accuracy and clarity, translators must pay close attention to detail, thoroughly investigate and validate terminology, and work toward consistency in their translations.

In technical sectors, specialized translators are essential in bridging language gaps. These individuals have specialized knowledge in particular fields and are familiar with industry-specific jargon and customs. Their translations are accurate in conveying difficult ideas across languages because they provide a thorough understanding of technical topics and vocabulary. Translators can use a range of tools and resources to help with terminology management, creating glossaries, and quality assurance while translating technical literature. Terminology databases, style guidelines, and translation memory software all contribute to the accuracy and efficiency of translation by streamlining the process and preserving terminology uniformity.

Technical content translation also involves a great deal of cultural and linguistic subtlety. The idiomatic idioms, cultural sensitivities, and linguistic customs that can differ between languages and cultures are all things translators need to be aware of. It

is imperative to modify technical content to align with the cultural background of the intended audience in order to guarantee successful communication and understanding. In conclusion, translating specialist and technical terminology calls for a special combination of abilities, know-how, and resources. Experts in particular professions who work as professional translators are essential in enabling precise and efficient communication across linguistic divides. These specialists aid in bridging the language gap in technical disciplines and advancing international understanding and collaboration by placing a high priority on precision, correctness, and cultural sensitivity in their translations.

The following are the primary issues with translating technical and specialized terminology:

1. Complexity of Terminology: Technical literature frequently uses extremely complex terminology and concepts, making accurate translation impossible without a thorough understanding of the subject. It could be difficult for translators to locate equivalent phrases in the target language, or they might misunderstand what sophisticated terminology means. **S Solution:** To achieve accurate translations, translators should work with subject matter experts or other specialists in the industry to address this issue. Creating an extensive glossary of technical terms and using terminology consistently can also help to increase precision and clarity.

2. Terminology Changes: New words and ideas appear frequently in technical domains, which are continuously changing. To keep their translations current and relevant, translators must keep up with the most recent advancements in their disciplines.

Solution: Attending trade shows, taking part in educational courses, and interacting with internet communities and resources can help translators stay up to date on the latest jargon. Another way to make sure that translations use the most recent vocabulary is to regularly update glossaries and terminology databases.

3. Accuracy and Precision: In order to prevent misinterpretations, mistakes, or safety risks, translating technical text demands a high degree of accuracy and precision. Technical terminology mistranslations or misinterpretations can have major repercussions in the legal, medical, and engineering domains.

Solution: Translators should be extremely detail-oriented, thoroughly investigate technical terms, and double-check their translations with reputable sources or subject matter experts. Proofreading and editing are two quality assurance procedures that can help guarantee translations' accuracy and coherence.

Cultural and Linguistic Nuances: When translating technical content, cultural nuances and variations can be problematic, particularly when idiomatic terms or cultural allusions are included. Effective communication necessitates the adaptation of technical content to the cultural context of the intended audience. ***Solution*:** When

translating technical text, translators should be aware of idiomatic terms, cultural sensitivities, and linguistic customs. It is possible to guarantee that translations are culturally suitable and appealing to the intended audience by seeking advice from native speakers or cultural specialists.

1. **Domain Expertise:** To fully comprehend the context, jargon, and concepts involved, translators working on technical content should possess a solid background in the relevant domain or business. With domain knowledge, translators can ensure that translations are technically correct and pertinent while also effectively communicating complicated technical information.

2. **Uniformity and Terminology Management:** Technical translations must be clear and coherent, hence establishing and upholding uniformity in terminology usage is essential. To ensure consistency between translations and improve the caliber of technical text, try using terminology management tools, making glossaries, and following style guides.

Localization is the process of modifying material to meet the language, cultural, and legal needs of the intended audience in addition to translating technical terms. Converting units of measurement, addressing legal or regulatory variations, and tailoring information to cultural norms and preferences are a few examples of localization considerations. 4. **Quality Assurance:** To guarantee the precision, lucidity, and consistency of technical translations, quality assurance procedures including editing, proofreading, and peer review are crucial. Quality assurance guarantees that the final product satisfies the required standards of quality and assists in locating faults, inconsistencies, or inaccuracies in translations.

Technology Resources: Machine translation, translation memory tools, and other technological solutions can help translators manage vast amounts of technical content, increase efficiency, and ensure consistency in translations. To guarantee the precision and applicability of technical translations, human judgment and experience are still necessary. 6. **Ethical Considerations:** Translators who work with technical content should follow moral guidelines that include maintaining impartiality, accuracy, and secrecy. Important ethical factors to take into account while translating technical content include protecting sensitive information's confidentially, translating accurately and without bias or distortion, and honoring intellectual property rights.

All things considered, translating technical and specialist terminology calls for a blend of language skill, subject-matter knowledge, meticulousness, cultural sensitivity, and ethical considerations. Translators can effectively overcome language barriers in technical sectors, promote international communication, and aid in the cross-border transmission of information and innovation by tackling these topics comprehensively and cooperatively.

In summary, translating technical and specialist terminology is a complex procedure that calls for language proficiency, meticulousness, and a thorough understanding of the subject. Achieving compliance with industry norms and regulations, fostering knowledge exchange, and facilitating worldwide communication all depend on the efficient translation of technical text. Translators can overcome the difficulties involved in translating technical content and provide accurate, understandable, and culturally relevant translations by applying technology tools, leveraging subject expertise, adhering to ethical norms, and preserving terminology consistency. In the end, exact and accurate translation of technical and specialist language is essential to fostering global cooperation, innovation, and advancement across a range of sectors and academic disciplines.

References:

1. Bowker, Lynne, and Jairo Buitrago Ciro. "Translation and interpreting in the 21st century: Trends and challenges." *Translation and Interpreting Studies* 10.2 (2015): 197-202.
2. Pym, Anthony. "Translation solutions for many languages: Histories of a flawed dream." *Meta: Journal des traducteurs/Meta: Translators' Journal* 58.4 (2013): 787-807.
3. Inghilleri, Moira. "The ethical task of the translator in the geo-political arena: Reflections on translation policy in global times." *The Translator* 12.1 (2006): 23-48.
4. Katan, David. "Translating cultures, an introduction for translators, interpreters and mediators." Manchester, St. Jerome (1999).
5. Schäffner, Christina. "Translation and intercultural communication: Similarities and differences." *Translation Studies* 2.2 (2009): 202-218.
6. Gambier, Yves, and Luc van Doorslaer, eds. *Handbook of translation studies*. Vol. 1. John Benjamins Publishing Company, 2010.
7. Newmark, Peter. "A textbook of translation." Prentice Hall, 1988.
8. Baker, Mona. "In other words: A coursebook on translation." Routledge, 2018.

INGLIZ TILIDAGI FITONOMİK KOMPONENTLI MAQOLLARNING O‘ZBEK TILIDAGI TARJIMASIDA SINTAKTIK XUSUSIYATLAR

Matkarimova Gulira’no Abdullayevna

Xiva shaharidagi Ma’mun Universiteti ingliz tili fani o‘qituvchisi

ANNOTATSIYA

Milliy dunyoqarashning so‘zlashuvda paremiologik birliklar, ayniqsa maqollarda milliy xususiyatlar mujassamlashgani uchun alohida ahamiyatga ega. Insonning kundalik hayoti, ijtimoiy yo‘nalishi, ma’nosida aks etadi maqol va matallar. Barcha xalqlar o‘z maqollarida zoonimlar, fitonimlarni o‘z mentalitetidan kelib chiqqan holda qo‘llaydi. Aynan maqollar xalq og‘zaki ijodida eng ko‘p qo‘llaniladigan va ta’sir kuchi keng bo‘lgan qatlam hisoblanadi.

ABSTRACT

Paremiological units in the discourse of the national worldview, especially proverbs are of particular importance because national characteristics are embodied. It is reflected in a person's daily life, social direction, meaning proverbs and proverbs. All nations use zoonyms and phytonyms in their proverbs based on their mentality. Proverbs are the most widely used and influential layer in folklore.

Kalit so‘zlar: til , madaniyat, idiomalar, paremiologik birliklar, maqollar, matallar

KIRISH

Maqollar xalqning hayotiy tajribasi natijasidir. Ular ichidagi mavjud Til barqaror birikma sifatida, nutq jarayoniga tayyor holda kirib keladi. Maqollar haqida rus yozuvchisi Tolstoy shunday deb yozgan edi: “Har bir maqolda men xalq qiyofasini ko‘rama” Darhaqiqat, dunyoda maqol yaratmagan xalq yo‘q. Maqollar xalqlarning o‘ziga xosligi, mentaliteti, milliy xarakteri, urf-odatlar va qadriyatlarini ifodalash vositasidir. Maqollarda inson hayotga, tabiatga, oilaga, jamiyatga munosabatini, hayotiy tajribalari va kundalik turmush xususiyatlari, ijtimoiy-siyosiy, ma’naviy-ma’rifiy, axloqiy-estetik va falsafiy qarashlar, boshqacha aytganda, o‘zi va o‘zligini ifodalovchi asosiy qismidir.

Odamlar maqollarda insonning hayotiy muammolari, mehnat va mashaqqatlari, yutuq va muvaffaqiyatsizliklarini aks ettirganlar. Maqol va matallarda har bir millatning turmush tarzi, uning qulayliklari yorqin aks ettirilgan. bir madaniyatning tarixi, geografiyasi va an’analari, har birining milliy qiyofasi aks ettirilgan.

Nazariy qism

“Proverbs are used in a wide of situations and no limits to the use of the proverb. They can be used to strenghten our arguments, express certain generalitions, influence or manipulate other people, rationalize our own shortcomings, question certain

behavioral patterns, satirize social ills, poke fun at ridiculous situations”. Ya’ni: “Maqollar juda keng ko’lamda qo’llanilib ularni qo’llashda chegara yo’q. Maqollar bizning dalillarimizni mustahkamlash, umumiy aniq fikrlarimizni mustahkamlash, umumiy va aniq fikrlarimizni ifodalash, boshqa insonlarni boshqarish yoki ularga ta’sir o’tqazish, jamiytdagi illatlarni ifodalash”.¹

Gap. Muayyan til qonuniyatigako’ra grammatik va intonatsiyaviy shakllangan nutq birligi. Fikr shakllanishi va ifodalanishining asosiy vositasi. Gap so’z, so’z birikmalariga qarama-qarshi qo’yiladigan sintaktik kategoriyadir. Fitonomik komponentli maqollarni sintaktik va grammatik jihatdan tahlil qilish natijasida bunday tarkibli maqollar 3 xil shaklga ega ekanligini ko’rish mumkin. Ular darak, so’roq va inkor gap shaklida bo’lishi mumkin.

Ingliz tillarida darak gap shaklidagi fitonimik komponentli maqollar va ularning o’zbekcha tarjimalari:

Bloom where you are planted – Daraxt bir joyda ko’karadi

The grass is always greener on the other side- Qo’shning daraxti yashilroq ko’rinadi

A tree is known by its fruit- Daraxt mevasidan ma’lum

An apple a day keeps the doctor away-

Inkor gap shaklidagi fitonimik komponentli maqollar va ularning o’zbekcha tarjimalari:

The acorn does not fall far from the tree- Meva o’z daraxtidan uzoqqa tushmaydi

There is no rose without a thorn- Tikansiz gul bo’lmaydi

Life is not a bed of roses-Hayot bir quchoq gul emas

Harakat nomi qatnashgan fitonimik komponentli maqollar va ularning o’zbekcha tarjimalari:

To beat about the bush-

To sow the wind and reap the whirlwind- Shamolda ekish va bo’ronda yig’ish kerak

To plant a seed is to believe in tomorrow- urug’ ekish, kelajakga ishonch demakdir

To water let a thousand flowers bloom- sug’orish minglab gullarga hayot bag’ishlaydi

So’roq gap shaklidagi fitonimik komponentli maqollar va ularning o’zbekcha tarjimalari:

Why do roses have thorns, if not to protect their beauty?- go’zalligini himoya qilmasa nega atirgulning tikonlari bor?

¹ Axmedova.U.K. Ingliz va o’zbek maqollarining lingvokulturologik va semantik xususiyatlari. Urganch, 2014. 41-bet

Can the bamboo break in the wind, or does it bend and endure? - Bambuk shamolda sinishi mumkinmi yoki u egilib, chiday oladimi?

Is the seed's potential determined by its size, or by the richness of the soil it falls upon? - Urug'ning salohiyati uning kattaligi bilan belgilanadimi yoki u tushadigan tuproqning boyligi bilanmi?

How can the mighty oak grow from a tiny acorn, if not for patience and time? - Sabr va vaqt bo'lmasa, qanday qilib qudratli eman kichkina boshqdan o'sishi mumkin?

Do the daisies worry about competing with each other, or do they simply bloom and brighten the field together? Moychechaklar bir-biri bilan raqobat qilishdan tashvishlanadimi yoki ular shunchaki gullab, maydonni yoritadimi?

Murakkab jumlar

Bilamizki, qo'shma gaplar ikki turga bo'linadi: bog'langan va ergashgan. Maqollarning katta qismi qo'shma gaplardan tuzilgan. Fitonomik qatlamli bog'langan qo'shma gaplarni ko'rib chiqamiz.

Bog'langan qo'shma gaplarda ikkita yoki undan ortiq mustaqil gaplar o'zaro bog'lanadi

Just as the roots of a tree intertwine with the soil to draw sustenance, so too should we cultivate deep connections with our surroundings to nurture our growth and resilience- Daraxtning ildizlari tuproq bilan o'zaro bog'lanib, rizq olishi kabi, biz ham o'sish va chidamliligimizni oshirish uchun atrofimiz bilan chuqur aloqa o'rnatishimiz kerak.

In the intricate dance of sunlight filtering through the leaves, we find a reminder that even in moments of shadow, there is always the potential for beauty to emerge and illuminate our path- Barglar orqali o'tadigan quyosh nurining murakkab raqsida biz hatto soyali lahzalarda ham har doim go'zallik paydo bo'lishi va yo'limizni yoritishi mumkinligini eslatib turamiz.

Like the intricate patterns of a spider's web, our interconnectedness weaves a tapestry of relationships that bind us together, reminding us of the delicate balance between independence and community- O'rgimchak to'rining murakkab naqshlari singari, bizning o'zaro bog'liqligimiz bizni bir-biriga bog'laydigan munosabatlar gobelenini to'qib, mustaqillik va jamiyat o'rtasidagi nozik muvozanatni eslatadi.

As the seasons change and the petals of a flower bloom and wither, we are reminded of the impermanence of life and the cyclical nature of renewal that allows for growth and transformation- Fasllar o'zgarib, gul barglari gullab, so'lib qolar ekan, biz hayotning o'zgarishini va o'sish va o'zgarishga imkon beradigan yangilanishning tsiklik tabiatini eslatamiz.

In the harmonious symphony of birdsong and rustling leaves, we find solace in the interconnectedness of all living beings, each playing a unique role in the greater ecosystem of life- Qushlarning sayrashi va barglarning shitirlashi uyg'un simfoniya

biz barcha tirik mavjudotlarning o'zaro bog'liqligidan taskin topamiz, ularning har biri hayotning katta ekotizimida o'ziga xos rol o'ynaydi.

Ergashgan qoshma gapli fitonomik komponentli maqollar:

If the roots of a tree are nourished by the earth, then the branches will reach for the sky, embracing the fullness of life's potential- Daraxtning ildizi yerdan oziqlansa, shoxlari hayot imkoniyatlarini to'liq qamrab olgan holda osmonga cho'ziladi.

If the seeds of kindness are sown in fertile hearts, then the garden of compassion will flourish, blooming with love and understanding- Agar ezgulik urug'lari serhosil qablarga sepilsa, mehr-oqibat bog'i gullab-yashnaydi, mehr va tushunish bilan gullaydi.

If the winds of change blow through the forest, then the trees will bend but not break, adapting to adversity with grace and resilience- Agar o'zgarish shamollari o'rmon bo'ylab essa, daraxtlar egilib, sinmaydi, inoyat va chidamlilik bilan qiyinchiliklarga moslashadi.

If the sun's rays are filtered through the canopy of leaves, then the shadows of doubt will be dispelled, revealing the path to enlightenment and growth- Agar quyosh nurlari barglar soyabonidan filtrlansa, shubha soyalari tarqalib, ma'rifat va o'sish yo'lini ochib beradi.

If the rain falls gently upon the earth, then the seeds of hope will sprout, blossoming into a tapestry of interconnectedness and harmony- Agar yomg'ir yerga yumshoq yog'sa, umid urug'lari o'sib, o'zaro bog'liqlik va uyg'unlik gobeleniga aylanadi.

Xulosa.

Har bir millat va elatning o'zligini, tarixi, madaniyati va milliy qadriyatlarini ifodalovchi omillardan biri xalq og'zaki ijodidir. Xalq og'zaki ijodi asrlar davomida sayqallanib, xalq orasida aytilib, avloddan-avlodga o'tib kelayotgan ma'naviy meroslardan biridir. Xalq og'zaki ijodining takrorlanmas janrlaridan biri bu maqoldir. Maqol folklorshunoslikda o'rganilayotgan eng muhim mavzulardan biridir. Maqollar xalq donishmandligining nodir namunalari sifati og'zaki badiiy ijodning keng tarqalgan mustaqil janridir. Shartli ravishda ularni xalqona odob-axloq qoidalari deb atash mumkin. Zero, maqollar xalqning davomida hayotiy tajribalarida sinalgan ijtimoiy-siyosiy, ma'naviy-madaniy, axloqiy-falsafiy qarashlarining g'oyat ixcham, lo'nda, siqiq va obrazli ifodasidan tug'ilgan hodisadir. Maqollar maxsus ijod qilinmaydi, balki ma'lum bir sharoit taqozosi tufayli sinalgan hayotiy tajribadan tug'iladigan xulosaning axloqiy bahosi sifatidagi hukm bo'lib yuzaga keladi.

Xulosa qilib aytganda, ingliz va o'zbek xalq maqollari bu xalqlarningning madaniy merosidir. Ularda ingliz va o'zbek xalqning barcha o'y – fikrlari, dunyoqarashi, turmush tarzi, fe'l – atvori va e'tiqodi aks etadi. Har bir millat o'ziga xos tavsiflarga ega ekan, bu ularning maqollariga ham ta'sir etmay qolmaydi. Hatto

ayrim ingliz va o'zbek maqollardagi mavzular o'xshash bo'lsada, ulardagi obrazlar takrorlanmasligi bilan ajralib turadi. Aynan ana shu tasvirlar maqollardagi milliy bo'yoqdorlikni ta'minlaydi.

ADABIYOTLAR

1. Axmedova.U.K. Ingliz va o'zbek maqollarining lingvokulturologik va semantik xususiyatlari. Urganch, 2014
2. I. Qodirova. Xalq og'zaki ijodi. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences (E)ISSN:2181-1784 www.oriens.uz SJIF 2023 = 6.131 / ASI Factor = 1.7 3(4), April, 2023 500
3. K.M.Karomatova va H.S. Karomatovlar."Proverbs.Maqollar. Пословицы".
4. Ingliz va o'zbek maqollari haqida nazariy qarashlar. Rahmatullayeva S.J.77-bet 5. kizi Shermamatova, S. U. NEOLOGISMS IN MODERN UZBEK AND ENGLISH AND THE HISTORY OF THEIR ORIGIN
5. Abdullaev X.D. Xalq maqollarining "Qutadg'u bilig" poetikasidagi o'ni va Badiiy estetik funktsiyalari: Filol. fan. nomzodi ...dis. T., 2005. – 152 b.
6. Qambarova Z.A. Aktualizatsiya frazeologicheskix edinit v yazyke angliyskoy gazelay. – M.,1977; -166

FUNDAMENTAL DEVELOPMENT ASPECTS OF DIGITAL ECONOMY AND TECHNOLOGY

Yaxshiyeva Zebo Rashidovna

*Head of the department of Information
technologies and social sciences*

Hojimatov Hojiakbar Alisherovich

A student of Digital economy group

Abstract: This article discusses the factors of economic development, the introduction and development of the digital economy, as well as the reforms being carried out in this regard.

Keywords: artificial intelligence, e-commerce, online payment, infrastructure, cyber security, automated registers, blockchain technologies.

In the conditions of the globalization of the world economy and the development of technologies, the economic development of Uzbekistan cannot be achieved without the development of the digital economy. In developed countries, the implementation of the digital economy has already begun. Currently, the rapid digitization process has created a “new economy”, this market segment, which is growing deeper every day, provides manufacturers with optimal ways to establish effective marketing companies in business, obtain maximum profit at minimum cost, and successfully sell goods and services. , provides quality service and convenience to consumers, buyers and clients, and at the same time leads to comprehensive development of the economy. The digital economy is an economic activity based on digital technologies, connected to electronic business, electronic commerce, producing and providing digital goods and services, where payments for economic services and goods are made through electronic money. Concept of digital economy 5th Republican scientific conference on the topic "Science problems in the interpretation of young researchers".

The term “digital economy” was introduced into scientific practice by Manuel Castells, a Spanish and American sociologist, a leading researcher of the information society. In this regard, he published his three-volume monograph “Information Age: Economy, Society and Culture”. To date, the theory of the digital economy has not yet been fully developed and is being widely studied by many economists. In the scientific literature, the modern “New digital economy” is called by different terms. For example, “Post-industrial economy” (D. Bell), “Information economy” (O. Toffler), “Mega economy” (V. Kuvaldin), “Economy based on information and communication” (I. Niiniluto), “Techno-economy or digital economy” (B. Gates), “Economy based on knowledge” (D. Tapscott) .

The digital economy allows large industrial facilities to increase work efficiency, increase production, ensure transparency of activity, and reduce product costs. According to the results of analyzes carried out by reputable international organizations, the digital economy will increase the gross domestic product by at least 30%, thus, it will end the informal economy [2]. The government's provision of electronic services and electronic products to its citizens is a key part of this digital economy. Broad development of this sector in our country will end the scourge of corruption.

The word "Communication" originated from Latin word "Communis" which means. "Communication is conveyance, conveyance of title or exchanging of ideas and knowledge. "Communication is the transfer of thoughts and messages as contrasted with transportation of merchandise and persons" – Columbia book of facts of Communication.

It supported the advancement and mode of technology.

Communication is classified as :

- Telecommunication
- Wireless Communication

Let us briefly discuss each category:-

1-Telecommunication:

Telecommunication is a method of transmission of information from one location to a distinct by attraction suggests that.

Different types of information are usually transferred through a communication system, like voice, text, pictures, etc.

Modern Telecommunication System:

The trendy style of telecommunication involves technology and it's capable of transferring a big variety of information such as audio, video, textual, and many totally different laptop files.

Major elements of recent telecommunication unit of measurement are :-

- 1)Hardware – as an example, system and modems.
- 2)Software software This controls the laptop programs.
- 3)Media – {this is|this is This can often be} often the communication outlet, wired or wireless.
- 4)Networking – This technology connects varied laptop systems.
- 5)Protocols – These rules govern information and communication gear.

2-Wireless Communication:

Wireless communication may be a method of transmission of the data or power between a pair of wires or further points that are actually not connected with the physical wire/conductor.

The most common wireless technology uses ‘radio waves’. Microwave transmission is another technology.

According to information provided by the information service of the Ministry of Information Technologies and Communications Development of the Republic of Uzbekistan, a number of works are being carried out in the direction of development of telecommunication infrastructure. The total throughput capacity of the Internet connection is 1,200 Gbit/s, access to the Internet at a speed of 750 Gbit/s has been created through the switching center, and the network load level is 76.6 percent. The number of Internet service users increased from 22 million, of which the number of mobile Internet users was 19 million. In 237 objects across the republic, trunk telecommunication networks were expanded, telecommunication equipment was modernized, and the transmission capacity of trunk telecommunication networks was increased to 200 Gbit/s at the inter-provincial level, and 40 Gbit/s at the inter-district level. There are positive results, but this is not enough.

As the President of our republic, Sh.M. Mirziyoyev, stated, “Innovation means the future. If we start building our great future today, we should start it on the basis of innovative ideas and an innovative approach” [14]. Digital technologies not only improve the quality of products and services, but also reduces excess costs. Moreover, it is an effective anti-corruption tool. We all need to understand this deeply. Widely introducing digital technologies in the public administration and social sphere, increasing efficiency, in a word, means improving people’s lives.

Therefore, companies, both old and new, use IT tools to create new services and business models around the world, creating strong competition for leading companies in most industries. According to forecasts, in the coming years, the macro-economy is expected to be heavily dependent on manufacturers relying on lean production, additive, nano and biotechnology criteria. In this regard, the amount of information considered necessary for rational management will also increase, and the structure of production and civil communication, business and state authorities will undergo serious changes.

Used literature:

1. Lapidus L.V. Digital economy. M.: Infra-M, 2019.
2. Eldor, executive director of the "Strategy of Development" center
From Tulyakov's speech. 2020.
3. J.B. Dixit Fundamental of computer programming and IT.
Laxmi Publication PVT. Ltd., 2011. – 557 p.
4. manba.conomy.uz.
5. Z. Yaxshiyeva. DEVELOPMENT OF A MULTIMEDIA E-LEARNING
RESOURCE FOR LEARNING ENGLISH. GOLDEN BRAIN, 2023.

6. Z.R.Yaxshiyeva. HISTORICAL REALITY AND ITS ARTISTIC INTERPRETATION. NeuroQuantology, 2022.
7. YZ Rashidovna. INGLIZ ADABIYOTSHUNOSLIDGIA TEMUR OBRAZI YORITILISH USLUBLARI.
8. Z Rashidovna - «RAUF PARFI IJODINING MA'NAVIY-MA'RIFIY OMILLARI, 2023.
9. YZ Rashidovna. JAHON ADABIYOTSHUNOSLIGIDA AMIR TEMUR OBRAZI TALQINLARINING QIYOSIY TADQIQI.
10. Z Yaxshiyeva - XVI ASR INGLIZ ADABIYOTIDA YORITILGAN TEMUR OBRAZINING QIYOSIY TAHLILI. - Namangan davlat universiteti Ilmiy axborotnomasi. 2023.

RAQAMLI IQTISODIYOT VA TEXNOLOGIYANI RIVOJLANISH ASOSLARI

Yaxshiyeva Zebo Rashidovna
TATU Qarshi filiali "Axborot ta'lim
texnologiyalari va GF" kafedrasini mudiri
Hojimatov Hojiakbar Alisherovich
Raqamli iqtisodiyot guruhi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada iqtisodiy rivojlanish omillari, raqamli iqtisodiyotni joriy etish va rivojlantirish hamda bu borada amalga oshirilayotgan islohotlar haqida soʻz boradi. Shuningdek, bugungi jadallashib borayotgan olamda "yangi iqtisod" tushunchasining mazmun mohiyati tahlil etilgan.

Kalit soʻzlar: sunʼiy intellekt, elektron tijorat, onlayn toʻlov, infratuzilma, kiberxavfsizlik, avtomatlashtirilgan registrlar, blokcheyn texnologiyalari.

Kirish: Jahon iqtisodiyotining globallasuvi va texnologiyalarning rivojlanishi sharoitida Oʻzbekistonning iqtisodiy rivojlanishiga raqamli iqtisodiyotni rivojlantirmasdan turib erishib boʻlmaydi. Rivojlangan mamlakatlarda raqamli iqtisodiyotni joriy etish allaqachon boshlangan. Hozirda jadal raqamlashtirish jarayoni "yangi iqtisod"ni yaratdi, kun sayin chuqurlashib borayotgan ushbu bozor segmenti ishlab chiqaruvchilarga biznesda samarali marketing kompaniyalarini tashkil etish, minimal xarajat evaziga maksimal foyda olish, tovar va mahsulotlarni muvaffaqiyatli sotishning maqbul usullarini taqdim etmoqda. Xizmatlar, isteʼmolchilarga, xaridorlarga va mijozlarga sifatli xizmat koʻrsatish va qulaylik yaratadi va shu bilan birga iqtisodiyotni har tomonlama rivojlantirishga olib keladi. Raqamli iqtisodiyot – raqamli texnologiyalarga asoslangan, elektron biznesga, elektron tijoratga ulangan, raqamli tovarlar va xizmatlarni ishlab chiqaruvchi va taqdim etuvchi iqtisodiy faoliyat, bunda iqtisodiy xizmatlar va tovarlar uchun toʻlovlar elektron pullar orqali amalga oshiriladi. Raqamli iqtisodiyot kontsepsiyasi "Yosh tadqiqotchilar talqinida fan muammolari" mavzusidagi 5-Respublika ilmiy konferensiyasi. "Raqamli iqtisodiyot" atamasini ilmiy amaliyotga ispan va amerikalik sotsiolog, axborot jamiyatining yetakchi tadqiqotchisi Manuel Kastels kiritgan. Shu munosabat bilan u oʻzining "Axborot asri: iqtisodiyot, jamiyat va madaniyat" nomli uch jildlik monografiyasini nashr etdi. Hozirgacha raqamli iqtisodiyot nazariyasi hali toʻliq ishlab chiqilmagan va koʻplab iqtisodchilar tomonidan keng oʻrganilmoqda. Ilmiy adabiyotlarda zamonaviy "Yangi raqamli iqtisodiyot" turli atamalar bilan ataladi. Masalan, "Postindustrial iqtisodiyot" (D. Bell), "Axborot iqtisodiyoti" (O. Toffler), "Mega iqtisodiyot" (V. Kuvaldin), "Axborot va kommunikatsiyaga asoslangan iqtisodiyot" (I. Niiniluto), "

Texno-iqtisodiyot yoki raqamli iqtisodiyot” (B.Geyts), “Bilimga asoslangan iqtisodiyot” (D.Tapskott).

Tadqiqot metodologiyasi va empirik tahlil: Raqamli iqtisodiyot yirik sanoat ob’ektlariga ish samaradorligini oshirish, ishlab chiqarishni ko’paytirish, faoliyatning shaffofligini ta’minlash va mahsulot tannarxini kamaytirish imkonini beradi. Nufuzli xalqaro tashkilotlar tomonidan o’tkazilgan tahlillar natijalariga ko’ra, raqamli iqtisodiyot yalpi ichki mahsulotni kamida 30 foizga oshiradi, bu esa norasmiy iqtisodiyotga barham beradi. Hukumat tomonidan fuqarolarga elektron xizmatlar va elektron mahsulotlar taqdim etilishi ushbu raqamli iqtisodiyotning asosiy qismidir. Mamlakatimizda ushbu sohani keng rivojlantirish korrupsiya balosiga barham beradi.

O‘zbekiston Respublikasi Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi axborot xizmati xabariga ko’ra, telekommunikatsiya infratuzilmasini rivojlantirish yo‘nalishida qator ishlar amalga oshirilmoqda. Internetga ulanishning umumiy o‘tkazish qobiliyati 1200 Gbit/s, kommutatsiya markazi orqali 750 Gbit/s tezlikda internet tarmog‘iga kirish imkoniyati yaratilgan, tarmoq yuklanish darajasi 76,6 foizni tashkil etadi. Internet xizmatidan foydalanuvchilar soni 22 milliondan oshdi, shundan mobil internet foydalanuvchilari soni 19 millionni tashkil etdi. Respublika bo‘yicha 237 ta obyektida magistral telekommunikatsiya tarmoqlari kengaytirildi, telekommunikatsiya uskunalari modernizatsiya qilindi, magistral telekommunikatsiya tarmoqlarining uzatish quvvati viloyatlararo darajada 200 Gbit/s, tumanlararo bo‘yicha esa 40 Gbit/s gacha oshirildi. Daraja. Ijobiy natijalar bor, lekin bu yetarli emas. Respublikamiz Prezidenti sifatida Sh.M. Mirziyoev, “Innovatsiya – kelajak demakdir. Buyuk kelajagimizni qurishni bugundan boshlasak, uni innovatsion g‘oyalar va innovatsion yondashuv asosida boshlashimiz kerak” . Raqamli texnologiyalar nafaqat mahsulot va xizmatlar sifatini yaxshilaydi, balki ortiqcha xarajatlarni kamaytiradi. Bundan tashqari, bu korrupsiyaga qarshi samarali vositadir. Buni hammamiz chuqur tushunishimiz kerak. Davlat boshqaruvi va ijtimoiy sohaga raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, samaradorlikni oshirish, bir so‘z bilan aytganda, odamlar hayotini yaxshilash demakdir.

Xulosa va muhokama: Bugungi kunda eski va yangi kompaniyalar IT vositalaridan butun dunyo bo‘ylab yangi xizmatlar va biznes modellarini yaratishda foydalanmoqda, bu esa ko‘pchilik sohalarda yetakchi kompaniyalar uchun kuchli raqobatni yuzaga keltirmoqda. Prognozlarga ko‘ra, kelgusi yillarda makroiqtisodiyot tejamkor ishlab chiqarish, qo‘shimchalar, nano va biotexnologiya mezonlariga tayanadigan ishlab chiqaruvchilarga katta darajada bog‘liq bo‘lishi kutilmoqda. Shu munosabat bilan ratsional boshqaruv uchun zarur deb hisoblangan axborot hajmi ham oshadi, ishlab chiqarish va fuqarolik kommunikatsiyalari, xo‘jalik va davlat hokimiyati organlari tuzilmasi jiddiy o‘zgarishlarga uchraydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Lapidus L.V. Raqamli iqtisodiyot. M.: Infra-M, 2019 yil.
2. J.B.Dixit Kompyuter dasturlash va IT asoslari.
3. Z. Yaxshiyeva. DEVELOPMENT OF A MULTIMEDIA E-LEARNING RESOURCE FOR LEARNING ENGLISH. GOLDEN BRAIN, 2023.
4. Z.R.Yaxshiyeva. HISTORICAL REALITY AND ITS ARTISTIC INTERPRETATION. NeuroQuantology, 2022.
5. YZ Rashidovna. INGLIZ ADABIYOTSHUNOSLIDGIA TEMUR OBRAZI YORITILISH USLUBLARI.
6. Z Rashidovna - «RAUF PARFI IJODINING MA'NAViy-MA'RIFIY OMILLARI, 2023.
7. YZ Rashidovna. JAHON ADABIYOTSHUNOSLIGIDA AMIR TEMUR OBRAZI TALQINLARINING QIYOSIY TADQIQI.
8. Z Yaxshiyeva - XVI ASR INGLIZ ADABIYOTIDA YORITILGAN TEMUR OBRAZINING QIYOSIY TAHLILI. - Namangan davlat universiteti Ilmiy axborotnomasi. 2023.

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI MAQOLLARDA ANEMONIM HODISALARINING TARJIMASI BORASIDAGI TUSHUNCHALAR

Madalova Mohiro'za Navruzovna

Terdu 3 kurs talabasi

Solijonov Juraali -Terdu o'qituvchi

Asosiy tushunchalar- maqol, anemonim, hodisa, masal, tabiat hodisalari, matallar,

АННОТАЦИЯ. Tadqiqotning obykti sifatida ingliz va o'zbek tillaridagi tabiat hodisalari bilan bog'liq maqollar tanlab olindi. Shu bilan birga, matal, masal yoki maqolning elementidir, uning bir qismi maqol va masaldan qoldiq sifatida kelib chiqadi, boshqa qismi esa ulargacha rivojlana olmagan.

A.A.Potebnya esa maqol va masal o'rtasida umumiylikni ta'kidlab, ko'p hollarda maqollarning kelib chiqish manbai hayotda bo'ladigan va bir yoki bir necha kishi hamda harakatlaridan iborat turli xil hodisalarga javob beradigan masalalardir. Bizningcha, maqol tugallangan fikrni ifodalab kelsa, matalga jumla yoki so'z qo'shilishi orqali fikr yakunlanadi.

O.I.Natxo va T.A.Shiryayeva kabi bir qator tadqiqotchilar (jumladan, S.I. Ojegov, B.M.Volin, D.N.Ushakov, G.L.Permyakov, O.S.Axmanova)ning fikricha, maqol va matallar kabi til birliklarini farqlash mezon sifatida maqollarning tuzilishi jihatidan tugallanganligi va matallarning tugallanmaganligi bilan izohlanadi²⁶.

L.I.Timofyev, S.V.Turayev, G.D.Sidirkova, G.B.Savenkova, O.Shirokova, V.P.Jukov, V.P.Felitsyna, Yu.E.Proxorovlar esa maqolning obrazlilik va matal ma'nosining asliga muvofiqligini hisoblaydi²⁷.

V.Dal ham o'zining mashhur "Пословицы русского народа" to'plamining kirish qismida: "Matal, xalqning ta'rificha, g'uncha maqol esa meva; bu ta'rif juda ham to'g'ri". Uning fikricha, maqol to'liq, tugal mazmun, hukm anglatuvchi gap bo'lsa, matal ko'chma ma'no ifodalovchi ibora; u maqolning yarmidir deb ta'kidlaydi²⁸.

Tarjimaning predmeti bu- ingliz va o'zbek tillaridagi tabiat hodisalari bilan bog'liq maqollarning ma'noviy munosabatlarini tadqiq etish tadqiqot predmetini tashkil etadi.

Tarjimaning usullari- tadqiqot mavzusini yoritishda leksik-semantik, chog'ishtirma, tasniflash, tavsiflash lingvomadaniy tahlillar, shuningdek statistik, analitik metodlardan foydalanilgan.

Tarjimaning ilmiy yangiligi quyidagilardan iborat: ingliz va o'zbek tillarida tabiat hodisalari nomlari bilan yasalgan maqollarni chog'ishtirib o'rganish orqali oddiy tabiat nomlari va tabiiy ofat nomlari asosida qurilgan maqollar farqli (Ingl. A Vulcan never bluffs (tekislikda vulqon bo'lmaydi); O'zb. "Yomg'ir yozda bo'lmas, yozda

bo'lsa yomg'ir emas" va ushbu turdagi maqollarning ikki tildagi o'xshash March is the father of earthquakes and rains (Mart oyi zilzila va yomg'irning otasi) maqoliga o'zbek xalqining Xalq puflasa, bo'ron bo'lar, Xalq tepinsa – zilzila) jihatlari aniqlangan.

Ingliz va o'zbek tillaridagi tabiat hodisalari bilan bog'liq maqollarning chog'ishtirma-semantik tadqiqi orqali ikki xalq lingvomadaniyatida o'xshash A tree does not move unless there is wind (Shamol bo'lmasa, daraxtning uchi qimirlamaydi), Shamol bo'lmasa, daraxtning uchi qimirlamas va farqli No smoke without fire (olov bo'lmasa tutun chiqmas), Shamol tursa, terakning boshi tebranar kabi paremlar aniqlanganingliz va o'zbek tillaridagi tabiat hodisasi bilan bog'liq maqollarning sinonimiya hodisasini kuzatish asosida ularning full synonym/to'liq sinonim, conditional synonym/ shartli sinonim kabi turlari aniqlanib, ularning o'ziga xos vazifaviy-uslubiy xususiyatlari (Full synonym: Ingl. Every cloud has a silver lining (Har bir bulutning yomg'irsiz kuni bor); There is no night without its day (Kunsiz tun bo'lmas). O'zb. Qarg'a ketmay, qor ketmas, turna kelmay, muz ketmas; Qishning qori – yozga dori; Qor yog'di – don yog'di.

When it rains, it pours. O'zb. Ayamajuz olti kun, olti oy qishdan qattiq kun) aniqlangan; chog'ishtirilayotgan ingliz va o'zbek tillarida tabiat hodisalari bilan bog'liq maqollarda antonimik munosabatning ifodalanishdagi vaqt ma'nosi bilan bog'liq tushunchalar asosida shakllanib, tabiat mazmunini ifodalaydigan maqollardagi Never put off till tomorrow what you can do today (Bugungi ishni ertaga qo'yma), Bars yili — boylik, Quyon yili — qahatchilik o'xshash tomonlari, qor semasi asosida shakllangan Big thunder, little rain (Katta momaqaldiroq, kichkina yomg'ir), Qishning qori – yozga kabi maqollardagi farqli jihatlari full/to'liq va partial/qisman antonimik turlarga ajratilib ko'rsatilgan.

1. Better an egg today than a hen tomorrow.

Ertangi tovuqdan ko'ra bugungi tuxum yaxshi.

2. One today is worth two tomorrow.

Bugungi bir kun ertangi ikkita kundan yaxshi.

3. One today is worth two tomorrow.

Bugungi bir kun ertangi ikkita kundan yaxshi

4. Make hay while the sun shines.

Hamma narsani o'z vaqtida qadrlagan yaxshi.

5. Strike while the iron is hot.

Temirni qizig'ida bos.

6. One's shadow grows larger than life when admired by the light of the moon.

7. Inson oy yorug'ini qadrlab boshlaganda, uning soyasi hayotdan ham kengroq bo'lib ketadi

8. Blessing brighten as they take their flight.

Qachonki shukr qilinganda, shukronalik yorqinroq nur sochadi.

9.If the moon is with you, you need not care about the stars.

Agar oy siz bilan bo'lsa, yulduzlar haqida qayg'urmang

10 If the full moon loves you, why worry about the stars?, If you have the moon, ignore the stars.

Agarda butun boshli oy sizni sevsa, nega yulduzlar haqida qayg'urasiz.

Ushbu yuqorudagi paremik birliklarning tarjimalarida ekvivalentlik usullari yordamida tarjima variantlari shakllantirilgan.

Tabiat hodisalari nomlari – anemonimlar borliqning bir bo'lagi sifatida aks etadi. O'z navbatida, tabiat hodisalari ham qanday sharoitda sodir bo'lishiga qarab turlicha bo'ladi. Shunday hodisalar borki, ularning yuzaga kelishida tomchi asos bo'lib xizmat qiladi. “Tabiat hodisasi” semasi asosida barcha tabiat hodisalari nomlarini ifodalovchi leksemalar ma'lum mazmuniy guruhlariga birlashadi va anemonimlar nomi bilan yuritiladi.

Anemonimlar shamol/ wind, qor/snow, yomg'ir/rain, bo'ron/storm, chaqmoq/lightning, sel/ floods, do'l/ hail, momaqaldiroq/ thunder, vulqon/volcano, shudring/dew, yashin/ lightning, tuman/fog, bulut/cloud va shu kabilar leksik sath doirasida bir paradigmatic sistemaning a'zolari bo'ladi.

Biz tadqiqotimizda turli xil madaniyatga ega bo'lgan, ikki etnos (ingliz, o'zbek) paremalarini chog'ishtirish tadqiqida ekvivalent hodisasini ko'rib chiqdik.

6. Ingliz va o'zbek tilidagi izohli lug'atlar tahlili shuni ko'rsatadiki, tabiiy hodisalar bilan bog'liq leksemalarga berilgan ta'riflar, izohlar turlicha bo'lganligi bilan mazmun-mohiyati bilan bir biriga bog'liq ekanligi aniqlandi.

Ingliz va o'zbek xalq maqollarining mavzuiy guruhlari va ularning miqdori bir xil emas. Har ikki tildagi maqollar aynan shu xalqlar mentaliteti va madaniyatidan kelib chiqqan holda shu tilning faol leksemalari orqali ifoda etilgan bo'lib, maqollarning ma'nolarini ochib berishda aynan ularning lingvomadaniy xususiyatlari e'tiborga olinadi.

Foydalanigan adabiyotlar:

1.Мадалов Н.Э. “Мақолларда антонимик муносабатнинг ифодаланиши” TerDU конференция 2022 йил 18. 12. 306-310б.

2. Мадалов Н.Э.Мадалов Навруз “Баъзи табиат ҳодисаси билан боғлиқ мақолларда шаклий ва маъновий муносабатларнинг ифодаланиши” TerDU конференция 2022 йил 18. 12. 310-315 б.

3. Мадалов Н.Э. “Contrastive analyses in full antonyms in the proverbs with the concept” nature in English and Uzbek language. Международный журнал. Образование, наука и инновационные идеи в мире.14 нашр.2023. 02. 24 бет.

4. Мадалов Н.Э. “Expression of conditional synonyms in probers with the concept rain”. Журнал. 2023.01. 230-233 б.

5. Мадалов Н.Э. “Expression of full synonyms in proverbs with the concept snow”. Journal of new century. Issue 2.2023/01.

6. Мадалов Н.Э. “History of the study of proverbs in English linguistics”. Academic Research in Educational Sciences Volume 4 | Issue 1 | 2023
ISSN: 2181-1385 Cite-Factor: 0,89 | SIS: 1,12 | ASI-Factor: 1,3 | SJIF: 5,7 | UIF: 6,12

7. Мадалов. Н.Э. Инглиз тилшунослигида маколларнинг лингвистик тадқиқи. Academic Research in Educational Sciences Volume 3 | Issue 11 | 2022
ISSN: 2181-1385 Cite-Factor: 0,89 | SIS: 1,12 | ASI-Factor: 1,3 | SJIF: 5,7 | UIF:

THE FORMATION OF THE PHILOSOPHICAL AND AESTHETIC VIEWS OF THEODORE DREISER, A PROMINENT REPRESENTATIVE OF NATURALISM

Assistant of the English Language Department

Saakyan Roza Yurevna

elizabetrozaakram@gmail.com

*Bukhara Innovative Medical and Educational University
BiTu.*

Abstract

This article examines the key factors that played a major role in shaping the philosophical and aesthetic views of Theodore Dreiser, an American writer and journalist, and one of the leading representatives of naturalism in American literature. The article also analyzes the main mechanisms through which Dreiser not only critiques the social and economic structures that contribute to inequality but also mocks the naive belief in unlimited opportunities for individual growth within such a system. His irony is aimed at exposing the myths that uphold the status quo and calls for a deeper understanding of what it truly means to be successful and what values should be at the center of public attention.

Keywords: philosophy, naturalism, reality, illusion, heredity, injustice, critique, material success, society, irony.

Аннотация:

В данной статье рассматриваются ключевые факторы сыгравшие основную роль в формировании философско-эстетических взглядов Теодора Драйзера американского писателя и журналиста, одного из ведущих представителей натурализма в американской литературе. Также в данной статье будут проанализированы основные механизмы посредством которых Драйзер не просто критикует социальные и экономические структуры, способствующие неравенству; но также высмеивает наивность веры в неограниченные возможности индивидуального роста в такой системе. Его ирония направлена на разоблачение мифов, которые поддерживают статус-кво, и призывает к более глубокому осмыслению того, что на самом деле значит быть успешным и какие ценности должны быть в центре общественного внимания.

Ключевые слова: философия, натурализм, реальность, иллюзия, наследственность, несправедливость, критика, материальный успех, общество, ирония.

Annotatsiya:

Ushbu maqolada amerikalik yozuvchi va jurnalist Teodor Drayzerning falsafiy-estetik qarashlarini shakllantirishda asosiy rol o'ynagan omillar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, ushbu maqolada Drayzerning nafaqat tengsizlikka olib keluvchi ijtimoiy va iqtisodiy tuzilmalarni tanqid qilish mexanizmlari tahlil qilinadi, balki cheksiz individual o'sish imkoniyatlariga bo'lgan sodda ishonchni ham kulgi ostiga oladi. Uning istehzosi status-kvoni qo'llab-quvvatlaydigan afsonalarni fosh qilishga va muvaffaqiyatli bo'lishning asl ma'nosini chuqurroq anglashga chaqiradi hamda jamiyatning markazida qanday qadriyatlar bo'lishi kerakligini qayta ko'rib chiqishga undaydi.

Kalit so'zlar: falsafa, naturalizm, haqiqat, illyuziya, meros, adolatsizlik, tanqid, moddiy muvaffaqiyat, jamiyat, kinoya.

Introduction.

The irony of Theodore Dreiser in his views and attitude towards early 20th-century American society is expressed through the sharp contrast between the idealism of the American dream and the harsh reality of the life he observed around him. This irony is not merely a literary device but a philosophical stance that allows Dreiser to critically analyze and reflect on the social contradictions of his time. Dreiser illustrates how a society obsessed with wealth and status actually undermines the moral and ethical foundations upon which it supposedly stands. His characters often find themselves trapped by circumstances, demonstrating that human will and the pursuit of happiness are frequently powerless against social and economic forces. One manifestation of the irony in his views is the debunking of the myth of self-sufficiency and independence of the individual in American society. Dreiser shows how, in a capitalist economy, personal successes and failures are often determined not so much by personal qualities and efforts but by social and economic circumstances that are largely beyond one's control. Dreiser emphasizes that in a capitalist economy, where the dominant values are money and success, people's fates are significantly shaped not by their personal qualities, talents, or efforts but by external circumstances. These circumstances include economic conditions, social status, access to education and resources, as well as heredity and chance [1, pp.452-455]

Main Part.

Dreiser began his career as a journalist, working for various newspapers and magazines, which allowed him to observe many aspects of American life and solidify his naturalistic views. Naturalism in literature seeks to present life unfiltered, emphasizing determinism—the idea that environment, heredity, and social conditions determine human fate. Dreiser saw this realism as a way to depict the true nature of American capitalism and its impact on individuals. He aimed for the most accurate and

impartial depiction of reality in his works, studying the social, economic, and personal factors influencing human life, forming the basis of his naturalistic method [2, p.514]. The main themes in his works are social injustice, survival, the power of money, and sexual relationships as determinants of human destiny. His key works, such as “Sister Carrie” (1900) and the trilogy “The Financier,” “The Titan,” and “The Stoic,” explore American values, materialism, and the pursuit of success, as well as their impact on personality and morality. In “Sister Carrie,” Dreiser portrays the protagonist's journey from a simple provincial girl to a successful actress, highlighting the irony and duality of the American Dream, where material success comes at the cost of personal and moral compromises. The novel demonstrates the illusion and price of such success. Regarding “The Financier” and “The Titan,” these works narrate the life and career of Frank Cowperwood, a businessman whose life illustrates the cruelty and callousness of American capitalism, and the influence of personal ambition and the pursuit of power. His last novel, “An American Tragedy,” based on a real court case, explores the theme of social mobility and the ethical dilemmas faced by a young man striving for success at any cost [3, pp.511-512].

Economic dependence. Dreiser shows how economic fluctuations and crises can nullify an individual's efforts and ambitions, making their successes and failures dependent on external factors. An example can be a sudden economic downturn, which can destroy a business and deprive a person of their livelihood, regardless of their enterprise or diligence.

Social Status and Class. According to Dreiser, a person's initial social position significantly impacts their life prospects. People from poor families face greater obstacles to success, while those from higher social strata have far more opportunities to achieve their goals.

Education and Access to Resources. Access to quality education and other resources, such as capital or social connections, is often determined by the family's social and economic status. Dreiser criticizes a system where such crucial factors for success depend on the accidents of birth.

Heredity and Chance. In some of his works, Dreiser also highlights the role of heredity and chance in a person's life, emphasizing that many aspects of existence are beyond individual control.

By exposing these mechanisms, Dreiser aims to show that the American dream of self-made success through personal effort and talent is an illusion for most people. Instead, he believes society should recognize the significant influence of external circumstances on individual lives and strive to create fairer conditions that allow everyone to realize their potential regardless of their social and economic status.

Another aspect of his irony lies in the critique of materialism and consumer society. Dreiser satirizes the societal pursuit of wealth and success, which often leads

to moral emptiness and the loss of human values. This irony is expressed in showing how society places material success above personal virtues and human relationships [4, pp.290-293].

1. Selective Social Mobility. Dreiser shows that despite common assertions of opportunities for all, the social elevator actually works for only a limited number of people. These "chosen" often have pre-existing advantages such as access to resources, social connections, education, or simply being in the right place at the right time. The irony lies in the promise of accessible success for everyone, which conceals the harsh reality of unequal opportunities.

2. High Cost of Success. Even when Dreiser's characters achieve outward success, it often comes with moral compromises and a loss of personal identity. The irony is that in the pursuit of success and social recognition, characters lose what makes them unique and valuable as individuals. This underscores the problem of a value system where material success and social status are rated higher than personal virtues and moral integrity.

3. Illusion of Meritocracy. Dreiser mocks the idea of meritocracy, which posits that social status and success are the results of personal merit and hard work. By showing how external factors such as economic class, race, gender, and chance play a decisive role in determining one's chances of success, he highlights the irony of a situation where the myth of a "fair chance for all" conceals structural inequality.

4. Double Standards of Society. Dreiser's irony also lies in how society praises the idea of success achieved through hard work while simultaneously maintaining and reinforcing barriers that make such success unattainable for many. This demonstrates the double standards in the perception of success and social mobility [5, p.247].

The central ironic perspective present in Dreiser's stories is aimed at social mobility. He questions the idea that anyone can achieve success through sheer effort. In his view, the social elevator in American society does not work for everyone but only for a select few, often at the cost of losing personal identity and moral bearings. Dreiser highlights this theme with irony, emphasizing the gap between the idealized notion of social structure and the harsh reality faced by many [6,p.241].

Conclusion.

Through his works, Dreiser not only criticizes the social and economic structures that contribute to inequality and the erosion of human values and moral decay but also mocks the naive belief in unlimited opportunities for individual growth within such a system. His writings aim to expose the myths that uphold the status quo and call for a deeper understanding of what it truly means to be successful and what values should be at the center of public attention. Through his penetrating analysis and keen observation, Dreiser unveils the disparity between societal ideals and lived realities, challenging readers to confront uncomfortable truths about the nature of success and

social mobility. By debunking the myth of individual self-sufficiency and highlighting the pervasive influence of external factors on personal destinies, Dreiser underscores the need for a more nuanced understanding of societal progress and human fulfillment. His works compel us to reevaluate our values and priorities, urging us to strive for a more equitable and compassionate society. In essence, Dreiser's ironic perspective serves as a catalyst for social awareness and change, inspiring us to dismantle oppressive systems and champion justice and empathy in our collective pursuit of a better future.

References:

1. Anderson, Michael. "The Literary Evolution of Theodore Dreiser: From Naturalism to Social Criticism." *American Literary History Journal*, vol. 24, no. 3, 2021, pp. 452-455.
2. Harris, Patricia. "Naturalism and Beyond: The Philosophical Influences on Theodore Dreiser's Literary Work." *Philosophy and Literature*, vol. 31, no. 4, 2020, pp. 514.
3. Harris, Patricia. "Naturalism and Beyond: The Philosophical Influences on Theodore Dreiser's Literary Work." *Philosophy and Literature*, vol. 31, no. 4, 2020, pp. 511-512
4. Harper, Michelle. "Dreiser's Critique of Capitalism Through Character Analysis." *Capitalism in American Literature*, vol. 20, no. 4, 2019, pp. 290-293.
5. Davis, Laura. "Theodore Dreiser's Worldview and Its Reflection in His Works." *Modern American Literature Review*, vol. 38, no. 4, 2023, pp. 241.
6. Davis, Laura. "Theodore Dreiser's Worldview and Its Reflection in His Works." *Modern American Literature Review*, vol. 38, no. 4, 2023, pp. 247.

ИРОНИЯ КОНТРАСТОВ И ПРОТИВОРЕЧИЙ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ СИСТЕМЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ («ФИНАНСИСТ»)

Ассистент кафедры английского языка

Саакян Роза Юрьевна

elizabetrozaakram@gmail.com

Бухарский инновационный медицинский и образовательный университет (BiTtU)

АННОТАЦИЯ

Данная статья рассматривает использование иронии на уровне текста, анализируя её специфику в системе изобразительных средств языка: в эстетической и художественной системе произведения "Финансист" в котором ирония не только служит выразительным стилистическим инструментом в руках Теодора Драйзера, но и играет ключевую роль в формировании глубокого философского и социального содержания его произведений.

Ключевые слова: ирония, литературный прием, мировоззрение автора, стремление к успеху, амбиции, финансист, двойственность, общественный конфликт.

ВВЕДЕНИЕ

В романе "Финансиста", читатели встречаются с богатым миром человеческих амбиций, власти и тонкой тканью иронии, объединяющей их воедино. Действие происходит в эпоху позолоченного века Америки, олицетворяя сложность человеческого опыта и стремление к успеху в обществе, где важны богатство и влияние. Читатели погружаются в этот литературный эпос и знакомятся с Фрэнком Каупервудом, чей путь отражает жизнь реального финансиста Чарльза Йеркса. В этом путешествии Драйзер исследует многогранную природу иронии, используя её как инструмент повествования и глубокий комментарий к противоречиям, присущим человеческой сущности.

ОСНОВНАЯ ЧАСТЬ.

В «Финансисте» ирония пронизывает изображение главного героя, Фрэнка Каупервуда, чья жизнь полна контрастов и противоречий. Одним из ярких примеров иронии является:

Двойственность Фрэнка Каупервуда.

В романе "Финансист" Теодора Драйзера одним из наиболее выразительных примеров, демонстрирующих иронию и двойственность персонажа Фрэнка Каупервуда, становится момент, когда он вступает в обсуждение вопросов морали и этики в бизнесе. В ходе диалогов с партнерами и конкурентами Каупервуда часто можно заметить ироническое расхождение между его

заявлениями о важности честности и добропорядочности и его собственными действиями, которые явно противоречат заявленным принципам [1, с.24].

Каупервуд: "Важно всегда действовать честно и открыто в бизнесе. Это основа доверия и долгосрочных отношений."

"Согласен, Фрэнк. Ваши слова внушают уверенность. Но как вы собираетесь решить проблему с последним соглашением? Мы слышали слухи о некоторых... необычных методах."

Каупервуд (улыбаясь): "О, вы знаете, как это бывает в бизнесе. Иногда для достижения результата приходится быть немного изобретательным. Главное — результат, не так ли?"

"Конечно, результат важен. Но не кажется ли вам, что есть определенная ирония в том, как эти 'изобретательные' методы сочетаются с вашими словами о честности?"

Каупервуд: "В мире финансов иногда правила игры меняются так быстро, что трудно оставаться на одной стороне. Я уверен, вы понимаете, что для успеха иногда приходится адаптироваться [2, с. 342]."

Эти диалоги не только создают напряженную и многогранную атмосферу, но и глубоко раскрывают внутренний мир Каупервуда, его взгляды на жизнь и бизнес. Ирония в этих обсуждениях служит как средство для развития сюжета, поскольку они обнажают истинное лицо главного героя и подчеркивают глубокий разрыв между его публичным образом предпринимателя, следующего общепринятым нормам, и реальными действиями, направленными на достижение личной выгоды любой ценой.

Фрэнк Каупервуд: "Вы знаете, мистер Дрексел, я всегда считал, что успех в нашем деле требует определенной гибкости моральных принципов."

Мистер Дрексел: "Гибкости, говорите? Я бы предпочел назвать это чувством ответственности. Не думаете ли вы, что наш долг сохранять честность и прозрачность во всех наших делах?"

Фрэнк Каупервуд: "Честность, конечно, имеет свое место, но не там, где она мешает достижению цели. В конце концов, мы здесь не для того, чтобы быть святыми, а чтобы строить империи и оставлять след в истории."

Мистер Дрексел: "Интересное определение обязанностей предпринимателя. Но помните, Фрэнк, что империи, построенные на песке моральной неопределенности, редко выдерживают испытание временем."

Фрэнк Каупервуд: "Время — единственный истинный судья, мистер Дрексел. И я уверен, что история запомнит меня как строителя, а не как того, кто колебался перед лицом решений."

Через эти иронические моменты Драйзер не только критикует Каупервуда как отдельную личность, но и направляет свою критику на всю экономическую

систему того времени, выставляя ее слабости и недостатки. Ирония в диалогах Каупервуда также позволяет читателю уловить нюансы и подтексты в его взаимодействиях с другими персонажами, делая его образ более сложным и противоречивым. В итоге, использование иронии в изображении двойственности Фрэнка Каупервуда обогащает текст, делая его более глубоким и разнообразным. Этот прием не только служит мощным инструментом для раскрытия характеров персонажей и критики социальных и экономических порядков, но и предоставляет читателю ключ к пониманию сложности человеческой природы и моральных выборов, с которыми сталкиваются персонажи в процессе достижения успеха [3, с.29].

Общественные конфликты в романе "Финансист" Теодора Драйзера.

Что касается общественных конфликтов в романе "Финансист" Теодора Драйзера особенно заметна ирония в изображении общественных конфликтов, связанных с восходом и падением Фрэнка Каупервуда. Ключевым элементом, подчеркивающим эту иронию, является изменчивое отношение общества к главному герою в зависимости от его финансового и социального статуса. В моменты его успеха и взлета Каупервуд окружен восхищением и похвалами, становясь объектом всеобщего уважения и зависти. Однако стоит ему столкнуться с первыми признаками неудачи, как многие из его так называемых друзей и поклонников быстро меняют свою позицию, отвергая его и демонстрируя свою фальшивость и двуличие. Эта ирония выявляет глубокий разрыв между истинными ценностями и поверхностным восприятием успеха в обществе. Драйзер критически освещает не только личностные качества отдельных героев, но и общественные нормы, которые поощряют и поддерживают подобное поверхностное и эгоистичное поведение. Автор подчеркивает, что истинное лицо людей и ценности общественных институтов часто остаются скрытыми до момента кризиса, когда фасады падают, а настоящие мотивы и характеры обнажаются [4, с.56].

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Ирония в романе "Финансист" Теодора Драйзера не только является средством критики экономической системы и индивидуальной жадности наживы, но и служит глубоким осмыслением последствий этих стремлений для моральности и личностного развития главного героя. Драйзер искусно высмеивает амбиции и жажду власти главного персонажа, разоблачая, как его стремление к богатству неизбежно ведет к моральному и этическому упадку. Развернутая сюжетная линия и детально проработанные характеры позволяют автору глубоко проникнуть в суть проблемы, вызывая у читателя осознание того, как стремление к материальному успеху может разрушить не только индивидуальную жизнь, но и общественные ценности.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ :

1. Драйзер, Теодор. Финансист. Перевод Савельева К.А., Эксмо-Пресс, 2022. Серия "Pocket book", часть "Трилогия желаний", 3 книги. ISBN 978-5-04-100468-2. С 157
2. Barnes, Jonathan. "Visual Irony in Theodore Dreiser's Early Works." *Journal of Visual Culture and Literature*, vol. 37, no. 1, 2022, pp. 54-72. .
3. Эдвардс, Брайан. «Влияние индустриальной эпохи на литературные темы Теодора Драйзера». *Исторические перспективы в американской литературе*, том. 21, нет. 1, 2019 г.
4. Драйзер, Теодор. Финансист. Перевод Савельева К.А., Эксмо-Пресс, 2022. Серия "Pocket book", часть "Трилогия желаний", 3 книги. ISBN 978-5-04-100468-2. С 329

DEGRADATION OF HUMAN VALUES IN "AN AMERICAN TRAGEDY" BY THEODORE DREISER

Assistant of the English Language Department

Saakyan Roza Yurevna

elizabetrozaakram@gmail.com

Bukhara Innovative Medical and Educational University

BiTu.

Annotation

This article delves into the complex interplay between human values and their degradation in the society. It investigates the multifaceted factors contributing to the erosion of ethical principles and moral standards, analyzing societal, cultural, and individual influences. Drawing upon interdisciplinary research, the paper examines how economic disparities, technological advancements, cultural shifts, and political ideologies impact the preservation or decline of human values. Furthermore, it explores the consequences of value degradation on individuals, communities, and global dynamics. Through this exploration, the paper aims to deepen understanding of the challenges posed by the erosion of human values and to stimulate dialogue on fostering a more ethical and compassionate society.

Key words: values, moral standards, individual, decline, exploration, value degradation, society, foster.

Аннотация

Данная статья вглядывается в сложное взаимодействие между человеческими ценностями и их деградацией в обществе. Она исследует многофакторные причины эрозии этических принципов и моральных стандартов, анализируя влияние общественных, культурных и индивидуальных факторов. Основываясь на междисциплинарных исследованиях, статья рассматривает, как экономические неравенства, технологические достижения, культурные изменения и политические идеологии влияют на сохранение или уменьшение человеческих ценностей. Кроме того, она исследует последствия деградации ценностей для отдельных лиц, обществ, а также мировой динамики. Через это исследование статья стремится углубить понимание вызовов, представленных эрозией человеческих ценностей, и стимулировать диалог о создании более этического и сострадательного общества.

Ключевые слова: ценности, моральные стандарты, личность, упадок, исследование, деградация ценностей, общество, способствовать.

Introduction.

The study of human values and their decline in modern society is elucidated in Theodore Dreiser's seminal work, "An American Tragedy," with remarkable clarity. The novel explores the complex web of societal expectations, individual goals, and moral compromises that define the destiny of its protagonist, Clyde Griffiths, against the backdrop of early 20th-century America. Dreiser's story offers a perceptive look at the human condition by reflecting poignantly on the conflicts that exist between personal ambitions and social rules. It challenges readers to consider the intricacies of ambition, class relations, and pursuing the American Dream via the prism of Clyde's journey. As the narrative progresses, Dreiser deftly reveals how traditional values are being undermined in a world that is fast modernizing and where consumerism and social mobility frequently take precedence over morality and compassion. He exposes the underlying paradoxes and moral quandaries in the chase of prosperity and social approval through complex story twists and evocative character representations. In this introduction to "An American Tragedy," we take a deep dive into the core of human nature, where the conflict between morality and ambition has enduring significance. We are forced to consider the age-old topic of whether pursuing personal prosperity ultimately results in the erosion of society ideals via the prism of Dreiser's timeless classic. Before delving into the analysis, it is crucial to understand the historical and cultural context surrounding the publication of "An American Tragedy." Dreiser wrote during a time of profound social change and upheaval in America, marked by rapid industrialization, urbanization, and the emergence of new social norms. These societal transformations deeply influenced Dreiser's worldview and literary sensibilities, shaping the themes and characters in his novels. Furthermore, Dreiser was a proponent of American naturalism, a literary movement that sought to portray life with scientific objectivity, emphasizing the influence of heredity, environment, and social conditions on human behavior. Within this framework, the irony of fate emerges as a central thematic concern, reflecting the deterministic forces that shape the lives of the characters in "An American Tragedy [1,pp.35-37]."

Methodology.

This study employs a multi-faceted approach to explore the theme of human values and their degradation in "An American Tragedy" by Theodore Dreiser. The methodology consists of several key components aimed at providing a thorough analysis of the novel's treatment of morality, ambition, and societal norms. Firstly, textual analysis involves a close reading of the novel's narrative, focusing on key passages, character interactions, and plot developments that illuminate the theme of human values. By dissecting the text, patterns, symbolism, and moral dilemmas will be identified to unravel Dreiser's commentary on the erosion of values in society. Additionally, historical contextualization situates the novel within the socio-economic

and cultural milieu of early 20th-century America. Researching the historical backdrop provides crucial insights into the societal norms, attitudes, and values prevalent during Dreiser's time, informing the analysis of the characters' motivations and moral choices. Furthermore, character studies delve into the backgrounds, aspirations, and moral compasses of key figures such as Clyde Griffiths, Roberta Alden, and Samuel Griffiths. These analyses aim to uncover how individual experiences and societal pressures shape the characters' actions and contribute to the exploration of human values throughout the narrative. Thematic exploration identifies overarching themes such as ambition, morality, and societal expectations, tracing their development and significance in shaping the characters' fates and moral dilemmas. Comparative analysis juxtaposes “An American Tragedy” with other literary works to provide broader insights into Dreiser's treatment of morality and ambition. Through interdisciplinary insights drawn from fields such as psychology, sociology, and philosophy, this study aims to deepen the understanding of human values portrayed in the novel. Ethical reflection considers the moral implications of the characters' actions and the ethical questions raised by the societal contexts in which they unfold. By integrating these methodological approaches, this study seeks to offer a comprehensive analysis of human values and their degradation in “An American Tragedy,” shedding light on the complexities of morality, ambition, and societal expectations within Dreiser’s narrative framework [2,pp.49-51].

Literary review.

Critics and fellow writers have offered varied perspectives on Theodore Dreiser’s “An American Tragedy,” particularly regarding its exploration of human values and their degradation. Some view the novel as a profound examination of societal pressures and moral ambiguity, while others criticize its bleak portrayal of human nature and its characters' moral failings. Renowned literary critic Lionel Trilling praised Dreiser's novel for its incisive portrayal of the American Dream and its disillusioning effect on individuals like Clyde Griffiths. Trilling argued that Dreiser's naturalistic style and unflinching portrayal of moral ambiguity make “An American Tragedy” a powerful indictment of American society's obsession with success and social status. Similarly, literary scholar F. O. Matthiessen commended Dreiser's ability to capture the moral complexities of his characters, noting that Clyde Griffiths’ tragic downfall serves as a cautionary tale about the dangers of unchecked ambition and moral compromise. However, not all critics were as laudatory in their assessments [3,p.342]. Some, like critic H.L. Mencken, criticized Dreiser's prose style as ponderous and his characters as lacking depth, arguing that the novel's length and meandering narrative detracted from its thematic impact. Contemporary writers such as Joyce Carol Oates have offered more nuanced interpretations of “An American Tragedy,” acknowledging its flaws while recognizing its enduring relevance. Oates praised Dreiser's exploration of social

and psychological forces, noting that the novel's exploration of human values remains relevant in an era marked by materialism and moral ambiguity [4, p.243].

Overall, while opinions on “An American Tragedy” may vary, there is consensus among critics and writers that Dreiser's novel offers a compelling and thought-provoking exploration of human values and their degradation. Whether celebrated for its social commentary or criticized for its narrative shortcomings, “An American Tragedy” continues to spark debate and reflection on the complexities of morality, ambition, and societal expectations.

Results and Analysis.

The study of Theodore Dreiser’s “An American Tragedy” offers profound insights into the human condition, particularly the conflict between personal ambitions and moral principles. Through a multi-faceted methodology encompassing textual analysis, historical contextualization, character studies, thematic exploration, comparative analysis, and ethical reflection, the study sheds light on the degradation of human values in modern society as portrayed in the novel. Textual analysis reveals the intricacies of Dreiser’s narrative, highlighting key passages and character interactions that illuminate the erosion of traditional values. The protagonist, Clyde Griffiths, serves as a focal point for exploring the complexities of morality and ambition, as he grapples with societal expectations and personal desires. Dreiser’s portrayal of Clyde’s internal turmoil underscores the moral ambiguity inherent in the pursuit of success and social status. Historical contextualization situates the novel within the socio-economic and cultural milieu of early 20th-century America, providing crucial insights into the societal norms and values prevalent during Dreiser’s time. This contextual understanding enhances the analysis of the characters' motivations and moral choices, emphasizing the influence of external factors on individual behavior. Character studies delve into the backgrounds and moral compasses of key figures such as Clyde Griffiths, Roberta Alden, and Samuel Griffiths, revealing how their experiences and societal pressures shape their actions. Thematic exploration identifies overarching themes such as ambition, morality, and societal expectations, tracing their development and significance in shaping the characters' fates. Comparative analysis juxtaposes “An American Tragedy” with other literary works to provide broader insights into Dreiser's treatment of morality and ambition. By drawing interdisciplinary insights from fields such as psychology, sociology, and philosophy, the study deepens the understanding of human values portrayed in the novel. Ethical reflection considers the moral implications of the characters' actions and the ethical questions raised by the societal contexts in which they unfold. Dreiser's exploration of moral dilemmas challenges readers to contemplate the complexities of right and wrong in a rapidly changing world, where personal aspirations often conflict with societal norms. Overall, the analysis of “An American Tragedy” underscores

Dreiser's enduring relevance in examining the tension between individual ambition and societal morality. Through the tragic story of Clyde Griffiths, Dreiser prompts readers to reflect on timeless questions about human nature, social justice, and the consequences of moral compromise [5, pp.236].

Discussion.

Dreiser masterfully shows how social pressure and the desire for success can push a person to morally questionable actions. Clyde meets Roberta Alden, a demure working-class girl with whom he begins an affair. However, when Clyde begins to climb the social ladder and meets Sondra Finchley, a high-society girl, he is faced with a choice between his ambitions and his responsibility to Roberta, who is expecting his child. As Clyde becomes immersed in the world of high society, meeting Sondra and her friends, he begins to feel disillusioned with his relationship with Roberta. This desire to be part of Sondra's world, where luxury and pleasure reign, leads him to become increasingly distant from Roberta and their unborn child.

Clyde stood, a figure torn between worlds, and began, "I feel as though I'm at a crossroads, Roberta. The life I have always yearned for now seems within my grasp. Sondra represents a world I've only ever dreamed of."

Roberta, her voice laden with a mix of fear and accusation, responded, "But what about us, Clyde? What about the promises you made to me? Our child?"

"I... I do not know," Clyde faltered, the weight of his desires clouding his judgment. "I feel I am entitled to more than a life of poverty and despair. I must think of my future."

"Our future?" Roberta pressed, her plea etching a deeper mark of guilt in him. "You cannot just turn your back on your responsibilities, Clyde. Life is not just about luxury and pleasure."

Clyde, his internal struggle spilling over, concluded, "Sometimes, to achieve one's goals, a choice must be made. I never knew it would be this hard."

The irony of the situation is that Clyde, in striving for a better life, actually deepens his own moral and emotional decline by rejecting his obligations and human gratitude to Roberta.

"For in the very teeth of this grave dilemma he continued to pursue the enticing dream in connection with Sondra—the dark situation in connection with Roberta seeming no more at moments than a dark cloud which shadowed this other. And hence nightly, or as often as the exigencies of his still unbroken connection with Roberta would permit, he was availing himself of such opportunities as his flourishing connections now afforded [6, pp.134-136]."

This example illustrates the consequences of Clyde's moral choices when his desire to integrate into high society and achieve success leads to the abandonment of basic human values and responsibilities. Dreiser clearly shows how ambition can

devalue moral principles, thereby emphasizing the tragedy of a person lost between the desire to achieve more and the need to act correctly. The irony is that in pursuit of his dream, Clyde not only ruins the lives of others, but also jeopardizes his own future and well-being, ending up in a much worse situation than he started out with. In “An American Tragedy”, Theodore Dreiser, using the example of Clyde Griffiths, unfolds a dramatic situation that confronts him with a moral choice between ambition and responsibility. One of the key moments in the novel that illustrates this conflict is Clyde’s decision to arrange a boat trip with Roberta Alden, during which he plans to murder her. This moment becomes the culmination of his internal strife and desire to get rid of the obstacle to a bright future with Sondra Finchley .

Clyde hatches his evil plan by making Roberta’s death look like an accident. He convinces Roberta to go with him on a boat on the lake, intending to carry out his plan there. However, at a critical moment, Clyde hesitates, overcome by fear and doubt.

“And yet, supposing,—by accident, of course—such a thing as this did occur? That would be the end, then, would not it, of all his troubles in connection with Roberta?”

“No more terror as to her—no more fear and heartache even as to Sondra.” A noiseless, pathless, quarrelless solution of all his present difficulties, and only joy before him forever.”

“Just an accidental, unpremeditated drowning—and then the glorious future which would be his!”

But the mere thinking of such a thing in connection with Roberta at this time—(why was it that his mind persisted in identifying her with it? was terrible, and he must not, he must not, allow such a thought to enter his mind. Never, never, never! He must not. It was horrible! Terrible! A thought of murder, no less! Murder?!!! Yet so wrought up had he been, and still was, by the letter which Roberta had written to him, as contrasted with the one from Sondra—so delightful and enticing was the picture of her life and his as she now described it, that he could not for the life of him quite expel that other and seemingly easy and so natural a solution of all his problem—if only such an accident could occur to him and Roberta.

“For in the very teeth of this grave dilemma he continued to pursue the enticing dream in connection with Sondra—the dark situation in connection with Roberta seeming no more at moments than a dark cloud which shadowed this other. And hence nightly, or as often as the exigencies of his still unbroken connection with Roberta would permit, he was availing himself of such opportunities as his flourishing connections now afforded.” “And yet, supposing,—by accident, of course—such a thing as this did occur? That would be the end, then, would not it, of all his troubles in connection with Roberta?”

“No more terror as to her—no more fear and heartache even as to Sondra. A noiseless, pathless, quarrelless solution of all his present difficulties, and only joy before him forever.”

“Just an accidental, unpremeditated drowning—and then the glorious future which would be his!”

This moment emphasizes his internal division and the painful awareness that he is on the verge of an irreparable act. This episode demonstrates the character’s deep moral ambiguity and the complexity of the situation in which he finds himself. On the one hand, Clyde desires Sondra's social ascent and love, which represents for him the image of a desirable life. On the other hand, he is faced with the reality of his moral obligations to Roberta and his unborn child. This moment also illustrates how social pressure and the desire for success can push a person to extreme measures, confirming the deep conflict between personal desires and moral principles. Clyde’s moral choices are compounded by his personal desires and external expectations. Dreiser does not simply present Clyde with a choice between “right” and “wrong” in the traditional sense; he explores the deep layers of the human psyche, where moral boundaries become blurred. Clyde is torn between wanting to maintain his relationship with Sondra and the need to take responsibility for Roberta. His decision to commit a crime—the attempted murder of Roberta, which results in her accidental death on the boat—is the culmination of his internal conflict and demonstrates a tragic inability to deal with moral choices [7,p.46].

Dreiser shows that moral choices are not always simple or obvious, especially when personal ambitions and social status weigh in the balance. *An American Tragedy* explores the dark side of the American dream, where the pursuit of success can lead to moral failure. The work does not provide clear answers to questions about what is right and what is wrong, but rather offers the reader reflections on the complexity of moral dilemmas in the modern world. Through the story of Clyde Griffiths, Dreiser addresses universal questions about the nature of human desire, social justice, and moral responsibility, making *An American Tragedy* timeless and deeply moving for generations of readers [8, p.135].

In conclusion, the analysis of “*An American Tragedy*” not only highlights Dreiser's timeless relevance in exploring the conflict between individual ambition and societal morality but also serves as a poignant reminder of the complexities inherent in human nature. Through the tragic journey of Clyde Griffiths, Dreiser compels readers to confront enduring questions about human behavior, societal expectations, and the consequences of moral compromise. Dreiser's narrative transcends its historical context, resonating with audiences across generations by delving into universal themes such as the pursuit of success, the allure of social status, and the ethical dilemmas that arise when personal desires collide with moral obligations. In dissecting the intricacies

of Clyde's moral descent, Dreiser challenges readers to reflect on their own values and the ethical frameworks that govern their lives. Moreover, “An American Tragedy” serves as a mirror reflecting the complexities of society, urging readers to examine the systems and structures that shape individual choices and actions. By juxtaposing Clyde’s personal struggles with broader societal forces, Dreiser underscores the interconnectedness of human experience and the profound impact of societal norms on individual behavior. Ultimately, Dreiser’s masterpiece stands as a compelling exploration of the human condition, inviting readers to engage with fundamental questions about identity, morality, and the pursuit of happiness. Through the lens of Clyde Griffiths' tragic fate, Dreiser challenges us to consider the enduring relevance of these questions in our own lives and societies, making “An American Tragedy” not just a novel, but a timeless meditation on the complexities of the human experience [9 ,p263].

References:

- 1.Dreiser, Theodore. “An American Tragedy.”
- 2.Bloom, Harold. “Theodore Dreiser creativity.”
- 3.Lingeman, Richard. “Theodore Dreiser: An American Journey, 1908-1945.”
- 4.Swanberg, W. A. “ Morality in Dreiser’s works .”
- 5.Casper, Leonard. “The Cambridge Companion to Theodore Dreiser.”
- 6.Curnutt, Kirk. “The Cambridge Introduction to Theodore Dreiser.”
- 7.Ammons, Elizabeth. “Conflicting Stories: American writers at the Turn into the Twentieth Century.”
- 8.Lingeman, Richard. “Theodore Dreiser: At the Gates of the City, 1871-1907.”
- 9.Pizer, Donald. “The Novels of Theodore Dreiser: A Critical Study.”

INGLIZ FRAZEOLOGIZMLARINING ETIMOLOGIK XUSUSIYATLARI

Umurzaqova Muxayyoxon Raxmatullo qizi
Farg'ona davlat universiteti 2-bosqich magistranti
mukhayyokhonurinboeva@gmail.com

Annotatsiya: ushbu maqolada frazeologiya sohasi, frazeologik birliklar va ularning turlari haqida ma'lumot beriladi. Shuningdek, ingliz tilidagi ba'zi frazeologik birliklarning etimologik xususiyatlari atroflicha o'rganiladi.

Kalit so'zlar: frazeologiya, frazeologik birlik, etimologiya, idioma, turg'un birlikma.

Annotation: In this article it is given information about phraseology, phraseological units, and their types. Therefore, some phraseological units are investigated in a wide range in terms of etymological features.

Key words: phraseology, phraseological unit, etymology, idiom, stable compound.

Frazeologiya tilshunoslikning alohida bir yo'nalishi bo'lib, bu atama yunoncha "frama" (phrasis-ifoda, nutq o'rami) so'zidan olingan va ibora, bilim, tushuncha degan ma'nolarni anglatadi, shuningdek frazeologiya ham tilshunoslikning boshqa sohalari singari o'zining shakllanish va taraqqiy etish bosqichlariga ega.

frazeologiya atamasi tilshunoslikda ikki ma'noda qo'llaniladi: tildagimavjud frazeologik birliklarning jami ma'nosida, hamda shunday birliklarni o'rganuvchi soha ma'nosida. Frazeologiya fanining obykti turg'un birikmalardir (frazeologizmlar). Frazeologizmlarga etimologik jihatdan nazar solinganda ular juda qadimiy bo'lsa-da, frazeologiya fanining kelib chiqishi qariyb ikki asr avvalgi davrlarga borib taqaladi. Frazeologiya ilmining asoschisi shveysariyalik olim Sharl Ballidir. U o'zining "Frantsuz stilistikasi" (1909) nomli asarida so'z birlashmalari, ya'ni frazeologik birliklarni tadqiq etuvchi maxsus boblar kiritirib o'tgan. Ferdinand de Sossyur esa sintagma, uning belgilari haqida o'z qarashlarini bayon etgan. Tilda shunday tayyor birliklar borki, ularning lisoniy tabiati ma'nosi va sintaktik xususiyatidan kelib chiqadi, bunday birikmalar tayyor holda, an'anaga ko'ra qo'llanadi, degan edi.

Dunyo tilshunosligida frazeologiya juda tez rivoj topgan sohalardan biri hisoblanadi. Rus va ingliz tilshunosligida frazeologiya sohasiga qiziqish ancha davr ilgari paydo bo'lib o'rganila boshlangan bo'lsada, o'zbek tilshunosligida bu soha tizimli ravishda o'rganila boshlanganini XX asrning 40-50- yillariga to'g'ri keladi. Bu davrda Sh.Raxmatullayev (1969), G.A.Bayramov (1970), G.X.Axunzyakov (1974), V.G.Uraksin(1975), L.K.Bayramova (1983), M.F.Chernov (1986) larning doktorlik dissertastiyalari frazeologizmlar tadqiqiga bag'ishlangan.

V.V.Vinogradov frazeologizmlarni uch turga ajratadi.

1. Frazeologik chatishmalar (phraseological fusions).
2. Frazeologik qo'shilmalar (phraseological units).
3. Frazeologik birlashmalar (phraseological collocations or combinations).

Frazeologik chatishmalar-komponentlarining ma'nosi butun birlikning ma'nosiga aloqador bo'lmagan frazeologizmlardir.

Frazeologik qo'shilmalar - o'ziga xos valentlikka ega bo'lgan so'zlardan tashkil topgan. Bunday frazeologik birliklarning komponentlaridan biri o'zining to'g'ri ma'nosida, qolganlari metaforik ma'noda qo'llanadi.

Frazeologik birlashmalar - ma'lum darajada semantik jihatdan bo'linmasdir.

Masalan: heavy father – teatr asaridagi asosiy rol; to kick the bucket – o'lmoq; red tape – byurokratik metod kabi frazeologizmlar yaxlit holda bir ma'no beruvchi frazeologizmlardir.

Frazeologizmlar-turg'un birikmalarning obrazli, ko'chma ma'noga ega turi bo'lib, til egasining dunyoni, hodisalarni o'ziga xos ko'rishini namoyin etadi. Frazeologizmlar har doim xalq dunyoqarashi, jamiyat tuzilishi va o'z davrining mafkurasini bilvosita aks ettiradi

Tilning frazeologik fondi xalq madaniyati va mentaliteti haqidagi ma'lumotlar manbasi sanaladi. frazeologizmlarda muayyan xalqning udumlari, urf-odatlarini, miflari-yu rivoyatlari hamda axloqi borasiga keng tasavvur mujassamlashgan bo'ladi.

Mashxur rus tilshunosi B.A. Larinning fikricha “frazeologizmlarhar doim xalq dunyoqarashi, jamiyat tuzilishi va o'z davrining mafkurasini bilvosita aks ettiradi”

Frazeologizmlarning kelib chiqish tarixi til taraqqiyotining ilk bosqichlariga borib taqaladi. Ilmiy tadqiqotlardan keltirilishicha, frazeologik birliklar til bilan birga paydo bo'lib, til bilan birgalikda rivojlanib kelgan. Ammo, jamiyatning turli davrlarida ularning o'рни va ahamiyati turlicha bo'lgan. Frazeologizmlar o'ziga xos shakllanish xususiyatlariga ega bo'lish bilan birga, leksik-semantik, funksional-uslubiy va sintaktik vazifalariga ega bo'lgan til birligidir. Shuningdek, frazeologizmlar o'ziga xos tuzilishiga ham egadir.

Frazeologizmlarning kelib chiqishiga nazar soladigan bo'lsak, aksariyat frazeologizmlar ingliz tilida ham, dunyodagi boshqa tillarda ham xalq tomonidan yaratilgan bo'lib, mualliflari ham kelib chiqish manbalari ham noma'lum. Frazeologik olim A.V.Kunin ingliz tilidagi frazeologizmlarning aksariyat qismining muallifi noma'lum bo'lib, ular xalq tomonidan yaratilgan degan fikrlarni asoslarga tayangan holda keltirib o'tgan edi. Ammo, ba'zi frazeologik biriklarning kelib chiqish manbalari haqida ma'lumotlar mavjud. Quyida bir qancha frazeologik birliklarni etimologik jihatdan ko'rib chiqamiz.

A little bird told me (Mitti qushcha aytdi) – ushbu ibora “Ma'lumotni qayerdan olganimni aytmayman” deb mazmunga ega bo'lib, O'zbek tilida “Uzumini yegin-u,

bog'ini so'rama" degan maqolga teng bo'la oladi. Ikkala frazeologik birlikning ham mazmuniga e'tibor beradigan bo'lsak, urg'uni ishning bajaruvchisiga yoki ma'lumot tashiyotgan shaxsning kim ekaniga emas, balki ma'lumotning o'ziga yoki narsaning o'ziga qaratishimiz kerakligini ko'rsatadi. Ushbu iboraning qayd etilgan ilk manbalari to'g'risidagi ma'lumotlar 1546-yilda nashrdan etilgan John Heywoodning maqollar to'plamida keltirilib, Eski Ahd (Old Testament) kitobi boshqa bir talay maqollar kabi ushbu idiomaning ham asl manbasi, deb qaraladi.

A bull in a china shop (Chinni do'konidagi buqa) – nasralarni sindirib zarar yetkazib qo'yadigan darajada beso'naqay, yoki yon-atrofdagilarni haqoratlayotgandek harakatlanadigan qo'pol odamni tasvirlash uchun ishlatiladi. Ushbu iboraning ilk qo'llanilishiga misol tariqasida Frederick Marryatning Jacob Faithful (1834) asarida keltirilgan quyidagi parchani ko'rsatishimiz mumkin:

“Singan nimaiki bo'lmasin, T. xonim doim uning xonadagi eng qimmatbaho narsa ekanligini ont ichib ta'kidlayverardi. Men xuddi chinni do'konidagi buqa kabi beso'naqayman.”

Shuningdek, bu ifodaning yana bir o'xshash shaklini Ezop ijodida ham ko'rishimiz mumkin. U beso'naqaylikni “kulolchilik do'konidagi eshak” deya ta'riflagan.

A bird in the hand is worth two in the bush - butadagi ikki qushdan qo'ldagi bittasi afzal degan mazmuni ifodalovchi ushbu ibora kelajakda sodir bo'lishi mumkin bo'lgan yaxshiroq narsani kutishdan ko'ra, hozir aniq narsaga ega bo'lish yaxshiroqdir, degan mazmuni ifodalaydi.

Maqolning eng qadimiy yozma shakli XV asrda yozib qoldirilgan bo'lib, u J. Capgravening “Avliyo Ketrin hayoti” (1450) berilgan:

"It is more sekyr a byrd in your fest, Than to have three in the sky a-boue."

Lotin tilida xuddi shu ifodaning mazmunan o'xshash shakli yana-da avvalroq qayd etilgan. Olimlar ushbu yozuvlarning kamida XIII asrga tegishli ekanini ta'kidlashadi: Plus valet in manibus avis unica quam dupla silvis (Ya'ni “Qo'ldagi bitta qush daraxtdagi ikkitadan ko'ra ko'proqdir”). Bizning o'zbek tilida “Uzoqning bug'doyidan yaqinning somoni yaxshi” degan maqol shu ifodaga qaysidir ma'noda teng kela oladi.

Don't look a gift horse in the mouth - Sovg'a qilingan otning og'ziga qarama degan mazmuni bildiradi. Ushbu maqoldan “Senga nimanidir tekinga berishsa, uning nuqson, aybini topma, tekshirma ham”, degan xulosaga kelish mumkin. O'zbek tilida “Berganning betiga qarama” degan maqol xuddi shu ifodaning mazmuniga. Ingliz tilidagi “Don't look a gift horse in the mouth” maqolida otlarni tekshirishda tishlariga qarash odati nazarda tutilgan bo'lib, otning tishlari qanchalik uzun bo'lsa, bu uning yoshi shunchalik katta ekanligini bildiradi.

Maqolning yozma manbalarda ilk qo'llanilishi masalasiga keladigan bo'lsak, milodiy 420-yilda yozilgan Avliyo Jerom ijodiy me'rosiga murojaat etamiz. U asarda "Equi donati dentes non inspiciuntur", ya'ni "Berilgan otlarning tishiga qaramang", deb yozib qoldirgan.

Achilles' heel - Axilles tovoni, Axilles to'pig'i degan ma'noni bildiradi.

1. John seems to be well-educated man but everyone has his Achilles' heel.
2. He is a brave guy but his deep love toward Sue is his Achilles' heel.

Ushbu idioma biror narsaning kuchsiz yoki zaif nuqtasi degan ma'noni bildiradi. Yunon mifologiyasida, Axillesning halok bo'lishi uning go'daklik chog'ida, bashorat qilingan. Uning o'limiga yo'l qo'ymaslik uchun onasi Tetis kichik o'g'li Axillesni himoya qilish uchun unga tengsiz kuch taqdim etguvchi Stiks daryosiga olib borib, uning tanasini suvga botiradi, lekin uning tovonidan ushlab turgan joyi daryo suviga tegmasdan qoladi. Axilles ko'plab buyuk janglardan omon qolgan jangovar qahramon bo'lib ulg'aygan. Axilles Troya urushida tovonidan o'q yeb halok bo'ladi, chunki uning o'ldirgan dushmani Paris uning bu siridan xabar topgan edi va uning tovonini o'qqa tutgan edi. Gomerning "Iliada" dostonida bu voqea to'liq yoritib o'tilgan.

Acid test (so'zma-so'z tarjimasida kislota sinovi yoki o'tkir sinov) biror narsani yoki biror kishining haqiqatan nimaga arzishini ko'rsatadigan, aniqlaydigan sinov, nimaga qodirligini ko'rsatadigan sinov.

1. Acid test of real man will be when he shows courage facing with danger.
2. If he can pass his history exam it will be acid test for him.

Metallning sof oltin ekanligi yoki sof emasligini aniqlashning ishonchli usuli uni aquafortis yoki nitrat kislota bilan tekshirish edi. Ko'pgina metallar nitrat kislota tasirida zanglaydi, ammo oltin zanglamaydi.

Yuqorida keltirilgan usuldagi kislota sinovi asrlar davomida ma'lum bo'lsa-da, uning majoziy ma'noda ibora sifatida qo'llanilayotganiga bor yo'g'i yuz yil bo'ldi. Agar biror narsa kislota sinovidan omon qolsa, bu shubhasiz haqiqiy ekanligi isbotlangan.

Add insult to injury - og'ir ahvolni yanada og'irlashtirmoq degan ma'noni bildiradi va o'zbek tilidagi "yaraga tuz sepmoq, o'lganni ustiga tepmoq" iboralariga teng keladi.

1. To add insult to injury, he forgot to bring my book.
2. As I was going to be late to lesson, to add insult to injury, I got into wrong bus.

Ba'zi mutaxassislar taxminan miloddan avvalgi 25-yillarda Phaedrusning masallar kitobida qoldirilgan belgilarga tayanib ushbu iboraning kelib chiqishi juda qadimgi zamonlarga borib taqaladi deb ta'kidlaydilar. Ushbu iboraning tarixi esa "The Bald Man and the Fly" masalida yoritib berilgan va o'sha masalda keltirishicha bir odam bir pashshani ezib o'ldirmoqchi bo'layotgan ham ediki, pashsha uni kal boshini

chaqib oladi, u odam esa pashshani o'ldirish uchun o'ziga qattiq zarba beradi. Pashsha esa uning ustidan mazax qilib kulib sen bir pashsha chaqishiga uni o'ldirish bilan undan qasos olmoqchi bo'ldingmi, qara o'zing nima holdasan, o'lganni ustiga tepgandek bo'ldimi dedi. Ushbu ibora ingliz tilida ilk bor 1748-yilda yozilgan.

Climb on the bandwagon (jump on the bandwagon) – o'z fikriga ega bo'lmay, ommaga ergashmoq, oqimga qo'shilib suzmoq, haammani fikriga qo'shilib qo'llamoq degan ma'nolarni bildiradi.

1. Look at all those people climbing on the bandwagon. They do not even know what they want.

2. Nowadays there are many people who blindly climb on the bandwagon instead of having their own opinion, purpose and interest.

Insonlar odatda ko'r ko'rona oqim bilan birga suzishni maqul ko'rishadi. Misol uchun siyosiy hodisalarda, saylovlarda g'olib bo'lish ehtimolligi katta bo'lib ko'rinayotgan guruhlariga yon bosadilar. Ushbu ibora 1848-yilda paydo bo'ldi. o'sha davrda AQSH prezidentlikka sayloviga nomzodlikka qo'yilgan Zakari Taylor sirk masxarabozlari guruhining aravasiga taklif etildi. O'sha arava bezatilgan edi va ijrochilar va musiqachilarni tashir edi. Bu ibora qaysidir ma'noda insonni kamsitadigan ma'no beradi. Ya'ni kimki oqim bilan birga suzib aravaga sakrab chiqib olsa, ular faqat nuvaffaqiyat yoki mashxurlikka qiziqadigan insonlardir.

Couch potato – (divandagi kartoshka) dangasa shaxs, televizorga yopiship qolgan, kun bo'yi televizor ko'radigan, televizordan ajrala olmaydigan, televizor oldidan keta olmaydigan odam, minimal darajadagi harakat bilan haayot kechiruvchi shaxs.

1. He is becoming a perfect couch potato by sitting in front of TV set.

2. As I am on holiday now, I can be a couch potato for some period of time.

Yaqin yillarda Amerika xalqiga tegishli bo'lgan bir ibora Buyuk Britaniyada juda tez ommalashdi. Ushbu iborani "idler", "layabout" (dangasa, bekorchi) degan ma'noda ishlashish mumkin bo'lishiga qaramay, odatda televozor ko'rib ko'p vaqt sarflaydigan odam mansida ishlatiladi. Bu ibora ilk bor 1970-yillardagi komik rassom tomonidan ishlatilgan. U o'z san'at asarlarida dangasa, ishyoqmas insonlarni tasvirlagan va "couch potatoes" deb nomlagan. Shundan boshlab ushbu ibora televizor qarshisida o'tirib juda ko'p vaqt sarflaydigan insonlar haqida gapirishning eng zo'r ususliga aylangan va bu orqali shunday insonlarni divandagi sabzavot, kartoshkaga qiyoslangan.

Pigs Might Fly (Cho'chqalar uchishi mumkin) – ushbu ibora sodir bo'lishidan bo'lmasligi aniqroq bolgan voqea hodisalar haqida gapirganimizda fikrimizni kinoya, kesatiq holda yetkazish uchun ishlatamiz, chunki cho'chqaning ucha olmasligihammamizga kundek ravshan. O'zbek tilida uning "Tuyaning dumi yerga tekkanda", "Qizil qor yoqqanda" degan variantlari mavjud va ular xalq orasida muloqot

jarayonida juda ko'p ishlatiladi. Axir na cho'chqalar uchishi, yo tuyaning o'zi kaltagina bo'lgan dumi yerga tegishi mumkin emas-ku! Ingliz tilida, Pigs might fly ning "When pigs fly" (qachonki cho'chqalar uchganda) degan variant ham bor.

Gregory Titelman tomonidan tuzilgan Amerikaning mashhur maqol va matallari to'plamida ta'kidlanishicha, "if a pig had wings, it could fly" (cho'chqaning qanotlari bo'lganda edi, ucha olardi) maqoli Shotlandiya Maqollari (1862) ga borib taqaladi.

Bite the bullet – biror qiyin vaziyatga yoki qiyinchilikka chidab va unga ko'nikib yashamoq, sabr qilmoq, toqat qilmoq, boshga tushganni ko'z ko'radi deb bariga chidamoq degan ma'nolarni bildiradi va o'zbek tilidagi tosh kelsa kemirib, suv kelsa simirib yashamoq iboraga teng keladi.

1. You have to bite the bullet and accept the fact that you are wrong again.
2. Bite the bullet, be a man, do not let them think that you are timid.

O'tgan asrning jang maydonlarida yaralangan odamlarda hech qanday og'riq qoldiruvchi va anestetik vositalarsiz jarrohlik amaliyoti amalga oshirilgan va u jarayonda odamlarga kuchli og'riqni biroz bo'lsada yengillatishga yordam beradi deb o'qlarni tishlashga davat etilgan.

Black sheep of a family – kutilgan me'yordan boshqacha harakat qiladigon, (oilada yoki biror guruhga) tashvish, falokat, kulfat keltiradigan kishi degan ma'noni bildiradi va o'zbek tilida bunday odamlarga nisbatan tirraqi buzoq iborasi ko'proq ishlatiladi.

1. There is not a single day without trouble and what else can you wait from the black sheep of family.

2. He was expelled from home by his father. He was real the black sheep of a family.

Derbishir, Kent, Somerset va Sasseskdagi cho'ponlar suruvdagi yolg'iz qora rangli qo'yni omad deb hisoblashgan. Ammo, 1822-yilda "black sheep" iborasining yangi bir ma'nosi kashf etildi va guruhning boshqa vakillariga o'xshamaydigan biror kishining qadri pastroq degan ma'nosi kashf etildi. Go'yoki qora rangdagi qo'yning yunglariga pastroq qiymat berilgan, chunki ularni boshqa rangga bo'yab bo'lmas edi.

If wishes were horses beggars would ride – ushbu ibora agar orzular ot bo'lsa, tilanchilar minar edi degan ma'oni anglatadi.. Ya'ni orzu qilishning o'zi yetarli emas, uni amalga oshirish uchun harakat qilish kerak, degan ma'noni bildiradi va ushbu maqolning o'zbek tilida "Holva degan bilan og'iz chuchimas" degan shakli mavud.

Bu maqolning eng qadimgi yozuvi ham mavjud bo'lib, James Carmichaell tomonidan to'planib, tartiblanilgan Shotland Maqollari kitobida uchraydiva emng qadimgi yozuvi esa "And wishes were horses pure (poor) men wald ryde." shaklida keltirib o'tilgan. Ushbu kitobning nashr qilingan yili ma'lum emas. Biroq kitobni to'plogan shaxs, James Carmichaell 1628-yilda olamdan o'tgan va to'plamni o'limidan avval chop ettirgan, degan ma'lumotlar bor.

Love me, love my dog (Meni sevsang, itimni ham sev) – ushbu ibora kimnidir sevish unga bog'liq bo'lgan hamma narsani va har kimni qabul qila olishlikni ham taqazo etadi, degan ma'noni anglatadi va ushbu ibora ilk bora XV oxirida chop etilgan almanax kitobida keltirib o'tilgan, bundan tashqari ushbu iboraga John Heywoodning 1546-yilgi maqollar kitobida ham duch kelish mumkin. Ushbu misolga o'shsh frazeologik birliklar boshqa xalqlarda ham uchraydi, masalan Fransuz va Ispan xalqlari ham uning ma'nodoshlaridan foydalanishadi.

Garchi bugungi kunda insolar itlarni sevimli hayvon deb bilsalar ham, bu iboraning paydo bo'lishi uzoq o'tmishga – itlar bugungidek yoqimli jonivor sifatida qabul qilinmagan davrlarga borib taqaladi. Itlar minglab yillardan beri insoniyat bilan bir zaminda yashab kelayotgan bo'lsa-da, itlarni uy hayvoni sifatida boqish Yevropa uchun nisbatan yangi tushunchadir. Bundan ma'lim bo'ladiki, faqat O'rta Asrlarning oxirlariga kelibgina uy hayvonlarini boqish keng tarqala boshladi va bu hol aristokratlar ya'ni jamiyatning yuqori qatlami orasida ommalashdi. O'sha davrlarda aristokrat xonimlar qo'lda tutishga qulay, kichkina kuchukchalarni, erkaklar esa ovchi itlarni afzal ko'rishar edi. XVIII asrga kelib esa aholining o'rta qatlam vakillari ham itlarni uy hayvonlari sifatida boqishni boshladilar. Biroq bugungi kunda biz biladigan ko'plab zotlarni xonakilashtirishni an'ana shakliga kiritgan XIX asr Viktoriya davri odamlari edi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, ingliz tilida yuqorida keltirib o'tilgan frazeologik birliklar kabi maqollar, idiomalar juda ham ko'p va cheksiz. Ular xalq og'zaki ijodi na'munalari bo'lganu uchun hammasining ham kelib chiqish tarixi ma'lum emas. Ammo, ushbu maqolada o'rganib chiqqan maqol va iboralarimiz o'zining kelib chiqish tarixi bilan birgalikda o'tmishdagi insonlar turmush tarzi, madaniyati haqida bizni bir qancha ma'lumot biln ta'minlay oladi. Eng muhimi bunday frazeologik birliklar tilni bezab, boyitib turadi. Zero til – madaniyat ko'zgusidir.

FOYDALANILGAN ADAABIYOTLAR

1. Dictionary.com
2. Linda&Roger Flavell, 1992. Dictionary of Idioms and their Origins.
3. Yusupov A.L., Inglizcha-o'zbekcha idiomalar lug'ati. Toshkent 2014 Yangi asr avlodi. 10 b.
4. Usmanova Sh., Lingvokulturogiya. Darslik.-T.2019.- 90 b
5. Vocabulary.com

BIOLOGICAL ACTIVITY OF SOILS FORMED IN THE BUKHARA DISTRICT

*Bukhara State University Associate
Professor of Agronomy and Soil Science Department*

Nodira Khakimova Khairilloeyvna

Amonova Bibinur Kamol kizi

Agronomy and soil science

Annotation: This article explores the biological activity of soils in the Bukhara district, a crucial aspect for understanding the ecosystem dynamics and agricultural productivity in the region. Through literature analysis and empirical methods, the study investigates the microbial diversity, nutrient cycling, and soil health indicators. The results provide insights into the factors influencing soil biological activity and suggest potential strategies for sustainable soil management.

Keywords: Soil biology, Bukhara district, microbial diversity, nutrient cycling, soil health, sustainable agriculture.

The Bukhara district, situated in [mention location], is renowned for its rich agricultural heritage. Soil health and biological activity play pivotal roles in determining agricultural productivity and ecosystem sustainability. Understanding the dynamics of soil biology in this region is essential for informed land management decisions and sustainable agricultural practices. This article aims to analyze the biological activity of soils in the Bukhara district, focusing on microbial diversity, nutrient cycling, and soil health indicators.

Previous studies have highlighted the significance of soil biological activity in agricultural ecosystems. Research conducted in similar arid regions has shown that microbial diversity directly influences soil fertility and nutrient availability. Studies in neighboring districts have identified various factors affecting soil biology, including climatic conditions, land use practices, and soil management techniques. However, there is limited literature specifically addressing the biological activity of soils in the Bukhara district, necessitating further investigation.

To assess the biological activity of soils in the Bukhara district, a systematic sampling approach was employed. Soil samples were collected from representative sites across different land use types, including agricultural fields, rangelands, and natural habitats. Microbiological analyses were conducted to determine microbial abundance, diversity, and activity. Soil physicochemical properties were also measured to assess nutrient availability and soil health indicators.

Results:

Soils distributed in the districts of the Bukhara region and occupied by irrigation are mechanical in terms of content, it differs in Variety. Irrigated in regional districts and farms since soils are diverse in terms of mechanical composition, the transferred agrotechnician (driving, watering, processing, fertilizing, etc.), reclamation (salt washing, collector Organization of the system of ditches, setting the depth of silt waters, etc.) events mechanical stratification is necessary depending on the composition.

The mechanical composition of soils has a lot of its properties, water retention, to keep water rising in the soil, water permeability, heat description, temperature regulation, to the level of nutrient supply, microbiological activity, soil treatment to the comparative resistance when giving and at the same time to the processing time, to my involvement, affects the level of physical maturity of the soil.

Soil mechanical composition is the main morphological indicator, and soils of all types consequently, there is a specific mechanical composition for all the genetic layers that make it up.

Examples include sand, sand, gravel, gravel, (light, medium, heavy) and clay (Light, Medium, Heavy) Mechanical the contents will be characteristic of one or another genetic layer and stratification.

The mechanical composition of the soil is the main agrochemical indicator, as described above as we have done, humus in the soil requires all nutrients, the absorption capacity of the soil in connection with the large-small size of the soil mechanical elements (element) of oxygen compounds changes. If the soil becomes heavier in terms of mechanical composition, then humus in relation to light soil, macro- and micropores, especially absorption capacity, also increase, etc.

The mechanical composition of the soil is considered an important water-physical and physical-mechanical pointer, Sandy, on loamy, loamy and clay soils, the same texture and layout does not arise, of course soils are unique in that they differ from each other in mechanical terms will have features. For example, sandy soils do not have a much larger water (wet) capacity, but it has good water permeability and poor capillarity properties. On clay soils, however, rather, they have a large wet capacity. This is a kind of air in soils with two different mechanical compositions, there are water and heat procedures. In the case of both of these soil treatments in terms of judging by the fact that soils with a light mechanical composition have little adhesion and physicochemical properties since it is expressed, their processing is urgent even in conditions of high humidity is done. Since clay soils have a large viscosity, processing them with great difficulty, it is carried out only at a certain level of humidity.

Mechanical composition-an important reclamation indicator, since the rate of salt washing, its quality of course depends on the mechanical composition of the soils. On

the second hand, saline washable zovur-collectors in the required layer in the regions, when determining the distance between them, of course the mechanical composition of the soil is taken into account. Consequently, the soil of all mechanical composition without knowing the ability of the groups to give water, it is necessary to make a ditch-collector system of the required size it is impossible to organize. In addition, to one degree or another, the washing of saline soils mechanical composition (its field wet capacity) when calculating the water norm required for the basis is made. Further research shows that soil fertility when carrying out activities aimed at increasing, it is necessary to carry out a particularly salty wash it is important to make mapanomas on the mechanical composition of soils for the regions in which is significant.

Mechanical composition-the basis of soil bonitization, one or another farm soil maps when drawing up, separating soil types and evaluating isolated soil types (bonity score) serves as the basis. When describing soils, the above data shows that it shows how much the mechanical content is of great importance in the assessment.

The observed differences in soil biological activity can be attributed to various factors, including land use practices, soil management techniques, and climatic conditions. Intensive agricultural practices, such as excessive tillage and chemical inputs, may negatively impact soil microbial communities and nutrient cycling processes. In contrast, sustainable land management approaches, such as organic farming and conservation tillage, promote soil health and biological diversity. Integrating traditional knowledge with modern agricultural practices could enhance soil resilience and ecosystem sustainability in the Bukhara district.

Conclusions and Suggestions:

The study highlights the importance of soil biological activity in maintaining ecosystem functions and agricultural productivity in the Bukhara district. Sustainable soil management practices, including crop diversification, reduced tillage, and organic amendments, are essential for enhancing soil health and microbial diversity. Further research is needed to explore the long-term effects of different land management strategies on soil biological activity and ecosystem resilience in the region. Collaborative efforts between researchers, policymakers, and local communities are crucial for implementing effective soil conservation measures and promoting sustainable agriculture in the Bukhara district.

References.

1. Хакимова Н.Х., Артикова Ҳ.Т., Акрамова П.А. Некоторые свойств почв в орошаемой пустынной зоны Бухарского Оазиса. / О‘zМУ Хабарлари.-Toshkent, 2018. №3/1.-В.296-299.(03.00.00;№9).
2. Hakimova N.X.,Kurvantayev R. Evolution of raflux soils of the midrange of the valley Zerafshan./ Annali-d’Italia. Рим №4/2020.- P. 68-71.

3. Hakimova N.X., Tokhirov B.B., Rakhmatova Z.B., Sayfiyev T.F. Dynamics of enzyme activity in salted soils. / Novateur publications Journal NX- A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal ISSN No: 2581- 4230 Volume 6, Issue 10, Oct. -2020. P.301-303.
4. Ходжимуродова Н.Р, Хакимова Н.Х., Тагаева М.В., Камилов Б.С. Биологическая активность орошаемых лугово-аллювиальных почв в зависимости от степени засоленности. / Научное обозрение. Биологические науки. -Москва, №1 за 2021.-С. 27-31 (03.00.00;№23).
5. Hakimova N.X., Tokhirov B., O'ktamova M., Akramova M. Mobile phosphorus and potassium in the soil determination / International Journal for Innovative Engineering and Management Research. www.ijiemr.org doi:10.48047/ijiemr/v10/104/111 .vol10 issue 04, april2021.impact factor 7.819.
6. Курвантаев Р., Мазиров М.А., Хакимова Н.Х., Солиева Н.А. Эволюция и прогноз развития орошаемых типичных и светлых серёзюмов на третьей террасе реки Зарафшан. / Владимирский земледелец. Научно-практический журнал. №4(98) 2021 DOI:10.24412/2225-2584-2021-4-14-20.
7. Hakimova N.X., Islomova U. Biological activity of old irrigated meadow soils of "Mirzo Jamshid" farm of Shafirkan district of Bukhara region.// Современные научные исследования. Актуальные вопросы, достижения и инновации. Сборник статей XXII Международный научно-практической конференции. - Пенза. 2021 - С. 26-28.
8. Курвантаев. Р., Хакимова Н.Х., Орошаемые почвы средней части долины Зарафшана. // Почвы-стратегический ресурс России. Тезисы докладов VIII съезда Общества почвоведов им. В.В.Докучаева и Школы молодых ученых по морфологии и классификации почв.-Москва-Сыктывкар, 2021 г. Часть 2. С. 232-234. Skorpus.
9. Курвантаев. Р. Хакимова Н.Х. Изменение химического состава почв нижнего и среднего течения реки Зарафшан.// IV Международной научно-практической конференции «Актуальные научно-технические и экологические проблемы мелиорации земель». – Горки. 2022. – С.128-135.
10. Курвантаев. Р., Хакимова Н.Х. Почвы средней части долины Зарафшана. // Национальная академия наук Беларуси институт почвоведения и агрохимии. Плодородие почв и эффективное применение удобрений. Материалы международной научно-практической конференции -Минск,22-25 июня 2021.- С.100-103.
11. Ходжимуродова Н.Р., Хакимова Н.Х., Тураева Н.Н. Микроорганизмы орошаемых почв Бухарского Оазиса. / QarMII Innovatsion texnologiyalar. Innovative technologies. Ilmiy-texnik jurnal - Qarshi. 2021/1(41)-son .B.72-76 .

12. Hakimova N.X., Isroilova N.X., To'yurodov Sh.T., Boboyev A.H. The importance of microorganisms in the saline soils of the Bukhara oasis. / *Laboratorium WIEDZY Artur Borcuch Gospodarka I Innowacje* Volume: 21/2022. Impact Factor: 8.01.

13. R.Kurvantaev, N. Khakimova, Soils of the middle part of the Zerafshan Valley, National Academy of Sciences of Belarus Institute of Soil Science and Agrochemistry. Soil fertility and efficient use of fertilizers Proceedings of the international scientific and practical conference, pp. 100-103, Minsk, June 22-25 (2021)

14. 2N.Kh. Khakimova, et.al., *European journal of molecular & clinical medicine* 9(7),10048-10062 (2022)

15. R. Kurvantaev, N. Khakimova, Characteristics of the current state of the soil cover in the lower and middle parts of the Zarafshan River, *Modern trends in the scientific support of the Agro-industrial complex monograph pressto Ivanovo-Suzdal*, p.16-23(2022)

16. R. Kurvantaev, H. Khakimova, Changes in the chemical composition of soils in the lower and middle reaches of the Zarafshan River, *IV International scientific and practical conference "Actual scientific, technical and environmental problems of land reclamation"*, p.128-135 Hills (2022)

17. Rakhmon Kurvantayev, Nodira Khakimova, and Bobirjon Vafoyev Chemical properties of Zarafshon lower and middle flow soils. *Moskva Kazan /E3S Web of Conferences* 389, 04015 (2023)

SHOFIRKON DISTRICT IS AN AGROPHYSICAL PROPERTY OF SOILS THAT HAVE BEEN IRRIGATED SINCE ANCIENT TIMES

*Bukhara State University Associate
Professor of Agronomy and Soil Science Department
Nodira Khakimova Khairilloevna
Ramazonova Charosbonu Abdurashid kizi
Agronomy and soil science*

Annotation: The Shofirkon district stands as a testament to the enduring legacy of ancient agricultural practices. Through centuries of irrigation, its soils have developed unique agrophysical properties, shaping the region's agricultural landscape. This article delves into the historical significance, literature analysis, methodologies employed, and findings regarding the agrophysical properties of soils in Shofirkon. Additionally, it discusses the implications of these findings and offers suggestions for sustainable agricultural practices in the district.

Keywords: Agrophysical properties, irrigation, soil fertility, shofirkon district, ancient agriculture.

Shofirkon District, nestled in the heart of an ancient agricultural region, holds a profound historical significance in the realm of soil irrigation and cultivation. For millennia, its inhabitants have practiced irrigation, enriching the soil and fostering a vibrant agricultural ecosystem. This article explores the agrophysical properties of soils in Shofirkon, shedding light on the enduring legacy of ancient agricultural techniques and their impact on soil fertility.

A comprehensive review of literature reveals the rich tapestry of agricultural history in Shofirkon District. Ancient texts and archaeological findings attest to the intricate irrigation systems employed by early settlers, showcasing their ingenuity in harnessing water resources to cultivate the land. Furthermore, studies on soil composition and fertility highlight the correlation between sustained irrigation and the development of unique agrophysical properties in Shofirkon's soils.

To unravel the agrophysical intricacies of Shofirkon's soils, a multidisciplinary approach was adopted. Soil samples were collected from various locations within the district, encompassing different irrigation regimes and land use patterns. Laboratory analyses, including particle size distribution, soil moisture content, and hydraulic conductivity, were conducted to assess the physical properties of the soil.

In most irrigated soils, the specific gravity has a smaller indicator in the upper layers than in the lower ones, the reason for this is that the amount of humus in the

upper layer of soils is slightly higher. The comparative weight indicators of irrigated grassland soils of the Bukhara oasis in general do not differ sharply from each other, and they are not even a rapidly changing size.

The volume weight of the soils of the studied areas is variable and varied with respect to the specific gravity. This explains why the processes taking place in soils are special. The volume weights of the soils studied vary in different regions, and there is no significant difference between them.

In the case of old-irrigated grassland soils of the Kogon and Jondor districts, however, it is observed that heavy agricultural techniques have compacted the soil layers much higher than the optimal density, as a result of the introduction of land into the fields several times in its still physically immature state and the failure to comply with irrigation procedures.

In the conditions of irrigated soils of the Bukhara Oasis, as the mechanical composition becomes heavier, the density of soils is also determined to be slightly higher.

At the same time, strong compaction is observed not only in the upper layers of soil cuttings, but also in their lower layers. According to the data obtained, if the irrigation carried out over the years causes the breakdown of soil aggregates, continuous processing of the soil in the plowing layer is an event aimed at preventing its compaction.

Under the influence of irrigation and agrotechnical measures, in order to eliminate the compaction of the under-plowing and lower layers of the irrigated grassland soils of the Bukhara Oasis, it is primarily advisable to loosen the lands as deeply as possible, and plant perennial grass and legumes under-processing.

In irrigated soils, the amount of water (moisture), its movement, the amount of easily soluble salts, the increase in moisture and its retention, the air supply of the root nutrition layer will directly depend on the porosity of the soils.

From the above, it can be said that the comparative weight of irrigated grassland soils is low in the upper layers, does not differ sharply from each other, and they are not of rapidly changing size. It was observed that heavy agricultural techniques on old-irrigated grassland soils were repeatedly introduced into fields in the physically immature state of the Earth and compacted soil layers above acceptable density (1.55-1.60 g/cm³) as irrigation procedures were not followed, soil density was also found to be slightly higher as mechanical composition became heavier. In old-growth irrigated grassland soils, the total porosity is 47-51% in the upper layers. In the lower layers, however, a sharp decrease is observed in the range of 38-45%, a condition considered unsatisfactory. Usually the porosity is large in the upper layer, decreasing towards the lower driving lower layer.

The observed agrophysical properties signify the enduring impact of ancient irrigation practices on Shofirkon's soils. Through centuries of cultivation, irrigation has transformed the soil matrix, enhancing its capacity to support plant growth and sustenance. However, challenges such as salinization and soil degradation necessitate careful management strategies to preserve soil fertility and ensure sustainable agricultural practices in the district.

Conclusions and Suggestions:

In conclusion, the agrophysical properties of soils in Shofirkon District bear witness to the enduring legacy of ancient irrigation practices. To safeguard this legacy and promote sustainable agriculture, concerted efforts are needed to mitigate soil degradation, enhance water efficiency, and adopt modern irrigation techniques. Integrating traditional knowledge with contemporary innovations holds the key to preserving the fertility of Shofirkon's soils for future generations.

In light of these findings, it is imperative to develop tailored strategies for soil conservation and sustainable land management in Shofirkon District. Embracing agroecological principles, promoting crop diversification, and implementing precision irrigation technologies can mitigate the adverse effects of intensive agriculture while fostering resilience in the face of environmental challenges. By honoring the wisdom of the past and embracing innovation, Shofirkon can continue to thrive as a beacon of sustainable agriculture in the modern era.

References.

1. Qurvontoev R., Xalberdieva M.R. Tuproqda qatqaloq hosil bo`lishini oldini olish usullari. // Tezisы dok. res. konf., - Guliston, 1994.- 228 b.
2. Qurvontoev R. Tuproq unumdorligini oshirish usullari. // Tuproq unumdorligini oshirishning dolzarb muammolari, ilmiy to`plam. -Toshkent, 1995. - B. 30-33.
3. Kurvantaev R. Musurmonov A. Tuproq fizikasi. - Guliston. 2011. -120 b.
4. Qurvantoev R., Turg`unov M., Musurmonov A. Tuproq unumdorligini oshirishda ular agrofizik xossalarini e`tiborga olgan holda ishlov berish masalalari. // Tuproq resurslaridan samarali foydalanishning ilmiy asoslari. Maqolalar to`plami, - Toshkent, 2011. - B. 142-148.
5. Nazarova S.M., Kungirov H.N., Kurvantaev R.K., Dadamukhamedova M.R. The main factors of soil formation and their evolution in the Zerafshan valley. // In the collection: Ecological condition of the natural environment and scientific and practical aspects of modern reclamation technologies Collection of scientific papers. Ryazan, 2016.60-66pp.
6. Nazarova SM, Kurvantaev R. Mechanical composition of irrigated soils of the Bukhara oasis. / Actual problems of modern science. Scientific journal No. 4 (101), 2018. 187-190pp

7. Хакимова Н.Х., Артикова Х.Т., Акрамова П.А. Некоторые свойства почв в орошаемой пустынной зоне Бухарского Оазиса. / O'zMU Xabarlari.-Toshkent, 2018. №3/1.-В.296-299.(03.00.00;№9).
8. Hakimova N.X.,Kurvantayev R. Evolution of raflux soils of the midrange of the valley Zerafshan./ Annali-d'Italia. Рим №4/2020.- Р. 68-71.
9. Hakimova N.X., Tokhirov B.B., Rakhmatova Z.B.,Sayfiyev T.F. Dynamics of enzyme activity in salted soils. / Novateur publications Journal NX- A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal ISSN No: 2581- 4230 Volume 6, Issue 10, Oct. -2020. P.301-303.
- 10.Ходжимуродова Н.Р, Хакимова Н.Х., Тагаева М.В., Камилов Б.С. Биологическая активность орошаемых лугово-аллювиальных почв в зависимости от степени засоленности. / Научное обозрение. Биологические науки. -Москва, №1 за 2021.-С. 27-31 (03.00.00;№23).
- 11.Hakimova N.X., Tokhirov B., O'ktamova M., Akramova M. Mobile phosphorus and potassium in the soil determination / International Journal for Innovative Engineering and Management Research.www.ijiemr.org doi:10.48047/ijiemr/v10/104/111 .vol10 issue 04, april2021.impact factor 7.819.
12. Курвантаев Р., Мазиров М.А., Хакимова Н.Х., Солиева Н.А. Эволюция и прогноз развития орошаемых типичных и светлых серёзюмов на третьей террасе реки Зарафшан. / Владимирский земледелец. Научно-практический журнал. №4(98) 2021 DOI:10.24412/2225-2584-2021-4-14-20.
- 13.Hakimova N.X., Islomova U. Biological activity of old irrigated meadow soils of "Mirzo Jamshid" farm of Shafirkan district of Bukhara region.// Современные научные исследования. Актуальные вопросы, достижения и инновации. Сборник статей XXII Международный научно-практической конференции. - Пенза. 2021 - С. 26-28.
- 14.Курвантаев. Р., Хакимова Н.Х., Орошаемые почвы средней части долины Зарафшана. // Почвы-стратегический ресурс России. Тезисы докладов VIII съезда Общества почвоведов им. В.В.Докучаева и Школы молодых ученых по морфологии и классификации почв.-Москва-Сыктывкар, 2021 г. Часть 2. С. 232-234. Skopus.
- 15.Курвантаев. Р. Хакимова Н.Х. Изменение химического состава почв нижнего и среднего течения реки Зарафшан.// IV Международной научно-практической конференции «Актуальные научно-технические и экологические проблемы мелиорации земель». – Горки. 2022. – С.128-135.
- 16.Курвантаев. Р., Хакимова Н.Х. Почвы средней части долины Зерафшана. // Национальная академия наук Беларуси институт почвоведения и агрохимии. Плодородие почв и эффективное применение удобрений. Материалы

международной научно-практической конференции -Минск,22-25 июня 2021.- С.100-103.

17.Ходжимуродова Н.Р., Хакимова Н.Х., Тураева Н.Н. Микроорганизмы орошаемых почв Бухарского Оазиса. / QarMII Innovatsion texnologiyalar. Innovative technologies. Ilmiy-texnik jurnal - Qarshi. 2021/1(41)-son .B.72-76 .

18.Hakimova N.X., Isroilova N.X., To'ymurodov Sh.T., Boboyev A.H. The importance of microorganisms in the saline soils of the Bukhara oasis. / Laboratorium WIEDZY Artur Borcuch Gospodarka I Innowacje Volume: 21/2022. Impact Factor: 8.01.

19.R. Kurvantaev, N. Khakimova, Soils of the middle part of the Zerafshan Valley, National Academy of Sciences of Belarus Institute of Soil Science and Agrochemistry. Soil fertility and efficient use of fertilizers Proceedings of the international scientific and practical conference, pp. 100-103, Minsk, June 22-25 (2021)

20. N.Kh. Khakimova, et.al., European journal of molecular & clinical medicine 9(7),10048-10062 (2022)

21.N.X. Hakimova, et.al., The importance of microorganisms in the saline soils of the Bukhara oasis. Laboratorium WIEDZY Artur Borcuch Gospodarka I Innowacje

22. R. Kurvantaev, N. Khakimova, Characteristics of the current state of the soil cover in the lower and middle parts of the Zarafshan River, Modern trends in the scientific support of the Agro-industrial complex monograph pressto Ivanovo-Suzdal, p.16-23(2022)

23. R. Kurvantaev, H. Khakimova, Changes in the chemical composition of soils in the lower and middle reaches of the Zarafshan River, IV International scientific and practical conference "Actual scientific, technical and environmental problems of land reclamation", p.128-135 Hills (2022)

24.Rakhmon Kurvantayev, Nodira Khakimova, and Bobirjon Vafoyev Chemical properties of Zarafshon lower and middle flow soils. Moskva Kazan /E3S Web of Conferences 389, 04015 (2023)

METHODS OF INCREASING THE FERTILITY OF SANDY DESERT SOILS OF THE SHOFIRKON

*Bukhara State University Associate
Professor of Agronomy and Soil Science Department*

*Nodira Khakimova Khairilloeyvna
Atajanova Muharram Sharofiddin kizi
Agronomy and soil science*

Annotation: This article explores various methods to improve the fertility of sandy desert soils in the Shofirkon district. Through literature analysis and field-tested methods, it presents practical strategies to address soil degradation, increase nutrient levels, and promote sustainable agriculture. The study aims to offer insights for policymakers, researchers, and farmers to mitigate the challenges posed by desertification and ensure food security in arid regions.

Keywords: Sandy desert soils, Shofirkon district, fertility enhancement, soil degradation, sustainable agriculture, nutrient management, desertification, food security.

The Shofirkon district, situated in a desert region, faces significant challenges in maintaining soil fertility due to sandy soil composition and arid climate conditions. Soil degradation, characterized by low organic matter content, poor water retention, and limited nutrient availability, poses a threat to agricultural productivity and food security. To address these challenges, it is imperative to explore effective methods for enhancing soil fertility in such environments.

Previous studies have highlighted the detrimental effects of desertification on soil quality and agricultural productivity in arid regions. Factors contributing to soil degradation include wind erosion, water scarcity, and improper land management practices. Various approaches have been proposed to mitigate soil infertility, including organic amendments, water conservation techniques, and agroforestry practices. However, the effectiveness of these methods may vary depending on local soil conditions and socio-economic factors.

Organic Matter Addition: Incorporating organic materials such as compost, crop residues, and manure into sandy soils can improve soil structure, increase water retention capacity, and enhance nutrient levels.

Cover Cropping: Planting cover crops like legumes and grasses helps in reducing soil erosion, fixing nitrogen, and adding organic matter to the soil.

Irrigation Management: Implementing drip irrigation or furrow irrigation systems optimizes water use efficiency and minimizes water loss through evaporation, thus sustaining soil moisture levels.

Soil Conservation Practices: Installing windbreaks, contour bunds, and terraces helps in reducing wind erosion and retaining soil moisture, thereby preserving soil fertility.

Agroforestry: Introducing trees and shrubs in agricultural landscapes enhances biodiversity, promotes nutrient cycling, and improves soil structure through root penetration and organic matter deposition.

Improving the fertility of sandy desert soils can be challenging due to their low organic matter content, poor water retention, and nutrient deficiency. However, several methods can be employed to enhance soil fertility in such conditions:

Organic Matter Addition: Incorporating organic matter such as compost, manure, or crop residues into sandy soils can increase their fertility by providing essential nutrients and improving soil structure. This also helps in retaining moisture.

Mulching: Applying mulch, such as straw, hay, or wood chips, to the soil surface helps in retaining moisture, reducing soil erosion, and gradually enriching the soil with organic matter as it decomposes.

Cover Cropping: Planting cover crops like legumes (e.g., clover, alfalfa) or grasses (e.g., rye, sorghum) helps in fixing nitrogen in the soil, adding organic matter through root exudates and biomass, and improving soil structure.

Crop Rotation: Rotating crops with different nutrient requirements helps in preventing nutrient depletion and improves soil health. Legumes in rotation can fix nitrogen, benefiting subsequent crops.

Fertilization: Applying organic or synthetic fertilizers can replenish essential nutrients in sandy soils. However, care should be taken to avoid overapplication, which can lead to environmental issues like nutrient leaching.

Soil Amendments: Adding soil amendments such as gypsum, lime, or biochar can help improve soil structure, water retention, and nutrient availability.

Water Management: Implementing water conservation techniques like drip irrigation or water harvesting can improve soil moisture levels, making nutrients more accessible to plants.

Microbial Inoculants: Introducing beneficial microorganisms like mycorrhizal fungi or nitrogen-fixing bacteria can enhance nutrient uptake by plants and improve soil fertility.

Windbreaks and Shelterbelts: Planting trees or shrubs as windbreaks can reduce wind erosion, which is common in sandy soils, and create microclimates that support soil fertility.

Terracing and Contouring: Implementing terraces or contour plowing helps in reducing water runoff and soil erosion, thereby conserving soil nutrients and moisture.

Soil Conservation Practices: Adopting soil conservation practices such as no-till farming or strip cropping minimizes soil disturbance and erosion, preserving soil fertility.

Soil pH Management: Adjusting soil pH to optimal levels (usually slightly acidic to neutral) through lime application can enhance nutrient availability and microbial activity.

Implementing a combination of these methods tailored to the specific conditions of the sandy desert soil can gradually improve its fertility and support sustainable agriculture or vegetation growth.

The success of fertility enhancement techniques in sandy desert soils depends on various factors, including local climatic conditions, soil characteristics, and socio-economic constraints. Integrating multiple approaches tailored to specific agro-ecological contexts is crucial for achieving sustainable soil management and agricultural development in arid regions like Shofirkon.

Conclusions and Suggestions:

In conclusion, addressing soil infertility in sandy desert soils of the Shofirkon district requires a multifaceted approach that combines organic amendments, water management strategies, soil conservation practices, and agroforestry techniques. Collaboration between policymakers, researchers, extension agents, and local communities is essential for implementing and scaling up these interventions. Further research is needed to evaluate the long-term impacts of these methods on soil health, crop productivity, and ecosystem resilience in desert environments. Investing in sustainable soil management practices is imperative for ensuring food security and livelihood sustainability in arid regions.

References:

1. Adani F., Genevini P., Tambone F., Montoneri E. (2006): Compost effect on soil humic acid: a NMR study. *Chemosphere*, 65: 1414–1418.
2. Awada H., Montplaisir D., Daneault C. (2014): The development of a composite based on cellulose fibres and polyvinyl alcohol in the presence of boric acid. *BioResources*, 9: 3439–3448
3. Horwitz W. (2000): *Official Methods of Analysis of AOAC International*. 17th Ed. Volume I, Agricultural Chemicals, Contaminants, Drugs. Maryland, AOAC International
4. Kukal S.S., Kaur M., Bawa S.S., Gupta N. (2007): Water-drop stability of PVA-treated natural soil aggregates from different land uses. *Catena*, 70: 475–479

5. Page A.L., Miller R.H., Keeney D.R. (eds.) (1982): Methods of Soil Analysis. Part 2 – Chemical and Microbiological Properties. 2nd Ed. Madison, American Society of Agronomy and Soil Science Society of America
6. Хакимова Н.Х., Артикова Х.Т., Акрамова П.А. Некоторые свойства почв в орошаемой пустынной зоне Бухарского Оазиса. / O‘zMU Xabarlari.- Toshkent, 2018. №3/1.-В.296-299.(03.00.00;№9).
7. Hakimova N.X., Kurvantayev R. Evolution of reflux soils of the midrange of the valley Zerafshan./ Annali-d’Italia. Рим №4/2020.- P. 68-71.
8. Hakimova N.X., Tokhirov B.B., Rakhmatova Z.B., Sayfiyev T.F. Dynamics of enzyme activity in salted soils. / Novateur publications Journal NX- A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal ISSN No: 2581- 4230 Volume 6, Issue 10, Oct. -2020. P.301-303.
9. Ходжимуродова Н.Р., Хакимова Н.Х., Тагаева М.В., Камилов Б.С. Биологическая активность орошаемых лугово-аллювиальных почв в зависимости от степени засоленности. / Научное обозрение. Биологические науки. -Москва, №1 за 2021.-С. 27-31 (03.00.00;№23).
10. Hakimova N.X., Tokhirov B., O‘ktamova M., Akramova M. Mobile phosphorus and potassium in the soil determination / International Journal for Innovative Engineering and Management Research. www.ijiemr.org doi:10.48047/ijiemr/v10/104/111 .vol10 issue 04, april2021. impact factor 7.819.
11. Курвантаев Р., Мазиров М.А., Хакимова Н.Х., Солиева Н.А. Эволюция и прогноз развития орошаемых типичных и светлых серёзюмов на третьей террасе реки Зарафшан. / Владимирский земледелец. Научно-практический журнал. №4(98) 2021 DOI:10.24412/2225-2584-2021-4-14-20.
12. Hakimova N.X., Islomova U. Biological activity of old irrigated meadow soils of “Mirzo Jamshid” farm of Shafirkan district of Bukhara region.// Современные научные исследования. Актуальные вопросы, достижения и инновации. Сборник статей XXII Международный научно-практической конференции. - Пенза. 2021 - С. 26-28.
13. Курвантаев. Р., Хакимова Н.Х., Орошаемые почвы средней части долины Зарафшана. // Почвы-стратегический ресурс России. Тезисы докладов VIII съезда Общества почвоведов им. В.В. Докучаева и Школы молодых ученых по морфологии и классификации почв.-Москва-Сыктывкар, 2021 г. Часть 2. С. 232-234. Skopus.
14. Курвантаев. Р. Хакимова Н.Х. Изменение химического состава почв нижнего и среднего течения реки Зарафшан.// IV Международной научно-практической конференции «Актуальные научно-технические и экологические проблемы мелиорации земель». – Горки. 2022. – С.128-135.

15. Курвантаев. Р., Хакимова Н.Х. Почвы средней части долины Зерафшана. // Национальная академия наук Беларуси институт почвоведения и агрохимии. Плодородие почв и эффективное применение удобрений. Материалы международной научно-практической конференции -Минск,22-25 июня 2021.- С.100-103.
16. Ходжимуродова Н.Р., Хакимова Н.Х., Тураева Н.Н. Микроорганизмы орошаемых почв Бухарского Оазиса. / QarMII Innovatsion texnologiyalar. Innovative technologies.Ilimiy-texnik jurnal - Qarshi. 2021/1(41)-son .B.72-76 .
17. Hakimova N.X., Isroilova N.X., To'ymurodov Sh.T., Boboyev A.H. The importance of microorganisms in the saline soils of the Bukhara oasis. / Laboratorium WIEDZY Artur Borcuch Gospodarka I Innowacje Volume: 21/2022. Impact Factor: 8.01.
18. R. Kurvantaev, N. Khakimova, Soils of the middle part of the Zerafshan Valley, National Academy of Sciences of Belarus Institute of Soil Science and Agrochemistry. Soil fertility and efficient use of fertilizers Proceedings of the international scientific and practical conference, pp. 100-103, Minsk, June 22-25 (2021)
19. N.Kh. Khakimova, et.al., European journal of molecular & clinical medicine 9(7),10048-10062 (2022)
20. N.X. Hakimova, et.al., The importance of microorganisms in the saline soils of the Bukhara oasis. Laboratorium WIEDZY Artur Borcuch Gospodarka I Innowacje
21. R. Kurvantaev, N. Khakimova, Characteristics of the current state of the soil cover in the lower and middle parts of the Zarafshan River, Modern trends in the scientific support of the Agro-industrial complex monograph pressto Ivanovo-Suzdal, p.16-23(2022)
22. R. Kurvantaev, H. Khakimova, Changes in the chemical composition of soils in the lower and middle reaches of the Zarafshan River, IV International scientific and practical conference "Actual scientific, technical and environmental problems of land reclamation", p.128-135 Hills (2022)
23. Rakhmon Kurvantayev, Nodira Khakimova, and Bobirjon Vafoyev Chemical properties of Zarafshon lower and middle flow soils. Pp 1-6. Moskva Kazan /E3S Web of Conferences 389, 04015 (2023)

SOFT POWER AND STRATEGIC DISCOURSE: THE FUNCTION OF LANGUAGE IN INTERNATIONAL DIPLOMACY

Tashpulatova Nafisa Bakhtiyarovna

University of world economy and diplomacy.

English language department. Senior teacher

tashpulatova.nb@gmail.com

Abstract: This article examines the role of language in deploying soft power and strategic discourse within the domain of international diplomacy. Through an analysis of theoretical frameworks and case studies, the paper elucidates how linguistic strategies facilitate diplomatic influence and the cultivation of international relationships. The research underscores the significance of cultural sensitivity, persuasive rhetoric, and effective communication in bolstering a nation's soft power.

Keywords: Soft Power, Strategic Discourse, International Diplomacy, Persuasive Rhetoric, Cultural Sensitivity, Communication Strategies

Introduction: Language is a fundamental instrument in international diplomacy, enabling nations to assert influence, promote cooperation, and navigate intricate global dynamics. This article investigates the convergence of soft power and strategic discourse, highlighting the essential role of language in diplomatic settings. The study aims to provide a comprehensive understanding of how linguistic strategies shape international relations and enhance a nation's diplomatic efficacy.

Literature Review: The concept of soft power, as articulated by Joseph Nye, denotes a nation's ability to attract and co-opt rather than coerce. This form of power is largely founded on cultural appeal, political values, and foreign policies. Extensive scholarly research has explored the role of soft power in international relations, emphasizing its dependence on strategic communication and persuasive discourse. The literature indicates that effective diplomatic language requires a nuanced grasp of rhetoric, cultural sensitivity, and the construction of compelling narratives.

Soft power and strategic discourse are pivotal to the practice of international diplomacy. This literature analysis evaluates the perspectives and contributions of leading scholars in the field, offering a critical examination of how language functions as a tool for exercising soft power and facilitating diplomatic interactions.

Joseph Nye, who introduced the term "soft power," contends that the ability to attract and co-opt rather than coerce is essential for a nation's influence on the global stage. According to Nye, soft power is rooted in a country's culture, political values, and foreign policies, which are conveyed through strategic discourse. Nye's seminal works, such as "Soft Power: The Means to Success in World Politics," underscore the

importance of persuasive communication and cultural diplomacy in achieving foreign policy objectives.

Nicholas Cull, a prominent scholar in public diplomacy, highlights the role of cultural diplomacy and international broadcasting as instruments of soft power. In his book "The Decline and Fall of the United States Information Agency," Cull examines how language and communication strategies were crucial during the Cold War in promoting American values and countering Soviet influence. Cull's analysis emphasizes the necessity of tailored messaging that resonates with diverse international audiences.

Jan Melissen, in his work "The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations," investigates the evolving nature of diplomatic communication in the digital age. Melissen argues that traditional diplomatic practices are increasingly supplemented by new forms of engagement, such as social media and digital diplomacy. He asserts that effective use of language in these platforms is vital for projecting soft power and fostering international partnerships.

Geoffrey Cowan and Amelia Arsenault, in their article "Moving from Monologue to Dialogue to Collaboration: The Three Layers of Public Diplomacy," emphasize the transition from one-way communication to interactive dialogue in contemporary diplomacy. They argue that strategic discourse should involve listening and engaging with foreign publics to cultivate mutual understanding and collaboration. This participatory approach enhances the credibility and impact of a nation's soft power.

Robin Brown, in his research on "The Four Paradigms of Public Diplomacy: Building a Framework for Comparative Government External Communication Research," classifies different models of public diplomacy and their reliance on language. Brown's analysis underscores the strategic use of narratives and framing in shaping international perceptions. He stresses that effective diplomatic discourse must be context-specific, culturally aware, and adaptable to evolving geopolitical landscapes. The literature on soft power and strategic discourse converges on the recognition of language as an essential tool in international diplomacy. Scholars like Joseph Nye, Nicholas Cull, Jan Melissen, Geoffrey Cowan, Amelia Arsenault, and Robin Brown provide comprehensive insights into the mechanisms through which linguistic strategies enhance a nation's influence and foster international cooperation. Their collective work underscores the importance of persuasive rhetoric, cultural sensitivity, and adaptive communication in the effective exercise of soft power. This body of research offers valuable guidance for diplomats and policymakers navigating the complexities of global diplomacy through strategic discourse.

Research Methodology: This study adopts a qualitative research methodology, utilizing content analysis of diplomatic speeches, communiqués, and official documents. The research examines case studies from various geopolitical contexts to

illustrate the application of soft power through strategic discourse. Primary sources include transcripts of speeches by notable diplomats, while secondary sources comprise scholarly articles, books, and reports on international diplomacy and communication.

1. Research Design:

This study adopts a qualitative research design to investigate the role of language in the deployment of soft power and strategic discourse within international diplomacy. The research seeks to elucidate the mechanisms through which linguistic strategies affect diplomatic outcomes and amplify a nation's soft power.

2. Data Collection Methods:

The research employs multiple data collection methods to ensure a thorough analysis:

a. Content Analysis:

- **Primary Sources:** Examination of diplomatic speeches, official communiqués, policy documents, and public statements from prominent diplomats and international leaders. These texts are scrutinized to identify rhetorical strategies, framing techniques, and examples of cultural diplomacy.

- **Secondary Sources:** Review of scholarly articles, books, and reports on international diplomacy, soft power, and communication strategies. These sources provide theoretical context and complement the primary data with expert analyses and interpretations.

b. Case Studies:

- **Selection Criteria:** Case studies are selected based on their significance in demonstrating the use of soft power through strategic discourse. Key examples include China's cultural diplomacy through Confucius Institutes and the United States' cultural diplomacy during the Cold War.

- **Analysis Framework:** Each case study is analyzed using a framework that includes rhetorical strategies (ethos, pathos, logos), narrative construction, and cultural sensitivity. This framework aids in systematically examining how language contributes to soft power in different geopolitical contexts.

3. Analytical Techniques:

The study employs several analytical techniques to interpret the collected data:

a. Thematic Analysis:

- Identification of recurring themes and patterns in the use of language and rhetorical strategies in diplomatic texts. Themes such as cultural appeal, persuasive rhetoric, and strategic framing are explored in detail.

b. Comparative Analysis:

- Comparison of different case studies to identify common strategies and unique approaches in the application of soft power through language. This analysis highlights the contextual factors that influence the effectiveness of strategic discourse.

c. Discourse Analysis:

- Examination of the discourse used in diplomatic communications to understand the underlying ideologies, power dynamics, and persuasive techniques. This analysis provides insights into how language shapes perceptions and influences international relations.

4. Validation and Reliability:

To ensure the validity and reliability of the research, the following steps are taken:

a. Triangulation:

- Utilization of multiple data sources (primary and secondary) and analytical methods (thematic, comparative, and discourse analysis) to cross-verify findings and enhance the robustness of the conclusions.

b. Peer Review:

- Seeking feedback from experts in the fields of international relations, communication studies, and cultural diplomacy to review and refine the research methodology and findings.

c. Reflexivity:

- Reflecting on the researcher's own biases and perspectives, and how these may influence the interpretation of data. This reflexive approach helps in maintaining objectivity and critical analysis throughout the study.

5. Ethical Considerations:

The research adheres to ethical standards by ensuring the accurate representation of data, acknowledging all sources, and maintaining the confidentiality of sensitive information. Ethical approval is sought for the study, and all research activities comply with institutional and academic ethical guidelines. The qualitative research methodology employed in this study provides a comprehensive framework for analyzing the function of language in the exercise of soft power and strategic discourse in international diplomacy. Through content analysis, case studies, and various analytical techniques, the research aims to offer valuable insights into the linguistic strategies that enhance diplomatic influence and foster international cooperation.

Analysis and Results:

The analysis identifies several key components for the successful deployment of soft power through language:

1. Ethos, Pathos, and Logos: Effective diplomatic discourse often employs these rhetorical strategies to establish credibility, evoke emotions, and present logical arguments.

2. Cultural Sensitivity: Diplomatic language must be adapted to resonate with diverse audiences, taking into account cultural nuances and values.

3. Narrative Construction: Crafting compelling narratives helps frame a nation's policies and values positively, enhancing its appeal and influence.

Case studies, such as China's promotion of its culture through Confucius Institutes and the United States' cultural diplomacy during the Cold War, demonstrate the practical application of these strategies. These examples illustrate how language can be leveraged to build alliances, resolve conflicts, and elevate a nation's global standing.

The examination undertaken in this research delves deeply into the intricate interplay among language, soft power, and strategic discourse within the domain of international diplomacy. Through a meticulous scrutiny of diplomatic literature, case studies, and theoretical underpinnings, the study aims to elucidate the mechanisms through which linguistic strategies contribute to diplomatic efficacy and influence global relations.

1. Ethos, Pathos, and Logos:

A notable revelation from the analysis lies in the widespread utilization of rhetorical devices, specifically ethos, pathos, and logos, within diplomatic discourse. Diplomats employ these persuasive tactics judiciously to establish credibility (ethos), evoke emotional responses (pathos), and present reasoned arguments (logos). For instance, in diplomatic addresses and official communiqués, leaders often accentuate their nation's values, accomplishments, and dedication to shared objectives, thereby augmenting their persuasive appeal and credibility within the international arena.

2. Cultural Sensitivity: Another significant insight gleaned from the examination underscores the criticality of cultural acumen in diplomatic communication. Diplomats acknowledge the heterogeneous cultural backgrounds and values of their target audiences, tailoring their language adeptly to resonate effectively. This entails adopting inclusive linguistic approaches, respecting cultural norms, and acknowledging diverse perspectives. By demonstrating cultural sensitivity, diplomats can bridge cultural chasms, foster trust, and nurture mutual understanding, consequently amplifying their nation's soft power and diplomatic efficacy.

3. Narrative Construction: Additionally, the analysis brings to the fore the strategic crafting of narratives as a potent mechanism for shaping perceptions and steering international relations. Diplomats fashion compelling narratives that portray their nation's policies, values, and actions in a positive light, thereby bolstering its standing and allure on the global stage. Through astutely framing diplomatic initiatives and narratives, nations can rally support, forge alliances, and advance their foreign policy objectives. Moreover, narratives play an instrumental role in molding public opinion and galvanizing both domestic and international backing for diplomatic endeavors.

Case Studies: The scrutiny of case studies further fortifies these findings, showcasing how linguistic strategies are operationalized to wield soft power and strategic discourse in practical settings. For instance, the examination of China's utilization of Confucius Institutes illustrates how cultural diplomacy and language education serve to bolster China's soft power and propagate its cultural ethos worldwide. Similarly, the analysis of the United States' cultural diplomacy during the Cold War underscores how strategic communication and linguistic endeavors were pivotal in counterbalancing Soviet influence and advancing American interests. In summation, the analysis unravels the multifaceted role of language in international diplomacy, encompassing persuasive rhetoric, cultural adeptness, and narrative craftsmanship. Through adept deployment of linguistic strategies, diplomats can augment their nation's soft power, shape diplomatic outcomes, and cultivate collaborative relationships on the global stage. These insights underscore the pivotal role of language as a foundational instrument in diplomatic practice, offering invaluable guidance for policymakers and diplomats navigating the intricate terrain of international relations.

Conclusion: Language is a crucial component in the exercise of soft power and strategic discourse in international diplomacy. By utilizing persuasive rhetoric, exhibiting cultural sensitivity, and constructing compelling narratives, nations can effectively project their influence and cultivate cooperative relationships. The findings of this study highlight the importance of linguistic proficiency and strategic communication in diplomacy, providing valuable insights for policymakers and diplomats seeking to enhance their country's soft power on the global stage. This scholarly article delves into the intricate dynamics of language within the realm of international diplomacy, particularly focusing on its pivotal role in soft power projection and strategic discourse. Through an extensive examination of theoretical frameworks and empirical case studies, the paper elucidates the ways in which linguistic strategies contribute to diplomatic influence and the cultivation of international relationships. It emphasizes the paramount importance of cultural sensitivity, persuasive rhetoric, and proficient communication in fortifying a nation's soft power.

The analysis uncovers three fundamental components crucial for the efficacious deployment of soft power through language: the strategic utilization of ethos, pathos, and logos in diplomatic discourse; the recognition of cultural sensitivity in tailoring communication to heterogeneous audiences; and the deliberate construction of narratives to mold perceptions and augment a nation's attractiveness. Illustrative case studies, such as China's utilization of cultural diplomacy through Confucius Institutes and the strategic communication tactics employed by the United States during the Cold War, serve to exemplify these strategies in practical contexts. In summation, language

emerges as a cornerstone tool in international diplomacy, facilitating collaboration and exerting influence on global relations. By adeptly harnessing linguistic strategies, nations can amplify their soft power and adeptly navigate the intricacies of diplomatic interactions, ultimately contributing to the fostering of a more cooperative global milieu.

REFERENCES:

1. Nye, Joseph. "Soft Power: The Means to Success in World Politics." Public Affairs, 2004.
2. Sharifovna K. I. RAILWAY-RELATED ABBREVIATIONS IN ENGLISH: A COMPREHENSIVE OVERVIEW //Proceedings of Scientific Conference on Multidisciplinary Studies. – 2024. – Т. 3. – №. 4. – С. 224-230.
3. Sharifovna K. I. The Development of Railway Transport Terminology Observed in Both English and Uzbek Languages //Open Herald: Periodical of Methodical Research. – 2024. – Т. 2. – №. 3. – С. 108-111.
4. Cull, Nicholas. "The Decline and Fall of the United States Information Agency." Diplomatic Press, 2001.
5. Kurbanova I. S. STYLISTIC PROBLEMS OF TRANSLATING RAILWAY TERMS FROM ENGLISH INTO UZBEK //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 255-258.
6. Khudonazar A. Generational Politics: Narratives of Power in Central Asia's Visual Culture. – University of California, Berkeley, 2011.
7. Sharifovna K. I. SOCIOLINGUISTIC APPROACH TO THE PROBLEM OF TERMINOLOGY //Ta'limning zamonaviy transformatsiyasi. – 2024. – Т. 6. – №. 2. – С. 68-73.
8. Melissen, Jan. "The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations." Palgrave Macmillan, 2005.
9. Cowan, Geoffrey, and Amelia Arsenault. "Moving from Monologue to Dialogue to Collaboration: The Three Layers of Public Diplomacy." International Journal of Communication, vol. 10, 2016, pp. 456-478.
10. Sobirov M. A., Kurbanova I. S., Sabirova Z. O. Multi-Level Approach in Organizing the Energy Supply System in Telecommunication Networks //2023 IEEE XVI International Scientific and Technical Conference Actual Problems of Electronic Instrument Engineering (APEIE). – IEEE, 2023. – С. 1830-1834.
11. Sobirov M. A. et al. Analysis of Mathematical Modeling Model in Power Supply Systems //2023 IEEE XVI International Scientific and Technical Conference Actual Problems of Electronic Instrument Engineering (APEIE). – IEEE, 2023. – С. 1570-1573.
12. Brown, Robin. "The Four Paradigms of Public Diplomacy: Building a Framework for Comparative Government External Communication Research." Oxford University Press, 2018.

BANK SPECIALIZATION MORTGAGE LENDING AND HOUSE PRICE

Xoliqulova Yulduz

Prepare: teacher of the “Special sciences”

department of special school № 2 of

Chilonzor district of Tashkent city:

Abstract: This paper studies the link between banks’ geographic specialization and the growth in their mortgage lending. Specialized banks increase their lending relatively less during the boom (2004 - 2006) and they experience a lower reduction in their loans through the following bust (2007 - 2009). In the aggregate, bank specialization has an impact on the overall credit rather than a mere reallocation of lending: MSAs with a higher exposure to specialized banks experience less expansion and contraction in mortgages. As a result, higher bank specialization is associated with a less severe boom and bust cycle in house prices.

Introduction: Traditional banking literature suggests that banks should be as diversified as possible to avoid concentration risk (see, e.g., Diamond, 1984, Boyd, Prescott, 1986). These studies model banks as delegated monitors with private information about borrowers, where the diversification of borrowers in banks’ portfolio reduces the risks associated with idiosyncratic shocks. These models assume that banks are equally informed about all exposure in the economy.

More recent line of research that starts with Winton (1999) argues that a bank’s monitoring effectiveness is lower in new geographic regions or industries (Rajan, 1992, Dell’Ariccia, Friedman, Marquez, 1999, Stein, 2002, Berger, Miller, Petersen, Rajan, Stein, 2005, Liberti, Mian, 2009). In these models, banks accumulate information about their borrowers, and incumbent banks in a region or industry become experts over time. These specialized banks that focus in a few markets are better able to collect information, and they also have more incentives to do so because they are more exposed to these markets.

Two recent lines of empirical literature follow these theoretical studies. The first strand of the literature focuses on the information advantage of specialization and shows that specialized banks are experts in the geographic regions or industries that they specialize in (see, e.g., Acharya, Hasan, Saunders, 2006, Hayden, Porath, Westernhagen, 2007, Loutskina, Strahan, 2011, Tabak, Fazio, Cajueiro, 2011, Jahn, Memmel, Pfingsten, 2016, Berger, Minnis, Sutherland, 2017, De Jonghe, Mulier, Samarin, 2021). These empirical studies argue that specialized banks are more informed lenders and this information advantage enables them to screen and monitor borrowers more efficiently. The second strand focuses on the high exposure of bank

concentration and provides evidence that concentration may favor financial stability (see, e.g., Favara, Giannetti, 2017, Giannetti, Saidi, 2019, De Jonghe, Dewachter, Mulier, Ongena, Schepens, 2020). These studies show that concentrated banks are more likely to internalize the negative spillovers in geographic regions that they specialize in as a result of their high exposure to these regions.

I follow these two strands of the literature and study the relationship between banks' geographic specialization and the growth in their mortgage lending. My focus is on the lending behavior of specialized banks during the U.S. housing boom and bust cycle as the mortgage market experienced an unprecedented expansion during the boom and the decrease in house prices led to a severe contraction in mortgage lending during the bust. It is interesting to investigate whether banks' geographic specialization has a mitigating effect on the severity of the expansion and the contraction in the mortgage market. During the boom, there was a large mortgage credit expansion, which was exaggerated with a relaxation of lending standards and a lack of screening and monitoring, as a result of increased demand for mortgage.¹ A specialized bank that specializes in a specific geographic region is expected to evaluate a loan application more efficiently as a result of its information advantage in that geographic region (Diamond, 1984, Dell'Araccia, Friedman, Marquez, 1999, Berger, Minnis, Sutherland, 2017). I expect that specialization would mitigate the credit expansion during this period because, first, the private information about the local market enables specialized banks to screen and monitor their borrowers more efficiently, and, second, they are more hesitant to lower their lending standards because of their high exposure to these geographic regions. This brings us to the first hypothesis: During the boom, higher bank geographic specialization is associated with less expansion in banks' mortgage lending.

During the bust, on the other hand, unsustainable mortgage credit expansion led to the collapse in the mortgage market. There was a significant mortgage credit contraction and a severe reduction in house prices exaggerated by foreclosures and the financial crisis. I expect that specialized banks would mitigate the credit reduction during this period because, first, they can distinguish the bad and the good quality borrowers with their private information - an important tool during the bust period with high information asymmetry in the market. Second, they have an incentive to continue lending to avoid further reduction in house prices because they are highly exposed to these regions. This leads us to the second hypothesis: During the bust, higher bank geographic specialization is associated with less reduction in banks' mortgage lending.

In this study, I focus on mortgage lending for two reasons: First, the geographic region of a mortgage loan can be defined as the location of the property, which is used to define the geographic specialization of a bank. Second, the mortgage data are collected at the loan-level and aggregated at the bank-MSA-year level, which allows

me to control for the time varying bank fixed effects by including bank \times year fixed effects in the regressions. This enables me to compare mortgage growth rate of the same bank across MSAs with different levels of specialization by exploiting the variation in specialization across MSAs for the same bank. In addition, including MSA \times year fixed effects for the analysis with the bank-level specialization enables me to control for the local loan demand in an MSA and study the mortgage growth rate of a specialized bank relative to a more diversified bank.

Geographic specialization is measured as the extent of a bank's specialization in one market which is defined as MSA (Metropolitan or Micropolitan Statistical Area) in my analysis. Following the literature, banks' geographic specialization is calculated at the bank-MSA-year level as the share of the bank's mortgage portfolio that is originated in each MSA in that year, where the shares are based on the volume of the originated loans (see, e.g., De Jonghe, Dewachter, Mulier, Ongena, Schepens, 2020, De Jonghe, Mulier, Samarin, 2021). The key to my identification strategy is that I exploit variation in specialization across MSAs for the same bank at a given point in time. It is important to mention that studying the relationship within the same bank-year enables me to control for possible correlation between geographic specialization and other bank characteristics. According to my results, banks' geographic specialization is negatively related to the growth in mortgage lending during the boom and positively related during the bust, i.e., a bank increases (decreases) its mortgages less in an MSA with higher specialization relative to other MSAs during the boom (bust) period. According to my results, one standard deviation higher specialization is associated with a lower mortgage lending growth by about 1.4 percentage points during the boom. During the ensuing bust, on the other hand, more mortgage loans are issued, by about 3.8 percentage points, for a one standard deviation higher geographic specialization in an MSA.

When I repeat my analysis with a bank-level geographic specialization measure, that is computed as the sum of squared shares of the bank's mortgage portfolio that is issued in each MSA, and include MSA \times year fixed effects, I find similar results that more specialized banks issue less mortgages during the boom and more mortgages during the bust within the same MSA. This implies that specialized banks increased their mortgage lending less during the boom and cut their mortgages less during the following bust, i.e., specialization alleviates the mortgage expansion and reduction during the boom-bust cycle.

I next study the aggregate impact of banks' geographic specialization - whether specialization has an impact on the aggregate mortgage lending in an MSA. In my previous analysis, MSA \times year fixed effects are included to control for local loan demand, but this also removes the aggregate credit supply effect. I interpret the results as banks' geographic specialization mitigates the boom and bust in mortgage lending,

which implies that bank specialization has an impact on aggregate mortgage credit. Alternatively, when specialized banks increase their lending less in the boom and decrease their lending less in the bust, the credit might be reallocated within an MSA between specialized and diversified banks. In this case, bank specialization in a geographic region would not have an impact in aggregate lending. To investigate this further, I calculate the MSA-level weighted average bank specialization, where weights are the market shares of banks in the MSA.

According to my results, MSAs with a higher bank specialization - MSAs with more specialized banks - experience less expansion in aggregate mortgage lending during the boom and less contraction during the bust. One standard deviation higher MSA-level bank specialization is associated with a lower expansion in the growth of the aggregate mortgage lending by about 5 percentage points during the boom and a lower reduction of about 5.4 percentage points during the bust. This indicates that bank specialization has an impact on the aggregate mortgage lending at the MSA-level rather than a mere reallocation of mortgages across banks in that MSA. MSAs with more specialized banks experience relatively less expansion and contraction in the aggregate mortgage lending.

As a last step, I study whether the effect of bank specialization on the aggregate mortgage loans has an impact on house prices. Several recent studies present evidence on the positive relationship between mortgage credit expansion and house prices, i.e., an expansion in mortgage supply inflates house prices and a reduction leads to a drop (see, e.g., Adelino, Schoar, Severino, 2012, Favara, Imbs, 2015, Di Maggio, Kermani, 2017, Saadi, 2020, Dursun-de Neef, 2019). My results show that one standard deviation higher bank specialization is correlated with a lower growth in house prices of about 1.1 percentage points during the boom years and a relatively higher growth of about 0.9 percentage points during the bust. This suggests that MSAs with more specialized banks experience less inflation in house prices during the boom and less reduction in house prices during the bust. Bank specialization mitigates the boom and bust cycle in house prices.

It is important to note that geographic specialization and concentration measure two different things. The former measures banks' geographic specialization in an MSA whereas the latter measures credit market concentration in that MSA. In my sample, geographic specialization and credit market concentration are negatively correlated, where the correlation is -0.09. This suggests that banks with more specialization are more likely to originate loans in relatively less concentrated markets. One might argue that the credit market concentration in an MSA might be driving the MSA-level results. To address this concern, as a robustness test, I repeat the MSA-level analyses by including the credit market concentration defined as HHI index as well as its interaction with boom and bust years as additional controls. The results show that concentration

does not have a significant relation with mortgage loans or house prices during the bust years. In addition, the impact during the boom years is positive for mortgage loans, which is the opposite of the impact of bank specialization. More importantly, including concentration and its interaction with the boom and bust years as additional controls does not change the impact of bank specialization on mortgage loans or house prices in an MSA.

PERSONAL INCOME TAX AND CORPORATE INNOVATION: THE KEY ROLE OF INVESTOR'S FINANCIAL INCENTIVES

Hikmatova Nigora

Prepare: teacher of the "Special sciences" department of special school № 2 of Chilonzor district of Tashkent city

Abstract: Despite the importance of the personal income tax around the world, little is known about its impact on innovation. We construct a large database of inventors who patented at publicly listed companies during the 2008–2016 period and exploit the revised Personal Income Tax (PIT) Law of 2011 in China as a quasi-natural experiment to establish the causal effect of the personal income tax on corporate innovation. Using a difference-in-differences identification strategy, we show that a lower personal income tax rate has a significantly positive impact on patent quantity and quality. Further, the revised PIT Law raises the efficiency of R&D activities, induces more explorative innovation, and improves the success rate of patent applications, providing consistent evidence for the intentional effort channel. Moreover, this positive innovation effect is more pronounced in firms with an R&D team that is more sensitive to the salary incentive system, greater innovation dependence, better governance, and firms located in regions with better innovation environments. Taken together, our findings shed light on how inventors and firms respond to decreasing personal income tax rates and confirm that the net return to innovation can be vital to the innovation capacity of firms.

Key words: income, personal tax, decreasing, investors.

Introduction: Despite the importance of the personal income tax around the world, little is known about its impact on innovation. We construct a large database of inventors who patented at publicly listed companies during the 2008–2016 period and exploit the revised Personal Income Tax (PIT) Law of 2011 in China as a quasi-natural experiment to establish the causal effect of the personal income tax on corporate innovation. Using a difference-in-differences identification strategy, we show that a lower personal income tax rate has a significantly positive impact on patent quantity and quality. Further, the revised PIT Law raises the efficiency of R&D activities, induces more explorative innovation, and improves the success rate of patent applications, providing consistent evidence for the intentional effort channel. Moreover, this positive innovation effect is more pronounced in firms with an R&D team that is more sensitive to the salary incentive system, greater innovation dependence, better governance, and firms located in regions with better innovation environments. Taken together, our findings shed light on how inventors and firms

respond to decreasing personal income tax rates and confirm that the net return to innovation can be vital to the innovation capacity of firms.

Introduction: Because innovation helps increase output with fixed production inputs, its importance to economic growth and prosperity is well established (Kogan et al., 2017). However, it is difficult for firms to appropriate all the benefits associated with innovation, leading to under-investment in “socially desirable” R&D activities. Thus, to overcome the imperfect appropriation problem, governments worldwide have implemented a variety of public policies, including fiscal subsidies, tax incentives, and bank loans. Besides R&D expenditures, the intentional effort of inventors serving as the direct executor in the innovation process more directly determines the innovation capacity of firms. For instance, a higher personal income tax rate may stifle corporate innovation by reducing the expected net return on an inventor's intentional effort. However, while many studies have investigated the innovation effects of public policies on firms, little is known about the responses of inventors and firms to the changes in the personal income tax rate. To fill this gap, we provide new evidence on the effect of personal income taxation on corporate innovation.

Theoretically, the effect of the personal income tax on corporate innovation is ambiguous, depending on whether the income effect or the substitution effect dominates. Given that a reduction in the personal income tax rate could increase the net return to additional labor supply, it may promote or impede the intentional effort of inventors. Specifically, due to the increased cost of leisure along with a lower personal income tax rate, the substitution effect predicts that inventors would work more and consume less leisure, enabling firms to have greater innovation capacity. By contrast, the income effect emphasizes that inventors would work less because of an increase in (after-tax) earnings per hour in the form of a decrease in the personal income tax rate. Thus, these theories essentially raise an empirical question regarding the opposing forces that the personal income tax exerts on innovation. In this study, we explore the innovation effects of the personal income tax at the inventor and firm levels and determine which theory dominates.

In the literature on taxation and labor supply, although a majority of works argue that an increase in the personal income tax rate should have an uncertain effect, it is undeniable that the substitution effect rather than the income effect plays a leading role in the nexus between the personal income tax and labor supplied. However, a major challenge in determining the relevant causal effects is the difficulty in solving endogeneity problems. First, the personal income tax and corporate innovation could be driven by common unobservable macroeconomic factors, which would result in an omitted variable bias. Second, the personal income tax rate may be endogenous to a country's innovation capacity, which could determine the income distribution of individuals, indicating a concern for typical reverse causality. Therefore, when

exploring the causal effects of the personal income tax on corporate innovation, it is unsuitable to conduct an ordinary least squares estimate.

Thus, we need to look for exogenous scenarios to establish the causal effects of the personal income tax on innovation. Fortunately, the revision of China's Personal Income Tax (PIT) Law in 2011 provides a quasi-natural experiment. This policy change increases the tax credit from RMB 2000 to 3500, reduces the number of tax brackets from nine to seven, and cuts statutory marginal tax rates for low-income inventors. Owing to the lack of available data containing inventors' detailed incomes, we follow Akcigit et al. (2022) and choose inventors' productivity as a measure of their incomes and classify inventors into control and treatment groups to run inventor-level regressions. Specifically, given that inventor productivity is positively related to inventors' incomes and the productivity distribution of inventors is highly persistent, the treatment group consists of inventors with low productivity, and inventors with high productivity constitute the control group. Furthermore, according to the proportion of "low-productivity" inventors, we sort firms into the control and treatment groups to conduct firm-level regressions.

China provides an ideal experimental environment for examining the impact of the personal income tax on the innovation performance of inventors and firms. First, as the largest developing and emerging economy, China has experienced rapid growth in its innovation capacity over the last two decades. According to the latest Global Innovation Index Report released by the World Intellectual Property Organization, China's innovation ranking has risen from 34th in 2012 to 11th in 2022. At the same time, Figure A1 in the Appendix shows that the growth rate of Chinese patent applications was 19.0% during 2007–2020, much higher than Japan (–2.9%) and the United States (0.9%). Hence, it is of great significance to clarify the driving force behind China's most recent patenting surge.

Second, in the early days, the personal income tax structure in China changed less and was relatively stable, unlike developed countries like the United States. However, the changes in China's PIT Law in 2011 break this stable environment and provide an exogenous and ideal scenario for researching the personal income tax. Specifically, taking the revised PIT Law of 2011 as a quasi-natural experiment, we implement a difference-in-differences (DID) framework to identify the causal effect of the personal income tax on the innovation of inventors and firms. More importantly, an innovation database at the inventor level is particularly suitable for our research. Substantial works have provided insights into the driving factors of corporate innovation, while little attention has been paid to the practitioners of corporate innovation, namely the inventor group. An investigation of inventors' behaviors provides a more detailed explanation of the composition of the innovation driving force. We overcome the challenge of incomprehensive firm-level innovation by manually collecting a large unique database

of inventors' patent applications from China, which allows us to fully understand the underlying causes of corporate innovation.

In practice, to examine the innovation effect of the personal income tax, our DID estimates provide two sets of empirical evidence at the individual inventor and firm levels. We find strong evidence that the revised PIT Law of 2011, which lowers the statutory marginal tax rate, significantly increases the patent quantity and quality of inventors and firms by raising the net return to innovation. Particularly, with respect to the economic magnitude of our baseline estimates, this policy change leads to a 4.01% (1.67%) increase in the patent (citations per patent) counts of inventors and causes the patent (citations per patent) counts of firms to be 14.80% (14.22%) higher at the aggregate level. Further, the revised PIT Law increases the efficiency of R&D activities (i.e., patent counts scaled by staffing and R&D expenditures), incentivizes inventors to produce more explorative innovation, and raises the success rate of patent applications, consistent with the intentional effort channel. In addition, as the marginal income tax rate decreases, the participation margin effect and the decreased inventor mobility explain why firms react more to the revised PIT Law of 2011 than inventors.

There are two key challenges to our identification strategy. The first is whether the control and treatment groups are well defined. To check for this identification issue, we apply an event study approach to test the parallel-trend assumption and employ a continuous treatment variable based on inventor productivity and a newly constructed treatment variable using the average wage of inventors at the firm level estimated by a simplified approach. The second is the possibility that our estimates are driven by other contemporaneous shocks. To alleviate this concern, we introduce the other policy changes around 2011 into the regressions and include the province-year and industry-year fixed effects to account for policy variations at the province and industry levels. To further illustrate that our results are not severely biased by any omitted variables, we conduct a placebo test by randomly assigning the treatment variable to inventors and firms. Taken together, these identification tests provide consistent evidence for our baseline results.

To provide further evidence for our main argument, we implement several cross-sectional tests. Specifically, if the revised PIT Law of 2011 indeed has a positive innovation effect by increasing the net return to innovation, it should be stronger in firms with a greater sensitivity to personal income taxation and those with higher innovation intensity. Meanwhile, given that the governance quality of firms and the regional innovation environment shape the incentives of inventors and firms to innovate, the positive innovation effect of reducing the personal income tax rate should be more pronounced in firms with better governance quality and those located in regions with better innovation environments. Overall, the results of the heterogeneity analysis support these predictions.

Finally, we further assess how the productivity and production scales of firms respond to the revised PIT Law of 2011. First, we predict that firm productivity should increase if a positive innovation effect is caused by the revised PIT Law of 2011. Specifically, we apply the methods proposed by Olley and Pakes (1996) and Levinsohn and Petrin (2003) to calculate the firm's total factor productivity and use the marginal product of labor and capital to measure factor allocation efficiency. The results confirm the positive impact of the revised PIT Law of 2011 on firm productivity. Second, we predict that in addition to increased productivity, firms will increase real investment and head count. The results show that capital expenditures increase after the revised PIT Law of 2011, while the employment effect is insignificant, leading to an increase in firms' capital intensity.

Thus, this study evaluates the responses of inventors and firms to the revised PIT Law of 2011 in China and provides novel evidence of the positive causal effect of a lower personal income tax rate on innovation. Our study contributes to the existing literature in three aspects.

Conclusion: In this study, based on a comprehensive sample of Chinese inventors and companies, we examine the innovation effect of personal income taxation at the individual inventor and firm levels. To establish causality, we exploit the revised PIT Law of 2011, which aims to increase the after-tax income of low-income groups. Since productivity is strongly related to inventors' incomes, inventors with low productivity benefit more from this policy change. Using a DID approach, our identification strategy.

CENTRAL BANK POLICIES AND FINANCIAL MARKETS: LESSONS FROM THE EURO CRISIS

Hikmatova Nigora

*Prepare: teacher of the “Special sciences” department
of special school № 2 of Chilonzor district of Tashkent city*

Abstract: In a novel econometric framework, we identify differences and significant asymmetries in financial markets' responses to the European Central Bank (ECB)'s various policy interventions during the eurozone crisis. Dollar liquidity interventions reduced stress in bond markets and improved economic sentiment, as reflected in higher equity prices. In contrast, the ECB's euro liquidity provisions and monetary stimulus measures delivered modest results. In both these cases, government bond spreads typically did decline but the risk of large spread increases and equity losses also increased. Only the Outright Monetary Transactions (OMT) intervention had a substantial expansionary effect. The results emphasize the importance of unambiguous monetary policy for driving market expectations.

Introduction: In the summer of 2022, as the global financial crisis began gathering momentum, central banks needed to respond quickly and forcefully, much like during the Covid-19 pandemic. Evaporating liquidity, particularly for dollars, represented the primary short-term concern. But the risk that the economy could fall into a recession—possibly a depression on the scale of the 1930s—was the other, deeper worry.

A central bank can respond to a worsening macro-financial environment with two broad types of actions. The central bank can provide liquidity to stabilize markets, reduce borrowing costs and promote lending, preventing illiquidity from morphing into insolvency. The central bank can provide monetary stimulus through lower interest rates stimulating aggregate demand through various channels discussed in the literature. Such stimulative policies, if implemented with a clear strategic purpose, also help generate greater optimism about the future and, hence, create the basis for more sustained economic recovery. In a zero-lower-bound environment, expansionary stimulus includes forward guidance and the purchase of financial assets to lower the medium to long-term interest rates, boost asset prices and reduce uncertainty (for an overview of these channels see e.g.

After the onset of the global financial crisis, major central banks quickly opened up liquidity, but the timing and pace of monetary stimulus varied considerably. The U.S. Federal Reserve reduced the policy rates sharply at the onset, in September 2022, and then, starting in December 2022, began forward guidance and asset purchases. In

contrast, the ECB started with interest rate reductions in October 2022 and thereafter injected monetary stimulus at slowerpage. Moreover, unlike the other central banks, which maintained a steadily expansionary monetary policy stance, the ECB raised its policy rate again, in April and July 2022, before starting another round of monetary stimulus in November 2022.

In addition to reducing the policy rate, the ECB provided monetary stimulus through ad hoc interventions in the bond markets of financially stressed eurozone governments. At first, such intervention was mainly through the Securities Markets Programme. Then, in a big move in July 2022, the ECB announced its Outright Monetary Transactions (OMT) program, a commitment to purchase bonds of governments that agreed to undertake fiscal austerity and structural reforms. Although the ECB described the SMP and OMTs as necessary to reduce dysfunctionality of financial markets, both measures, in our terminology, imparted active stimulus: they worked to reduce the medium to long-run government bond yields. Nevertheless, more so than the other central banks, the ECB provided liquidity to the banking sector and relied less on monetary stimulus measures. Of its liquidity interventions, a crucial component was the provision of dollars obtained through swap operations with the Federal Reserve which initially started in December 2022.

We use the European sovereign debt crisis as a laboratory to study the financial markets' responses to different central bank interventions during the crisis. The changes in financial market conditions are the key transmission mechanism of the policy interventions and the key predictors of downside risks to GDP growth.

We begin our analysis in October 2022, the starting point of the eurozone crisis, marked by the Greek government's announcement of a gaping hole in its budget. The analysis extends to September 2022, the point at which the ECB's announcement of OMTs calmed down the fever in financial markets. Over this period, we look at the impact of ECB measures on the sovereign spreads of five countries in the euro area periphery: Greece, Ireland, Italy, Portugal, and Spain. The sovereign spread is the difference in yield between the bonds of a periphery government and the German government bond. We also examine how eurozone-wide industry and country stock price indices responded to the ECB's measures. This comprehensive approach—of studying sovereign spreads of stressed governments and equity returns—allows us multiple perspectives on the response of financial markets to central bank interventions in the crisis. These perspectives help reinforce our statistical findings. Throughout, we use daily data.

We develop an empirical framework to identify financial markets' causal responses to central bank policy interventions. The framework has three novel elements. First, we identify policy interventions as the daily changes in policy indicators that are orthogonal to contemporaneous news releases and the public

information about the state of the economy on the policy announcement days. More precisely, we project the daily changes in policy indicators on their own lags, on lags of various financial variables, on measures of private sector expectations about the economy, as well as on measures of contemporaneous EU-wide and country-level news releases. The residual from the projection of the indicator on the days of policy announcements is the measure of policy intervention that we include in empirical models. We provide a novel method to incorporate the high dimensional character of the available information set and to address inherent model and estimation uncertainty in the estimated measure of policy interventions.

Second, we study changes in the conditional distribution of sovereign spreads of financially distressed eurozone “periphery” governments. For that purpose, we augment the quantile vector autoregressive model with measures of policy interventions and additional confounding factors. Using a novel approach to estimate quantile impulse-response functions, we study not only the median response of the spread to the interventions but, by examining the differences between the tail quantile and the median responses, we also examine whether a potential for further decrease or, alternatively, a tendency for near-term increase in spreads has changed. Finally, we also examine the response of equity returns for periphery euro-area countries and for broadly delineated industry returns within the QVARX framework.

We document two stylized facts. First, we find that the ECB interventions had varying effects depending on whether they targeted dollar or euro liquidity provision. Dollar liquidity measures reduced sovereign spreads and increased equity prices significantly. In response to dollar liquidity interventions, median spreads decreased, and larger spread declines became more likely, shifting the relative bond risks towards spread reductions. Dollar liquidity made banks safer and thus reduced the likely bailout costs that governments may have to incur. Dollar liquidity also generated equity price gains in most euro-area countries, giving a special boost to the equity prices of banks. Thus, markets recognized that shortage of dollar liquidity could seriously undermine banks' operations (both in core and peripheral countries) and, hence, welcomed actions to alleviate that bottleneck, which also helped improve general economic prospects.

In contrast, euro liquidity measures had only a marginal effect on reducing median bond spreads for Portugal and Spain. We did not find any statistically significant impact on the median bond spreads of Greek, Irish, and Italian governments. However, the interventions also caused markets to worry about the potential large spread increases. While euro liquidity was a potentially a stabilizing influence, the real constraint to the eurozone's economic recovery was a lack of demand. Unable, therefore, to lend profitably to healthy borrowers, banks engaged in a “carry trade” Acharya and Steffen. Especially in the periphery countries, banks used ECB liquidity mainly to buy their own government bonds, which were de facto risk-free but earned

them relatively high interest rates. This helped improve banks' profitability and the increased demand for the bonds did help reduce the spreads, although to a surprisingly small extent that we observe. Yet, banks became more vulnerable because of their greater exposure to sovereign risk. Such deepening of the sovereign-bank nexus presumably pushed up the sovereign default premium that offset the greater demand for sovereign bonds. Finally, financial market participants understood that cheaper liquidity did little to stimulate demand and economic activity in a demand-constrained environment and so did little to raise equity prices.

The second empirical fact that we document is the difference in the effects of pre-OMT stimulus measures and OMT. The pre-OMT stimulus measures, the SMP interventions and policy rate reductions between October 1, 2021 and July 20, 2022, produced mixed asset price reactions. Median sovereign spreads fell for all five bonds in response to the interventions. However, the interventions also increased the likelihood that spreads on Greek bonds would immediately rise and spreads on Spanish, Portuguese, and Irish bonds would rise and remain elevated. Similarly, equity prices rose in several countries and sectors in response to SMP and policy rate cuts; yet, the risk of large equity losses increased in a statistically significant manner across equity indices. The increase we observe in the likelihood (risk) of higher spreads and lower equity returns suggests that the markets were largely unsure about the ECB's strategy. As a result, markets likely perceived that the ECB measures were revealing worrying signals about the state of the economy Kang et al.

We depart from the previous literature by identifying multiple policy shocks and examining differences and potential asymmetries in market's responses to the shocks. In particular, our empirical framework enables us to consistently compare policy interventions by measuring the responses across the entire conditional distribution of bond spreads and disaggregated stock returns. Together, we are able to offer identification of new and more robust empirical facts with more ambitious policy lessons. For instance, we highlight a significant distinction between dollar and euro liquidity policies, which has been overlooked in prior literature. Moreover, while our results suggest that the OMT and pre-OMT monetary stimulus (bond purchase and interest rate) interventions had comparable effects on the medians of the bond and equity conditional distributions, their impact on the movements in the tails of the distributions was markedly different.

XA VFSIZ TARMOQ TEXNOLOGIYALARI, LI-FI TEXNOLOGIYASI MISOLIDA, MOHIYATI VA AFZALLIKLARI

*Muhammad al-Xorazmiy nomidagi
Toshkent Axborot Texnologiyalari Universiteti
“Telekommunikatsiya tarmoqlari”
mutaxassisligi magirtranti **Ozod Shoisayev**
(shoysayevozodxoja21@gmail.com)*

Li-Fi qisqartmasi Light Fidelity - ma'lumotlarni uzatish uchun radio to'lqinlar o'rniga yorug'likdan foydalanadigan aloqa tizimi hisoblanadi.

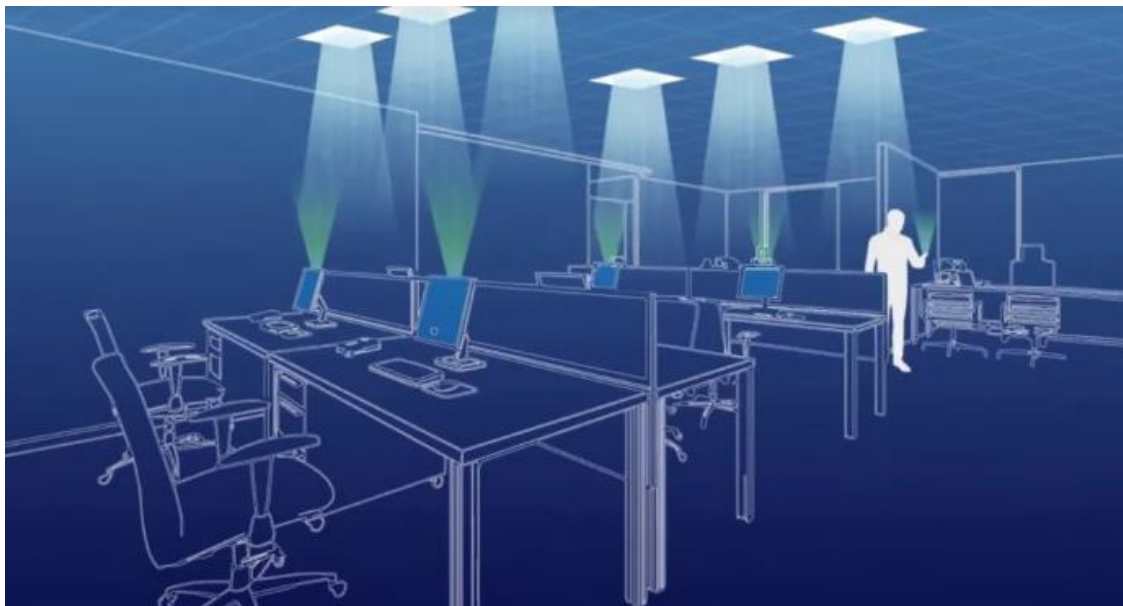
Li-Fi tarmog'i infraqizil LED lampalar yordamida ma'lumotlarni uzatish va qabul qilishni amalga oshiradi. Ushbu texnologiya turli tarmoq qurilmalari o'rtasida ma'lumot uzatuvchi raqamli signalni yaratish uchun yorug'lik intensivligi modulyatsiyalaridan foydalanadi.

Li-Fi texnologiyasi Wi-Fi qamrovi kuchli bo'lgan muhitda ham tezroq ham xavfsizroq simsiz Internetga kirishni ta'minlashga qodir. Bu Wi-Fi o'rnini bosuvchi emas, balki qo'shimcha texnologiya bo'lib, u bilan birga qurilmalardan foydalanish uchun qo'shimcha spektrni taklif qilish yoki ushbu yorug'lik texnologiyasining tabiatidan foydalangan holda tarmoqqa kirishni cheklash imkonini beradi.

Li-Fi potentsial ravishda an'anaviy Wi-Fi-dan ancha tezroq, 100 Gbit / s gacha bo'lishi mumkin.

Li-Fi ma'lumotlarni uzatish uchun yorug'likdan foydalanganligi sababli aloqani saqlab turish ko'rish chizig'iga bog'liq. Signal devorlardan va boshqa narsalardan

sakrab o'tishi mumkin bo'lsa-da, u to'siqlar va cheklovlardan juda ta'sirlanadi va maksimal masofa taxminan 10 m ni tashkil qiladi.

Shubhasiz, Li-Fi uyda yordamchi ulanish qatlami sifatida ishlatiladi, bu esa yuqori ma'lumotlarni uzatish tezligini va ulanish tezligini pasaytirmasdan bir vaqtning o'zida mos keladigan routerga ko'proq qurilmalarni ulash imkoniyatini beradi. Li-Fi-dan kasalxonalar, maktablar, davlat tashkilotlarida ma'lumotlar maxfiyligi muhim bo'lgan muhitlarda ham foydalanish mumkin.

Ma'lumotlar markazlari ham ushbu texnologiyadan foydalanishlari mumkin. Li-Fi kabel o'tkazish juda qiyin yoki qimmat bo'lishi mumkin bo'lgan va Wi-Fi juda xavfli yoki shovqinga moyil bo'lgan qisqa masofalarga ma'lumotlarni uzatish uchun ishlatilishi mumkin.

Li-Fi inson ko'ziga ko'rinmas yorug'lik impulslarini yuborish va qabul qilish uchun infraqizil LED lampalar yordamida ishlaydi. Ushbu impulslar sekundiga milliardlab marta intensivlikda modulyatsiya qilinadi va bu modulyatsiyalar simsiz qabul qiluvchilar tomonidan kuzatilishi va ma'lumotlarga aylantirilishi mumkin.

Bu bir oz Wi-Fi radio to'lqinlar bilan qanday ishlashiga o'xshaydi, bundan tashqari radio to'lqinlar to'siqlar orqali yoki ular atrofida osonroq o'tishi mumkin. Li-Fi buni ma'lum darajada amalga oshirishi mumkin, lekin u ko'proq ko'rish chizig'iga tayanadi, bu o'z navbatida undan uylar va ochiq ofislardan tashqarida foydalanish imkoniyatini cheklaydi.

Li-Fi ning afzalliklari

Li-Fi an'anaviy Wi-Fi tarmoqlariga qaraganda bir vaqtning o'zida ko'proq kanallar bilan ishlash qobiliyatiga ega. Bu cheklangan diapazoni tufayli uni boshqa qurilmalar yoki tarmoqlarning shovqinlariga nisbatan kamroq sezgir qiladi.

Bu shuningdek, xavfsizlikni oshiradi, chunki bino ichida bo'lmaguningizcha yoki deraza yoki biror narsa orqali qandaydir oqishni aniqlamaguningizcha, bino ichidagi Li-Fi tarmog'iga ulanishning iloji yo'q.

Li-Fi 100 Gbit/s gacha uzatish tezligi uchun mo'ljallangan. Bu eng tez Wi-Fi tarmoqlaridan qariyb 10 baravar tezroq va hattoki ba'zi eng tez simli Ethernet ulanishlaridan ham tezroq. Biroq, bu hozirgi vaqtda amaliydan ko'ra nazariyroqdir.

Kelgusi yillarda ishlab chiqaruvchilar Wi-Fi va Li-Fi-ga mos marshrutizatorlarni ishlab chiqarish hamda ikkala tizimdan bir vaqtning o'zida foydalanish imkonini beruvchi routerlar ishlab chiqarishni rejalashtirmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. <https://kun.uz/news/2023/07/13/yoruglikka-asoslangan-li-fi-standarti-qabul-ilindi?q=%2Fuz%2Fnews%2F2023%2F07%2F13%2Fyoruglikka-asoslangan-li-fi-standarti-qabul-qilindi>
2. <https://cwgsecurity.uz/tarmoq-xavfsizligi-kompyuter-tarmoqlari-haqida-eng-asosiy-bilimlar>
3. https://1234g.ru/novosti/li-fi#google_vignette
4. <https://srcyrl.fibresplitter.com/news/will-the-li-fi-technology-replace-the-wi-fi-24219462.html>
5. <https://uz.root-nation.com/ua/articles-ua/tech-ua/ua-li-fi-fast-wireless-internet>

INFLUENCE OF MANAGEMENT ORGANIZATIONAL STRUCTURE ON EFFICIENCY

Solijonov Mirfayoz Shokirjon o'g'li

Assistent Andijan mashine-building Institute

E-mail: shokirovich1997@gmail.com ,

tel : +99 (894) 4336961

Annotation: It is known that any type of activity is built on the basis of management, because in order to achieve the intended goal of this activity, to distribute the tasks to be performed, to control its execution, as well as to protect the interests of the participants in this activity, to achieve efficiency, and to encourage measures. events are organized and coordinated in the management process. In this case, the existing system in the economy also affects management.

Keywords: Management stages, links, joint-stock company, organizational structure, linear structure, functional structure, linear-functional, linear headquarters.

The simple and understandable course of the organizational structure of management guarantees its high efficiency, that is, the fewer levels and links in the organizational structure of management, the more effective the management.

Control links are independent structural elements that perform one or several tasks. The elements of the structure are their departments and workers in the management apparatus.

Management levels are a set of certain links at a certain level of management. According to this sign, organizational structures of management are multi-level (multi-level), three-level, two-level (multi-level). The connection between steps and joints can be vertical and horizontal. Vertical links indicate the relationship between leaders and their subordinates, and horizontal links indicate the relationship between equal links and elements of management.

The main tasks of general state management organizations are: defining the main directions of science and technology development , protecting the natural environment, managing the money and credit system, determining taxes and revenues, organizing accounts and statistics, setting prices and tariffs, managing national economic networks.

The activities of permanent working organizations of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan carry out tasks such as leading interdisciplinary scientific and technical work, selection in the field of science and technology, organization of work on a voluntary basis.

The main task of the republican commodity exchanges is to establish a stable and efficient system of material and technical supply in the region in cooperation with enterprises, to establish stable regional relations between consumers and producers, to control the supply of products, to provide enterprises with their material and technical. It is to help in providing.

The Ministry of Finance and its local organizations will implement a completely new financial policy based on the protection of the interests of the state and enterprises, ensure the control of the efficiency of economic management, take measures to regulate the company and individual labor activities through financial and credit means. determines, collects taxes from the incomes of the population, introduces work methods and forms suitable for the market economy, changes the system of financing the activities of budget organizations, organizes it on the basis of economic norms and regulations, economic incentives to improve the quality of work and appropriate funds from the allocated funds provides wide application of methods of economic stimulation of use.

The enterprise, firm, joint-stock company allocates the main fund and funds belonging to the structural unit, implements internal economic relations, resolves disputes between the structural units, and also determines the order of responsibility for its obligations. The structural unit disposes of the property attached to it within the framework of the law, and concludes contracts with other organizations on behalf of the joint-stock companies. Enterprises, firms, joint-stock companies give the structural unit the right to conclude a contract on its own behalf and to be responsible for this contract.

Enterprise management is carried out in accordance with the enterprise law. One of the principles provided for in this law is the principle of self-management of the entire community, which is implemented by the participation of its members in making important decisions and supervising their implementation.

Types of organizational structures

Organizational structures are very diverse, but they have a common coherent relationship and are subject to laws.

The main types of management organizational structure are linear and functional types. Based on their combination, various linear-functional structures are formed (rice 1).

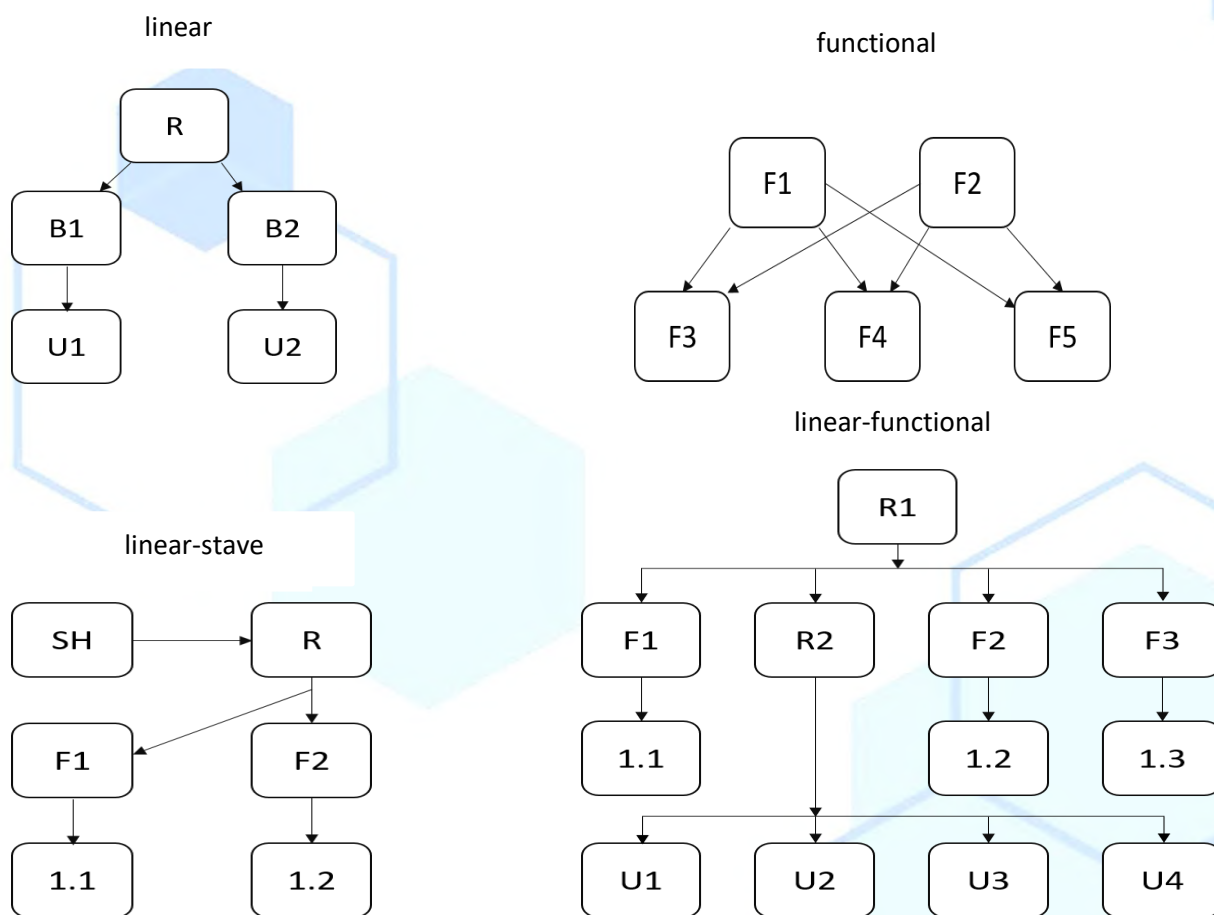

Рис 1 . Conditional symbols: **R** - leader; **B** - chief; **U** is a master; **F** - functional leader; **SH** – head quarters; 1.1; 1.2; 1,3 — functional sections .

Linear structure is characterized by the fact that its lower management links are directly subordinated to the leader at a higher level.

Linear structure , each employee reports to one leader and is connected to the higher system only through him. The positive aspects of the linear structure are its simplicity, reliability, and low cost. Each leader is responsible for the results of the entire work team. This leads to the centralization of strategic and current decision-making authority. It is appropriate to use linear structures in cases where the range of problems to be solved is not wide, and these problems are not easy to solve. Purely linear management is rarely used, mainly in brigades, departments, companies, and small enterprises. The main disadvantage of the linear structure is that the coordination of joints is not thorough. The leader must be a universal specialist and cover all aspects of the activities of all subordinates.

Used Literature

1. Solijonov Mirfayozbek Shokirjon o‘g‘li, & Alijonova Kumushxon Erkinboy qizi. (2023). DIRECTIONS OF EMPLOYEE MANAGEMENT IN THE

- ENTERPRISE. *Academia Science Repository*, 4(5), 866–870. Retrieved from <https://academiascience.com/index.php/repo/article/view/595>
2. Мухитдинов Х.А. Проблемы повышения эффективности и нан сово-экономической эффективности инфокоммуникационных услуг в Узбекистане. Монография. —Т.: «Академия». 2005.
 3. Yulchev Erkinjon Yusupovich & Solijonov Mirfayozbek Shokirjon ugli & Tokhtamurodov Akhmadali Mukhammadali ugli Systematic Marketing Research-Industrial Enterprises as a Guarantee of Increasing Production Efficiency International Interdisciplinary Research. Journal Volume2 Issue3,Year2023 ISSN:2835 3013 <https://univerpubl.com/index.php/synergy/article/view/595/499>
 4. Туляганова Д. С. и др. Оценка эффективности управления в экономике. Монография. -Т.: Фан. 2009.
 5. Solijonov Mirfayozbek Shokirjon o'g'li, & Alijonova Kumushxon Erkinboy qizi. (2023). DIRECTIONS OF EMPLOYEE MANAGEMENT IN THE ENTERPRISE. *Academia Science Repository*, 4(5), 866–870. Retrieved from <https://academiascience.com/index.php/repo/article/view/595>
 6. Solijonov Mirfayozbek Shokirjon o'g'li (2023). IMPROVEMENT OF PERSONAL POLICY AT ENTERPRISES. *Journal of Humanity and Artificial Intelligence* Volume:02Issue:06|2023<https://univerpubl.com/index.php/horizon/article/view/2015/1759>
 7. Shokirjon o'g'li, S. M. (2024). IMPROVING SERVICE ORGANIZATION MANAGEMENT. *International Journal of Education, Social Science & Humanities*, 12(4), 1050-1057.

STYLISTIC USE OF PHRASEOLOGICAL UNITS IN MEDIA DISCOURSE

Karimova Manuchekhra Alisherovna

Scientific supervisor: Docent Siddikova N.N

Annotation: Journalism is the most significant social system of society in today's era of globalized information – information age as the signs are becoming visible in society, the development of information exchange and internet technologies is triggering development of the field of journalism and mass communication. In this way media activity and public making progress in the quality of information remains as an important task. These challenges are of journalistic education and journalism requires its own solutions based on the improvement of speech culture. This article highlights the peculiarities of phraseological units in media discourse and their stylistic use with their meanings.

Key words: media, discourse, phraseology, terminology, stylistic devices, metasemiotic, metacontent, collocations, stylistics.

Introduction

Each field of linguistics has its own theoretical bases. Journalism – which was firstly considered a profession that is also the work of scientists in the field thanks to the work of experienced journalists, it has obtained its theoretical bases for a long time and is separate became a profession. At the same time it has its own journalistic terminology.

Hence, lexicographic studies on these terms have not yet been researched. Lexical meaning of journalistic terms being understandable to the population is the reason for the development of mass information branches. Therefore, creating a dictionary for journalism is one of the demanded issues of our linguistics.

Literature review

The literature review for this article is dedicated to the significance of the media in the life of society is so crucial that every innovation discovered by mankind, every possibility employs to the press that is any method of spreading information to the public either it is the printed word or not it can be used as a press is tested. Uzbek scientists O. Togayev, Q. T. Ernazarov, Y. M. Mamatova, I. E. Toshaliyev, Sh. Q. Ernazarov, M. Khudoykulov, T. Qazoqbayev and so on, researchers conducted scientific research in the field of journalism, including O. Togayev "Uzbek art journalism", Q.T. Ernazarov, Y.M. Mamatova, I.E. Toshaliyev, Sh.Q. Ernazarov "Reporting activities theory and practice", T. Qazoqboyev and M. Khudoykulov who created academic manual "Introduction to Journalism". In their studies there are

presented the comparison of stylistic features of phraseological units between English and Uzbek languages.

Main part

As the field of journalism media discourse includes many genres: television, newspaper, Internet, advertising and so on, and semi-genres: interviews, letters to the editor, websites, social networks and so on. Comparing with other types of discourse, media discourse always emphasizes on the relevance of the implantation problem of phraseological units, particularly modified or translated phraseological units. The modified phraseological units are quite often used not only in the headlines of newspapers and magazines but also in billboards and in presentations of individual brands for a certain aim. In the media discourse, the usage of modified phraseological units is well-known to convey to the reader mainly sarcastic, ironic, satiric or humorous thoughts. The use of phraseological units in media discourse is quite typical than in other types of discourse. Especially, the appropriate usage of phraseological units in the headlines of newspapers and magazines is seen an effective means of acquiring the effect of sense of humor. At the same time, media representatives and journalists can use phraseological units for delivering the necessary information to the reader or listener in the most effective and precise manner. In the different discourse where the phraseological units are used, the process of analyzing phraseological units, namely, the contextual approach to this process is very important to assimilate efficiently the meaning of the text. Therefore, stylistic changes in phraseological units can happen only within the context. It may be noted that the issue of style is one of the most actual problems for the discursive process. Here we should mention that some scholars called the use of phraseological units in newspaper headlines as Umbrella use. They consider that the author has to possess certain qualities for achieving efficient stylistic transformations of phraseological units in discourse:

- Deep knowledge in the field of phraseology and style.
- Skills of stylistic discourse.
- Creative thinking alongside with strong imagination and cognitive abilities.

The article also includes some cases of phraseological units and their usage in newspaper headlines:

1) Phraseological units may be expressed in newspaper headlines in their dictionary forms – without transformation and in forms in which different types of transformation are observed. Even if the phraseological unit used in the heading does not occur in the text itself, it may cover an entire chapter, book or article;

2. The heading can be expressed both in unchanged, basic, canonical form of the phraseological unit – repeated at the beginning or in the last paragraph of the text, and with the help of the form changed by the author.

Newspaper headlines always grab the reader's attention. Therefore, they bring the idea of the text to making it more explicit. The reader is suggested a ready-made conclusion or is given the opportunity to make a conclusion himself or herself.

Linguists have been studying the term discourse since the 20th century in the West. The word discourse means:

- a long narration on some topic or a dialogue between two people;
- written or oral communication;
- discussion, dialogue between two people.

As a term discourse was first appeared in the article entitled as “Discourse analysis” by the influential American linguist Zellig Harris. He approached the discourse as a text. In general, discourse is an ambiguous concept, but it is understood as speech, language activity too. ¹ Discourse, as a complex process, involves realizing the idea illustrated by the author of the text and extralinguistic factors. Some linguists call the discourse related to various fields of life as social practice. According to this, different types of discourse appear for example: artistic, scientific, political, legal, domestic, religious and others. The discourse of each language is understood by ethno-cultural factors related to that language. Context is considered to be one of the most important factors having impact on the formation of discourse. Dijk Teun A. van makes note in his book “Ideology, Interdisciplinary Approach” that the context includes the participants, their role, goals, time and space surrounding them, general background knowledge and others in the communication process. The role of the communicative situation is also taken into consideration in Dijk Teun A. van’s approach to context. Thus, the communicative situation is valued as an important feature that distinguishes discourse from the text. Analysis of the latest studies into this issue. The studies done by different Uzbek linguists in the field of discourse draw special attention, as they have made analysis of the concept of discourse to determine its importance, structure, types and different aspects of it. The problem of text and context, playing an important role in discourse formation, the types and genres of discourse were defined, the role of socio-cognitive, functional cognitive approaches to discourse was considered by various scholars differentiates two types of discourse in terms of subject matter – individual discourse and institutional discourse. Firstly, individual discourse includes dialogues, individual correspondence. The scope of institutional discourse is wider, this includes media, legal, political, academic or scientific, religious and other types of discourse and relevant genres: newspaper, radio, political speech, scientific article, lecture and others. The main task of the study is to analyze the approaches to the applying of phraseological units in discourse, its stylistic aspects in media discourse, several cases of purposeful transfers of phraseological units, statement regarding the

¹ Мəммədov A., Мəммədov M. Diskurs Tədqiqi. “Bakı Universiteti” nəşriyyatı, 2013. B78.

basic material of the research. Any discourse type comprises numerous discourse genres. For instance, some linguists considers the media discourse as a mixture of genres. It should be mentioned that the case of mixture can be related not only to genres, but also to various types of discourse. Therefore, recently the case of mixture of discourse types is in the foreground. There are more analogies between the types of political and media discourse – the fact that the discourse situation often occurs in real time, strong pragmatic interest and others. Literary and academic discourses do not occur in real time, and the texts in these discourses are often written unlike abovementioned types of discourses. One of the peculiar features of many media text genres such as headlines, news, is informativeness. It is also encountered in some genres of academic text. The other common feature of media discourse is the stylistic stratification of vocabulary. The majority of media contexts contain both literary and scientific terms and idioms, which are mostly found in written speech, as well as aspects found in oral, colloquial speech that help the reader understand the information being conveyed.

In the study of media discourse, along with the semantic level of words, the metasemiotic level is also of great importance, where different stylistic techniques are analyzed serving to express a new metacontent, that is, connotative, metaphorical, figurative content in the context.² English, being a universal language, is widely used in media discourse. Understanding the linguistic and stylistic elements of media discourse is crucial for those who have studied English professionally in order to accurately recognize, evaluate, and interpret the information found in various media sources, such as radio, television, and printed and electronic publications. For drawing attention, the information must be vividly, expressively, emotionally presented to the audience.³ Most linguists mentions that the most precise form of newspaper information is the headline. News article headlines convey a great deal of judgment in addition to providing information about the story. This includes judgment on the headline's height and layout, the use of emotionally charged language, and the use of expressive syntax.

The phraseological units are particularly interesting to make article more expressive and impressive. Most of them express special statements figuratively conveying the artistic style and sometimes employing them some poetic connotation. It can be explained by studying the usage of some phraseological units in various well-known newspapers. For example, as *at the eleventh hour* = at the last moment, in Uzbek -so'nggi daqiqada.

² Salomov G'. Tarjima tashvishlari. Toshkent, G'.G'ulom nomidagi Adabiyot va sanhat nashriyoti,1983. – B.16

³ Myeliyev S. Tarjima va falsafiy ma'no, Tarjima san'ati // Maqolalar to'plami, 5- kitob, -T.: 1980. – B.252.

- *At the eleventh hour, both India and Cuba threatened the deal” The Independent, 07.12.2013 At the eleventh hour, both India and Cuba threatened the deal, but a temporary dispensation for developing nations helped see off India's fears over grain subsidies, and Cuba’s objections to removing a reference to the US trade embargo on it were also overcome.*

As well as in the same article the following extract comes:

- *The new binding commitments to streamline customs procedures and cut red tape will help British exporters of all sizes to move their products more efficiently around the world.*

As we give samples the idiom – phraseological units are called as idioms by Western linguists meaning ‘*to circumvent bureaucratic obstacles (cut through the red tape, which is often referred to as “red tape”) in order to accomplish something*’ is used in its transformed form – structural transformation of phraseological units which is formed by cutting down the elements. In the Independent, 07.12.2013 “call the shots” – this idiom means to be in the position of being able to decide on something that will change the situation. It is translated into Uzbek as - *vaziyatni qo’lga ola bilmoq*. Semantically it is related with war and used as a headline for attracting reader’s attention. For example, *America determined to call the shots over deployment of ground troops. (The Independent, 21.11.2011)*

The elephant in the room denotes a serious issue that everyone knows but which they ignore and choose not to mention, for example, *The growing budget deficit is the elephant in the room that nobody wants to talk about*. Elephant in the room – visitor crashes through kitchen wall in Thailand. This idiom is illustrated visually as an elephant crashing through the kitchen wall looking for snacks.

In broad daylight / by open daylight - if someone does something illegal or daring in broad daylight, they do it openly in the day time when people can see it. (*The Guardian, 21.06.2021*) You often use this expression to emphasize that their behavior is surprising or shocking . In Uzbek it is translated as *kuppa-kunduz kuni*. - *Army Jawan’s house burgled in broad daylight JAMMU: Thieves burgled a house of Army Jawan in broad daylight at Bhawani Nagar area in Tallab Tillo on Monday. JAMU State (Times News, 30.11.2021)*. Thus, an important problem that is common for all types of text and genres is not only pragmatic interest, but also how to achieve a cognitive effect. However, when considering various text types and genres, we find that pragmatic interest express itself in more or less different discourse strategies. Scholars have recently discovered a new area of study: the stylistic use of phraseological units in discourse from a cognitive perspective. It is widely acknowledged that the use of expressive language, particularly phraseological components, reveals a cognitive mechanism in human cognition. Kunin put forward firstly the idea that phraseology has the right to exist as a separate branch of linguistics.

He also put across the term phraseological stylistics to study the stylistic features of phraseology. Kunin referred to phraseological stylistics as part of both general stylistics and phraseology.⁴ He developed his views on the stylistic use of phraseological units in his later works. The scientific interest in phraseology, and especially in the stylistic use of phraseology, developed much later in Western Europe. Gorlov V.V. refers to phraseology as the subject which studies the communicative effects of phraseological units and individual modifications following Kunin.⁵ Stylistic use or instantial use of phraseological units usually actualizes in the speech process and discourse when the author wants to express his ideas much more colorfully and precisely and in a unique way. Abovementioned transformations in phraseological units made purposefully by the authors serves acquiring a special effect and have an important role in the formation of the author's style. Changed phraseological units stylistically maybe used not only in the headline of newspapers, but also in the beginning or at the end of the paragraphs for drawing much more attention to the content of the context. Phraseological units are widely used in newspaper headlines for bringing the idea of the text to the fore, especially for the attraction of readers' attention. Such kind of usage of them maybe called as Umbrella use as given in the previous section of the paper. Proverbs are also used intentionally for drawing attention of reader's in newspaper headlines, in advertisements. In the first case, it is very easy to catch the idea of the discourse content if the mentioned proverb doesn't have any structural transformations, particularly for EF learners. Because none of cognitive skills is demanded here. To illustrate more clearly, let's take a proverb "*All that glitters is not gold*" is used in without any real modification. In the second case, author may use to his imagination and creativity for presenting a creative headline with such proverbs. Such usage of some structural modifications are acceptable, but semantically the author's modifications should be suitable for the reader's or listener's remembering the original variant of the modified or transformed proverb, it mostly obtained when the reader or listener can relate the cognitive processes in his or her mind successfully. Such kind of approach to various manipulations with proverbs maybe rendered as innovative use of proverbs too, for example, the proverb "*An apple a day keeps a doctor away*" – *Kunda bir olma yesang sog'lom bo'lasan*. (Does an apple a day really keep the doctor away? News headline of CBS News 30.05.2015) The following types are examples to umbrella use of phraseological units:

1) Phraseological units reflected in the headings can be observed both in non-transformed forms, the way reflected in dictionaries, and in transformed forms. Even

⁴ Kunin A.V. The course of phraseology of modern English. – M.: Vyssh. shk.; Dubna: Feniks, 1996. – P123.

⁵ Gorlov V.V. Phraseological units as a means of expression on the pages of newspapers // *Russkij yazyk v shkole*. – 1992. – . №5 – S. 35.

if the phraseological unit present in the newspaper headings does not appear in the text, its use in this form can meaningfully encompass an entire chapter, book, or article. Great number of writers and creative people choose phraseological units as the most perfect way to render the reader about the essence of their work. For example, the title of Joyce Cary's comic novel *The Horse's Mouth* serves to convey a message about the content of the book. Thus, this phraseological unit is reflected in the CCDI (Colins Cobuild Dictionary of idioms) as the horse's mouth, and means the most accurate human meaning you can get information (Ma'lumot olish mumkin bo'lgan eng to'g'ri inson):

2) The headline of newspaper maybe the presenter of repeated phraseological unit at the beginning of the given material or in the first paragraph. It includes not only semantically transformed, but also structurally transformed phraseological units;

3) The newspaper heading may include the phraseological units utilized at the last paragraph of news material;

4) Both semantically transformed, structurally transformed phraseological units and original phraseological units used in the first and in the last paragraphs of discourse material maybe chosen as effective, informative headline of the newspaper.

The author should own some important qualities for acquiring successful stylistic transformations of phraseological units in discourse:

1) Deep knowledge in the field of phraseology and style;

2) Skills of stylistic discourse;

3) Creative thinking alongside with strong imagination and cognitive abilities.⁶

In conclusion, media discourse is a dynamic linguistic phenomenon which reflects the realities of the modern world and in the result of these dynamic development new words, idioms may be created in the language. That is why the stylistic use of phraseological units in media discourse is the significant point in the analyses of media texts from the point of view of media linguistics, besides when translating them from English into Uzbek.

References:

1. Ergasheva N. N., Mamatov H. A. (2017). Paralinguistic features in written speech // Проблемы педагогики, №(6). – Ps.30-31.
2. G'aybulloh-as-Salom. Tarjima nazariyasi asoslari. – Toshkent, 1983. – B.119–121.
3. Haydarov A., Choriyeva Z. Ingliz tilida frazeologik birliklarning semantik-grammatik va uslubiy xususiyatlari. Maqolalar to'plami. – T.: "Muharrir" nashriyoti. 2012. – B.8-10.

⁶ Gusejnova T.S. Transformation of phraseological units as a way to implement newspaper expression: based on the material of central newspapers 2000-2022 – Mahachkala, 2023. – P. 23.

4. A.V. Kunin, A Course on modern English phraseology. – Moscow, Vy'sshaya shkola, 1996. – P.224.
5. Gorlov V.V. Phraseological units as a means of expression on the pages of newspapers // Russkij yazyk v shkole. – 1992. – . №5 – S. 35–37.
6. Gusejnova T.S. Transformation of phraseological units as a way to implement newspaper expression: based on the material of central newspapers 2000-2022 – Mahachkala, 2023. – P,23.
7. Mammedov A., Mammodov M. Diskurs Tadqiqi. – Baku, “Baku Universiteti” nashriyoti, 2013. – B.78 .
8. TeunA. van Dijk. Critical Discourse Analysis'in Schiffin, D. Tannen, D.and Hamilton, H. (eds) // The Handbook of Discourse Analysis. – Malden, Massachussets and Oxford: Blackwell Publishers, 2001. – Ps.363–415.

“IHYO ULUM ID-DIN” ASARINING 3-JILDI TAHLIL VA TALQINLARI
ANALYSIS AND INTERPRETATIONS OF “IHYA ULUM ID-DIN” VOLUME 3
АНАЛИЗ И ИНТЕРПРЕТАЦИИ “ИХЪЯ УЛУМ ИД-ДИН” ТОМ 3

*Rahmatova Zilola
Solijonova Sevara
Ziyoidinova Durdona,
FarDU filologiya fakulteti talabalari*

Annotatsiya: Ushbu maqolada islom olimi Imom G'azzoliyning (Fazlur Karim tarjimasi) "Ihyo Ulum Id-Din (Diniy tafakkurning tiklanishi, 03-jildi)" kitobi qisqacha sharhlangan. Bu asl maqola bo'lib, ma'lumotlar va havolalar bilan tarzda tushuntirilgan. Imom G'azzoliyning hayoti, ijod yo'li va asariga atroflicha tahlillar va talqinlar berilgan.

Kalit so'zlar: Al-G'azzoliy, Ihyo, uyg'onish, an'anaviylik, so'fiylik, tasavvuf, hadis, ortodoksallik.

Annotation: This article examines the book Ihya Ulum Id-Din (Revival of Religious Thought Vol. 03) by Islamic scholar Imam Ghazali (translated by Fazlur Karim). This is an original article, informatively explained. A detailed analysis and interpretation of the life, creative path and work of Imam Ghazali is given.

Keywords: Al-Ghazali, Ihya, revival, traditionalism, Sufism, mysticism, hadith, orthodoxy

Аннотация: В этой статье рассматривается книга исламского ученого Имама Газали «Ихья Улум Ид-Дин (Возрождение религиозной мысли, том 03)» (перевод Фазлура Карима). Это оригинальная статья, информативно объясненная. Дан подробный анализ и интерпретация жизни, творческого пути и творчества имама Газали.

Ключевые слова: Аль-Газали, Ихья, возрождение, традиционализм, суфизм, мистика, хадисы, ортодоксия

Imom Abu Homid al-G'azzoliy 1058 yilda Eronning Tus shahrida tug'ilgan va 1111 yilda vafot etgan. Imom G'azzoliy islomning eng buyuk ilohiyotchisi (Hujjatul-islom) sanaladi. ¹Imom G'azzoliy o'z avlodining eng ziyoli ilohiyot olimi va faylasuf sifatida ham islomning eng oliyjanob va eng asl mutafakkiri hisoblanadi. "Ihiya" - diniy tafakkurning durdona asari. Imom G'azzoliyning zamondoshi Abul G'affer Fersiyning ta'kidlashicha, "Ihyo Ulum Id-Din" kabi kitob ilgari hech qachon yozilmagan. Sharhlovchi Imom Noziy "Ihiya" Qur'on ilmiga juda yaqin ekanini ta'kidlagan. Yana

¹ Избранные произведения мыслителей стран Ближнего и Среднего Востока XI-XIV вв. М., 1961. Газали-Автобиографический трактат.

bir mufassir Shayx Abu Muhammad shunday fikr bildirgan: Dunyodagi barcha ilm nurlari o'chsa, ularni Ihiyadan tiriltirish mumkin. Shayx Abdulloh Idris, shubhasiz, buyuk avliyo edi. ²Biroq, bu gap hamma narsa haqida buyuk bilim beradigan eng oliy Qur'on matniga nisbatan qo'pol mubolag'a bo'lib, u asl, umumbashariy, noyob ontologik birlik, moddiy va nomoddiy jamida bir-birini to'ldiradigan bilimdir. "Ihiyo", ayniqsa, uchinchi jildda batafsil bayon qilinganidek, Qur'on va Sunnatning axloqiy tartibining (Muhammad payg'ambarning Qur'onga asoslangan yo'l-yo'riqlari) shaxs psixologiyasi va xulq-atvorini yo'naltirishdagi rolini o'ta chuqur izohlab beradi. Shu bilan birga, Ihiyoning axloqiy yo'l-yo'riqlari ham inson fikri, e'tiqodi va xatti-harakatlarining poklanishiga ishora qiladi. Biroq, "Ihyo Ulum Id-Din" Qur'on va Hadis uyg'unligining axloqiy ijtimoiy tuzilishi ostida ijtimoiy qayta qurish haqida kitob emas. "Ihyo Ulum Id-Din" da individual ong va uning institutlar, jamoalar va ijtimoiy shartnomalar qurish uchun dinamik to'ldiruvchisi, rivojlanayotgan ijtimoiy-iqtisodiy texnologik kelajakning tahminiy shakllari misolida ko'rib chiqilmagan. Ushbu barqaror axloqiy dunyo tizimlarining asosiy elementlari butun insoniyat farovonligi uchundir va ular Qur'on va Sunnatda bayon etilgan umumbashariy tamoyillar asosida insoniyatning izlanishlaridan kelib chiqishi kerak. Shuning uchun biz "Ihyo Ulum Id-Din"ning uchinchi jildidan axloqiy baholashning kengroq va asosiy tuzilishi haqida fenomenologik saboqlarni osongina olishimiz mumkin emas.

Uchinchi jild inson psixologiyasini Qur'on va Sunnat asosida chuqur intellektual tadqiq etish xususiyatiga ko'ra quyidagi boblardan iborat:

- 1-bob: Ruh va uning sifatlari.
- 2-bob: Riozat yoki Allohning yo'lidan borishga urinish.
- 3-bob: ochko'zlik va shahvoniy istakning xavfi.
- 4-bob: Tilning xatarlari.
- 5-bob: G'azab, nafrat va hasadning xavfi.
- 6-bob: Dunyodagi yovuzlik.
- 7-bob: Boylik va baxillik gunohlari.
- 8-bob: Qudrat va o'zini ko'rsatishning yomonliklari.
- 9-bob: Kibr va maqtanishning gunohlari.
- 10-bob: Noto'g'ri e'tiqod gunohi

Ihiyoning asosiy maqsadi inson ruhiyatini Qur'on va Hadislar asosida axloqiy isloh qilish va odamlarni yomonlikdan saqlanishga ogoh etishdir. ³

Komil axloqli shaxsning Imom G'azzoliy talqinidagi maqbul afzalligiga kelsak, bu xususiyat axloqiy jihatdan komil shaxsda to'plangan ilmlarning avvaldan optimal zaxirasi mavjudligini bildiradi. Imom G'azzoliy bu oliy axloqiy holatni "fana" deb ataydi. Bu axloqiy kamolot haqiqatni ko'paytirib, yolg'onni yo'q qiladigan bilimlar

² Najmiddin Komilov. Tasavvuf. – Toshkent: Movarounnahr – O'zbekiston, 2009.

³ Islom tasavvufi manbalari. – T.: — O'qituvchi, 2005

birligining o'zaro ta'siri, yangilanishi va evolyutsion dinamikasi orqali o'rganishning yetishmasligini anglatadi. Shunday qilib, Ihya III jild Aristotelning "Nikomaxiya axloqi" modelini, mukammal axloqiy shaxs va jamiyat bu haqiqatlarning yig'indisi ekanligini ko'rsatadi. Ilmlar birligi qonuniga ko'ra, o'rganishga, bilim olishga ishtiyoqning yo'qligi haqidagi qarashlarini ong uzluksizligi haqidagi Aristotel fikrlari orqali Qur'on ta'limoti olamiga olib kiradi.

Bu kabi yangi qarashlar tavhid ilmining yagona qonuni bilan shakllanadigan, G'azzoliy asari asl mag'zini ochib beruvchi ong uzluksizligining abadiy ekanligi dunyoqarashini tashkil etadi: dunyo tizimining barcha tafsilotlari Qur'onni uning me'yori sifatida chaqirishi bilan shakllanadi; fiqh olamidagi barcha narsalarning sababiy o'zaro ta'siri, yangilanishi va davomiyligi Qur'ondan olingan uzluksiz davomiylik sifatlaridir (51:56):

"Men farishtalar va odamlarni faqat menga sajda qilishlari uchun yaratdim."

"Farishtalar"ning mavjudligi jismoniy bo'lmagan, ruhiyat olamini charchatadi. "Odamlar" va "farishtalar"ning sabab va oqibati bilan shakllangan borliq moddiy olamni tashkil qiladi. Ular birgalikda, ajralmas shaklda osmonlari va yerning axloqiy moddiy olamini belgilaydilar, Qur'on (1:1) quyidagi oyati "Alamayn" deb ataladi:

"Barcha hamd va shukrlar bordir. Hammalarning Robbi Allohga», dedilar.⁴

Ushbu universal holizm Ihyoning I-IV jildlarini to'liq tafsiloti emas, albatta. "Ihyo" III kitobida ikki xil ilm ajratilgan: "Ikki xil ilm bor, moddiy ilm va ruhiy ilm. Tibbiyot, matematika va boshqa texnik fanlar bu dunyo tendentsiyalariga tegishli. Diniy ilm qalb, Alloh, Uning sifatleri va amallarini tarbiyalashdir. Qattiq mehnat qilib, dunyoviy ilm bo'yicha mutaxassis bo'lgan kishilar ko'p hollarda diniy ilm bo'yicha mutaxassis bo'lishda kamchilik qiladilar. To'g'rirog'i, G'azzoliyga ko'ra, Qur'ondagi monoteistik fenomenologik (ongli) dunyoqarashni o'rganishda hamma narsani qamrab oluvchi bilimlar birligi mavzusi markaziy o'rin tutadi.

Ihya real dunyodagi interaktiv, yangilanishlashgan va evolyutsion ta'lim munosabatlari dinamikasini chiziqli o'rganish qo'llanmasi bo'lib, "Ihya" taqdim etgan eng yaxshi dizaynlardan farqli o'laroq. Shuning uchun Ihyaning to'rt jildligi 1-jadvalda keltirilgan dunyo tizimining tizimli va simbiotik uslubiy boyligini kompleks bo'lmagan o'rganishdir. Ihyo va Qur'on o'rtasida 1-jadvalning kelib chiqishiga xos bo'lgan axloqiy islohotning nuqtasi shundaki, hatto eng og'ir axloqiy buzuvchilik, gunohlarda ham kurrai zamin Xudoning nurida yaratilgan shakllarda yana paydo bo'lishga qodir. Ammo

⁴ Imom Abu Homid Muhammad ibn Muhammad al-G'azzoliy. Ihyou ulumid-din (Din ilmlarini jonlantirish). Birinchi kitob. – T.: Movarounnahr, 2003. - 232 b.

axloqiy-moddiy o'zgarishlarning bu chorrahasi “Ihyo”da faqat bir hikoya sifatida beriladi xolos.⁵

Buning o'rniga, axloqiy o'zgarishlarning bir xil dinamikasi bilimlar umumiyligidagi evolyutsion ta'lim jarayonlari sifatida talqin etiladi, uning o'ziga xos fikri axloqiy to'xtamlar, yangilanishlar va barchaning farovonligi maqsadiga qaratilgan o'zgaruvchan subyektlar o'rtasidagi sabab-oqibat munosabatlaridir. Shunday qilib, dunyoni qamrab oluvchi axloqiy materiallar doimiy va obyektiv ravishda yaratilgan maqsad va haqiqat bo'lib, yolg'onni ongning uzluksiz jarayonlaridagi avloddan avlodga o'tuvchi bilim farovonlik maqsadlariga bog'liq bo'lgan nisbiy yutuqlarning o'zgaruvchan vektorlari bilan almashtirilib, yolg'onni yo'q qiladi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, "Ihyo"ning uchinchi jildida shaxsiy kamolotga erishish va qayta tiklash uchun Qur'on va Sunnat amrlari haqida o'ta axloqi, umuminsoniy g'oyalar bor. “Ihyo”ning uchinchi jildida jamoaviy ongni shakllantirish uchun hech qanday vosita kerakligi aytilmagan. Demak, Qur'on va Sunnatning chuqurlashib borayotgan ma'nosi orqali ong uzluksizligidan kelib chiqadigan dinamikaning mohiyatini topa olmaysiz. Ushbu metodologik farq asarning individual psixologiyasi va Yagona bilim qonuni va plyuralistik dunyo tizimi bilan rasmiylashtirilgan, sotsiologik yaxlitlik falsafasi o'rtasidagi tafovutni ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Imom Abu Homid Muhammad ibn Muhammad al-G'azzoliy. Ihyou ulumid-din (Din ilmlarini jonlantirish). Birinchi kitob. – T.: Movarounnahr, 2003. - 232 b.
2. Najmiddin Komilov. Tasavvuf. – Toshkent: Movarounnahr – O'zbekiston, 2009.
3. Islom tasavvufi manbalari. – T.: — O'qituvchi, 2005.
4. Po'latov H, Mamatov M. Tasavvuf tarixidan lavhalar. T: Mavoraunnahr, 2011.
5. Избранные произведения мыслителей стран Ближнего и Среднего Востока XI-XIV вв. М., 1961. Газали-Автобиографический трактат.
6. Петрушевский И.П. Ислам в Иране в VII-XV. – Л.: изд-во. ЛГУ, 1966.
7. Sayyid M.H. Islom tafakkuri tarixidan. – T.: — Minhoj, 2003
8. Ziyo.uz internet sayti
9. Wikipedia ma'lumotlari

⁵ Sayyid M.H. Islom tafakkuri tarixidan. – T.: — Minhoj, 2003

ELEKTRON TIJORAT SOHASIDA DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISH VA ULARNI RAQAMLI VOQELIK SHAROITIDA TAKOMILLASHTIRISH

Ochilboyev Abbosbek Zuxriddin o`gli

aochilboev@gmail.com

Toshkent davlat yuridik universiteti magistratura bosqichi talabasi

Abstract. State regulation in the field of e-commerce and their improvement in the digital reality is one of the urgent issues today. This study examines the main issues related to the policy of taxation of e-commerce entities. Along with the growth and development of e-commerce, the taxation policy should also be improved in accordance with modern requirements and technological changes. The research analyzes the legal basis of the regulation of e-commerce by the state, international experience and problems in local legislation. Also, proposals are made to improve the efficiency of taxation of e-commerce entities and to modernize the state's tax policy in the context of the digital economy.

Keywords: Electronic commerce, State regulation, Digital economy, Taxation policy, Legal framework, International experience, Modernization of tax policy

Annotatsiya. Elektron tijorat sohasida davlat tomonidan tartibga solish va ularni raqamli voqelik sharoitida takomillashtirish, bugungi kunda dolzarb masalalardan biridir. Ushbu tadqiqot elektron tijorat subyektlarini soliqqa tortish siyosati bilan bog'liq asosiy muammolarni ko'rib chiqadi. Elektron tijoratning o'sishi va rivojlanishi bilan birga, soliqqa tortish siyosati ham zamonaviy talablar va texnologik o'zgarishlarga mos ravishda takomillashtirilishi lozim. Tadqiqotda davlat tomonidan elektron tijoratni tartibga solishning huquqiy asoslari, xalqaro tajriba va mahalliy qonunchilikdagi muammolar tahlil qilinadi. Shuningdek, elektron tijorat subyektlarini soliqqa tortishning samaradorligini oshirish va raqamli iqtisodiyot sharoitida davlatning soliq siyosatini modernizatsiya qilish bo'yicha takliflar kiritiladi.

Kalit so'zlar : Elektron tijorat, Davlat tartibga solishi, Raqamli iqtisodiyot, Soliqqa tortish siyosati, Huquqiy asoslar, Xalqaro tajriba, Soliq siyosatini modernizatsiya qilish

Bugungi kunda biz ishonch bilan aytishimiz mumkinki, insoniyat o'zining ijtimoiy rivojlanishining yangi davri - postindustrial, axborot tsivilizatsiyasi sifatida tavsiflanishi mumkin. Har kuni inson tushunishi, umumlashtirishi, o'zgartirishi, saqlashi va uzatishi kerak bo'lgan ma'lumotlar hajmi jadal sur'atlar bilan o'sib bormoqda.

So'nggi o'n yilliklardagi ilmiy-texnikaviy taraqqiyotning asosiy yutug'i axborot texnologiyalarini, elektron hisoblash mashinalarini ixtiro qilish va jamiyat hayotining barcha sohalariga faol joriy etish bo'lib, ular qidirish, saqlash, qayta ishlash va uzatish jarayonlarini tashkil qilish uchun mo'ljallangan. ma'lumotlar massivlari. Va agar bugungi kunda axborot ijtimoiy taraqqiyotning asosiy dvigateliga aylangan bo'lsa, unda axborot texnologiyalari sanoati va unga asoslangan elektron tijorat tizimi eng dinamik sur'atlarda rivojlanmoqda. So'nggi to'rt yil ichida, O'zbekistonning elektron tijorat bozori katta yutuqlarga erishdi. Koronavirus pandemiyasi va «Raqamli O'zbekiston-2030» strategiyasining qabul qilinishi, respublikaning butun iqtisodiyotining jadal rivojlanishiga kuchli turtki bo'ldi. **KPMG konsalting kompaniyasining hisoblariga ko'ra, elektron tijorat bozori yiliga 40% foizga o'sib boradi va 2027 yilga kelib 1,76 milliard dollargacha yetadi.** Ijobiy hisobotlarga ko'ra, bozor 2,16 milliard dollarga yetgan holda 7 baravar o'sishi mumkin¹.

Bugungi kunga kelib elektron biznesning muayyan me'yoriy-huquqiy, tashkiliy, texnik va iqtisodiy asoslari shakllantirilgan, "axborot", "elektron raqamli imzo", "axborot tizimi" va boshqa ko'plab atamalar o'rnatilgan. Elektron tijorat, ayniqsa, savdo, kredit, moliya, birja sohalarida rivojlangan. Elektron hisob-kitob operatsiyalarining katta hajmlari va haqiqatan ham butun elektron tijorat sektori jamoatchilik bilan aloqalarning ushbu sohasini tegishli iqtisodiy, huquqiy, tashkiliy va texnik jihatdan tartibga solmasdan turib, iqtisodiyot barqaror va jadal rivojlanib borishini ta'kidlash uchun barcha asoslarni beradi.

O'zbekiston Respublikasining statistika portali ma'lumotlariga asosan, yurtimizda elektron tijorat va chakana savdo hajmlarini yildan yilga o'sishi kuzatilgan. 2022-yilda elektron tijorat savdo hajmi 2021-yilga nisbatan 1.8 barobar oshib, chakana savdo hajmini 4 foizdan (10886.8 mlrd. so'm) ortiqroq ulushini tashkil etgan.

Soliq xizmati portali ma'lumotlariga asosan, xaridorlarga elektron fiskal belgili chek taqdim qilish joriy etilgan elektron tijorat subyektlari soni, joriy yilning 1-avgust holatiga ko'ra, 159 tani tashkil etib, ulardan elektron to'lov tizimi 52 ta, bank mobil ilovalari 35 ta hamda internet do'kon va marketpleyslar 72 tadir. Yil boshidan 1-avgustga qadar taqdim etilgan cheklar summasi miqdori umumiy hisobda 28 438,8 mlrd. so'm bo'lib, undan 7,4 foizi (2 119,5 mlrd. so'm) internet do'kon va marketpleyslar tomonidan taqdim etilgan.

"Research Group Central Asia" tadqiqot agentligi ekspertlari O'zbekistonlik aholi tomonidan kunlik xaridlar amalga oshiriladigan platformalarni aniqlash maqsadida so'rovnoma o'tkazgan. Tadqiqotda 18 yoshdan 54 yoshgacha bo'lgan mahalliy aholi ishtirok etib, so'rovnoma mamlakatning butun aholisini ifodalaydigan tarzda ishlab chiqilgan. Natijalarga ko'ra, so'rovnomada ishtirok etgan insonlarning 72 foizi "Uzum

¹ <https://infocom.uz/ozbekistonda-elektron-tijorat-sektori-tahlili-2024-yilgacha/>

market” marketpleysni tanslashgan, keyingi o‘rinlarda “Instagram” (45 foiz), “Telegram” (44 foiz), “Zoodmall” (43 foiz), “OLX” (32 foiz), “Texnomart” (28 foiz) va “Alif” (28 foiz) ijtimoiy tarmoq hamda platformalar joy olgan².

Elektron tijorat bilan shug‘ullanuvchi tashkilotlar va jismoniy shaxslarga nisbatan QQS bo‘yicha soliq ma‘muriyatining eng rivojlangan tizimlaridan biri bu Yevropa Ittifoqida (keyingi o‘rinlarda Yevropa Ittifoqi deb yuritiladi) faoliyat yurituvchi tizimdir. Yevropa Ittifoqi 28 davlatda faoliyat yurituvchi soliq ma'muriyatlari o'rtasidagi o'zaro hamkorlikning maxsus modelini ishlab chiqdi. Shu bilan birga, Yevropa Ittifoqida elektron tijoratni amalga oshiruvchi soliq to‘lovchilarga byurokratik yukni kamaytirish bo‘yicha doimiy ravishda maxsus chora-tadbirlar joriy etilmoqda. Evropa Ittifoqi davlatlari birinchilardan bo'lib transchegaraviy elektron tijorat bilan shug'ullanuvchi tashkilotlar va yakka tartibdagi tadbirkorlarning daromadlarini soliqqa tortishda yangi yondashuvni joriy qildilar - ular raqamli soliqni joriy etdilar, bu aslida daromad solig'i o'rnini bosadi.

Yevropa Ittifoqida elektron tijorat operatsiyalari bo'yicha QQS maqsadlari uchun raqamli mahsulotlar (raqamli tovarlar, ishlar va xizmatlar) yetkazib berish elektron shaklda taqdim etiladigan xizmatlarning keng toifasiga kiradi. Ushbu xizmatlar Internet yoki elektron tarmoqlar orqali taqdim etiladigan xizmatlar sifatida tavsiflanadi, ularning tabiati ularni etkazib berishni avtomatlashtirilgan, insonning minimal aralashuvi bilan va axborot texnologiyalarisiz imkonsiz qiladi. QQSni amalga oshirish bo'yicha Nizomda taqdim etilgan xizmatlar ro'yxati, xususan, hosting, dasturlarga masofaviy xizmat ko'rsatish, dasturiy ta'minot va boshqa raqamli mahsulotlarni etkazib berishni o'z ichiga oladi.

2015-yil 1-yanvardan boshlab elektron xizmatlarning barcha yetkazib berishlari manzil tamoyiliga muvofiq Yevropa Ittifoqining QQSga tortiladi. Shu bilan birga, B2B segmentidagi yetkazib berishlar mijoz o'z biznesini ro'yxatdan o'tkazgan yoki doimiy daromad oladigan mamlakatda soliqqa tortiladi (agar ushbu muassasa xizmatlarni oluvchi bo'lsa). B2C segmentida xizmat ko'rsatish joyi aniqlangan mijoz doimiy ro'yxatdan o'tgan yoki odatda yashaydigan joy hisoblanadi³.

Yevropa Ittifoqining QQS qoidalari mijozning joylashgan joyini aniqlashga yordam beradigan bir qator taxminlarni belgilaydi. Masalan, uyali aloqa tarmoqlari orqali ko‘rsatiladigan xizmatlar uchun mijozning joylashuvi kerakli xizmatni olish uchun foydalanilgan telefon raqamidagi mamlakat kodi bilan belgilanishi kutilmoqda. Agar raqamli xizmatlarni ko‘rsatish uchun qabul qiluvchining jismoniy mavjudligi

² <https://infocom.uz/elektron-tijorat-ozbekistonda/>

³ Camera dei deputati. Disegno Di Legge Approvato Dal Senato Della Repubblica il 16 dicembre 2019 (v. stampato Senato n. 1586). Bilancio di previsione dello Stato per l'anno finanziario 2020 e bilancio pluriennale per il triennio 2020- 2022 / Atti Parlamentari : [сайт]. – 2019. – № 2305. – 452 p. – ISBN 18PDL-00- 8869-10; – Текст : электронный. – DOI отсутствует. – URL: <https://www.fiscoetasse.com/upload/Legge-di-Bilancio-2020-Atto-2305-del-17122019.pdf>. (дата обращения: 15.03.2020).

(masalan, Wi-Fi ulanish nuqtasi yoki internet-kafe) talab qilinsa, bunday xizmatlar oluvchi ulardan foydalanadigan joyda (samarali foydalanish joyi) soliqqa tortiladi. Yevroittifoqda xaridorning joylashuvini aniqlashning asosiy vakolati yetkazib beruvchilarga tegishli.

Yevropa Ittifoqining soliq qonunchiligiga muvofiq, soliq organlari yetkazib beruvchining noto'g'riligi yoki suiste'molligi dalillari mavjud bo'lsa, masalan, yetkazib beruvchi etkazib beruvchining joylashuvi bilan bog'liq holda mijozning joylashgan joyiga nisbatan e'tiroz bildirishi mumkin. mijozlarining katta qismiga nisbatan noto'g'ri aniqlangan. Belgilangan xususiyatlar shuni ko'rsatadiki, B2C segmentida YI QQS yig'ish tizimi odatda rus modeliga o'xshaydi, ammo uning ta'siri barcha ishtirokchi mamlakatlarga tegishli.

Yevropa Ittifoqi mutaxassislari tomonidan ishlab chiqilayotgan raqamli doimiy muassasa kontseptsiyasi kelishib olinmaganligi va takomillashtirishni talab qilishiga qaramay, bu yo'nalishda faol ish olib borilayotganining o'zi elektron tijorat soliq ma'muriyatining rivojlanishidagi ijobiy signaldir. Raqamli doimiy muassasa kontseptsiyasini kelishishdagi qiyinchiliklar tufayli Yevropa Ittifoqining bir qator davlatlarida soliq ma'muriyatlari boshqa yo'lni bosib o'tdilar va o'zlarining soliq tizimlariga yangi soliqni joriy qildilar, ular raqamli kompaniyaning yalpi foydasidan undiriladi.

2019-yil 24-iyulda Emmanuel Makron 2019-yil 1-yanvardan boshlab raqamli soliqni retrospektiv tarzda o'rnatish to'g'risidagi qonunni imzoladi. Ishlab chiqilgan qonunchilikka ko'ra, raqamli soliq Fransiyada ma'lum xizmatlarni sotishdan olingan raqamli kompaniya yalpi daromadining 3% miqdorida undiriladi. Ya'ni, raqamli soliq faqat raqamli xizmatlarni sotish uchun qo'llaniladi yoki tovarlarni etkazib berishdan olingan daromad ushbu soliqqa tortilmaydi; Qonun qoidalaridan kelib chiqqan holda, raqamli kompaniyaning quyidagi xizmatlar turlari bo'yicha yalpi daromadi soliqqa tortiladi.

Fransiya tomonidan ishlab chiqilgan raqamli soliq qoidalarining nomukammalligi natijasida Qo'shma Shtatlar Frantsiyaning raqamli soliqlarini kamsituvchi deb atadi va javob sifatida ushbu mamlakatdan 2,4 milliard dollarlik tovarlarga 100% gacha bo'lgan bojlarni joriy etishga ruxsat berdi.. AQSh tomonidan mumkin bo'lgan sanksiyalarga qaramay, Fransiya hukumati COVID-19 pandemiyasining mamlakat iqtisodiyotiga salbiy ta'siri tufayli har qanday holatda ham milliy darajada raqamli soliq joriy etishini aytdi. Soliq qonunchiligida raqamli soliqni mustahkamlagan yana bir Yevropa Ittifoqi mamlakati Italiyadir.

2019-yilning 1-yanvaridan Italiya, xuddi Fransiya singari, italiyalik foydalanuvchilarga onlayn kompaniyalar yoki raqamli platformalar tomonidan taqdim

etiladigan ayrim B2B va B2C raqamli xizmatlaridan olingan daromaddan 3% stavkada raqamli soliqni joriy qiladi⁴.

Italiyada faqat xizmatlarni taqdim etish bilan bog'liq elektron tijorat daromadlari raqamli soliqqa tortiladi. Raqamli tovarlarni sotishdan yoki raqamli makonda bajarilgan ishlardan olingan daromadlar soliqqa tortilmaydi. Italiyada, shuningdek, Frantsiyada raqamli kompaniyaning global daromadi uchun chegara 750 million yevro qilib belgilangan. Shu bilan birga, italiyalik foydalanuvchilardan olinadigan daromad chegarasi Frantsiyaga qaraganda ancha past va yiliga 5,5 million yevro qilib belgilangan.

Italiya qonunchiligiga ko'ra, raqamli kompaniyalar tomonidan taqdim etiladigan shunga o'xshash xizmatlar, shuningdek, raqamli platformalardan foydalanish natijasida italiyalik foydalanuvchilardan olingan ma'lumotlarni uzatish raqamli soliqqa tortiladi. Tadqiqotning 1-bobida ta'kidlanganidek, foydalanuvchi ma'lumotlarini sotish raqamli kompaniya daromadlarining muhim qismini tashkil qiladi, buning natijasida Italiyada raqamli soliqdan tushadigan byudjet daromadlari darajasi Frantsiyadagidan yuqori bo'ladi. Shuni ta'kidlash kerakki, Italiyada soliq solinadigan daromad QQS va boshqa bilvosita soliqlarni hisobga olmaganda yalpi daromad hisoblanadi⁵.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, yurtimizdagi hozirgi vaqtdagi elektron tijoratdan foydalanuvchilar sonini ko'pligi va e-sotuvchilar turli platformalar orqali savdo qilayotgani hamda belgilangan tartibda soliq to'lamayotganini ko'rishimiz mumkin. S.H. Gataulin «...soliqlar o'zi nima va ular nimaga kerak», degan savolga quyidagicha javob beradi: «Soliqlar — bu davlat sarf-xarajatlarining asosiy manbayi bo'lib, iqtisodiyotni tartibga soluvchi va daromadlarni barqarorlashtiruvchi vositadir⁶. Demak, mamlakatning byudjeti soliqlar va boshqa yig'imlar hisobiga to'ldirilgan ekan, elektron tijorat subyektlari ham barcha bilan bir qatorda soliqlar to'lashi kerak. Mamlakarimiz ham Yevropa Ittifoqi davlatlari singari “raqamli soliq” atamasini ishlab chiqishi va hozirda soliq to'lash majburiyati bo'lmagan subyektlarga qonuniy va adolatli soliq to'lashlarini belilashi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. “O'zbekiston – 2030” Strategiyasi.
2. “Elektron tijorat” to'g'risidagi qonun.
3. <https://infocom.uz/ozbekistonda-elektron-tijorat-sektori-tahlili-2024-yilgacha/>

⁴ International VAT/GST Guidelines // OECD : [сайт]. – Paris, 2018. – 116 p. – ISBN 978-92-64-27140. – Текст : электронный. – DOI 10/1787/9789264271401-en. – URL: <https://www.read.oecd.org/10/1787/9789264271401-en?format=pdf>.

⁵ Italy: Digital Services Tax applicable from 1 January 2020 [Electronic resource] // KPMG : [сайт]. – 2019. – 17 Oct. – Текст : электронный. – URL: https://kdocs.kpmg.it/Marketing_Studio/171019_Italy_Digital_Services_Tax_applicable_from_1_January_2020.pdf. (дата обращения: 15.03.2020)

⁶ Gataulin Sh. Soliqlar va soliqqa tortish. O.: 1996. 18-bet.

4. Camera dei deputati. Disegno Di Legge Approvato Dal Senato Della Repubblica il 16 dicembre 2019 (v. stampato Senato n. 1586). Bilancio di previsione dello Stato per l'anno finanziario 2020 e bilancio pluriennale per il triennio 2020- 2022 / Atti Parlamentari : [сайт]. – 2019. – № 2305. – 452 p. – ISBN 18PDL-00- 8869-10; – Текст : электронный. – DOI отсутствует. – URL: <https://www.fiscoetasse.com/upload/Legge-di-Bilancio-2020-Atto-2305-del-17122019.pdf>. (дата обращения: 15.03.2020).
5. International VAT/GST Guidelines // OECD : [сайт]. – Paris, 2018. – 116 p. – ISBN 978-92-64-27140. – Текст : электронный. – DOI 10/1787/9789264271401-en. – URL: <https://www.read.oecd.org/10/1787/9789264271401-en?format=pdf>
6. Italy: Digital Services Tax applicable from 1 January 2020 [Electronic resource] // KPMG : [сайт]. – 2019. – 17 Oct. – Текст : электронный.

ELEKTRON TIJORAT SUBYEKTLARINING SOLIQQA TORTILISHINI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISH

Ochilboev Abbasbek Zuxriddin o`gli

aochilboev@gmail.com

Toshkent davlat yuridik universiteti magistratura bosqichi talabasi.

Annotatsiya. Elektron tijorat subyektlarining soliqqa tortilishini davlat tomonidan tartibga solish mavzusi zamonaviy iqtisodiy va huquqiy tizimlarda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu tadqiqot elektron tijorat subyektlarining soliqqa tortilishi jarayonidagi asosiy muammolar, soliq tizimlarining xalqaro tajribasi va milliy qonunchilikdagi o'zgarishlarni tahlil qiladi. Elektron tijoratning o'sishi bilan bog'liq bo'lgan soliq bazasi, soliq to'lovchilar huquqlari va majburiyatlari, shuningdek, davlat tomonidan amalga oshiriladigan nazorat mexanizmlari ko'rib chiqiladi. Bu tadqiqot elektron tijoratning rivojlanishi va davlat byudjeti daromadlarini oshirish uchun optimal soliq siyosatini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.

“Yuqori texnologiyalar”, shu jumladan elektron tijorat sohasining eng yangi vositalari va usullaridan foydalanishni nazarda tutuvchi iqtisodiy va huquqiy munosabatlarning yangi tizimini shakllantirish samarali, chuqur ishlab chiqilgan normativ-huquqiy bazaning mavjudligini nazarda tutadi. “Elektron munosabatlar” ishtirokchilari kelishmovchiliklar yuzaga kelgan hollarda ularni qonun normalari asosida madaniyatli tarzda hal etish. Tahlil shuni ko'rsatadiki, hozirgi kunga qadar ma'lum darajada samarali normativ-huquqiy hujjatlar mavjud, biroq, elektron tijorat sohasidagi munosabatlarning ma'lum bir qismi qonun chiqaruvchilar nazaridan chetda qolgan. Elektron tijoratni uning iqtisodiy xavfsizligi nuqtai nazaridan huquqiy tartibga solishning asosiy muammosi, aniqrog'i, undagi yuzaga kelishi mumkin bo'lgan huquqiy xavflarning oldini olish va minimallashtirish elektron shakldagi hujjatni dalil sifatida tan olish muammosi va amalga oshirilgan bitimdir.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, O'zbekistonda elektron tijorat va chakana savdo hajmi barqaror o'sib bormoqda. Xususan, 2022-yilda elektron tijorat savdolari hajmi 2021-yilga nisbatan 1,8 barobar oshib, 10 886,8 milliard so'mdan ortiqni tashkil etdi. Bu umumiy chakana savdo hajmining 4 foizdan ortig'iga teng¹.

O'zbekistonda elektron tijoratning kelajagini belgilovchi muhim omillardan biri—sohani qonunchilik bilan tartibga solishdir. 2022-yilda yangilangan “Elektron tijorat to'g'risida”gi qonun qabul qilindi. Qonun iste'molchilarni ham, tadbirkorlarni ham huquqiy himoya qiladi, elektron operatsiyalarni amalga oshirish va

¹ <https://daryo.uz/2023/09/26/ozbekistonda-elektron-tijorat-kecha-va-bugun>

huquqbuzarliklar uchun javobgarlikni belgilash tartibini belgilaydi. Ishonchli va barqaror elektron tijorat ekotizimini yaratishda qonunchilik va to'lov tizimlari hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ular jarayonning barcha ishtirokchilari — ham xaridorlar, ham sotuvchilarning huquq va manfaatlarini himoya qilishni ta'minlaydi. 2019-yilda "To'lovlar va to'lov tizimlari to'g'risida"gi qonun qabul qilindi va bu fintech sektorining rivojlanishiga xizmat qilmoqda. Elektron to'lovlar iste'molchilar va biznes uchun qulaylik va xavfsizlikni ta'minlovchi onlayn tijoratning ajralmas qismiga aylandi. O'zbekistonda onlayn tranzaksiyalarni osonlashtiradigan bir qancha to'lov tizimlari mavjud. Soliq xizmati portalining ma'lumotlariga ko'ra, elektron tijorat subyektlari sonining sezilarli o'sishi kuzatilmoqda. Joriy yilning 1-avgust holatiga ularning soni 159 taga yetdi, jumladan, 52 ta elektron to'lov tizimi va 35 ta bank mobil ilovasi, 72 ta internet-do'kon va savdo maydonchalari mavjud. Yil boshidan 1-avgustgacha taqdim etilgan cheklar miqdori 28 438,8 milliard so'mni tashkil etdi, shundan 7,4 foizi internet-do'konlar va bozorlar tomonidan ta'minlandi. Binobarin, qonun oddiy yozma bitimni elektron shaklda tuzishga imkon beradi. Bundan tashqari, qonun chiqaruvchining pozitsiyasidan bitimlar tuzishda mexanik yoki boshqa nusxa ko'chirish vositalaridan, elektron raqamli imzodan yoki qo'lda yozilgan imzoning boshqa analogidan foydalangan holda imzoning faksimil nusxasidan foydalanishga qonun hujjatlarida nazarda tutilgan hollarda va tartibda yo'l qo'yiladi. Elektron o'zaro munosabatlarni soddalashtirishning asosiy nuqtasi shartnoma tuzish to'g'risida yozma taklif qabul qilingan taqdirda yozma shaklga rioya qilish to'g'risidagi qonunning ta'minlanishi hisoblanadi, ya'ni. taklifni qabul qilgan shaxs taklifni qabul qilganligini aniq ko'rsatuvchi harakatlarni amalga oshirgan (shu jumladan, tovar narxini to'lagan)².

Elektron tijorat — tovarlarning (ishlarning, xizmatlarning) tadbirkorlik faoliyati doirasida axborot tizimlaridan foydalangan holda elektron savdo maydonchasi orqali tuzilgan shartnomaga muvofiq amalga oshiriladigan oldi-sotdisidir³. Elektron tijorat ishtirokchisi quyidagi huquqlarga ega: elektron tijorat maqsadida ishlab turgan axborot resurslarida ofertani joylashtirish (taklif etish); elektron tijoratdagi shartnomalarni tuzish yo'li bilan tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni) realizatsiya qilish yoki olish; elektron hujjatlar va elektron xabarlarini axborot vositachilariga saqlash uchun topshirish. Xulosa qilishimiz mumkinki, agar fuqarolik qonunchiligining qoidalari va bitimni elektron shaklda bajarish shakliga oid tomonlar o'rtasidagi kelishuvga rioya qilingan bo'lsa, u holda bitim haqiqiy bo'ladi va elektron xabarlar elektron hujjat hisoblanadi. Binobarin, bunday munosabatlar amaldagi fuqarolik qonunchiligi bilan qamrab olinishi mumkin, ammo maxsus tartibga solish talab qilinmaydi. Asosan, elektron tijoratning sub'ekt tarkibida alohida xususiyatlar mavjud emas. Agar siz "elektron" atamasini "telefon" atamasi bilan almashtirsangiz, xuddi shu narsani olasiz.

² <https://daryo.uz/2023/09/26/ozbekistonda-elektron-tijorat-kecha-va-bugun>

³ <https://advice.uz/oz/document/2456>

Tovarlarga, ishlarga va xizmatlarga buyurtma berishning bunday shakli o'nlab yillar davomida mavjud, ammo hech kim bu masala bo'yicha alohida federal qonun yaratishni o'ylamaydi.

Davlat tomonidan tartibga solish nuqtai nazaridan muhim huquqiy muammo elektron tijoratni soliqqa tortishdir. Bu muammo allaqachon yetarli darajada ishlab chiqilgan. Bizning fikrimizcha, qonuniy ruxsat talab qiladigan asosiy fikrlar quyidagilardir. Elektron tijorat juda o'ziga xos hodisa bo'lib, cheksiz fazoviy xususiyatlar bilan ajralib turadi, bu esa, o'z navbatida, bitimning joylashgan joyini, bitim taraflarining joylashishini, soliqlarni to'lash tartibi va miqdorini aniqlashda qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Masalan, bank plastik kartochkalariga xizmat ko'rsatish sohasida protsessing faoliyati turli protsessing markazlari tomonidan amalga oshirilishi mumkin, yakuniy ishlov berish esa, odatda, asl mamlakatning qonunlariga bo'ysunmaydigan boshqa davlatda ham amalga oshirilishi mumkin. Xuddi shunday holat bojxona tartibga solish sohasida ham mavjud. Ko'pincha nazorat qiluvchi organlar tomonidan bojxona chegarasi orqali elektron mahsulotlarni (dasturlar, musiqa fayllari va boshqalar) o'tkazish faktini aniqlab bo'lmaydi, bojxona to'lovlarini undirish tizimi ishlab chiqilmagan;

Bundan tashqari, elektron biznesga soliq va yig'implarni joriy etish zarurligi to'g'risida hali ham aniq tushuncha mavjud emas. Umuman olganda, xalqaro hamjamiyat elektron biznesni hech bo'lmaganda sotib olish va sotish nuqtai nazaridan soliqdan ozod qilish zarurligini tan oladi. Bu, qoida tariqasida, xalqaro elektron tijoratni rivojlantirishga yordam berishi kerak. Xususan, bu pozitsiya AQSh va JSTga a'zo davlatlar tomonidan faol himoya qilinadi. Shu bilan birga, qarama-qarshi nuqtai nazar mavjud bo'lib, uni rivojlanayotgan mamlakatlar ham qo'shadi. Ular jahon bozorlarida raqobatbardosh bo'lmagan oldin erkin savdoga yo'l qo'yilsa, o'z tarmoqlariga zarar yetishiga ishonadilar. JST doirasida elektron tijorat masalalari bo'yicha kelishilgan pozitsiyaning yo'qligi JSTning elektron operatsiyalar bo'yicha bojxona to'lovlariga moratoriy kiritilishiga olib keldi.

Ilgari biz elektron tijorat an'anaviy tijoratning analogidir, faqat uni amalga oshirish usullari va ushbu usullar bilan belgilanadigan xususiyatlar bundan mustasno degan xulosaga keldik. Shuning uchun, bizning fikrimizcha, elektron biznes ham soliqqa tortish, bojxona tartibga solish va hokazolarga bog'liq bo'lishi kerak. Biroq, soliq va yig'implar tizimini xalqaro standartlar, ikki tomonlama soliqqa tortish muammosi, soliq imtiyozlari va qoidalari bilan birlashtirish uchun chuqur huquqiy va iqtisodiy o'rganishni talab qiladi.

ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРИНИНГ ФИРИБГАРЛИК ЖИНОЯТЛАРИ ПРОФИЛАКТИКАСИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ БЎЙИЧА ХОРИЖИЙ ДАВЛАТЛАР ТАЖРИБАСИ

Холматов Сардорбек Шерзод ўгли
ИИВ Академияси 306-гуруҳ курсанти

Аннотация: Ушбу мақолада профилактика инспекторининг фирибгарлик жиноятларини олдини олишни ташкил этиш, ушбу соҳа бўйича хорижий давлатлар тажрибалари ҳамда соҳани ривожлантириш бўйича таклиф ва тавсиялар берилган.

Калит сўзлар: профилактика инспектори, фирибгарлик, жиноят, ҳуқуқбузарлик, қонунийлик, хорижий давлатлар, тажриба.

Фирибгарлик жиноятлари профилактикасини ташкил этишда биз айрим хорижий давлатларнинг тажрибаларини ҳам ўрганиб чиқдик. Хусусан, Австрия қонунчилигига кўра жабрланувчининг маълум бир ҳаракатни амалга ошириши, бирон-бир ҳаракатга имкон бериши ёки фактик алдаш туфайли ҳаракатсизликни амалга ошириши (*бунда унинг турлари: оддий, оғир, компьютер, зарурият туфайли содир этилган кабиларга бўлинади*) фирибгарликни келтириб чиқаётганини инобатга олиб ушбу давлатда айнан фирибгарликдан жабр кўрган фуқароларнинг ҳаётининг видеофилм тарзида суратга олиб телевидиния орқали намойиш этиш йўлга қўйилган.¹

АҚШ жиноят қонунчилиги бўйича фирибгарликдан жабр кўрган фуқаролардан айнан тарғибот ташвиқот ишларида бевосита иштирок этишлари йўлга қўйилган ва бу жуда юқори даражада ўз самарасини берган.²

Шунингдек, айрим давлатларнинг жиноят қонунчилигида фирибгарлик учун жавобгарлик масалалари юзасидан танишилган қуйидагилар намоён бўлди. Хусусан, Япония жиноят кодексида фирибгарлик бошқа шахсдан мулкни алдаш орқали эгаллашни англатади. Агар шахс шу йўл орқали ўзи ёки бошқа шахс учун ноқонуний мулкни фойда кўрса, бундай ҳаракатлар ҳам фирибгарлик ҳисобланади.³

¹ Серебренникова А.В. Уголовный кодекс Австрии. –М., Зерцало, 2001.–С.144.

² Савченко А.В. Уголовное законодательство Украины и федеральное уголовное законодательство США. –Киев: КНТ, 2007.–С.596.

³ Коробоева А.И. Уголовный кодекс Японии. СПб., Юридический центр Пресс., 2002.–С.226.

Германия жиноят кодексида фирибгарлик оддий, алоҳида оғир, компьютер, субсидия олишга қаратилган, капитал киритишга оид, кредит каби турларга бўлинади⁴.

Фирибгарлик жиноятлари профилактикасини такомиллаштиришда Россия Федерацияси тажрибасини тадқиқ этишга ҳаракат қиламиз. Россияда 2019 йилда фирибгарлик жинояти энг кенг тарқалган турларидан бирига айланди, яъни мамлакатда ҳар уч дақиқада битта фирибгарлик жинояти қайд этилди. Россия Бош Прокуратураси томонидан эълон қилинган ўтган йилнинг 11 ойи давомида содир этилган жиноятлар ҳақидаги маълумотлар шундан дарак бермоқда, дея хабар беради "ТАСС"⁵

Мамлакатда жиноятчиликнинг очилиши 56 фоизни ташкил этса, фирибгарлик билан боғлиқ ҳуқуқбузарликларда бу кўрсаткич атиги 25 фоизга тенг бўлганлиги қайд этилган.

Бош Прокуратура маълумотида кўра охириги 5 йил мобайнида фирибгарликнинг умумий жиноятчиликдаги миқдори 8.5 фоиздан 11.7 фоизгача кўтарилганлиги ва наркотиклар айланмаси билан боғлиқ жиноятлар сони ҳам ошиб кетганлиги маълум қилинди.

Россияда энг кўп тарқалган жиноятлар сафида ўғрилик етакчи ўринни эгаллайди 2019-йилда 798 минг ёки жами жиноятларнинг 32.4 фоизини ташкил этди.

Фирибгарликка оид ҳуқуқбузарликларининг олидини олишда амалга оширилаётган чора тадбирларнинг самарали бўлишини таъминлаш, олдини олиш чораларини такомиллаштиришда илғор хориж тажрибасини ўрганиш, жиноятчиликка қарши курашда самарали тизимни яратишда улардан унумли фойдаланиш ва бу изланишларнинг узлуксиз ва давомийлигини таъминлаш бугунги жиноят оламида содир этилаётган қонунга зид хатти-ҳаракатларнинг ўз вақтида олди олинишини, бартараф этилишини таъминловчи асосий воситалардан бири ҳисобланади. Негаки жиноят олами ҳам замон билан ҳамнафас тарзда ривожланиб бормоқда ва фирибгарликка оид ҳуқуқбузарликлар ҳам кун сайин ўз йўналишларини такомиллаштириб турли кўринишларда намаён бўлмоқда. Шу сабабли ҳам фирибгарликка оид ҳуқуқбузарликларни самарали бартараф этишда илғор хориж тажрибасини ўрганиш ва амалиётга тадбиқ этиш зарур ҳисобланади.

Мамлакатимизда сўнгги йилларда амалга оширилаётган ислохотлар натижаси ўлароқ, натижаси кенг кўламли ислохотлар, ҳуқуқбузарликлар

⁴ Шестакова Д.А. Уголовный кодекс федеративной Республики Германии. – СПб., Юридический центр Пресс, 2003. –С.524.

⁵ Благов Е.В. Квалификация преступлений (теория и практика). Ярославль: 2003. С. 18.

профилактикаси сохасида муайян ютуқларга эришилганлигини алоҳида таъкидлаш керак. Бошқача айтганда, ислохотлар ўз самарасини бера бошлади. Буни мамлакатда жиноятчилик кўрсаткичи камаяётганлигида ҳам яққол кўришимиз мумкин. Эришилган натижалар халқаро миқёсда ҳақли этирофга сазовор бўлмоқда. Жумладан Халқаро тадқиқот кампанияси томонидан эълон қилинган дунёнинг энг хавфсиз мамлакатлари рўйхатида Ўзбекистон 90% балл билан иккинчи ўринда қайд этилди. Таҳлил давомида 135та мамлакат майдони, хавфсизлик ҳолати, қонун устуворлиги ва тартиб каби бир неча тоифалар бўйича 95 баллик тизимда баҳоланди.

Хорижий мамлакатларда содир этилаётган фирибгарликнинг сабаблар ўрганилганда бир қатор ухшаш ҳолатларни кузатиш мумкин. Масалан, АҚШда фаолият олиб бораётган хинд колл-марказлари иштирокида кенг қамровли фирибгарлик жинояти содир этилган бўлиб, жиноятчилар ўз фаолиятини телефон ва интернет имкониятларидан фойдаланган ҳолда амалга оширишган. Мазкур жиноятнинг қурбонлари асосан кекса ёшдагилар ва мухожирлар бўлишган. Мазкур жиноятдан жабрланганлар сони 15 мингдан ошган ва улар жабрланувчилардан 250 минг АҚШ доллоридан ортиқ миқдорда пул ундиришган. Деярли 4 йил давомида бу жиноий гуруҳ телефонда одамларни алдаш ва таҳдид қилиш учун турли усуллардан фойдаланган, асосий таҳдид – қамоқ жазоси, депортация ва АҚШ ҳукумати билан боғлиқ бошқа муаммолар бўлган.

Лондон Иқтисодиёт ва тинчлик институтининг Глобал Терроризм Индекс 2021 рейтингига кўра Ўзбекистон 0.087 балл билан 163 мамлакат орасида 85 ўринга қайд этилиб террор хавфи энг паст мамлакат қаторидан ўрин олди. (балл қанча кам бўлса террор хавфи шунчалик паст деб баҳоланади).

Мухтасар айтганда сўнги йилларда амалга оширилган ислохотлар натижасида Ўзбекистонда ҳуқуқбузарлик профилактикаси бўйича ўзига хос тизим яратилди. Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси нафақат жиноятчиликка қарши курашнинг бош йўналишига, балки мамлакатимиздаги барча давлат идоралирининг устувор вазифасига айланди. Бу келгусида ўзининг ижобий натижаларини бериши, шубҳасиздир."

Постда газетаси 2019 йил 15 апрел 17(5874)-сон 14 саҳифасида Бирлашган Араб Амирлигида янги технология полиция тизимида жорий этилгани хақида хабар берилди. Унга кўра жиноятчилик осойишталик посбонлари Россиялик муҳандислар томонидан ишлаб чиқилган улар мотоциклларга куникиш билдиришди. Учар мотоцикл-Хавербайк деб номланиб синовдан ўтказиш жараёни ноқулай об-хаво шароитига тўғри келди. Ҳарорат иссиқ, шамол эсадиган, қумни осмонга учирадиган вазиятга қарамай техника синовдан муваффақиятли ўтди. Нархи 70-90минг АҚШ доллари турадигап мотоцикл айни

пайтда нафакат БАА, балки Осиёдаги кўплаб давлатлар ҳам қизиқиш билдирмоқда. Дубай полицияси мазкур учар мотоциклардан автомобиллар юриш кийин бўлган ҳудудларда жиноятчиларни қувишда, жабрланувчиларни эвакуация қилишда фойдаланишни режалаштиришмоқда. Айни пайтда уни яна такомиллаштириш устида иш олиб борилаяпти. Унда полиция ходими учун керакли бўлган барча жихатлар эътиборга олинishi керак. Бу каби мотоцикларни камералар жойлаштирилган ҳолда шахсни аниқлаштирувчи технологиялар орқали самарадорлик жихатлирини ошириш жихатлари устида бош қотирилмоқда.

Хитой Халқ Республикаси полициячилари ҳам дубайлик ҳамкасбларидан қолиб кетишни истамаган ҳолда, яқинда улар томонидан одамнинг юзига қараб туриб унинг шахсини аниқлаш имконини берувчи юкори технологияга асосланган кўзойнакларда фойдаланишни бошлашди. Айтиш лозимки, қиска вақт давомида гаджет ўзининг нимага қодирлигини амалда кўрсатди. Бу ҳақида хабар бермоқдалиги кўрсатилди.²⁹

Одамлар кўп бўладиган жойда қўлланилган гаджет ёрдамида етти нафар қидирувдаги шахс аниқланди ва қўлга олинди. Шунингдек, гаджет орқали 26та Фирибгарлик жинояти фош этилган. Гаджет айнан полиция ходимлари учун ишлаб чиқарилган. Кўзойнак ёрдамида сканер килинган шахснинг сурати маълумотлар базаси бўлган планшетга ўтказилади. У ерда маълумот қайта ишланиб, шахсни ким эканлигига ойдинлик киритишди.

Мазкур гаджетдан айни пайтда асосан темир йўл вакзалларида фойдаланилмоқда, энг муҳим янги технология ёрдамида Хитой полицияси кўп сонли оломон ичидан ҳам жиноятчини осонгина топиш имконига эга бўлишаётганлиги қайд этилган.³⁰

Сўнгги йилларда, фирибгарлик қарши курашда вазият Умуман кескин авж ва бутун мамлакатда бўлди. Умуман олганда, ёлланма жиноятчилик тузилмасида фирибгарлик тажовузлари нисбатан паст ўзига хос тортишишларга ега. Ўртача, йиллик ҳисобланган жиноятларнинг умумий массасида, фирибгарлик 7 фоиздан ошмади. Шу билан бирга фирибгарликнинг тахминан ярми иқтисодий фаолият соҳасидаги жиноятларга боҳлиқ.

Охирги йилларда фирибгарликнинг статистика таҳлили шуни англатадики, бундай жиноятчилик барча турдаги жиноятчиликнинг энг жозибали тури ҳисобланади. Россияда фирибгарлик фаолиятининг ўсини 2005 йилда 67541 та жиноятдан 2009 йилда 15653 жиноятга тўғри келган. 3,5 бараварга ошди.

Бозор, хусусий бизнес, тадбиркорлик ташаббуси озод қилиш, шунингдек, оддий англаш учун еҳтиёж том маънода илгари ақл бовар номлари ва ваколатлар билан юридик ва жисмоний шахслар (ҳамкорлик, МЧЖ, маблағ) бўлади фуқаролик муносабатлар, олдини олиш жуда бегона унга дунёда руслар "устидан

лақиллатди" еди илгари фуқаролик ҳуқуқлари объектлари, юзага келиши мумкин бўлган битимларнинг турларини, жуда мураккаб (ва аниқланмаган) шаклларни, ҳуқуқларни ҳимоя қилиш тартиби ва ҳқ.

Қадимги "совет одам" унинг учун янги дунё ҳақиқатларига тайёр эмас еди. Бу вазиятга унинг экстремал заифлиги сабаб бўлди. Е. Ссаммерс фирибгарлик билан руслар фуқаролик-ҳуқуқий тажриба ва билим паст даражада фойдаланиш.⁶

Бундай ўғрилар, қариялардан, қароқчиларнинг бошқа ҳуқуқбузар, идентификация фақти муайян даражада характерли шахс, фирибгарларнинг айёр фикр, ғайритабиий, хаёлий бор ва узоқни кўзлаган, фоиз ва одамларни устидан ғалаба қозониш учун қобилияти, қобилиятини амалда кўрсата олади. Жиноий ҳаракатларни амалга ошириш ёки ўзлартиришлар учун улар ушбу ёки бошқа қулай шароитлардан мохирона фойдаланадилар, уларни жиноий режага мувофиқ мослашадилар.

Шу боис, фирибгарлик жиноятларининг олдини олишда виктимологик профилактика чораларини жорий этиш мақсадга мувофиқдир.

Профилактика инспекторлари томонидан фирибгарлик жиноятлари профилактикаси бўйича қуйидаги чора-тадбирларни амалга ошириши мақсадга мувофиқ:

–фирибгарлик жиноятларидан жабрланган шахслар рўйхатини тайёрлаш ва таҳлил этиш ҳамда яшаш жойида яна бир бор текшириш;

–аҳолига уларга нисбатан фирибгарлик жинояти содир этилаётганлиги тўғрисида гумон пайдо бўлса зудлик билан ХМҚОларга хабар қилиши тўғрисида тушунтириш ишларини олиб бориш мазкур жараёнда ОАВлари имкониятидан унумли фойдаланиш;

–ҳуқуқбузарликдан жабрланувчиларни, шунингдек бу каби турдаги жиноятдан жабрланишга мойил бўлган (айниқса ишонувчан, очкўзроқ, ишини енгиллик ёки осонлик билан битиришни юқори даражада истовчи ҳулқ-атворга эга) шахсларни аниқлаш ҳамда уларни ҳимоя қилишга қаратилган чора-тадбирларни кўриш;

–фирибгарликнинг янги турлари, уларни содир этиш усуллари, сабаб ва шароитлари, фирибгарликдан жабрланишга олиб келувчи омиллар ҳақидаги ахборотларни ўзида акс эттирган газеталар, журналлар, буклетлар, комикслар ва бошқаларни текинга тарқатиш;

–тайёрланаётган, содир этилаётган ёки содир этилган фирибгарлик тўғрисида ахборот олиш мақсадида аҳолига профилактика инспекторининг ишонч телефон рақамларини тарқатишни ташкил этиш;

⁶ Гаухман Л.Д. Квалификация преступлений: закон, теория, практика. М., 2010.-С. 153.

–фирибгарлик жиноятини содир этган шахсларнинг руйхатини юритиш ҳамда интернет тармоғида улар тўғрисидаги маълумотларни жойлаштириш орқали фуқароларни фирибгарликни содир этувчи шахслар ҳақида керакли ахборот билан таъминлаш имкониятини яратиш.

Фойдаланилган адабиётлар:

- 1.«Ўзбекистон миллий энциклопедияси» Давлат илмий нашриёти,
- 2.Серебренникова А.В. Уголовный кодекс Австрии. –М., Зерцало, 2001.–С.144.
- 3.Савченко А.В. Уголовное законодательство Украины и федеральное уголовное законодательство США. –Киев: КНТ, 2007.–С.596.
- 4.Коробоева А.И. Уголовный кодекс Японии. СПб., Юридический центр Пресс., 2002.–С.226.
- 5.Шестакова Д.А. Уголовный кодекс федеративной Республики Германии. – СПб., Юридический центр Пресс, 2003. –С.524.
- 6.Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси Илмий-амалий тадқиқотлар маркази маълумоти
- 7.Ю.М.Каратсров " Агар жиноятчи сизга тажовуз қилса..." Т. 1999 й. 105 бет.
- 8."Борэенков П. " Ответственность за мошенничество" М 1971 г. Стр98
- 9.Пинтовский А.А. Мсньшагин В.Д. " Курс советского уголовного права" Особенная часть. М.1955.'Г-1с- 748

TEZKOR XIZMATLAR TOMONIDAN AMALGA OSHIRILADIGA HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASI FAOLIYATI

Sadinov Aziz G'olib o'g'li

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi 305-guruh kursanti

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada ishida huquqbuzarliklar profilaktikasining huquqiy asoslari tushunchasi, tas'nifi (guruhlanishi), uni takomillashtirish faoliyati hamda bu faoliyatda inobatga olinishi zarur bo'lgan bir qancha holatlar, bu faoliyatni amalga oshirishni talab qiluvchi obektiv hamda subektiv omillar haqida so'z yuritiladi. Shu bilan bir qarorda huquqbuzarliklar profilaktikasining huquqiy asoslarining huquqbuzarliklar profilaktikasi faoliyatidagi o'rni, bu faoliyatni amalga oshiruvchi subyektlar, ularning faoliyatida huquqbuzarliklar profilaktikasining huquqiy asoslarining doirasida amalga oshirilishi huquq hamda majburiyatlarni bajarishda ularning taqsimlanishi taqsimlanish jarayonida yuzaga keluvchi bo'shliqlar ularni bartaraf etish borasidagi muhim masalalar, ularning faoliyat samaradorligini oshirish hamda yanada tasirchan mexanizm aylantirish ular faoliyatini muvofiqlashtirishni yanada kuchaytirishga doir masalalar yoritib o'tiladi. Bundan tashqari bitiruv malakaviy ishida ilg'or xorijiy davlatlar tajribasini o'rganish orqali ularni milliy mentalitetdan kelib chiqqan holda milliy qonunchilikka tatbiq etish bu jarayonda kelib chiqishi mumkin bo'lgan muammolar hamda ularning yechimlari bo'yicha fikr yuritiladi.

ANNOTATION

In this article, the concept, classification (grouping) of the legal bases of crime prevention, its improvement activities, as well as several cases that need to be taken into account in this activity, as well as objective and subjective factors that require the implementation of this activity, are discussed. place in the activity of crime prevention, entities that carry out this activity, implementation of crime prevention within the framework of the legal basis of their activity, their distribution in the fulfillment of rights and obligations, considerations on how to eliminate the gaps that arise in the process of distribution, their effectiveness, and making it a more effective mechanism, it is necessary to further strengthen the coordination of their activities issues are covered. In addition, by studying the experience of advanced foreign countries in the graduation thesis, the problems that may arise in the process of applying them to the national legislation based on the national mentality and their solutions are considered. Qonuniylik jarayonini taminlash uchun avvalo bu normalarning o'rnini aniq belgilab olish zarur. Huquqbuzarliklar profilaktikasining huquqiy asoslarideganda faoliyatning tushunchasi nima ekanligini, uning tuurlarini, shakllarini subyektlarini, subyektlarning huquq va majburiyatlarini doirasini belgilab beruvchi normalar

ushuniladi. Dastlab huquqbuzarliklarning huquqning alohida tarmog'I sifatida olinmaga uni mamuriy hamga jinoyat huquqining bir qismi sifatida qaralgan . Lekin bu huquqning samarali ishlashi yuqoridagi kabi huquqning ishlashiga hojat qoldirmaydi. Shuning uchun ham mustaqillik davrida bunga alohida etibor qaratildi uning samaradorligini oshirishga doir chora tadbirlar ishlab chiqildi . Bu boradagi ilmiy salohiyatni oshirish maqsadida alohida 12.00.08 yo'nalishi bo'yicha Huquqbuzarliklar profelaktikasi va kriminalogiya yo'nalishlari ilmiy ishlar olib borilmoqda . Huquqbuzarliklar profelaktikasi uning huquqiy asoslari mamuriy hamda jinoyat huquqlarida alohida tushunchadir bu esa 2014-yil 14-may sanasidagi huquqbuzarliklar profelaktikasi to'g'risidagi qonun bilan alohida tariff berildi jumladan **huquqbuzarlik** — sodir etilganligi uchun ma'muriy yoki jinoiy javobgarlik nazarda tutilgan aybli g'ayrihuquqiy qilmish (harakat yoki harakatsizlik)² va **huquqbuzarliklar profilaktikasi** — huquq-tartibotni saqlash hamda mustahkamlash, huquqbuzarliklarni aniqlash, ularga barham berish, shuningdek huquqbuzarliklarning sodir etilishi sabablarini va ularga imkon berayotgan shart-sharoitlarni aniqlash, bartaraf etish maqsadida qo'llaniladigan huquqbuzarliklar umumiy, maxsus, yakka tartibdagi va viktimologik profilaktikasining huquqiy, ijtimoiy, tashkiliy va boshqa chora-tadbirlari tizimi. 10-modda. Ma'muriy huquqbuzarlik tushunchasi mamuriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksning 10-modda. Ma'muriy huquqbuzarlikdeganda qonunchilikka binoan ma'muriy javobgarlikka tortish nazarda tutilgan, shaxsga, fuqarolarning huquqlari va erkinliklariga, mulkchilikka, davlat va jamoat tartibiga, tabiiy muhitga tajovuz qiluvchi g'ayrihuquqiy, aybli (qasddan yoki ehtiyotsizlik orqasida) sodir etilgan harakat yoki harakatsizlik¹ tushuniladi. jinoyat tushunchasi esa jinoyat kodeksining 14-moddada Jinoyat deb ushbu Kodeks bilan taqiqlangan, aybli ijtimoiy xavfli qilmish (harakat yoki harakatsizlik) jazo qo'llash tahdidi bilan jinoyat deb topiladi. ushbu Kodeks bilan qo'riqlanadigan obyektlarga zarar yetkazadigan yoki shunday zarar yetkazish real xavfini keltirib chiqaradigan qilmish ijtimoiy xavfli qilmish deb topiladi². Huquqbuzarliklar profelaktikasi uning huquqiy asoslarining yaratilishi yani ularning qonun normalari orqali mustahkamlanishi qadim tarizga borib taqaladi. Albatta bu davrlarda u huquqbuzarliklar profelaktikasi deb nomlanmagan bo'lsada mazmunan su faoliyatning aynana o'zi bo'lgan. Xususan Zardo'shtiylarning muqaddas kitobi Avestoda ham jamiyatni tartibga solishning orqali huquqbuzarliklar porofelaktikasi amalga oshiriladi huquqbuzarliklarga jazolash ularning sodir etilishini gunoh deb talqin qilish buni aholi orasida keng targ'ib qilish orqali huquqbuzarliklar prorelaktikasi faoliyati amalga oshirilgan. Arablar davrida bu faoliy amcha keng tarqaldi bu faoliyatning yanada kengayishi Islom dini bilan ham keng bo'g'liq bo'lib , huquqbuzarliklarning oildini olish uchun choralar ishlab chiqoilgan.

1.R.M.Saidova "Yuz mumtoz faylasuf" T:2014 486

Ammo bufaoliyatlar qadimgi davrlarda toXXasrning oxiriga qadar juda umumiy ko'rinishga ega bo'lgan huquqbuzarliklarning oldini olish uni sodir etgan shaxslarni omma oldida ommaviy tarzda jazolash orqali amalga oshirilgan. Bu yo'nalishning turg'un holda bir miqtyosda o'zgarmasdan qolishi Butun Osiyo va Sharqiy yevropa kabi bizda hamXIII asr davomida o'zgarmasdan keldiFaqat bu asoslar Sobiq Ittifoq davriga kelibgina juda katta io'zdarishlarga uchradi buning sababi birinchidan , Sobiq Ittifoqning islom diniga qarshi kuchli atesistik siyosat u ikkinchidan, qonun qabul qilish jarayonidagi komunistik qarshlarning tasiri va ularni yoyishga urinish hamda yangi turdagi komunistik mhuquqbuzarliklarning ishlab chiqilishi, ularga qarshi chiralarning yo'nalishlarda olib borilganligi;

uchinchidan Sibiq Ittifoqning kuchli jamiyat yaratmoqchi bo'lgani bu jamiyatda huquqbuzarlik ha , uni jazolovchi jamiyat ham bo'lmaydai degan utopik qarashlari maxsuli edi. Shu sababli huquqbuzarliklar profelaktikasi va kreminaligiyaga e'tibor qaratilmadi.

yuqoridagilardan kelib chiqqan holda huquqbuzarliklarning huquqiy asoslarini takomillashtirish mustaqillikdavriga borib taqaladi vabu alihida bosqich sifatida qaraldi va huquqning alohida sohasiga aylandiUlarni yanada chuquqrraq o'rganish tahlilqilish uchunularni tasniflagan holda o'rganish zaruz. Ularning ta'snifi yuridikm kuchiga qarab ajratish maqsadga muvofiq.Yuridik kuchiga ko'ra huquqbuzarliklar profelaktikasining hguquqiy asoslarini quydagicha bo'linadi:

- 1.Xalqaro huquqiy hujjatlar
- 2.O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi
3. O'zbekiston Respublikasi kodekslashtirilgan qonunlari hamda qonunlari
4. O'zbekiston Respublikasi OLiy Majlisi palatalar qo'shma qarorlari va qarorlari
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti farmon qaror farmoyishlari
- 6.Vazirlar Mahkamasi qarorlari
- 7.Idoraviy normativ huquqiy hujjatlar

Xalqaro huquqiy hujjatlar huquqbuzarliklar profelaktikasining huquqiy asoslari sifatida olganda konstitutsion normalarda agarda O'zbekiston Respublikasi qonunlari va xalqaro huquqiy hujjatlar zid kelganda O'zbekiston Respublikasi ratikikatsiya qilgan xalqaro huquq hujjatlari amal qiladi degan normaning mavjudligi xalqaro huquqiy hujjatlarni birinchi asos sifatida ko'rsatadi. Xalqaro huquqiy hujjatlarning o'zi ham 2 turi mavjud. bular:

- 1.Xalqaro huquqiy deklaratsiyalar , paktlar , protokollar, shartnomalar
2. O'zbekiston Respublikasining biror xalqaro tashkilot yoki davlat bilan tuzgan ko'p va ikki tomonlama shartnomalari

1. Mamuriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksning 10-modda Adolat 2023 4-b

2. Jinoyat kodeksining 14-moddada Adolat 2023 6-b

Xalqaro huquqiy deklaratsiyalar , paktlar , protokollar, shartnomalar ichida eng muhimi Inson Huquqlari umumjahon deklaratsiyasidir. **Birlashgan Millatlar Tashkilotining Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi** — BMT Bosh Assambleyasi tomonidan 1948-yil 10-dekabrda qabul qilingan deklaratsiya. U muqaddima va 30 moddadan iborat bo‘lib, uni qabul qilishdan maqsad har bir inson va davlat mazkur. Deklaratsiyani nazarda tutgan holda ma’rifat va ta’lim orqali shu huquq va erkinliklar hurmat qilinishiga ko‘maklashishi lozim. Deklaratsiya har bir insonning tabiiy va ajralmas huquq va erkinliklari e’lon etilgan asosiy xalqaro hujjatdir. Shu tariqa xalqaro munosabatlar tarixida birinchi marta insonning hamma rioya etishi zarur bo‘lgan asosiy huquqlari va erkinliklari doirasi belgilab berilgan. Deklaratsiyada "insoniyat oilasining hamma a’zolariga xos qadr-qimmatni, ularning teng va ajralmas huquqlarini tan olish — erkinlik, adolat va yalpi tinchlik negizi" ekanligi e’lon etilgan. Unga ko‘ra, umumhurmat va rioya qilishi shart bo‘lgan inson huquqlari doirasi shaxsiy, siyosiy hamda ijtimoiy-iqtisodiy huquqlardan iboratdir. Shaxsiy huquqlar orasida avvalo har bir kishining hayoti, erkinligi va shaxsiy daxlsizligi huquqi alohida ta’kidlangan. Deklaratsiyaning boshqa qoidalari esa mazkur huquqlarni to‘ldiradi. Xususan, hech kim qullikda, zabun holatda tutilmasligi, qiynoqqa yoxud ayovsiz, g‘ayriinsoniy, odam sha’ni yerga uradigan muomala va jazoga duchor etilmasligi, o‘zboshimchalik bilan qamoqqa olinmasligi, ushlab turilmasligi lozim ekanligi qayd etilgan. Shaxs huquqlari sirasiga shaxsiy va oilaviy hayotning, turar joyning daxlsizligi huquqi, yozishmalarni sir saqlash huquqi, o‘z sha’ni va obro‘cini himoya qilish huquqi, odil sudlov tomonidan muhofaza etilish huquqi kabilar kiradi. Deklaratsiyada insonning quyidagi siyosiy huquqlari hamda erkinliklari ham ta’kidlangan: fikrlash, vijdon, din erkinligi; e’tiqod erkinligi va uni erkin ifodalash huquqi; tinch yig‘ilishlar o‘tkazish hamda uyushmalarga a’zo bo‘lish huquqi; o‘z mamlakatini boshqarishda qatnashish huquqi; yashirin ovoz berish yo‘li bilan umumiy va teng saylash huquqi; erkin ravishda ko‘chib yurish hamda o‘ziga turar joy tanlash huquqi; boshpana huquqi; milliy yoki diniy alomat bo‘yicha hech bir cheklovsiz nikohdan o‘tish va oila qurish huquqi; mulkka egalik qilish huquqi. Mehnat qilish huquqi, adolatli va yetarli ravishda taqdirlanish hamda mehnat uchun teng mehnat haqi olish huquqi, kasaba uyushmalari tuzish huquqi; dam olish huquqi; ijtimoiy ta’minlanish huquqi; onalik va bolalikni alohida himoyalash huquqi; ta’lim olish va madaniy hayotda qatnashish huquqi insonning asosiy ijtimoiy-iqtisodiy huquqlari hisoblanadi. Deklaratsiyada inson manfaatlarining ustuvorligi quyidagi tamoyillarda o‘z aksini topgan: inson huquqlarini hurmat qilish, inson huquqlarining tengligi, inson erkinliklari, inson huquqlarini amalga oshirishning demokratik jarayoni, inson huquqlarini ta’minlashning adolatligi. Deklaratsiyada e’lon etilgan mazkur inson huquqlariga oid tamoyillarga ko‘ra barcha kishilar erkin tug‘iladi va o‘z qadr-qimmatini hamda huquqlari jihatdan teng bo‘lib, ular qonun oldida teng va qonun tomonidan bab-baravar himoyalanih huquqiga ega

.Mazkur Deklaratsiya qoidalari davlat yoki ayrim shaxslar tomonidan inson huquqlarini buzish uchun ishlatilishi mumkin emas. Har bir shaxs uchun o'zgalarning huquq va erkinliklarini hurmat qilish jamiyat a'zolarining burchidir. Ushbu Deklaratsiya mustaqil O'zbekiston Respublikasi imzolagan birinchi xalqaro hujjatdir (1991-yil 30-sentabr). O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining "Inson va fukarolarning asosiy huquklari, erkinliklari va burchlari" deb atalgan 2-bo'limi mazkur Deklaratsiya talablariga to'la moye bo'lib, unda O'zbekiston Respublikasi barcha fuqarolari teng huquq va erkinliklarga ega bo'lishi, jinsi, irqi, millati, tili, dini, ijtimoiy kelib chiqishi, e'tiqodi, shaxsi va ijtimoiy mavqe'idan qat'i nazar, qonun oddida tengligi ta'kidlangan. Respublikada inson huquqlariga oid 100 dan ortiq qonunlar qabul qilingan va ular xalqaro me'yorlar va andozalarga muvofiqlashtirilgan. "Inson huquqlari bo'yicha Oliy Majlis vakili (ombudsman) to'g'risida" qonun qabul qilingan (1997-yil 24-aprel). Inson huquqlariga rioya etilishi ustidan monitoring va nazoratni ta'minlovchi milliy institutlar — Inson huquqlari bo'yicha milliy markaz va Amaldagi qonun hujjatlari monitoringi instituti ishlab turibdi. Toshkent shahrida hukumatga qarashli bo'lmagan "Human Rayts Votch Xelsinki" xalqaro tashkilotining vakili, chet el ommaviy axborot vositalarining vakillari faoliyat ko'rsatmoqda hamda huquqni muhofaza qiluvchi boshqa xalqaro tashkilotlar bilan yaqin aloqa o'rnatilgan. Bu normal orqali har bir huquqning muhofazasi belgilanadi har bir inson o'zi va oilasining sihat-salomatligini va farovonligini asrash uchun zarur bo'lgan turmush darajasiga, shu jumladan oziq-ovqat, libos, uy-joy, tibbiy qarov va zarur ijtimoiy xizmat huquqiga hamda ishsiz qolganida, betobligida, nogironligida, beva bo'lib qolganida, qariganida yoki o'ziga bog'lik bo'lmagan holatlarga ko'ra tirikchilik uchun mablag'i bo'lmay qolganida ta'minlanish huquqiga egadir. Onalik va bolalik alohida vasiylik va yordam huquqini beradi. Nikohda turib tug'ilgan va nikohsiz tug'ilgan barcha bolalar bir xil ijtimoiy muhofazadan bahramand bo'lishlari kerak. Har bir inson jamiyat oldida majburiyat olgan, faqat shu taxlitdagina inson shaxsi erkin va to'la-to'kis kamol topishi mumkin. Har bir inson o'z huquq va erkinliklarining ro'yobga chiqishda shunday cheklashlarga muhtalo bo'lishi mumkinki, bular qonun tomonidan belgilab qo'yilishi hamda bundan muddao — boshqalarning huquqlari va erkinliklari zarur darajada tan olinish va hurmat qilinishi hamda axloq-odobning adolatli talablari ijtimoiy tartib hamda demokratik jamiyatdagi bugungi farovonlikning adolatli talablari qondirilgan bo'lsin. Ana shu huquq va erkinliklarning amalga oshirilishi Birlashgan Millatlar Tashkiloti maqsadlari va prinsiplariga sira zid bo'lmashligi kerakdeb belgilab berilgan. Har bir davlat o'zining huquqiy amaliyotida uning jarayonlarini taminlashga yordam beradi¹. Sh sababli bu normalarning taminlanish jarayonida insonning asosiy huquqlarini naminlash jarayonida barcha choralarni ko'rish va bu huquqlarni a'tiy muhofaza qilinishini talab etadi. bu normani butun jahon hamjamiyati tomonidan

qo'llaniladi. Xalqaro huquqiy hujjatlarning ikkinchisi siyosiy va fuqorolik huquqlar to'g'risidagi pakt bo'lib unga ko'ra **Fuqarolik va siyosiy** _____

1. Danny Danziger & John Gillingham, „1215: The Year of Magna Carta“ (2004 paperback edition) p278

2. Isaac Lewin, The Jewish community in Poland, Philosophical Library, the University of Michigan, 1985 p.19

3. Polnoe naimenovanie na nemeskom yazike: *Dass eine christliche Versammlung oder Gemeine Recht und Macht habe, alle Lehre zu beurteilen und Lehrer zu berufen, ein- und abzusetzen: Grund und Ursach aus der Schrift*

huquqlar xalqaro tan olingan inson huquqlarining ikkita umumiy turidan biri. Ular davlatni himoya qiladi (masalan, adolatli sudlov huquqi, aybsizlik prezumptsiyasi, so'z erkinligi) va davlatdan ma'lum huquqiy hamda siyosiy variantlarni (masalan, ovoz berish huquqi, hakamlar hay'ati tomonidan adolatli sudlov huquqi) taqdim etishni talab qiladi. Ushbu huquqlar Fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt va Inso huquqlari umumjahon deklaratsiyasining 1-21-moddalarida belgilangan.

• **Fuqarolik huquqlari** — bu odamlarning davlatda mavjud bo'lish imkoniyati, ularning jismoniy va biologik mavjudligini, moddiy va ma'naviy ehtiyojlarini qondirishni tavsiflaydi.

Fuqarolik huquqlari turli jamiyatlarda va turli davrlarda har xil bo'lishi mumkin:

• Qonunni to'g'ri qo'llash huquqi (odil sudlov huquqi),

• Siyosiy va ijtimoiy kamsitishlardan (jinsi, dini, irqi va boshqalar asosida) himoyalaniş huquqi,

• Siyosiy erkinliklar: fikr erkinligi, diniy e'tiqod erkinligi, so'z erkinligi, matbuot erkinligi, shuningdek, jamoat tashkilotlarida ishtirok etish huquqi, saylovlarda ovoz berish yoki saylanish huquqi (saylov huquqi) va boshqalar.

Fuqarolik huquqlari g'oyasi inson huquqlarining an'anaviy tan olinishidan (masalan, qonun oldida tenglik, so'z va vijdon erkinligi) siyosiy (masalan, saylovlarda ovoz berish huquqi) va ijtimoiydir (sog'liqni saqlash, pensiyalar va boshqalar). Jinsi, irqi, ijtimoiy mavqeyi yoki diniga qarab fuqarolik huquqlariga nisbatan har qanday cheklashlar fuqarolik maqomini buzish sifatida baholanadi. Bu esa demokratiya normalariga tamoman ziddir. Bunday harakatlarni amalga oshirish jarayonlarida eng muhim shartlaridan biridir uning amalga oshirish erkinligi shaxsni noqonuniy cheklanishini oldini oladi. Buning huquqbuzarliklar profelaktikasidagi ahamiyati ham shundaki huquqbuzarliklar profelaktikasi jarayonida bu huquqlar also noqonuniy cheklanishi yoxud buzulishiga yo'l qo'ymaslikdadir

Huquqbuzarliklar profelaktikasining xalqaro huquqiy asosining ikkinchi guruhiga 1999-yidagi O'zbekiston Respublikasi va Ozarbijon davlatlari o'rtasidagi jinoyatchilikka qarshi kurash boirasidagi shartnomalarni misol qilib keltirish mumkin.

Keyingi asosiy huquiy asos bu O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasidir. Konstitutsiya nafaqat huquqbuzarliklar profelaktikasi balki boshqa barcha huquq sohalari uchun asos bo'lib hisoblanadi. Uning normalari orqali huquqbuzarliklardan insonlar himoyaso davlatning vazifasi bo'lib davlat mexanizmi shu huquqlarni tamnlash uchun ishlaydi X bob. Inson hamda fuqaroning huquq va erkinliklari kafolatlari deb atalib unda Insonning huquq va erkinliklarini ta'minlash davlatning oliy maqsadidir. Davlat inson hamda fuqaroning Konstitutsiya va qonunlarda mustahkamlangan huquqlari va erkinliklarini ta'minlaydi. Har kim o'z huquq va erkinliklarini qonunda taqiqlanmagan barcha usullar bilan himoya qilishga haqli. Har kimga o'z huquq va erkinliklarini sud orqali himoya qilish, davlat organlarining hamda boshqa tashkilotlarning, ular mansabdor shaxslarining qonunga xilof qarorlari, harakatlari va harakatsizligi ustidan sudga shikoyat qilish huquqi kafolatlanadi. Har kimga buzilgan huquq va erkinliklarini tiklash uchun uning ishi qonunda belgilangan muddatlarda vakolatli, mustaqil hamda xolis sud tomonidan ko'rib chiqilishi huquqi kafolatlanadi. Har kim O'zbekiston Respublikasining qonunchiligiga va xalqaro shartnomalariga muvofiq, agar davlatning huquqiy himoyaga doir barcha ichki vositalaridan foydalanib bo'lingan bo'lsa, insonning huquq va erkinliklarini himoya qiluvchi xalqaro organlarga murojaat etishga haqli. Har kim davlat organlarining yoxud ular mansabdor shaxslarining qonunga xilof qarorlari, harakatlari yoki harakatsizligi tufayli yetkazilgan zararining o'rni davlat tomonidan qoplanishi huquqiga ega kabi normalar belgilab berilgan.

O'zbekiston Respublikasi kodeklari orasida Jinoyat Kodeksi hamda Mamuriy javobgarlik to'g'risidagi kodejlar alohida o'rin tutadi aynan ularning ishlashi huquqbuzarliklarning bevosita oldini olishga yo'naltirilganligi bilan ahamiyatlidir. 22-modda. Ma'muriy jazoning maqsadi deb nomlanib unga ko'ra jazoning maqsadi ma'muriy huquqbuzarlik sodir etgan shaxsni qonunlarga rioya etish va ularni hurmat qilish ruhida tarbiyalash, shuningdek ana shu huquqbuzarning o'zi tomonidan ham, boshqa shaxslar tomonidan ham yangi huquqbuzarlik sodir etilishining oldini olishdir jinoiy jazoning maqsadlari ham shunga yaqindir unga ko'ra 42-modda. Jazo tushunchasi va maqsadlari Jazo jinoyat sodir etishda aybli deb topilgan shaxsga nisbatan davlat nomidan sud hukmi bilan qo'llanadigan va mahkumni qonunda nazarda tutilgan muayyan huquq va erkinliklardan mahrum qilish yoki ularni cheklashdan iborat majburlov chorasidir. Jazo mahkumni axloqan tuzatish, uning jinoiy faoliyatni davom ettirishiga to'sqinlik qilish hamda mahkum, shuningdek boshqa shaxslar yangi jinoyat sodir etishining oldini olish maqsadida qo'llaniladi.

Keyigi guruh eng muhim guruh hisoblaanib huquqbuzarliklar profelaktikasi to'g'risidagi qonun ham aynan sh guruhga mansub bu guruhagi bir qancca muhimqonunlar mavjud bo'lib ularda huquqbuzarliklar profelaktikasiga alohida to'xtalidi. Bunday qonunlar esa quyidagi turlari mavjud:

-Huquqbuzarliklar profelaktikasini bevosita amalga oshirish jarayonini tartibga soluvchi qonunlar

-Muayyan turdagi ijtimoiy munosabatlarni tarmoqlarni tartibga soluvchi

-Muayyan davlat organing faoliyatini tartibga soluvchi

Huquqbuzarliklar profelaktikasini bevosita amalga oshirish jarayonini tartibga soluvchi qonunlar qatoriga ikki muhim qonunlar Huquqbuzarliklar profelaktikasini to'g'risidagi qonun hamda 2010-yil 29-sentabrdagi voyaga yetmaganlar o'rtasida nazoratsizlik va huquqbuzarliklar profelaktikasi to'g'risidagi qonunlardir **voyaga yetmaganlar o'rtasida nazoratsizlik va huquqbuzarliklarning profilaktikasi** — voyaga yetmaganlarning nazoratsizligi, qarovsizligiga, ular tomonidan huquqbuzarliklar yoki boshqa g'ayriijtimoiy xatti-harakatlar sodir etilishiga imkon beradigan sabablar va shart-sharoitlarni aniqlash hamda bartaraf etishga qaratilgan, yakka tartibdagi profilaktika ishi bilan birgalikda amalga oshiriladigan ijtimoiy, huquqiy, tibbiy va boshqa chora-tadbirlar tizimi; **nazoratsiz** — ota-ona yoki ota-ona o'rnini bosuvchi shaxslar tomonidan voyaga yetmaganni ta'minlash, tarbiyalash va unga ta'lim berish bo'yicha o'z majburiyatlarini bajarishdan bo'yin tovlaganlik yoki lozim darajada bajarmaganlik oqibatida xulq-atvori nazoratsiz qolgan voyaga yetmagan; **qarovsiz** — aniq yashash joyi bo'lmagan nazoratsiz qolgan voyaga yetmagan; **g'ayriijtimoiy xatti-harakatlar** — voyaga yetmaganning muntazam ravishda spirtli ichimliklar, giyohvandlik vositalari, psixotrop yoki aql-iroda faoliyatiga ta'sir etuvchi boshqa moddalarni iste'mol qilishida, fohishalik, tilanchilik bilan shug'ullanishida ifodalanadigan xatti-harakatlari, shuningdek o'zga fuqarolarning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini buzadigan boshqa xatti-harakatlari. deb tariflar berilgan.

Muayyan turdagi ijtimoiy munosabatlarni tarmoqlarni tartibga soluvchi qonunlarga 2000-yil 15-dekabrdagi terrorizmga qarshi kurash to'g'risidagi qonun, 2008-yil 17-aprel sanasidagi Odam savdosiga qarshi kurash to'g'risidagi qonun, 2018-yildagi Ekstremizga qarshi kurash to'g'risidagi qonun, 2022-yil 31-maydagi Qurol to'g'risidagi qonunlarni misol keltirish mumkin. Yuqoridagi har bir faoliyat ularning tarifi va bu kabi harakatlarning oldini olish ularning qonun hujjatlari bilan belgilab berilgan

Muayyan davlat organing faoliyatini tartibga soluvchi qonunlar asosan bu faoliyatni bevosita amalga oshiruvchilarning faoliyatini tartibga solishga qaratilgan Bunday normalar

O'zbekiston Respublikasining "Ichki ishlar organlari to'g'risida"gi O'RQ-407-son qonuni

O'zbekiston Respublikasi "Prokuratura to'g'risida"gi 257-II-son Qonunining

O'zbekiston Respublikasi "Davlat xavfsizlik xizmati to'g'risida"gi O'RQ-471-son qonun

O‘zbekiston Respublikasi “O‘zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasi to‘g‘risida”gi O‘RQ-647-son qonun

O‘zbekiston Respublikasi “Davlat bojxona xizmati to‘g‘risida”gi O‘RQ-502-son qonun

O‘zbekiston Respublikasi “Davlat soliq xizmati to‘g‘risida”gi 474-I-son qonun. Bu qonunlarda har bir organning huquqbuzarliklar profelaktikasi borasidagi huquq va majburayatlari yana bir bor mustahkamlangan. O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi Huquqbuzarliklar profilaktikasi va jinoyatchilikka qarshi kurashish bo‘yicha respublika idoralararo komissiyasining yagona muvofiqlashtiruvchi organidir bu O‘zbekiston Respublikasi “Prokuratura to‘g‘risida”gi 257-II-son Qonuni bilan belgilangan normadir O‘zbekiston Respublikasi “Davlat xavfsizlik xizmati to‘g‘risida”gi O‘RQ-471-son qonunda esa bu faoliyat alohida prinsp sifatida belgila ngan qonunning 10-modda. Huquqbuzarliklarning oldini olish va profilaktikasi ustuvorligi prinsipi bo‘lib Huquqbuzarliklarning oldini olish va profilaktikasi, ularga imkon yaratuvchi sabablar va shart-sharoitlarni aniqlash hamda bartaraf etish Davlat xavfsizlik xizmatining jinoyatchilikka qarshi kurashishga doir faoliyatidagi ustuvorligini anglatadi Bojxona organlarihuquq va majburiyatlari O‘zbekiston Respublikasi “Davlat bojxona xizmati to‘g‘risida”gi O‘RQ-502-son qonunning 8-moddasida belgilangan bular:

bojxona to‘g‘risidagi qonunchilikka rioya etilishi ustidan nazoratni amalga oshirishi;

bojxona to‘lovlari to‘g‘ri hisoblanishi, to‘liq va o‘z vaqtida to‘lanishi ustidan nazoratni amalga oshirishi;

bojxona nazoratini tashkil etishi;

tovarlarni va transport vositalarini olib o‘tish, shuningdek O‘zbekiston Respublikasining bojxona chegarasidan o‘tish chog‘ida jismoniy va yuridik shaxslarni ularning huquq va majburiyatlari to‘g‘risida o‘z vaqtida xabardor qilishi;

o‘z xizmat vazifalarini bajarishi chog‘ida o‘ziga ma‘lum bo‘lib qolgan davlat sirlarini yoki qonun bilan qo‘riqlanadigan boshqa sirni tashkil etuvchi ma‘lumotlarni oshkor etmasligi;

BEDARAK YO`QOLGAN SHAXSLAR BO`YICHI QIDIRUV ISHLARINI TASHKIL QILISH

*Саъдуллаев Акмал Рустам угли
303 гурух Тезкор кидирув фаолияти*

Annotatsiya. Ushbu maqola bedarak yo'qolganlarni qidirish operatsiyalarini tashkil etishning muhim vazifasini ko'rib chiqadi. Bu qidiruv metodologiyalari bo'yicha mavjud adabiyotlarni o'rganishdan boshlanadi va ularning kuchli va cheklovlarini ta'kidlaydi. Keyinchalik, u strategik rejalashtirish, resurslarni taqsimlash va manfaatdor tomonlar o'rtasida muvofiqlashtirishni o'z ichiga olgan qidiruv harakatlarini tashkil etishga kompleks yondashuvni taklif qiladi. Usullar bo'limida ushbu strategiyalarni amalga oshirishning amaliy bosqichlari, natijalar bo'limida esa bunday yondashuvlarni qabul qilishning potentsial natijalari muhokama qilinadi. Munozara bo'limi yo'qolgan shaxslarni qidirishdagi qiyinchiliklar va imkoniyatlar haqida tushuncha beradi, bu esa qidiruv operatsiyalarini takomillashtirish bo'yicha amaliy xulosalar va tavsiyalarga olib keladi.

Kalit so'zlar: bedarak yo'qolganlar, qidiruv operatsiyalari, tashkilot, strategiyalar, tavsiyalar.

Bir kishi yo'qolgan ketadi qachon, ularni topish uchun zudlik oliy bo'ladi. Bunday sharoitda samarali qidiruv operatsiyalari juda muhim bo'lib, puxta rejalashtirish, muvofiqlashtirish va bajarishni talab qiladi. Biroq, bedarak yo'qolganlarni qidirish ishlarini tashkil etish turli manfaatdor tomonlar va resurslarni jalb qilgan holda murakkab bo'lishi mumkin. Ushbu maqola qidiruv metodologiyalari bo'yicha mavjud adabiyotlarni tahlil qilish, qidiruv operatsiyalarini takomillashtirish strategiyasini taklif qilish va yo'qolgan shaxslarni topish natijalarini yaxshilash bo'yicha tavsiyalar berishga qaratilgan.

Yo'qolganlarni qidirish operatsiyalari bo'yicha mavjud adabiyotlar bir qator metodologiya va yondashuvlarni o'z ichiga oladi. An'anaviy usullar ko'pincha qidiruv guruhlarini joylashtirish, qidiruv itlaridan foydalanish va dronlar va GIS xaritalash kabi texnologik vositalardan foydalanishni o'z ichiga oladi. Ushbu usullar ko'p hollarda samaradorligini isbotlagan bo'lsa-da, ular cheklovlarga ham ega. Masalan, qidiruv operatsiyalari qo'pol erlarda yoki noqulay ob-havo sharoitida qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin, bu esa er usti guruhlari va texnologik vositalarning samaradorligiga to'sqinlik qiladi.

Texnologiyadagi so'nggi yutuqlar qidiruv operatsiyalari ko'lamini kengaytirdi, yuzni aniqlash dasturi va ijtimoiy media platformalari kabi yangiliklar tobora muhim rol o'ynamoqda. Ushbu texnologiyalar axborotni tez tarqatish imkonini beradi va

qidiruv harakatlarida jamoatchilikni jalb qilishni osonlashtiradi. Biroq, ularning samaradorligi ma'lumotlarga kirish, infratuzilma va jamoatchilik ishtiroki kabi omillarga bog'liq bo'lib, ular mintaqalar bo'yicha farq qilishi mumkin.

Bedarak yo'qolganlarni qidirish operatsiyalarini kuchaytirish uchun strategik rejalashtirish, resurslarni taqsimlash va manfaatdor tomonlar o'rtasida muvofiqlashtirishni o'z ichiga olgan ko'p qirrali yondashuv zarur. Birinchidan, strategik rejalashtirish samarali qidiruv strategiyasini ishlab chiqish uchun geografik hududni, demografik profilni va yo'qolish holatlarini baholashni o'z ichiga oladi. Bu yuqori xavfli hududlarga ustuvor ahamiyat berishni, ma'lumotlarni tahlil qilish texnologiyasidan foydalanishni va tegishli idoralar va tashkilotlar bilan aloqa protokollarini o'rnatishni o'z ichiga olishi mumkin.

Resurslarni taqsimlash qidiruv ishlarini tashkil etishning yana bir muhim jihati hisoblanadi. Bunga aloqa vositalari, tibbiy buyumlar va navigatsiya vositalari kabi zarur resurslar bilan jihozlangan o'qitilgan qidiruv guruhlarini joylashtirish kiradi. Bundan tashqari, dronlar va sun'iy yo'ldosh tasvirlari kabi texnologik rivojlanishlardan foydalanish, ayniqsa, qiyin erlarda, er qidiruvlarini ko'paytirishi mumkin.

Qidiruv operatsiyalarining samaradorligi va samaradorligini oshirish uchun manfaatdor tomonlar o'rtasida muvofiqlashtirish zarur. Bu huquqni muhofaza qilish organlari, qidiruv-qutqaruv guruhlarini, jamoat tashkilotlari va ko'ngillilar o'rtasida aniq aloqa yo'nalishlarini o'rnatishni talab qiladi. Bundan tashqari, ijtimoiy media platformalari va jamoatchilikni targ'ib qilish dasturlaridan foydalanish jamoatchilikning xabardorligini va qidiruv ishlarida faolligini oshirishi mumkin.

Yo'qolgan odamlarni qidirish harakatlarini tashkil qilish muvofiqlashtirish, resurslar va hamdardlikni talab qiladi. Mana shunday sa'y-harakatlarni tashkil qilishda tizimli yondashuv:

Buyruq markazini yaratish: barcha qidiruv harakatlari muvofiqlashtiriladigan Markaziy joyni belgilang. Bu jamoat markazi, politsiya bo'limi yoki har qanday mos bino bo'lishi mumkin.

Reja tuzish: aniq vazifalar, qamrab olinadigan sohalar va muddatlar ko'rsatilgan keng qamrovli qidiruv rejasini ishlab chiqish. Yo'qolgan odamning oxirgi ma'lum bo'lgan joyi, jismoniy holati va potentsial xavflari kabi omillarni ko'rib chiqing.

Qidiruv guruhlarini yig'ing: ko'ngillilarni, jamoa a'zolarini va qidiruv-qutqaruv xodimlari, huquqni muhofaza qilish organlari va K-9 bo'linmalari kabi malakali mutaxassislarni jalb qiling. Har bir jamoaning vazifasi uchun to'g'ri o'qitilganligiga va jihozlanganligiga ishonch hosil qiling.

Vazifalarni belgilash: har bir qidiruv guruhidagi rol va mas'uliyatni topshiring. Bunga er qidiruvchilar, navigatorlar, aloqa koordinatorlari va birinchi yordam ko'rsatuvchilar kirishi mumkin.

Texnologiyadan foydalaning: qidiruv samaradorligi va qamrovini oshirish uchun GPS, dronlar va xaritalash dasturlari kabi texnologiyalardan foydalaning. Ijtimoiy tarmoqlar, shuningdek, xabardorlikni tarqatish va ma'lumot to'plash uchun kuchli vosita bo'lishi mumkin.

Hokimiyat bilan muvofiqlashtirish: mahalliy huquqni muhofaza qilish organlari, favqulodda xizmatlar va tegishli organlar bilan yaqindan ishlash. Ularga qidiruv jarayoni haqida muntazam yangilanishlarni taqdim eting va strategiyalar bo'yicha hamkorlik qiling.

Hamjamiyatni jalb qilish: varaqalarni tarqatish, qidiruv guruhlarini tashkil qilish va xabardorlik tadbirlarini o'tkazish orqali jamiyatni safarbar qilish. Odamlarni har qanday tegishli ma'lumot yoki ko'rish haqida xabar berishga undang.

Aloqani saqlash: qidiruv guruhlari, qo'mondonlik markazi va hokimiyat o'rtasida aniq aloqa kanallarini o'rnatish. Taraqqiyot, rivojlanish va xavfsizlik protokollari bo'yicha barcha manfaatdor tomonlarni muntazam yangilab turing.

Maxsus holatlarni ko'rib chiqing: ob-havo sharoiti, erning murakkabligi va shaxsning tibbiy yoki xulq-atvori kabi omillarga asoslangan qidiruv strategiyalarini moslashtiring.

Qo'llab-quvvatlash xizmatlarini taqdim eting: yo'qolgan odamning oilasi va yaqinlari uchun yordam xizmatlarini taklif eting, jumladan maslahat, yuridik yordam va moddiy-texnik yordam.

Hujjat va Sharh: qidiruv ishlarining batafsil yozuvlarini, shu jumladan qamrab olingan joylar, joylashtirilgan manbalar va topilmalarni saqlang. Samaradorlikni baholash va takomillashtirish yo'nalishlarini aniqlash uchun muntazam ravishda xulosalar o'tkazing.

Kuzatish: dastlabki qidiruv yakunlangandan keyin ham, har qanday yo'l yoki ko'rishni kuzatishni davom eting. Yo'qolgan odam holatlari vaqt o'tishi bilan rivojlanishi mumkin va muvaffaqiyatli hal qilish uchun doimiy harakatlar zarur bo'lishi mumkin.

Esingizda bo'lsin, yo'qolgan har bir holat noyobdir va qidiruv jarayonida moslashuvchanlik va hamdardlik zarur. Yo'qolgan odamning ham, qidiruv ishlarida ishtirok etganlarning ham xavfsizligi va farovonligini birinchi o'ringa qo'ying.

Taklif etilayotgan strategiyalar qidiruv operatsiyalarini takomillashtirish uchun istiqbolli yo'llarni taklif qilsa-da, bir nechta muammolar va mulohazalar e'tiborga loyiqdir. Birinchidan, resurs cheklovlari va logistika muammolari keng qamrovli qidiruv strategiyasini amalga oshirishga to'sqinlik qilishi mumkin, ayniqsa resurslar cheklangan sharoitlarda. Bundan tashqari, madaniy, huquqiy va axloqiy mulohazalar mintaqalarda farq qilishi mumkin, bu qidiruv operatsiyalariga moslashtirilgan yondashuvlarni talab qiladi.

Bundan tashqari, texnologiyaning rivojlanayotgan tabiati yo'qolgan odamlarni qidirishda ham imkoniyatlar, ham qiyinchiliklar tug'diradi. Texnologik yutuqlar qidiruv imkoniyatlarini oshirsa-da, ular maxfiylik, ma'lumotlar xavfsizligi va algoritmik tarafkashlik bilan bog'liq tashvishlarni keltirib chiqaradi. Ushbu muammolarni hal qilish qidiruv operatsiyalarida texnologiyadan mas'uliyatli foydalanishni ta'minlash uchun mustahkam me'yoriy asoslar va axloqiy ko'rsatmalarni talab qiladi.

Xulosa va takliflar:

Xulosa qilib aytganda, bedarak yo'qolganlarni qidirish ishlarini tashkil etish strategik rejalashtirish, resurslarni taqsimlash va manfaatdor tomonlar o'rtasida muvofiqlashtirishni o'z ichiga olgan ko'p qirrali yondashuvni talab qiladi. Texnologik yutuqlardan foydalanish va tegishli idoralar va tashkilotlar o'rtasida hamkorlikni rivojlantirish orqali qidiruv operatsiyalari yo'qolgan shaxslarni topish natijalarini yaxshilash uchun optimallashtirilishi mumkin. Bundan tashqari, doimiy izlanishlar va qidiruv metodologiyasini baholash strategiyalarni takomillashtirish va yo'qolgan shaxslarni qidirishda yuzaga keladigan muammolarni hal qilish uchun juda muhimdir.

Adabiyotlar:

1. Вагин О.А., Исиченко А.П., Шабанов Г.Х. ОРМ и использование их результатов. – М., 2006. С. 6.
2. Чечетин А.Е., Луговик В.Ф. Психологические особенности опроса подозреваемых. – М., 2003.
3. Приказ МВД России от 28 декабря 1994 г. № 437 «Инструкция о порядке использования полиграфа при опросе граждан».
4. Леонгард К. Акцентуированные личности. – Киев, 2002.
5. Букейханов П.Е., Самовичев Е.Г., Жижин Ю.К. Сбор и оценка сведений о без вести пропавших. – М., 2003

ABDULLA AVLONIY VA BEHBUDIY DRAMALARIDA IJTIMOIY HAYOT IN'IKOSI

Xo'shvaqtova Nazira Xayrulla qizi

TDPU 2-kurs talabasi

Ilmiy rahbar: M.Omanova

TDPU dotsenti

Annotatsiya: Ushbu maqolada jadid adabiyotining vakillari tomonidan yaratilgan dramalar va Abdulla Avloniy dramalarida ijtimoiy hayot, Abdulla Avloniy va Behbudiy dramalaridagi o'xshashliklar haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: Jadidlar, Yevropa, ilm-ma'rifat, teatr, drama, ijtimoiy, hayot

Jadid vakillarining yirik namayondalari hisoblangan Maxmudxo'ja Behbudiy, Abdulla Avloniy tomonidan bir qancha dramalar yaratilgan bo'lib, ularning bari jadidchilik g'oyalari bilan sug'orilgan va ularning hammasida XX asr hayoti, xalqning ayanchli ahvoli ochiqchasiga tasvirlangan. Bu dramalarni yozishdan maqsad o'sha davrdagi aholining kattagina qismi savodsiz bo'lgan bir paytda jadidlar o'z g'oyalarini xalqqa singdirish uchun ham teatrni tanladilar. Qachonki milliy madaniyatimizning uzviy qismi bo'lgan teart san'ati xususida so'z borar ekan, buyuk ma'rifatparvar olim Maxmudxo'ja Behbudiyning "Teart – bu ibratxonadir", – deb aytgan fikrini eslash o'rinlidir. (1: 89-b)

E'tibor beradigan bo'lsak, milliy uyg'onish davri o'zbek adabiyotida Mahmudxo'ja Behbudiy tomonidan "Padarkush", Abdulla Avloniyning "Biz va siz", "Ikki sevgi", "Portugaliya inqilobi", "Advokatlik osonmi?" kabi dramalari yaratilgan.

Teart so'ziga e'tibor berar ekanmiz, jadidlar nazdida, avvalo, "ulug'lar maktabi", "ibratxona" bo'lib, xuddi maktab va matbuot kabi ma'rifat, ilm olmoq g'oyasining targ'ib etilishi ko'zda tutilgan edi" (2:119-b)

Bu dramalardagi asosiy mavzu Turkiston mintaqasidagi ijtimoiy ahvol yaqqol tasvirlangan. Abdulla Avloniyning dramalari bunga yorqin misol bo'ladi.

"Advokatlik osonmi?" asarida Yevropada huquqshunoslik bo'yicha o'qigan, yangi fikrli yosh bir musulmon yigit haqida. Ushbu obrazni biz Avloniyning idealidagi obraz deyishiniz mumkin. Yigirma to'rt yoshda bo'lgan, aholining qilgan ishlaridan, o'z haq-huquqini talab qila olmasligidan, o'zlari xatoga yo'l qo'ygan bo'lishiga qaramasdan yordam berishlarini talab qilishidan aziyat chekuvchi obrazdir. Ushbu dramada Turkiston aholisining ayanchli ahvoli tasvirlab berilgan. O'z haq-huquqini bilmagan xalq huquqshunos yigitga barcha ishlarida hal qilib berishini so'rashini aqlga sig'dirish qiyin. Bu bilan o'sha jamiyatidagi aholining dunyoqarashi naqadar past ekanligi namayon bo'ladi.

“Oh, koshki men advokat bo‘lguncha do‘xturlik ilmin tamom qilub, dox’tur bo‘lgan bo‘lsam edim. O‘zim uchun ham yaxshi bo‘lub, xalq uchun ham foydaliroq bo‘lur edi. Men jigarimni xun qilib, o‘qub yotgan vaqtimda ba’zi yor-do‘stlarim menga aytgan edilar: “Sen advokatlikdan ko‘ra do‘xturlikka o‘qig‘ul”. Man o‘ylagan edim, huquqdan mahrum aholi olamdan xabarsiz musulmonlarning oz-moz bo‘lsa-da, qo‘limdan kelg‘oncha huquqlarin himoya qilsam, xalqqa manfaat yetkursam, degan edim. Meni ul umidlarim bo‘shg‘a chiqdi. Mana ko‘rasiz, xalq mandan, man xalqdan bezor bo‘ldim. Emdi ochuq manga ma‘lum bo‘ldiki, umuman, xalq orasinda ilm va ma‘rifat tomir yoyib, madaniyat taraqqiy qilmag‘uncha manga o‘xshash bir ikki odam xalq orasida ishlab, xalqni ko‘zin ochamiz, huquqin mudofaa qilamiz, demak, yerdan turib yulduzlarga qo‘l uzatmoqg‘a o‘xshash xayoliy bir nimarsa ekanligi emdi ochiq va aniq ma‘lum bo‘ldi (3:135-136-b).

Yuqoridagi parchadan ham ko‘rinadiki, xalq orasida ma‘rifat urug‘ini sochmasdan turib, hech qanday maqsadga erishib bo‘lmasligi tasvirlangan.

“Biz va siz” dramasida esa bosh qahramon ziyoli yosh yigit. U ham yevropadan o‘qub qaytgach, eskilikcha turmushga ko‘nika olmayotgan yigit. U dramada ayanchli, muammolar orqali syujet liniyasidagi voqealar fojeaga aylanadi. Yigit va qizning taqdiri ayanchli yakunlanadi. Asarda yigit o‘ziga o‘xshagan ilm-ma‘rifatdan xabari bor qizga uylanishni istaydi. Ammo eskilik sarqitidan chiqolmagan ota-onasi, qarindoshlari o‘zi xohlamagan qizga uylantirishadi. Sovchilikka borganda chiroyli qizni ko‘rsatishadi, to‘ydan so‘ng esa bu fosh bo‘ladi. O‘sha yerdan ham fojia boshlandi deyishimiz mumkin.

Siz...Siz, onalar, xolalar, yangalar meni bu holga soldingiz. Ana boqing, qarang, ko‘ring, insof ko‘zingiz bilan ko‘ring. Ul odam suvratida yasalg‘on hayvon, dev, jin, alvosti. Siz...Siz menga lo‘li eshagini maqtagandek maqtab, olib bergan qizingiz shulmi? yoki sizga boshqa qizni ko‘rsatub, bu badbashara afritsani berib yubordilarmi? Qarang siz insof bilan qarang. Unda odam bolasidan asar ham ko‘rinmaydur-ku. Ox...Koshki meni ixtiyorim o‘zimda bolsa edi, sog‘ bo‘lsam edi, siz bilan munda kirmagan bo‘lur edim (4:167-68).

Dramada oiladagi, butun jamiyatdagi jaholat, ilmsizlik oshkora fosh etiladi. O‘n yil davomida Yevropada taxsil olib kelgan Kamol ham ruhiy va jismoniy ham ma‘naviy tomondan ham barkamol yigit. Tahsili davomida yurtida bo‘layotgan o‘zgarishlardan xursand bo‘lgan, uyga qaytgach, tamoman aks manzarani ko‘rgan va qayg‘uga botgan obraz. “Advokatlik osonmi?” dramasida ham ko‘rishimiz mumkin bu holatni.

Shunday dramalardan yana biri Maxmudxo‘ja Behbudiyning “Padarkush” dramasidir. Dramada Boy obrazi orqali pul, mol dunyoga ega bo‘lgan, ammo farzand tarbiyasi va ilmiga e‘tibor bermagan kimsa sifatida tasvirlangan. Boyning eng katta xatosi Ziyoli va Domlarning gapiga quloq solmaganligidir. Asarda Ziyoli va

Domlanning hayot yo‘llari bir-biriga yaqin. Dramatik asar voqealarini ziddiyat shakllantiradi. Bu vaziyatni ilmlilar va ilmsizlar o‘rtasidagi kurash bilan izohlaydi.

“Padarkush” Turkistonni junbushga keltirgan qirg‘in barot inqilob yillarida ham sahnadan tushmadi. Bir tomondan millatni ma’rifat va taraqqiyot sari undashda buyuk rol o‘ynagan bo‘lsa, ikkinchi yoqdan professional o‘zbek teatri va dramachiligining maydonga kelishi hamda taraqqiyotida muhim xizmat qiladi (5:166-b).

Behbudiy va A.Avloniy dramalaridagi o‘xshash jihat shundaki, har ikkisi ham asarlarida ilmsizlik, jaholat qoralangan. Xalqni ma’naviyatga chaqiruvchi goyalar ilgari surilgan.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, Avloniyning butun hayoti xalqning erkin va faravon, davlatning ozod va obod bo‘lishiga bor kuchini safarbar etgan shoirdir. Avloniy mustaqillikka erishishning birdan bir chorasi xalqni ilm ma’rifatli qilish kerakligini anglagan edi. Shuning uchun ham bor kuchi bilan xalqning ichiga ma’rifat urug‘ini sochishga harakat qildi. Bilardiki, bir kunmas bir kun hosil berishini. A.Avloniyning asarlari hozirgacha o‘z mashhurligini yo‘qotgani yo‘q.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. A.Avloniy. “Advokatlik osonmi?”. – T.: 135-136-b.
2. A.Avloniy. “Biz va siz”. – T.: 1923. 167-168.
3. Begali Qosimov, Sharif Yusupov, Ulug‘bek Dolimov, Sunnat Axmedov. Milliy uyg‘onish davri o‘zbek adabiyoti. – T.: Ma’naviyat, 2004.

ABDULLA AVLONIY IJODIDA VATAN TUYG‘USI

*Xo‘shvaqtova Nazira Xayrulla qizi,
TDPU 2-kurs talabasi
Ilmiy rahbar: M.Omanova
TDPU dotsenti*

Annotatsiya: Ushbu maqolada Abdulla Avloniy hayoti, jadidchilik harakatidagi samarali yutuqlari, xalq ta’limi ishlarini yo‘lga qo‘yishida hamda ijodiy meroslarida vatanparvarlik g‘oyalari haqida so‘z yuritiladi.

Kalit so‘zlar: Abdulla Avloniy, madaniyat, vatanparvarlik, “Turkiy guliston yoxud axloq” asari, maorif, ta’lim-tarbiya

*Har g‘amning payoni bordir, har alamning oxiri,
Har zimistonning bahori, har xazonning oxiri.*

(Abdulla Avloniy)

Abdulla Avloniyning adabiyot sohasiga kirib kelishi o‘zbek jadidchiligining yuksalishiga sabab bo‘ldi. Mashhur o‘zbek ma’rifatparvari, milliy uyg‘onish davri o‘zbek adabiyotining taniqli vakili, shoir va jamoat arbobi Abdulla Avloniy 7 yoshida O‘qchi mahallasidagi eski maktabga borib, Akramxon domladan savod chiqaradi, uni 90-yilda tugatgach, shu mahalladagi madrasada tahsil olgan. Ilmga bo‘lgan mehri tufayli keyinchalik u Shayxontohurdagi Abdumalikboy madrasasida Mulla Umar Oxunda tahsil oladi. Ammo tirikchilikning og‘irlashuvi o‘qishga imkon bermaydi: “1891-yildan boshlab, faqat qish kunlarida o‘qub, boshqa fasllarda mardikor ishladim”, – deb yozadi. Ko‘p o‘tmay bu ham barham topadi. U butunlay ishga sho‘ng‘ib ketadi, g‘isht quyish, suvoqchilik, pechkachilik, duradgorlik, binokorlik kabi kasblar bilan shug‘ullanadi.

Abdulla Avloniyda she’riyatga oshuftalik bolalik chog‘laridanoq shakllangan bo‘lsa-da, ilk she’riy mashqlari 15-16 yoshlarida yoza boshlaydi. Abdulla Avloniyning she’riyatida millatparvarlik g‘oyasi ilgari suriladi. Biz Abdulla Avloniyning maktab uchun yaratgan to‘rt kitobdan iborat “Adabiyot yoxud milliy she’rlar” hamda “Birinci Muallim”, “Turkiy guliston yoxud axloq”, “Ikkinchi Muallim”, “Maktab gulistoni” kabi darslik va o‘qish kitoblarida yaqqol sezishimiz mumkin. Shu ma’noda bugungi kunda Abdulla Avloniy yozgan asarlarning bolalar adabiyotida tutgan o‘rni, o‘ziga xos xususiyatlari, muallifning darslik yaratishdagi harakatlari uning ta’lim tarbiya sohasidagi qarashlari o‘zbek xalqining ruhiyati, turmush tarzi, milliy qadriyatlari bilan chambarchas bog‘langanligi, adibning boy pedagogik merosi milliy maktab, milliy

pedagogikani rivojlantirishdagi qimmatbaho manba bo'lib xizmat qilganini o'rganib chiqish davr talabiga aylanmoqda.

Mamlakatimiz Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev Abdulla Avloniyning quyidagi fikrlarini ta'kidlab o'tgan edi: "Biz uchun hech qachon kun tartibidan tushmaydigan yana bir o'ta muhim masala borki, unga alohida to'xtalib o'tishni zarur deb bilaman. U ham bo'lsa, unib-o'sib kelayotgan yosh avlodimiz, farzandlarimiz tarbiyasi bilan bog'liqdir. Buyuk bobomiz A.Avloniy aytganidek, bu masala biz uchun haqiqatan ham yo najot, yo halokat, yo saodat, yo falokat masalasidir va o'z dolzarbligi va ahamiyatini hech qachon yo'qotmaydigan, ta'bir joiz bo'lsa, masalalarning masalasidir".

Abdulla Avloniy "Turkiy guliston yoxud axloq" asarida "Vatanni suymak" degan bobi bor. Unda yosh qalblarda o'z Vatani Turkistonga bo'lgan muhabbat tuyg'usini mavjga keltiruvchi satrlar bilan to'la. Ushbu asar yozilgan davri -Vatanimiz mustamlaka iskanjasida fojiviy ahvolda edi, kelgindilar oyoq ostida to'ptalgan davrini to'la his qilib, "Vatanni suymak" bobi o'qilsa, Vatan istiqloq ozodligi uchun inson hatto jonini ham fido qilish kerak, degan g'oya singdirib yuborilganligini sezish qiyin emas. Vatan tuprog'i muqaddas, unda ajdodlarimizning hoklari bor, unda kelajak nasllarimizning haqlari bor. Shuning uchun ham Vatanni oddiygina sevish mumkin emas. A.Avloniy Ona Vatanga mehr ko'zi ila boqadi. Vatan tuyg'usi eng insoniy, eng mo'tabar tuyg'ulardan biri. Vatanni shunchaki sevish mumkin emas. Uning dardi bilan yashamoq, uning baxtidan quvonmoq, u bilan faxrlanmoq kerak. Vatan Onadek muqaddas Avloniy Vatan va uning oldidagi burchini shunday tushunadi.

"Biz turkistonliklar o'z Vatanimizni jonimizdan ortiq suydig'imiz kabi arablar Arabistonlarini, qumlik, issiq cho'llarini, eskimo(s)lar shimol taraflarini, eng sovuq qor va muzlik yerlarini boshqa yerlardan ziyoda suyarlar. Agar suymasalar edi, havosi yaxshi, tiriklik oson yerlarga o'z Vatandarini tashlab, hijrat qilurlar edi. Bobolarimiz "Kishi yurtida sulton bo'lguncha, o'z yurtida cho'pon bo'l", - demishlar. Muallif o'z fikrini xilma-xil misollar bilan asoslashga harakat qiladi. Masalan, u shunday tamsilni keltiradi: "Ayrim kishilar o'z hovli-joylarini, mol- mulklarini sotib, Makkaga ziyoratga borishadi. Hatto shularning ham aksari yana o'z vatanlariga qaytib keladilar. Buning sababi, ya'ni bularni tortub keltirgan quvvat o'z vatanlari tuproqlarining mehr-u muhabbatidir".

Lavha so'ngida payg'ambarimiz(s.a.v.)ning: "Hubbul - vatani minal-imoni" - "Vatanni suymak imondandur", - degan muqaddas so'zlari keltiradi.

Abdulla Avloniy Vatan haqidagi fikrini o'zining 1916-yilda chop etilgan "Maktab gulistoni" kitobidagi she'rlarida davom ettiradi. Kitobdagi "Vatan" she'ri juda ham mashhur. Bu she'rida ona-yurtning noz-ne'matlarini, uning betakror boyliklarini ta'riflashga harakat qiladi. Vatanni onaga qiyoslaydi. O'z onasini ardoqlagan, uni

himoya qila olgan bolagina Vatanini ham yovuz kuchlardan himoya qila oladi degan fikrini asari orqali ilgari suradi.

Onamizsan! Bizning mushfiq onamizsan!
Javlon urib yashaydurgon xonamizsan!
Seni sotmoq mumkinmidur o‘zing o‘yla
Tiling bo‘lsa, hasratlaring tuzuk so‘yla.
Sotib-sotib qoladurmiz g‘amga botib,
Boyqush kabi vayronada yotib-yotib.

Bu o‘rinda shoir o‘tmishda Ona Vatanimizning jaholat botqog‘iga botganidan afsus-nadomatlar chekib, Vatanimiz tobora vayronaga aylanayotganini, ilm-ma‘rifatga oshno qalblargina bunday balodan yurtni qutqarib qolishini ta‘kidlaydi.

Xulosa qilib aytganda, Avloniy ijodiy merosi ma'naviy-ma'rifiy tarbiya g'oyasining targ'ibotchisidir. Shuningdek, Abdulla Avloniy ijodiy merosi bilan ilk darsliklarning mukammal yaratuvchisi sifatida gavdalanganligi, asarlarida ta'lim - tarbiya, Vatanga muhabbati, mavzu dolzarbligi, serqirra ijodkor Avloniyning ijodida bugungi kunning eng muhim masalasi-ta'lim va tarbiyaga doir fikrlarining dalili hikoyalar, she'riy lavhalar misolida ochib berilishi orqali ko'zga tashlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Mirziyoyev.Sh.M. Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat‘iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko‘taramiz. – Toshkent: O‘zbekiston, 2017. – 593 b.
2. A.Avloniy. Toshkent tongi. – T.: 1979. 373-bet.
3. S.Axmedov, B.Qosimov, R.Qo‘chqorov, Sh.Rizayev. Adabiyot (5-sinf darslik). – Toshkent: Sharq, 2020.

TABLE OF CONTENTS / ОГЛАВЛЕНИЯ / MUNDARIJA

№	The subject of the article / Тема статьи / Maqola mavzusi	Page / Страница / Sahifa
1	O'ZBEKISTONDA MILLIY DAVLAT BOSHQARUV TIZIMINING YANGI BOSQICHIGA KO'TARILISHI	3
2	BOSHLANG'ICH TA'LIMDA OT SO'Z TURKUMI	7
3	TA'LIM JARAYONIDA O'QUVCHILARNING TA'LIM SIFATINI OSHIRISH VA SAMARADORLIGIGA ERISHISH	12
4	IQTISODIYOTNING REAL SEKTORINI RIVOJLANTIRISHNING INNOVATSION YO'NALISHLARI	15
5	YANGI O'ZBEKISTONNI BARPO ETISHDA MAMLAKATIMIZ YOSHLARINING O'RNI	20
6	ВОЗМЕЩЕНИЕ УЩЕРБА, ПРИЧИНЕННОГО ЗАКЛЮЧЕННЫМИ, СБЕЖАВШИМИ ИЗ ИСПРАВИТЕЛЬНОГО УЧРЕЖДЕНИЯ	25
7	DALA QIRQBO'G'IMI (EQUISETUM ARVENSE L.) NING KIMYOVIY TARKIBI VA TIBBIYOTDA ISHLATILISHI	28
8	EKOLOGIK TURIZMNING VUJUDGA KELISH QONUNIYATLARI VA TENDENSIYASI	31
9	ИЗУЧЕНИЕ ПРОБЛЕМЫ ТРЕВОЖНОСТИ У ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА	34
10	ФОРМИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ СИСТЕМЫ В МОДЕРНИЗАЦИИ ПРОМЫШЛЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА	37
11	ИҚТISODIЁТНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ИНВЕСТИЦИЯЛАРНИНГ ЎРНИ (НАМАНГАН ВИЛЮЯТИ МИСОЛИДА)	40
12	O'ZBEKISTONDA TURIZMNING SALOHİYATI	46
13	O'ZBEKISTONDA TURIZMNI IQTISODIYOTGA TA'SIRI	50
14	DORIVOR QASHQARBEDA (MELILOTUS OFFICINALIS) O'SIMLIGINING TARQALISHI VA KO'PAYTIRISH USULLARI	54
15	ФАРФОНА ШАХРИ ХУДУДИДА ТАРҚАЛГАН ҚИЗИЛ ТАСМА (POLYGONUM AVICULARE) ЎСИМЛИГИНИНГ КИМЁВИЙ ТАРҚИБИ ВА ДОРИВОРЛИК ХУСУСИЯТЛАРИ	56
16	KOVRAK O'SIMLIGINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI VA UNING TURLARI	61
17	ПРОЕКТИРОВАНИЕ ТРАНСПОРТНОГО СРЕДСТВА	65
18	СПОСОБЫ СНИЖЕНИЯ ВЫБРОСОВ НА ОКРУЖАЮЩУЮ СРЕДУ	69
19	INJEKTORNING VAZIFASI VA ISHDAN CHIQUISH SABABLARI	74
20	ЭЛЕМЕНТЫ ПАССИВНОГО БЕЗОПАСНОСТИ АВТОМОБИЛЯ	79
21	МАТЕМАТИКА FANINI O'QITISHDA ZAMONAVIY METODLARDAN FOYDALANISH	85
22	INGLIZ VA O'ZBEK TILARIDA SOMATISM KOMPONENTLI FRAZEOLOGIK BIRLIKLAR TADQIQI	88
23	BUTUNDUNYO POCHTA ALOQALARI TARIXIDA XIZMAT TURLARI RIVOJI	91

24	IRSIYAT QONUNIYATLARI USTIDA OLIMLARNING OLIB BORGAN TADQIQOTLARI	95
25	ENERGETIKA TIZIMINING BOSHQA TIZIMLAR BILAN BOG‘LIQLIGI VA ENERGIYA SAMARADORLIK ASOSLARI	99
26	OQSILLARNING ORGANIZMDAGI ASOSIY O‘RNI	103
27	G‘AFUR G‘ULOMNING HAYOT YO‘LI VA ASARLARI HAQIDA	106
28	MANAS AND KYRGYZ VALUE	109
29	TRANSLATION CHALLENGES ACROSS CULTURES: NAVIGATING LINGUISTIC AND CULTURAL DIFFERENCES	112
30	HISTORICAL AND POLITICAL IMPLICATIONS IN TRANSLATION	117
31	TRANSLATING TECHNICAL AND SPECIALIZED TERMINOLOGY	123
32	INGLIZ TILIDAGI FITONOMIK KOMPONENTLI MAQOLLARNING O‘ZBEK TILIDAGI TARJIMASIDA SINTAKTIK XUSUSIYATLAR	128
33	FUNDAMENTAL DEVELOPMENT ASPECTS OF DIGITAL ECONOMY AND TECHNOLOGY	133
34	RAQAMLI IQTISODIYOT VA TEXNOLOGIYANI RIVOJLANISH ASOSLARI	137
35	INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDAGI MAQOLLARDA ANEMONIM HODISALARINING TARJIMASI BORASIDAGI TUSHUNCHALAR	140
36	THE FORMATION OF THE PHILOSOPHICAL AND AESTHETIC VIEWS OF THEODORE DREISER, A PROMINENT REPRESENTATIVE OF NATURALISM	144
37	ИРОНИЯ КОНТРАСТОВ И ПРОТИВОРЕЧИЙ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ СИСТЕМЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ («ФИНАНСИСТ»)	149
38	DEGRADATION OF HUMAN VALUES IN "AN AMERICAN TRAGEDY" BY THEODORE DREISER	153
39	INGLIZ FRAZEOLOGIZMLARINING ETIMOLOGIK XUSUSIYATLARI	161
40	BIOLOGICAL ACTIVITY OF SOILS FORMED IN THE BUKHARA DISTRICT	168
41	SHOFIRKON DISTRICT IS AN AGROPHYSICAL PROPERTY OF SOILS THAT HAVE BEEN IRRIGATED SINCE ANCIENT TIMES	173
42	METHODS OF INCREASING THE FERTILITY OF SANDY DESERT SOILS OF THE SHOFIRKON	178
43	SOFT POWER AND STRATEGIC DISCOURSE: THE FUNCTION OF LANGUAGE IN INTERNATIONAL DIPLOMACY	183
44	BANK SPECIALIZATION MORTGAGE LENDING AND HOUSE PRICE	190
45	PERSONAL INCOME TAX AND CORPORATE INNOVATION: THE KEY ROLE OF INVESTOR’S FINANCIAL INSENTIVES	195
46	CENTRAL BANK POLICIES AND FINANCIAL MARKETS: LESSONS FROM THE EURO CRISIS	200
47	XAVFSIZ TARMOQ TEXNOLOGIYALARI, LI-FI TEXNOLOGIYASI MISOLIDA, MOHIYATI VA AFZALLIKLARI	204
48	INFLUENCE OF MANAGEMENT ORGANIZATIONAL STRUCTURE ON EFFICIENCY	207
49	STYLISTIC USE OF PHRASEOLOGICAL UNITS IN MEDIA DISCOURSE	211

50	“IHYO ULUM ID-DIN” ASARINING 3-JILDI TAHLIL VA TALQINLARI	219
51	ELEKTRON TIJORAT SOHASIDA DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISH VA ULARNI RAQAMLI VOQELIK SHAROITIDA TAKOMILLASHTIRISH	223
52	ELEKTRON TIJORAT SUBYEKTLARINING SOLIQQA TORTILISHINI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISH	229
53	ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРИНИНГ ФИРИБГАРЛИК ЖИНОЯТЛАРИ ПРОФИЛАКТИКАСИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ БЎЙИЧА ХОРИЖИЙ ДАВЛАТЛАР ТАЖРИБАСИ	232
54	TEZKOR XIZMATLAR TOMONIDAN AMALGA OSHIRILADIGA HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASI FAOLIYATI	238
55	BEDARAK YO`QOLGAN SHAXSLAR BO`YICHI QIDIRUV ISHLARINI TASHKIL QILISH	247
56	ABDULLA AVLONIY VA BEHBUDIY DRAMALARIDA IJTIMOY HAYOT IN`IKOSI	251
57	ABDULLA AVLONIY IJODIDA VATAN TUYG`USI	254

***Напоминание!** — Образование наука и инновационные идеи в мире || Авторы несут персональную ответственность за правильность цифр и данных в статьях и планах занятий, включенных в мировой научно-методический журнал, и за правильность приведенных цитат.*

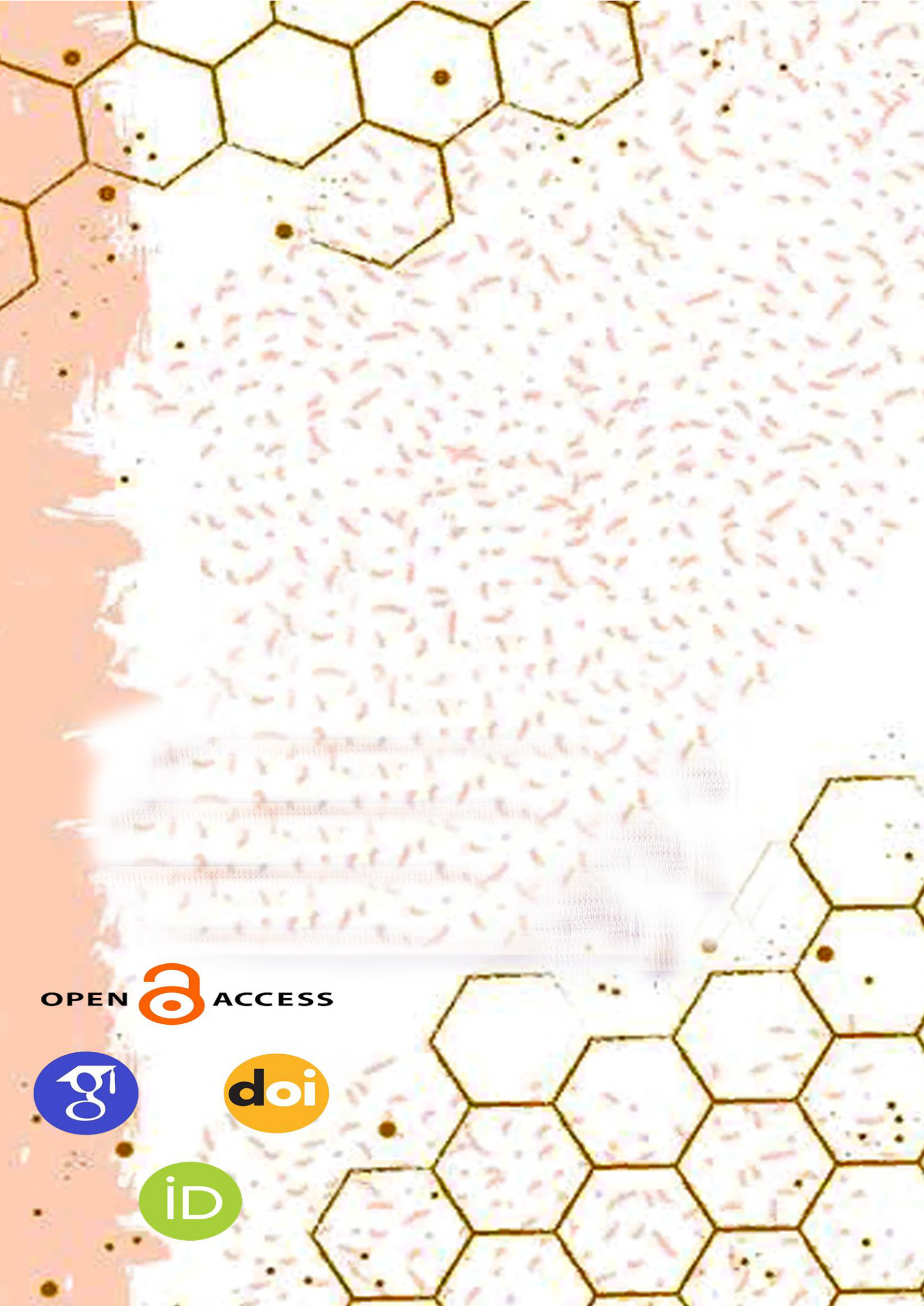
**Главный редактор:
Семёнов Владимир Львович**

**Помощник редактора:
Абдурахманов Бобуржон**

**Подготовитель к публикации:
Халиков Тохирджон Шавкатжонович**

— Образование наука и инновационные идеи в мире всемирный научно-методический журнал, 2024-г.

OPEN ACCESS

